

ROMANUL SECOLULUI

XX

**PÍO
BAROJA**

**peripetiile lui
shanti andia**

UNIVERS

ROMANUL SECOLULUI

PÍO BAROJA

Traducere și prefață de
ANDREI IONESCU

Peripețiile lui Shanti Andia

**Editura
UNIVERS**

București • 1971

Coperta colecției
Emil Chendea

Pío Baroja
LAS INQUIETUDES DE SHANTI ANDÍA
Espasa-Calpe, Madrid, 1966

*Toate drepturile
asupra acestei versiuni
sînt rezervate
Editurii UNIVERS*

Pío Baroja — Un sentimental ursuz

E FOARTE PROBABIL CA APRECIEREA LUI G. Călinescu, din *Impresii*, că Pío Baroja este un Pierre Loti al literaturii spaniole să fi ieșit din lectura unui roman închinat mării, cum este și *Peripeșiile lui Shanti Andía*. Ca și alte dăți, intuiția marelui critic a funcționat fără greș, semnalind prompt o afinitate temperamentală. Comparat cu alți rapsozi ai mării, fără îndoială că scriitorul spaniol e mai aproape de sentimentalismul nostalgic al lui Loti decât de un Conrad sau un Melville, scriitori cu un suflu opic mult mai puternic.

Faptul că s-a născut pe țărmul mării (într-un sat de lângă San Sebastián, în 1872) i s-a părut, așa cum mărturisește în *Memorii*, un semn de libertate și de schimbare. Într-adevăr, viața i-a fost o continuă aspirație spre libertate și schimbare, o viață de hoțar, cu dese schimbări de decor.

Despre tatăl său, inginer minier și, în timpul liber, libretist de operă în limbile bască și spaniolă, Baroja își amintește că era „un om vesel și bun; avea faimă de original, un temperament boem și un caracter cam arbitrar”. Mama, de care s-a simțit foarte legat și căreia îi semăna, „avea un fond de renunțare și fatalism; pentru ea viața era un lucru serios, plin de datorii și de loc vesel”.

În 1886, când tatăl e numit inginer-șef al minelor din Vizcaya, familia Baroja se mută la Madrid. Aici viitorul scriitor termină liceul și se înscrie la Facultatea de Medicină, pe care o va absolvi la Valencia în 1893. La lecturile din adolescență (Dumas, Hugo, Balzac, Daudet, Zola, Sue) se adaugă acum, sub influența profesiei alese, cărți „științifice” din domeniul științelor naturii (Darwin, Claude Bernard) și de filozofie: Spinoza, Kant, Spencer, Schopenhauer. Absorbit de aceste lecturi, neglijează cursurile. „După câteva zile de practică la spital — își

amintește el în *Memorii* — am început să cred că pesimismul lui Schopenhauer e un adevăr aproape matematic ; lumea mi se părea un amestec de balamuc și spital." În anii de studenție își conturează profilul intelectual întemeiat pe speculația filozofică a lui Schopenhauer și pe doctrina fiziologică a lui Claude Bernard. „Singurele cărți pe care le-am citit în întregime — mărturisește el în *Memorii* — și care au avut o mare influență asupra mea au fost *Lumea ca voință și reprezentare* și *Introducere în studiul Medicinii experimentale*... Mi s-au părut extraordinare." În momentul când se consacră exclusiv literaturii, Baroja încearcă să se supună principiilor învățate din aceste două cărți : „Eu sînt un realist, un scriitor care se închină biologiei, desigur, fără prea multă strictețe, dat fiind că în literatură nu poate fi vorba de rigoare științifică". Concepția activistă de mai târziu („Acțiunea pentru acțiune este idealul omului sănătos și puternic") se nutrește și din lectura lui Nietzsche, care a însemnat pentru scriitorii spanioli din „grupul de la 1898" (Unamuno, Maeztu, Azorín, Baroja, Machado etc.) ceea ce a fost Erasmi pentru umaniștii de pe vremea lui Carol Quintul. Dar concepția filozofului german nu e primită fără rezerve : „Eu nu cred, declară Baroja, că putem situa problemele vieții deasupra binelui și răului".

După ce-și ia licența la Valencia, își dă doctoratul la Madrid, în 1894, cu o teză intitulată *Durerea. Studiu de psihofizică*. În același an își face debutul în publicistică și reia încercările literare mai vechi : schițe și nuvele.

Timp de doi ani exercită profesiunea de medic într-un sat basc din provincia Guipuzcoa : „În Cestona am început să mă simt basc și am regăsit firul rasei, atîta vreme uitat". Curînd viața satului, cu rivalitățile și intrigile ei meschine, devine insuportabilă pentru tînărul Baroja, care, independent și mîndru, se hotărăște să renunțe la profesiunea de medic. Hotărîrea este definitivă, dar studiul medicinei nu rămîne fără urmări asupra scriitorului. Arta sa literară este profund înrîurită de mentalitatea de medic cu care s-a obișnuit să-i trateze pe oameni.

Exercită apoi diferite meserii, care-l ajută să cunoască cele mai felurite medii ale capitalei. „Am fost medic la țară, mic industriaș, jucător la bursă și literat amator", își amintește el în *Memorii*. „Îmi dădeam seama că literatura aduce venituri neînsemnate ; totuși preferam să trăiesc în sărăcie, dar plin de iluzii. Și m-am hotărît pentru literatură..." Prietenii îl duc la redacțiile ziarelor *Tara*, *Germinal* și

la *Revista Nouă*, principala publicație a viitoarei generații de la '98. În scurt timp Baroja își face un nume în publicistică și ajunge redactor-șef la ziarul *Globul*.

1898, anul dezastrului colonial al Spaniei, însemnează pentru tinerii scriitori al momentului o dezmeticire. Criza fiecăruia dintre ei se dovedea a fi expresia unei crize de proporții naționale. În romanul *Arborele științei*, prin gura personajului central, Andrés Hurtado, Baroja își exprimă fără menajamente impresiile despre momentul 1898: „Indiferența lumii la aflarea vestii l-a indignat pe Andrés. Crezuse că spaniolul, înapt pentru știință și pentru civilizație, era cel puțin un patriot exaltat, și acum constata că nu e așa; după dezastrul celor două mici escadre spaniole în Cuba și Filipine, toată lumea mergea mai departe la teatru și la comide, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Strigătele și manifestațiile din ajun fuseseră, prin urmare, un foc de paie și nimic altceva.”

Tinăra generație se simte datorare să facă tot ce-i stă în putință pentru renașterea Spaniei. Cu dragoste amară („Mă doare Spania!” — strigase patetic Unamuno), scriitorii care capătă conștiința acestei misiuni istorice încearcă să descopere mai întâi „adevărata” Spanie, pe care înaintașii au falsificat-o. „Ei — îi acuză Baroja într-un articol intitulat *Bătrânii*, din 1903 — au dus țara la decăderea cea mai rușinoasă prin prostie, prin vidul cuvintelor retorice; ei ne-au dat o artă falsificată, o politică falsificată, o onoare falsificată.” Rebeli și iconoclaști, tinerii încep o campanie de demascare a tuturor falsificărilor la care fusese supusă Spania. „Spania nu există! exclamă polemic Baroja într-un articol din aceeași perioadă. Există numai o peninsulă pietroasă, unde se cîntă la gitară.” Momentul de constituire conștientă a grupului este prilejuit de comemorarea organizată în 1901 la mormîntul scriitorului romantic Mariano José de Larra, elogiât ca precursor, pentru spiritul său „liber și spontan”, „cel mai distrugător spirit al Spaniei contemporane” (Azorín).

Mai târziu, într-o conferință ținută în 1926 la Casa Poporului din Madrid, Baroja depune o amplă mărturie a ceea ce a însemnat generația sa literară: „Generația născută în jurul anului 1870, spune el, a fost o generație lîncedă și tristă. Și-a făcut apariția într-o epocă dominată de oamenii Restaurației, a asistat la înfrîngerea în războiul pentru apărarea coloniilor, ea însăși s-a trezit contaminată de rușinea părinților. A fost o generație de literați. A crezut că poate găsi totul în cărți. N-a știut să trăiască. Epoca i-a pus în față o alternativă as-

pră : ori o viață stupidă, plină de compromisuri, ori intelectualismul.”

Și, mai departe, după ce constată că generației sale i-a fost oprit accesul la viața politică a țării : „S-a agățat de teorii cu caracter utopic, care au îndepărtat-o de realitate. Cu toate acestea a fost o generație mai conștientă și mai demnă decât cea precedentă. A încercat să-și dea seama ce era Spania, ce era Europa și să realizeze o renaștere națională.”

Un moment important în viața scriitorului îl constituie călătoria pe care o face în 1899 în Franța, la Paris, unde va reveni adesea. E fascinat de orașul-lumină, pe care-l va înfățișa în numeroase romane. Tirăiește atmosfera încordată a afacerii Dreyfus, pe care o consideră „începutul decăderii ideilor științifice, politice și literare ale secolului al XIX-lea în Europa occidentală”.

Primul roman, intitulat *Vieți sumbre* (1900), exprimă starea de spirit iconoclastă a generației sale. De atunci opera lui Baroja sporește semestrial ou câte un roman sau un volum de eseuri, într-un ritm de o regularitate matematică, ajungând la aproape o sută de titluri. Scriitor foarte fecund, înzestrat cu darul improvizației rapide, Baroja constituie un caz frecvent în cadrul literaturii spaniole, plină de „monștri ai naturii” în ceea ce privește volumul operei. (Să ne gândim numai la Lope de Vega, cu cele aproape două mii de piese de teatru, dintre care multe au fost scrise într-o singură noapte.) Această activitate febrilă, care uimește cantitativ, are însă de obicei consecințe negative sub raport calitativ. Rapiditatea de concepție duce inevitabil la o anumită superficialitate, cuprinderea arăt de amplă nepermițând sondarea adâncimilor vieții sufletești. Baroja nu scapă de aceste consecințe, am zice, inevitabile. Anticipând o caracterizare a operei, putem spune că romanele sale sînt narațiuni cu o structură simplă, care cuceresc în primul rînd prin spontaneitatea improvizației.

În primul deceniu al secolului întreprinde dese călătorii prin Spania, îndeosebi prin Castilla și Țara Bascilor, provinciile pe care ajunge să le cunoască cel mai bine, dar și prin Andalusia, Catalonia etc. Vizitează Anglia, Italia, Elveția, Țările de Jos, Danemarca. La întoarcerea din aceste călătorii, se retrage în camera de lucru și, „studior neobosito” — după caracterizarea lui Azorín — scrie cîteva din marile romane (*Așa e viața, Ori Cezar ori nimic, Orașul din ceață*), a căror acțiune se petrece la Londra, Paris, Roma, Neapole.

În 1911 află de existența aventuroasă din timpul războaielor civile, a unui unchi, Eugenio de Aviraneta, liberal sceptic și totuși neobosit om de acțiune, în care vede întruchiparea idealului său activist. După

ce adună suficiente informații despre acesta, începe să scrie amplul ciclu *Memoriile unui om de acțiune*, prin care nepotul pare a-și răzbuna viața monotonă povestind-o pe aceea plină de peripeții a unchiului.

Prin cumpărarea, în 1912, a unui vechi conac la Itzea (în Vera de Bidasoa, lângă granița cu Franța) „hoinarul Baroja se așază”, devine din ce în ce mai mult un „sedentar”, așa cum îl vede Azorín și cum îl prezintă Ortega y Gasset în frumosul eseu închinat „omului liber și pur care nu vrea să slujească pe nimeni și nici să ceară nimănui nimic”. În conacul din Itzea, probabil asemănător cu cel al familiei Aguirre din *Peripețiile lui Shanti Andía*, Baroja își instalează biblioteca și își petrece cu regularitate verile, rămânând uneori până toamna târziu, căci toamna este anotimpul său preferat, pe care îi place să-l petreacă în nord, în ținutul natal.

În casa din Madrid, Baroja organizează, în 1926, un mic teatru, unde se reprezintă sconețe scrise de Valle-Inclán și de el. În aceeași epocă interpretează un rol secundar în filmul făcut după romanul său *Zalacain, aventurierul*.

Ajuns pe culmile gloriei, e ales în 1934 membru al Academiei.

La izbucnirea războiului civil, în 1936, după un incident cu forțele naționaliste, fuge, pe jos, în Franța. Rămâne cîtva timp la Paris, unde trăiește din articolele pe care le scrie pentru marele cotidian *La nación* din Buenos Aires. Imediat după declanșarea celui de al doilea război mondial, vrea să plece în America, dar, ajuns la Le Havre, nu se poate imbarca și se hotărăște să se întoarcă în Spania. Restul vieții și-l petrece la Madrid și la conacul din Itzea, unde începe să-și scrie *Memoriile*.

Un eveniment care-i luminează ultimele zile ale vieții este vizita lui Hemingway, în 1956. Laureatul, cu doi ani în urmă, al Premiului Nobel declară presei că Baroja ar fi meritat premiul mai mult decît oricine altcineva.

Cîteva săptămîni mai târziu, după o lungă suferință, moare în casa din Madrid și e înmormîntat la cimitirul civil.

Amintirile prietenilor permit reconstituirea portretului fizic și moral al scriitorului; Azorín îl înfățișează cu o barbă roșcată și asouită, privirea inteligentă și scrutătoare, misterios și ermetic. Avea, spune el, „înfațișarea neliniștitoare a unui om prudent și bănuitor”.

Juan Ramón Jiménez și-l amintește „sever și zîmbitor în același timp”, iar Ortega y Gasset ca pe un ascet plin de bunătate și de blîndețe.

Aşa cum îl cunoaştem din impresiile contemporanilor, din amintirile proprii şi din întreaga sa operă, Pío Baroja pare să fi fost un timid cu accese de agresivitate, un sentimental deghizat în cinic. Asupra caracterului şi-au pus amprenta anii de criză ai formaţiei sale intelectuale. Aceasta se vede mai pregnant în primele romane, pline de sarcasm la adresa politicianismului şi de dezgust faţă de indiferenţa civică a societăţii spaniole. Personajele centrale sînt tipuri de inadaptaţi, idealişti cu sensibilitatea rănită, tineri dezamăgiţi, pe care neputinţa realizării unor aspiraţii sociale nobile îi împinge fie spre o viaţă boemă, fie spre o izolare sceptică, aşa cum erau înşişi scriitorii generaţiei de la '98. Individualismul, dorinţa de dreptate socială manifestată anarhic, hamletismul, misticismul (Unamuno), boema (Valle-Inclán), sînt trăsăturile lor caracteristice. Dintre toţi scriitorii grupului, Baroja este cel mai fidel reprezentant al momentului 1898. Dacă ceilalţi au evoluat spre atitudini mai echilibrate şi au ajuns în cele din urmă la o relativă împăcare cu ei înşişi şi cu lumea, Baroja a rămas un etern inadaptat, un nonconformist care practică sinceritatea cu orice preţ, chiar cu riscul de a-şi pierde prietenii şi poziţia socială. Pînă şi contradicţiile intime ale momentului (este pesimist şi epigreu, timid şi agresiv, raţionalist agnostic şi cinic sentimental) îl vor însoţi întreaga viaţă. Toţi cei care i-au evocat personalitatea subliniază nevoia imperioasă de sinceritate ce caracterizează toate actele scriitorului. Marañón, care i-a fost bun prieten, îl socoteşte omul cel mai integru din cîţi i-a fost dat să cunoască: „Repertoriul său ideologic poate fi acceptat sau nu, dar trebuie să ne descoperim în faţa integrităţii lui”. Greu acomodabil, în perpetuu dezacord cu lumea, inflexibil, îl vede şi Ortega y Gasset într-o magistrală caracterizare: „Liber, nelimitat de liber, străbate omul acesta peisajul nostru spaniol, ducînd o inimă îndureată şi în acelaşi timp surzătoare. Incapabil de concesii, trăieşte senin în afara tuturor partidelor politice şi doctrinale, care înlesnesc succesul şi câştigul unui trai uşor. Nu dispune de megafoane care să-i amplifice vocea. Perpetuu vagabond, croieşte drum spiritului său ascuţit şi nobil, ca opeul vechi. Intotdeauna va spune ceea ce simte, ceea ce gîndeşte, fiindcă nu acceptă să slujească alt stăpîn decît viaţa, nici măcar arta, sau ştiinţa, sau justiţia.”

Lucid şi loial faţă de sine, cu un fond sufletesc incoruptibil, Pío Baroja încearcă sentimentul insuficienţei valorilor culturii contemporane într-un moment în care ştiinţa nu a reuşit să ia locul religiei moribunde. Împărtăşind convingerea că ştiinţa este capabilă să aducă mai multă fericire oamenilor decît religia, nu poate totuşi găsi

în ea un sprijin suficient. Cu sau fără știință, viața rămîne pentru : lipsită de sens. („Natura nu ne-a arătat niciodată că ar avea vreun scop, nici pentru ea, nici pentru om” — declară el în *Memorii*. Și în alt loc : „Sînt un pesimist în ceea ce privește cosmosul. Nu cred că viața omenească are un alt scop în afara ei înseși.”)

Existența îi oferă nenumărate motive de insatisfacție ; cu toate acestea, numai de la ea îi poate veni speranța : „Eu cred că e posibilă o renaștere, dar ea nu va veni de la știință, nici de la artă, ci de la viață”.

Disprețuind mai mult ca orice farsa și pe farsori, Baroja denunță mistificarea valorilor și cultivă cinismul în sensul originar al cuvîntului, cinismul salubru al inconformismului. Cu acest înțeles filozofic scriitorul spaniol este un cinic și un stoic, un senequist, cum socotește Eugenio d'Ors că sînt toți spaniolii.

Constatînd, sau mai degrabă simțînd ipocrizia unei culturi care nu satisface nevoile individului, și în primul rînd aspirația lui la fericire, Baroja lansează un îndemn patetic la autenticitate. Dacă ne dăm seama că suferim de o absurdă incongruență între intimitatea noastră și idealurile pe care ni le recomandă societatea — pare a ne spune permanent Baroja — trebuie să sondăm adîncurile sufletului pentru a ne descoperi fondul autentic de sensibilitate, care este, în ultimă instanță, un fond sentimental. „Orice scriitor, afirmă el în *Memorii*, are un fond sentimental, care formează baza personalității sale. Sînt scriitori care au acest fond sentimental foarte bogat, ca Dickens, Dostoievski, Ibsen, și alții care au avut un fond mai puțin însemnat ca Flaubert sau Anatole France.” Față de acest fond de autenticitate, care-l definește pe artist, tehnica nu contează : „Acentul este totul și el vine de la natura intimă a scriitorului”. În ceea ce-l privește Baroja socotea că fondul său sentimental s-a format într-o perioadă relativ scurtă, pînă la douăzeci și doi de ani. După aceea, cu sensibilitatea rănită, a început să privească viața ca un turist, cu indiferență, și impresiile lui au căpătat caracterul unor senzații superficiale și trecătoare.

Atunci a adoptat postura de vagabond trist și aparent nepăsător (în fond este atitudinea ursuză și exigentă a celui care iubește dureros), postură pe care o întîlnim în nenumăratele personaje cărora le împrumută trăsături autobiografice. Este starea de spirit a celui „om umil și hoinar”, așa cum se vedea Baroja pe sine : „Sînt un om care a ieșit din casă și a apucat-o pe un drum, fără țintă, cu haina pe umăr, în zori, cînd cocoșii își trîmbițează strigătul lor războinic și

ciocirliile zboară în înaltul cerului. Zi și noapte, sub soarele de august și sub vîntul înghețat de decembrie, mi-am urmat drumul, la în-
tîmplare, uneori speriat în fața unor primejdii imaginare, alteori senin
în fața unor situații într-adevăr primejdioase. Ca să-mi alung singu-
rătatea, oînt, fluier, fredonez cîntece vesele și triste, după starea de
spirit a momentului."

Opera lui Baroja mi se pare — ca să-i folosim termenii — ex-
presia unui fond sentimental întrerupt brusc în dezvoltarea lui fi-
rească, mutilat în anii de criză prin care trece intelectualitatea spa-
niolă la sfîrșitul secolului. Scriitorul va suferi întreaga viață de
lipsă de maturitate, de teribilism adolescentin. Concepțiile morale ră-
mîn într-un stadiu confuz, anarhic. Pesimismul schopenhauerian pe
care-l adoptă în momentul crizei este în același timp concluzie și
scuză. Nedescoperind altă lege decît forța („Viața este cruzime, ingra-
titudine, dispreț al celor cari pentru cei slabi", declară un personaj
din *Așa e lumea*. „Totul e violență, totul e cruzime în viață."), simțul
moral al scriitorului nu se poate exercita decît stoic. Închis de timpu-
riu în sine, va deveni hoianul care nu se atașează de nimeni și ni-
mic, și tot ce va întreprinde în viață va fi o înoercare de a-și alunga
singurătatea.

Scriitorul ălasă impresia că se răfuiește permanent cu lumea, că
scrie ca să se răcorească. Senzația cea mai puternică ou care rămîi ci-
tindu-i opera încărcată de acea sinceritate agresivă a timidului ce
prinde dintr-o dată curaj este că Baroja n-a reușit să fie ce ar fi vrut.
Este o senzație amară de frustrare și eșec.

Nota de ușoară melancolie care se desprinde din paginile sale îi
conferă însă, sub raport artistic, o aură de poezie. Fiindcă, poate ca o
reminiscență romantică, resimțim de obicei tristețea ca fiind mai poe-
tică decît bucuria.

Dar senzația de melancolie nu este singurul farmec al operei sale,
în orice caz nu este cel mai prețios. Baroja este înainte de toate un
mare povestitor care cucerește prin sinceritate și adevăr. Veracitatea
reprezintă pentru el un principiu și o tehnică. Literatura sa e o lite-
ratură care degajă senzația proaspătă a vieții, realismul său este un
realism al faptului autentic, împletirea fericită a spiritului de obser-
vație cu darul invenției epice. Baroja este creatorul unei lumi în care
încerci sentimentul de siguranță transmis de contactul permanent cu
elementele primare ale vieții.

Nici chiar pesimismul lui Baroja nu este negativ, deprîmant, ci are
mai ouînd un efect stenic. Constatînd limitele condiției umane cu în-

țelepciune și un umor tandru înrudit cu al lui Dickens, Baroja este, în chip paradoxal, un pesimist a cărui operă constituie o invitație la viață.

Dintre toate aspectele vieții se interesează în primul rînd de cel moral. „Dacă latura estetică a vieții, mărturisește el undeva, nu mă interesat prea mult, în schimb pentru latura morală am simțit o puternică atracție. Frivolitatea epică mi s-a părut întotdeauna dezagregabilă. Și, la urma urmei, trebuie să recunoaștem că, în epoca modernă, marea literatură europeană a fost moralistă: Dickens, Tolstoi, Dostoevski, Ibsen s-au distins prin simț etic și nu pot fi comparați cu cei care au reprezentat tendința contrară: Barbey d'Aureville, Oscar Wilde, Jean Lorrain, Catule Mendès, d'Annunzio și alții. Romantismul indiferent la chestiunile de morală mi se pare complet ridicol. Morala, nu numai în viață, dar și în literatură, are o importanță capitală.”

Simțul moral și sinceritatea conferă adevărata valoare ideilor sale, alături de originalitate.

Profunda nemulțumire de sine și de marasmul vieții spaniole îl determină să exalte tipurile umane opuse firii sale. Omul activ, îndrăzneț, dinamic este eroul preferat. „Să fii tânăr, să ai mintea limpede și voința de fier, să întîmpini obstacole în calea ta și să le birui, este viața, restul este vegetare.” Acțiunea, socotește Baroja, este idealul omului „sănătos și puternic”. Dar, așa cum remarcă Ortega y Gasset respingînd apologia activismului, acțiunea este mai degrabă idealul omului „slab și reumatic”. Și, de fapt, personajele care în intenții au înțeles să se consacre unei vieți active în sensul nobil al cuvîntului, personajele lui Baroja recurg la succedaneul aventurii. Dat fiind că viața n-are sens și singura lege pe lume este forța, nu există altă scăpare decît, așa cum spune el însuși, „perpetua neliniște și frămîntare, alternativa continuă de plăceri și dureri”. În romanele de aventuri ale lui Baroja ideea este un simplu pretext pentru agitația personajelor. Aventura reușește să dea o aparență de sens vieții, o face interesantă cel puțin pentru cîteva clipe.

Acțiunea romanelor lui Baroja este lineară. Scriitorul deapănă rapid firul unei vieți (a personajului principal, de obicei alter-ego-ul său), pe care îl împletește cu firele altor vieți, pînă obține, după propria sa expresie, „un sac unde încap tot”.

Stendhal este, dintre scriitorii francezi, cel mai apropiat. Asemănarea nu se reduce la tehnică, ci este valabilă și în ceea ce privește curentul subteran, al fondului sentimental. Când Baroja scrie cuvântul *acción* probabil că încearcă același sentiment ca Stendhal când scrie *passion* și Nietzsche când scrie *Macht* — nuanțe diferite ale aceleiași aspirații.

În ceea ce privește tehnica, Baroja nu crede în existența unor secrete de compoziție. După părerea lui, abilitatea de a urzi o intrigă ține de puterea imaginației. „În general, spune el, autorii imaginează personajul principal și copiază din realitate pe celelalte”. La Baroja însă, personajele principale nu sînt imaginate, ci sînt proiecții ale propriei personalități, și chiar cele secundare prezintă de multe ori trăsături de caracter ale autorului. „Metoda” sa constă în situarea personajului central într-un mediu cunoscut, unde îl lasă să acționeze, pînă cînd, obosit sau contrariat, se resemnează la o viață liniștită. De cele mai multe ori avem de a face cu inadaptați incurabili, pentru care viața febrilă este un mijloc de a-și „alunga singurătatea”. Inactivitatea finală o bănuim de la început, căci fondul lor structural este un fond „abulic” (ca al lui Shanti Andía).

Romanele lui Baroja nu sînt scrise după un plan riguros, care să permită o arhitectură solidă. Personajele intră și ies pe neașteptate, fără a-și justifica prezența printr-o rațiune de echilibru al construcției. Talentul invenției personajelor prinse magistral în cîteva trăsături este uimitor. Fără a aprofunda psihologii, căci ritmul alert nu i-o îngăduie, Baroja lasă personajele să se contureze în acțiune, ca să-și păstreze în felul acesta autenticitatea. Prin perindarea neîntreruptă de personaje, prin succesiunea vertiginoasă a episoadelor, romanele lui Baroja transmit senzația vieții nemijlocite, cu caracterul ei de hazard și schimbare permanentă.

Dar, pe de altă parte, din aceleași motive, narațiunile lui sînt întotdeauna deficiente. Desfășurînd un material imens, romanele lui Baroja nu satisfac totuși pe deplin, producînd o senzație de frustrare, poate aceeași pe care o încearcă și personajele sale. La scurt timp după lectură, ne dăm seama că am uitat cele mai multe din peripețiile care ne-au fost povestite; personajele care făcuseră o grațioasă piruetă în fața noastră și apoi dispărușeră își șterg încetul cu încetul conturul. Și, lucru și mai ciudat, în pofida aglomerării de peripeții într-un timp foarte scurt, impresia de dinamism pe care o urmărește autorul nu se creează. Două elemente se rețin, și ele asigură unitatea lumii lui Baroja: ambianța și ritmul.

Peripețiile lui Shanti Andia, primul și cel mai bun dintre romanele ciclului marin, nu constituie o excepție în cadrul operei scriitorului. Sub raport tehnic, Baroja folosește procedeul cunoscut: integrarea acumulativă. În jurul personajului principal se desfășoară existența a nenumărate personaje aurcolate de legendă, care ajung să ocupe timp îndelungat primul plan. Ne sînt povestite o mulțime de peripeții și legende referitoare la trecut și prezent, care uneori devin episoade independente, cum se întâmplă de atîtea ori în romanele de aventuri sau în cele picaresci. Atenția este permanent întreținută de întâmplări extraordinare, cum ar fi, de exemplu, existența fascinantă și aproape neverosimilă a secundului Juan de Aguirre, într-o atmosferă palpitantă, cu pirați, comori ascunse, muncă la galără, evadări etc. Aproape întotdeauna cîeva e și martor și povestitor al întâmplărilor. În felul acesta fabulosul care învăluie aventurile reale capătă garanția autenticității.

Santiago Andia întrușipează, ca mai toate personajele lui Baroja, individualismul neîmblîzit și dragostea de libertate ale autonomului. El este prototipul marinarului basc, curajos și chibzuit totodată. Echilibrul „nordic” este pus în evidență prin atracția inițială și repulsia finală pentru elementul meridional, andaluz. Peripețiile lui degajă acel sentiment de insatisfacție melancolică care străbate întreaga operă a lui Baroja. Căci, deși întrețin cultul pentru acțiune ca sărbătoare a vieții, personajele lui Baroja, chiar și cele mai aventuroase, sînt în fond triste. Marea este un exemplu de perseverență și energie. În descrierea ei, Baroja se dovedește a fi un mare peisagist, cu o sensibilitate vizuală extraordinară. De altfel, peisajul țării bascilor constituie o adevărată „descoperire” literară a scriitorului („Fiecare peisaj reprezintă o serie de sugestii pentru spirit”, spune el undeva), așa cum Azorín și Unamuno descoperă în aceeași epocă peisajul geografic și spiritual al Castiliei.

Stilul lui Baroja este simplu, dinamic și expresiv, perfect adecvat ritmului alert al romanelor sale. Puriștii îi reproșează unele erori de sintaxă, perfect scuzabile dacă ne gîndim că pentru romancier limba spaniolă este o limbă învățată. Baroja se numără, e drept, printre scriitorii cu o sintaxă foarte simplă și un vocabular sărac. Urmărind în primul rînd autenticitatea, era firesc să folosească cuvintele cele mai uzuale, învățate încă din copilărie, și nu pe cele luate din dicționare, bune pentru scriitorii de tip retoric, pe care el îi detestă. „Pentru mine, declară scriitorul, stilul ideal nu-l dau nici neoașismul, nici podobeale, nici elocința, ci claritatea, precizia, eleganța.” Și în altă

parte : „Cea mai desăvârșită artă literară este să ajungi la un paralelism absolut între mișcarea psihică a ideilor, sentimentelor și emoțiilor și mișcarea stilului. Cred că scrisul e ca mersul : o mișcare condiționată de ritmul interior.”

Pentru romanele de acțiune ale lui Baroja nu se poate imagina un stil mai potrivit decât stilul său fluid, flexibil, nervos, chiar neglijent uneori. Căci greșelile gramaticale nu sînt lipsite de farmecul spontaneității, și de altfel, cu trecerea vremii, ele mici un vor mai fi socotite ca atare, așa cum nimeni nu mai simte astăzi greșelile de sintaxă de care se făcea vinovat Cervantes în ochii grămăticilor vremii.

ANDREI IONESCU

Cartea întâi

COPILĂRIA

Shanti se dezvinovățește

CONDIȚIILE ÎN CARE SE DESFAȘOARĂ viața actuală fac ca cei mai mulți dintre noi să fie niște oameni șterși și neinteresanți. Astăzi aproape nimănu-i nu i se întâmplă ceva vrednic de-a fi povestit. În general, înotăm cu toții într-un ocean de banalități. Nici iubirile, nici aventurile, nici gândurile noastre nu prezintă destul interes pentru a fi împărtășite celorlați, în afară de cazul când sînt umflate și transfigurate. Societatea uniformizează din ce în ce mai mult viața, ideile, aspirațiile tuturor.

În ceea ce mă privește, într-o anumită epocă a existenței mele am trecut prin cîteva momente grele și fără îndoială că amintirea lor mi-a deșteptat dorința de a scrie. Faptul că puteam să-mi văd amintirile așternute pe hîrtie îmi dădea impresia că erau scrise de altcineva, și dedublarea persoanei mele în povestitor și cititor m-a îndemnat să continui.

N-aveam nici cea mai mică intenție să încredințez însemnările mele tiparului, dar cînd a apărut *Curierul de Lúzaro* toți prietenii m-au îndemnat să-mi public memoriile în ziar.

Trebuia să contribui la propășirea culturală a orașului. Devenisem unul din stîlpii civilizației luzarene. Acasă ne-am amuzat de aceste laude și am început să-mi public însemnările zilnice în *Curierul de Lúzaro* și să plătesc la intervale regulate facturile de la tipografie.

Am lipsit din Lúzaro o săptămînă, ca să-l duc pe cel de-al doilea băiat al meu la liceu, și cînd m-am întors din călătorie am aflat că ziarul fusese

suprimat și memoriile mele se întrerupeau tocmai acolo unde mi se părea că devin cu adevărat interesante. Dar, în ciuda credinței mele că vor trezi interesul cititorilor, nimeni nu s-a arătat curios să afle continuarea, și asta mi-a rănit destul de tare amorul propriu de literat.

Acum, prietenul meu Cincunegui mă tot îndemnă să public jurnalul în întregime. Lúzaró are nevoie de un om mare ; trebuie să găsească o figură marcantă pe care s-o prezinte lumii. De la moartea lui don Blas de Artola, locotenent de marină în retragere, locul de om ilustru a rămas vacant în orașul nostru. Cincunegui îmi stimulează ambiția, vrea să mă vadă ridicat în slăvi și venerat de toți ; după părerea lui, nu-i pot lăsa pe concetățenii mei lipsiți de omul ilustru de care au atîta nevoie ; trebuie să sui pe culmea gloriei.

Pe mine, drept să vă spun, gloria nu mă încîntă. Gloria n-a fost făcută pentru țările ploioase ; înțeleg să ți se ridice o statuie pe țărmul Mediteranei, într-un oraș din Andaluzia, din Valencia ori din Italia, dar ia gîndiți-vă ce-am să mă fac dacă, drept răsplată pentru această carte, mi se ridică o statuie la Lúzaró. O să suport ploaia care-o să curgă cu găleata pe umerii mei, asta o să fac.

Nu, toate ca toate, dar asta nu ; sînt reumatic, și nu mi-ar plăcea să fiu expus intemperiilor nici măcar în efigie.

Mai trebuie oare să le spun cititorilor că n-am nici o pretenție literară ? O să-și dea ei seama și singuri frunzărind paginile cărții mele, chiar dacă gîndul le va fugi în altă parte. Diferitele părți care o alcătuiesc sînt scrise în diferite epoci ale vieții mele și poartă amprenta unor stări de spirit diferite. Întotdeauna am fost sincer ; forma pe care le-am dat-o este însă, fără îndoială, nu tocmai bine aleasă. Sper că publicul n-o să-mi reproșeze lipsa unei exprimări alese. Am scris în primul rînd pentru prietenii mei de la *Guezurrechape de Cay luce*¹ (Colțul bîrfitorilor

¹ În limba bască în original.

de pe Cheiul cel lung) și nu pentru tinerii critici de la Clubul din Lúzaro.

Sînt un marinar fără multă carte, un marinar necioplît, cum se spune în romanele foileton și în melodrame, și nu trebuie să așteptați de la mine ornamentele literare ale unui profesor de retorică.

Străvechea mare

MI SE DUSESE VESTEA CĂ SÎNT INDOLENT și optimist, indiferent și apatic. E de ajuns să ai parte de o anumită reputație, bună sau rea, pentru ca fiecare cunoscut să pună cîte o piatră și să înalțe un monument curajului sau lașității, iscusinței sau nepriceperii pe care ți le atribuie.

Această colaborare spontană împodobește marile fapte și marile personalități. Unul insinuează : „S-ar putea ca...” ; altul adaugă : „Se zice că...” ; al treilea completează : „Lucrurile s-au petrecut în felul următor :”, iar ultimul te încredințează : „L-am văzut eu...” Astfel se încheagă legenda, care este romanul foileton al oamenilor serioși.

După părerea celor din micul port în care m-am născut, indolența mea este cu totul extraordinară : vijelii, furtuni, fulgere, tunete, nimic n-a reușit să mă scoată din pasivitatea obișnuită.

S-au scornit glume despre răceala și indiferența mea. O dată, unul din Filipine, care făcuse jurământ c-o să mă omoare, s-a repezit asupra mea cu iataganul ridicat, gata să-mi taie capul ; eu m-am uitat la el și-am căscat de plictiseală.

Fără îndoială că anecdotele acestea se nutresc din fondul meu de lene, de indolență, nu tăgăduiesc ; panegiriștii și detractorii, deopotrivă, ar fi însă de-a dreptul uimiți dacă ar auzi cît de des mă plîng de firea mea. Credeți cumva că regret lipsa unei activități mai bogate ? Sau că n-am mai mult spirit întreprinzător ?

Nu, dimpotrivă. Desigur, asta îmi dezvăluie firea cinică și imorală ; dar sînt dator să spun adevărul înaintea de toate.

Cei mai mulți oameni sînt mîndri de consecvența lor, de statornicia intențiilor pe care le au. Sînt statornici ca acul unei busole stricate sau ruginite, și asta li se pare o mare calitate.

Știu încotro merg, știu de unde vin. Fiecare pas pe care-l fac în viață e dinainte măsurat și calculat.

Dacă stăm să-i ascultăm, ne vor spune : „Nu vă opriți să priviți marea sau stelele ; nimic nu trebuie să vă abată din drum. Drumul vă așteaptă. Altfel riscați să nu ajungeți la capăt.“

Capăt ! Ce amăgire ! Nu există nici un capăt în viață. Capătul e un punct în spațiu și în timp, cu nimic mai important decît cel dinainte sau decît cel care urmează.

Mare trebuie să fie uimirea acestor oameni chibzuți, prevăzători și cu scaun la cap cînd văd cum alții, fără să se îngrijească atîta de fiecare cot al drumului, sînt purtați de soartă pe aceleași itinerarii ca și ei, și care au — nechibzuții ! — pe lîngă satisfacția de a-și atinge țelul, atunci cînd îl ating, și pe aceea de a se uita cînd într-o parte, cînd într-alta a drumului și de a vedea cum răsare și apune soarele și cum clilesc stelele pe bolta cerului în nopțile senine.

Grija de a atinge un țel ne face pe toți să fim neliniștiți, pînă și pe cei mai lipsiți de scrupule, pe cei mai indolenți ; dacă ar fi după mine, eu unul aș fi vrut să trăiesc cît mai intens fiecare oră, fiecare clipă, fără nostalgia trecutului și fără angoasa viitorului.

Această dorință este consecința firii mele de epicureu și a binecuvîntatei mele indolențe, din pricina căreia mi s-au făcut atîtea reproșuri, și pe care, fără îndoială, viața de marinar a sporit-o și a hrănit-o din belșug.

Într-adevăr, marea ne anihilează și ne strivește, ne secătuieste fantezia și voința. Nesfîrșita ei monotonie, nesfîrșitele ei schimbări, necuprinsa ei singurătate ne invită la contemplație.

Valurile astea verzi, liniștite, spuma asta albă, pe care ni se leagănă privirile, ne ating ușor și ne modelează încet-încot sufletul, destrămîndu-ne personalitatea, pînă ce o fac

să fie pur contemplativă, pînă ce-o identifică întru totul cu Natura.

Vrem să înțelegem marea, și n-o înțelegem ; vrem să-i aflăm un înțeles, și nu-i aflăm. E un monstru, un sfînx a cărui taină n-o putem pătrunde ; laboratorul vieții e mort, reprezentarea permanentei neliniști e inertă. De multe ori ne întrebăm dacă nu cumva ascunde o învățătură ; uneori ți se pare că i-ai descifrat taina ; alteori simți că înțelesul ei adînc îți scapă și se pierde în oglinda valurilor și în șuieratul vîntului.

Fără să ne putem da seama de ce, ne imaginăm marea ca pe-o femeie, toți o înzestrăm cu o personalitate schimbătoare și robită instinctelor, enigmatică și perfidă.

În Natură, în arbori și în plante există o umbră vagă de justiție și de bunătate, pe care marea nu o are ; marea ne zîmbește, ne mîngîie, ne amenință, ne strivește după bunul ei plac.

Dacă te prinde în mreje de tînăr, cum m-a prins pe mine, își pune amprenta asupra ta pentru totdeauna, și rămîi marinar toată viața ; pe copilandrul care i se dăruie cu sufletul curat, cu mintea neprihănită, și-l face sclav.

Pentru pescar, pentru omul neștiutor și simplu care nu-și poate sprijini gîndurile pe temelia cunoașterii științifice, marea e un tiran, care îl înșală, îl ademenește, îi seduce și apoi îl îneacă. Pentru bietul marinar, marea este un *summum* de interes, de farmec, de varietate. Acești trudi-tori sărmani, a căror viață e o neconținută luptă și un efort titanice și colosal, sînt adesea fericiți, și marea, vrăjmașa lor marea, monstrul ce nu poate fi înțeles, le umple existența și-i face fericiți.

Pentru noi, marinarii de cursă lungă, marea e înainte de toate o rută, e aproape exclusiv un drum. Și ce drum !

N-o să uit niciodată cea dintîi traversare a oceanului. Corăbiile cu pînze stăpîneau încă lumea.

Ce vremuri ! Nu zic că marea era atunci mai bună, dar fără îndoială că era mai poetică, mai misterioasă, mai puțin cunoscută.

Acum, marea se industrializează pe zi ce trece ; stînd pe puntea vaporului său de oțel, marinarul știe dinainte cînd

pleacă și când sosește într-un port ; are totul calculat pe zile și chiar pe ore... ; pe atunci nu era așa ; era la voia întâmplării, a norocului, a vântului prielnic.

Pe vremea aceea, lumea nu era încă așa de bine cunoscută, existau încă rute tradiționale, și o suprafață imensă a oceanului era o pată albă, necercetată de om. Așa cum drumetul care străbate pustiul merge pe urmele altora, tot astfel marinarul de larg mergea pe urmele vechilor navigatori. Cei care se îndreptau spre Capul Bunei Speranțe, ajungând la insulele Capului Verde porneau spre Brazilia, căci așa le porunceau rutina și vântul, și traversau apoi din nou Atlanticul.

Pe atunci, pe majoritatea corăbiilor poziția se deducea mai mult din presupuneri decât din calcule ; instrumentele de navigație folosite de cei mai mulți dintre marinari indicau poziția corăbiei cu erori de câteva grade. Desigur că la Londra sau la Liverpool existau sextante și cercuri de reflexie admirabile ; dar mulți căpitani nu știau să le folosească și navigau după vechile tradiții.

Varietatea tipurilor de corăbii era extraordinară. Se mai puteau vedea în unele porturi, pe lângă brigantinele și fregatele obișnuite, caravele turcești, *saicas* greco-romane, *polacras* venețiene, *urci* olandeze, *síndalos* tunisiene și galere toscane.

Mai erau încă pe lume pirați, mai erau traficanți de sclavi negri, oameni răi — cine se îndoiște de asta ? — și primejdii care-l sileau pe marinar să adopte o atitudine bărbătească în fața evenimentelor. Toate aceste riscuri aprindeau imaginația, sporeau curajul, le trezeau în minte dorința de a se lupta cu răul și de a-l birui.

Sălbăcia mării îl făcea pe slujitorul ei, pe marinar, la fel de sălbatic ; asprimea elementelor naturii îl înăsprea pe om. Pe vremurile acelea marinarul se întorcea adesea acasă cu un inel în ureche, cu o brățară la mână și cu un cacatoes sau o maimuță pe umăr.

Marinarul era pe atunci o ființă în afara societății, aproape în afara umanității ; era o ființă pentru care morala avea un alt înțeles decât pentru ceilalți muritori.

— Nimeni n-o să te-ntrebe de unde ai, ci cit ai, le spuneau părinții fiilor care se aruncau în vârtoarea aventurilor pe mare.

Și fiii se cufundau în adâncurile unei vieți intense, fără griji și fără scrupule. Hazardul atotputernic îi purta pe cărările lui necunoscute. Destinul îi croia după un tipar misterios, golindu-i de omenie și făcînd din ei marinari neînfrițați și cruzi, traficanți de sclavi sau de negri, exploratori îndrăzneți sau vînzători de sclavi chinezi.

Pentru oamenii aceia morala era o chestiune de comparație. Marea era cea mai mare scenă a crimelor și a violențelor omului.

Astăzi marea s-a schimbat, și s-au schimbat și corăbiile, iar o dată cu ele s-au schimbat și marinarii. Din acele arborade zvelte care ne entuziasmau atît de mult, nu rămîn decît catargele scunde care susțin pivoții scripeților ; din manevrele complicate nu se mai păstrează nimic.

Înainte, corabia cu pînze era o creație divină, ca o religie sau ca un poem ; astăzi, vaporul cu aburi e ceva în neconținută schimbare, ca știința... e o mașinărie în permanentă transformare.

Înainte, căpitanul era un om atotștiutor, un tiran dispunînd de o putere nemaipomenită, un îns care trebuia să se bizuie numai pe el însuși ; astăzi e un specialist altoit pe un birocrat.

Astăzi vaporul este pus în mișcare de mașină, ceva exact, matematic, măsurat ; înainte corabia era purtată de vînt, ceva capricios, nevăzut, în afara noastră. „Îngerul nostru păzitor se află în pînza velelor noastre“, îmi spunea don Ciriaco, un bătrîn căpitan de fregată, foarte inteligent și foarte romantic ; „puterea noastră stă în magazia de cărbuni“, ar spune un căpitan de astăzi.

Cărbunele, zeu modest dar folositor, a înlocuit aripile poeticalui înger păzitor pe care-l simțeam umflîndu-ne velele, și a schimbat condițiile de navigație pe mare.

Înainte, marea era zeitatea noastră, era regina divinizată și capricioasă, trufașă și crudă ; astăzi este femeia pe care ne-am făcut-o roabă.

Noi, vechii marinari, marinari generoși, o proslăveam ca pe-o regină, nu o adoram ca pe-o femeie.

Nu, în ruptul capului nu ; marea nu era pe atunci atât de bună ca astăzi, și nici atât de liniștită ; era în schimb mai frumoasă, mai pitorească și puțin mai tinăra. Frumusețea lumii și a mării depindeau în mare parte de rutina și de imobilitatea lor.

Harta spirituală a universului acelei epoci era ca un plan de diferite culori, unde aveau preț nu numai tonurile tari, ci și nuanțele cele mai delicate.

Astăzi, aceste nuanțe se pierd ; lumea a apucat pe un drum în care culorile se amestecă și se șterg. Astăzi, japonezul e un domn civilizat, îmbrăcat după moda europeană ; polinezianul merge ca turist la Meca, pe un pachebot de lux de cincisprezece mii de tone. Muza progresului este viteza ; ceea ce nu e rapid e condamnat să moară.

Toate acestea sînt bune, fără nici o îndoială. Indică mai multă civilizație ; dar pentru cel care mai păstrează pe rețină amintirea mării de altădată, pentru acela confuzia lumii moderne oferă un spectacol lamentabil.

.

O, mîndre arborade, vele albe, fregate grațioase cu prova înălțată și cu mascaron în cioc ! Urci desăvîrșite, brigantine cu pînze ! Ce tristețe mă cuprinde la gîndul că sînteți sortite pieirii ! Și tu, sirenă încîntătoare care te înalțai din valurile albastre ca să ne privești cu ochii tăi verzi, n-o să ne mai apari în cale !

O, zile de liniște ! O, clipe de trîndăvie !

Cîte ore n-am petrecut întins în hamac, contemplînd marea, liniștită sau răscolită de furtună, verde sau albastră, roșie la asfințit, argintie sub lumina lunii și plină de taine sub cerul spuzit de stele !

Trebuie să vorbesc despre mine

TREBUIE SĂ VORBESC DESPRE MINE ; ÎNTR-o carte de amintiri e un lucru inevitabil.

La apatia și indolența, exagerate întrucîtva de concetățenii mei, cei din Lúzaró, care vor să mă prezinte drept un tip sucit, trebuie adăugat faptul că sînt un sentimental și un contemplativ.

Îmi place să privesc, am o privire lacomă ; aș sta să contemplu ore întregi cum trece un nor pe cer sau cum saltă pîrîul pe prundiș. Dacă aș fi trăit pe uscat, poate că mi-aș fi dezvoltat talentul pentru muzică, ca mulți concetățeni de-ai mei ; pe mare însă mi s-a dezvoltat în mod deosebit simțul văzului.

De multe ori mi-am închipuit că nu sînt nimic altceva decît două pupile, că sînt ca o oglindă sau ca o cameră obscură în care se reflectă Natura.

În afară de asta, după spusele familiei mele sînt puțintel cam curios, amator de știri și însetat de noutăți. Dar ce altceva e curiozitatea — mă întreb ca să-mi iau singur apărarea — decît dorința de a ști, de a înțelege ceea ce nu cunoști ?

Îmi place să văd totul ; și dacă întîmpin vreo piedică sau vreo primejdie în satisfacerea curiozității mele, nu mă dau în lături s-o înfrunt.

Sînt și patriot, în felul meu. Nu cunosc istoria Spaniei, și drept să vă spun nu-mi bat de loc capul cu ea. Dacă m-ați întreba cine-a fost Wamba sau Atanagildo¹, m-ați pune într-o mare încurcătură ; dar, cu toate că nu cunosc de loc sau aproape de loc istoria țării mele, cînd mă întorc dintr-o călătorie

¹ Regi vizigoți care au domnit în Peninsula Iberică.

lungă și zăresc de departe pământul Spaniei, simt cum îmi tresaltă inima de emoție.

Dorul de țară, și mai ales de Lúzaro, acest colțișor de pe țărmul basc unde m-am născut și unde trăiesc, a fost tot timpul viu în sufletul meu. Nu-mi fac din asta un merit ; nu împărtășesc tendința spre exclusivism a compatrioților mei. Țăranul să-și vadă de cîmp și marinarul de marea lui. Să te întrebi dacă un lucru e mai bun ca celălalt mi se pare o prostie.

Lúzaro îmi place ; dar faptul că m-am născut aici și că familia mea a trăit aici mulți ani nu cred că ar putea constitui o dovadă de superioritate.

Gîndesc la fel ca un mason pe care l-am întîlnit la Liverpool. Masonul ăsta ajunsese la gradul treizeci și trei sau patruzeci și trei, nu știu prea bine ; dar, în orice caz, la cel mai mare grad al lor. În zilele de sărbătoare, omul își punea fracul, un șorț și o mulțime de insigne și medalii, se ducea la întrunirile lojei și se întorcea acasă beat mort. Toți vecinii îl admirau, și omul nostru, care era un mare naiv, îmi spunea :

— Tata m-a făcut să intru în lojă la paisprezece ani ; acum am șaiszeci și cinci și am ajuns la gradul cel mai înalt. Lumea socotește că e un mare merit, dar eu, drept să-ți spun, nu-mi găsesc nici unul.

Masonul era un om simplu și cinstit.

La fel ca acel zidar al zidăriei cerului gîndesc și eu despre așa-zisul merit al familiei mele de a fi trăit mult timp la Lúzaro. Asta nu mă împiedică însă să mă simt în orașelul meu mai bine ca oriunde.

Adesea, stînd în cabina mea și plutind pe apele Atlanticului sau pe marea Indiei, cînd mă gîndeam la Lúzaro îmi simțeam inima tresărind la amintirea unui munte, a unei stînci, a unui făget. Vedeam în închipuire cum Lúzaro se înalță deasupra mării, cu riul care trece pe la marginea lui, și cum de o parte și de alta se înșirau lanuri de porumb și crînguri de stejari.

A atunci îmi plăcea să oînt, mai bine zis să fredonez *zor-zicos*¹ în acompaniament de tamburină și, auzindu-mă pe

¹ Cîntece populare basce.

mine însumi, credeam că mă aflu pe ulicioarele din târgul meu, că simt în nări miros de fin, că privesc stîncile de la Izarra bătute de valurile mării, și cerul de un albastru șters, brăzdat de nori albi.

Entuziasmul pentru Lúzaró e ușor de înțeles ; sînt de aici, și tot de aici e întreaga mea familie. Ca să nu mai spun că viața mea poate fi împărțită în două etape : una e cea petrecută la Lúzaró, în care am avut parte de evenimentele cele mai importante și mai plăcute din întreaga mea existență ; cealaltă e cea pe care am petrecut-o pe mare, și care nu mi-a adus nimic, cel puțin nimic bun ; am trăit cu inima împietrită și numai din ceea ce vedeam cu ochii mei nesățioși.

Ai mei își au obîrșia în Lúzaró și, neam de neamul lor, au fost marinari. Mai ales cei din partea mamei, din neamul Aguirre, au o genealogie marinărească atît de bogată încît nu-i poți da de capăt.

Tatăl meu, Damián de Andía, a fost și el căpitan de corabie. A murit pe mare, în Canalul Mînecií. Într-o noapte, în apropiere de capul Finisterre, *Mary-Rose*, corveta pe care o comanda el, a naufragiat ; un singur marinăr a scăpat cu viață.

Cu toate că eram foarte mic, mi-l amintesc destul de bine pe tata. Era un tip nepăsător și glumeț ; avea o figură expresivă ; ochii cenușii, nasul coroiat și barba tăiată scurt ; după cît îmi pot da seama din cele ce se povestesc despre el, probabil că îi semăn ; se pare că avea același fond de lene și de plictis marinăresc ; numai că el nu era trist ; dimpotrivă, îi plăcea să glumească și să rîdă de oameni. Avea un adînc respect pentru oamenii din nord, norvegieni și danezi, printre care trăise ; vorbea bine englezește, era foarte generos și-i plăcea să facă glume pe seama femeilor.

Părea că se născuse ca să-și bată joc de toate și ca să nu-i pese de nimic ; dar glumele lui nu erau veninoase ; rîdea de alții, dar fără amărăciune și fără ură.

Era, ca atîția basci, un om care arunca tot leștul de intoleranță și de fanatism de cum punea piciorul pe o corabie. Scufundase sonda în prăpastia prostiei și răutății omenеști și știa la ce se poate aștepta.

Bunica mea nu se înțelegea prea bine cu el și o tot îndemna pe fiică-sa, pe mama, să se ia la harță cu bărbatul ei. Fără îndoială că instinctul de soacră o orbea.

El se dădea bătut, rîzînd, și bunica turba.

Cînd se întorcea la Lúzaró, tata se întâlnea cu alți căpitani, cu marinari și pescari să stea de vorbă, și uneori începea să cînte și pornea împreună cu ei pe uliți, stîrnind zarvă în tot ȕrgul.

Toți care l-au cunoscut m-au încredințat că era un om foarte inimos. Am încercat totdeauna o mare durere la gîndul că n-am apucat să-l cunosc. Am fi fost prieteni buni.

Bunica, doña Celestina de Aguirre, nu-l iubea pe tata ; mulți ani după moartea lui, îl mai vorbea încă de rău. E foarte trist să vezi că ura oamenilor îi ajunge pînă și pe morți ; dar cine n-are ceva putred în sufletul lui ?

Pricinile pentru care bunica nu-l iubea pe tata veneau de departe. Tata se născuse la Elguea, tîrg rival cu Lúzaró. Pentru bunica cele trei mile și jumătate de țarm care despart Lúzaró de Elguea constituie o frontieră între două lumi : seriozitatea celor din Lúzaró, și neastîmpărul, sporovăiala și înfumurarea celor din Elguea.

Altă pricină a dușmăniei pe care i-o purta doña Celestina ginerelui ei era aceea că bunica mea din partea tatei era fiica unui marchitan elvețian stabilit în Elguea.

Doña Celestina o cunoscuse pe fata marchitanului în tinerețea ei, pe vremea cînd erau necăsătorite, și se pare că între ele s-a stîrnit o mare vrajbă.

După părerea doñei Celestina, pe mine m-a pierdut sîngele marchitanului elvețian ; bazarul, cu inelele și mințile lui de cauciuc, tulburase mersul strașnicei corăbii cu velele și cu ancorele ei. Bunica îmi spunea adesea cînd eram copil că-i semăn tatei. Atunci nu puteam înțelege bine cumplita acuzație pe care o implica această asemănare.

Bunica a nutrit totdeauna mari ambiții ascunse, orgoliul numelui și o dragoste nemaipomenită pentru stirpea ei. Pentru ea, neamul Aguirre alcătuia vița cea mai nobilă a poporului basc, iar profesia de marinăr, fiind cea mai răș-

pîndită printre cei din neamul ei, era aristocratică și distinsă prin excelență.

În adîncul sufletului, doña Celestina presupunea că celelalte familii din Lúzaró, dacă nu punea la socoteală două sau trei, răsăriseră ca ciupercile, printre firele de iarbă, sau că, cine știe, fuseseră plămădite din lutul de pe malul râului.

Nu era ușor s-o convingi pe orgolioasa mea bunică de faptul că n-avea prea multă importanță pentru omenire faptul că un Aguirre apăruse sau nu apăruse la Lúzaró în secolul al XV-lea. Doñei Celestina i se părea că tot ce se referă la neamul Aguirre era de o însemnătate capitală, și nu se sfia să mintă, dacă prin aceasta sporea renumele familiei.

De-ar mai trăi astăzi, cum s-ar mai mînia venerabila bătrînă auzind ideile tînărului medic pe care-l avem în Lúzaró ! Medicul ăsta e fiul unui prieten din copilărie, al pilotului José Mari Recalde.

Tînărul nostru doctor se ocupă acum cu măsurarea cra-niilor ; s-a închis în osuarul cimitirului și acolo a rămas ; ajutat de gropar, umple cu plumb venerabilele cranii ale strămoșilor noștri, cîntărindu-le și făcînd cu ele o mulțime de drăcovenii.

Recalde are talent, a fost în Germania și știe multe lucruri ; dar eu, drept să vă spun, nu prea cred în afirmațiile lui.

După părerea sa, în cadrul rasei albe nu există decît două tipuri : cel cu capul rotund și cel cu capul alungit : Cain și Abel.

Cel cu capul rotund, Cain, e violent, orgolios, neliniștit, sumbru și e de obicei miner și amator de muzică ; cel cu capul alungit, Abel, e liniștit, calm, inteligent și e de obicei agricultor, matematician, om de știință. Cain e sălbatic, Abel e civilizat ; Cain e un spirit religios, fanatic, un reacționar care se închină zeilor ; Abel e un spirit științific, care observă, e un progresist, nu-i place să se închine nimănui, studiază și contemplă lumea.

În ceea ce mă privește, Recalde vede lucrurile într-un mod cu totul opus celui în care le vedea bunica. După pă-

rerea medicului, sîngele neamului Aguirre m-a stricat ; fără nefasta influență a acestei stirpe violente a Cainilor cu capul rotund, aș fi fost un om de un tip admirabil ; dar sîngele neliniștit a pătruns și în venele mele.

— Dumneata, îmi zice uneori Recalde, ești unul din tipurile cu adevărat europene pe care le avem în Lúzaró. Bunicul dumitale, elvețianul, trebuie să fi fost un dolicocefal blond, un german pur, fără amestec celt sau alpin. Neamul Andía e cel mai ales din Elguea, e tipul iberic cel mai select. Ce păcat că s-a încrucișat cu neamul Aguirre cel cu capul rotund !

— Nu-ți face griji din pricina asta, îi zic eu rîzînd.

— Cum să nu-mi fac, răspunde el. Dacă dumneata ai fi unul din barbarii aceștia cu capul rotund ca tatăl meu, bunăoară, nu ți-aș spune nimic ; dar fiindcă nu ești, te sfătuiesc să ai grijă de băieții și fetele dumitale : nu-i lăsa să se căsătorească cu indivizi cu capul rotund.

Ar fi într-adevăr culmea comicăriei să-ți împiedici fiul să se însoare cu o fată de treabă doar fiindcă aceasta are capul rotund ; dar nu-i mai puțin ridicol să te pui în calea căsătoriei fiindcă bunicul băiatului sau al fetei a fost pe vremea lui cizmar sau marchitan. În chestiunile astea, tinerii sînt de obicei mai înțelepți decît bătrînii, deoarece ei nu ascultă decît de glasul inimii.

Povestea o slujnică pe care-am avut-o în casă, *Iñure*¹, că un bogătan din satul ei, fost negustor de sclavi, și care era foarte supărat din pricină că fiul său voia să se însoare cu o fată săracă, i-a atras atenția fetei :

— În locul tău, eu nu m-aș mărita cu fiul meu. Trebuie să ții seamă de faptul că eu am fost traficant de sclavi și că în neamul nostru avem străbuni care-au fost condamnați la moarte prin spînzurătoare.

— N-are a face, i-a răspuns fata. Slavă Domnului, nici neamul meu nu duce lipsă de condamnați la spînzurătoare.

După cum se vede, fata nu se pierdea cu firea cînd era vorba să dea un răspuns.

¹ Sublînierea autorului.

Casa bunicii

MAMA ȘI CU MINE TRAIAM ÎNTR-O CASĂ izolată, cale de un sfert de oră de târg, lângă șosea. Era așezată pe un platou luminos, deschis și vesel.

Casa avea balcoane pe trei laturi. De acolo ni se înfățișa priveliștea întregului târg, portul pînă la vîrfurile farului și marea. Priveam în depărtare cum intră sau ies bărcile din port, iar prin fața casei noastre trecea diligența de Elguea, care se oprea la stația din apropiere.

Primii ani din copilărie i-am petrecut pe veranda centrală a acestei căsuțe.

Pe timp de furtună, parcă era corabie, nu casă; ușile și ferestrele trosneau din toate încheieturile, vîntul se jeluia pătrunzînd prin crăpături și în cămin, gemînd înfiorător, și rafale de ploaie biciuiau cu furie geamurile.

În casa aceea locuiam numai trei persoane: mama, eu și bătrîna doică a mamei, căreie-i spuneam *Iñure*. Parcă o văd și acum. Era slabă, uscată, n-avea nici un dinte în gură, avea fața plină de zbîrcituri și ochii mici și sfredelitori. Se îmbrăca tot timpul în negru și se lega la cap cu o basma tot neagră, cu capetele în-nodate în creștet, așa cum poartă văduvele la noi în târg.

Cred că *Iñure* nu putea să lege două cuvinte în spaniolă; dar, în schimb, vorbea basca cu o iuteală amestecată, de parcă ar fi turuit o rugăciune.

Iñure avea o soră, Joshepa Iñnashi, care vindea lumînări la biserică și mai era și nevasta paracliserului. Joshepa Iñnashi locuia într-o casă veche și neagră care ținea de parohie. Fiindcă paracliserul era un prostănac, lumînăreasa hotăra ce trebuie făcut la altare, ca

și culoarea casulelor. Cît era ziua de mare, n-avea altă în-deletnicire decît să citească trebnicul. Cînd mă duceam la Joshepa Iñashi, cu *Iñure*, stăteam mai mult la bucătărie și făceam ostii mari și mici, cu puțină făină cu apă, pe o tavă, și o puneam pe plită.

Mama își petrecea aproape toată ziua la bunica; dar nu voia să locuiască acolo, căci cunoștea prea bine firea dominatoare și autoritară a doînei Celestina.

Casa bunicii se numea în limba bască Aguirreche, casa lui alde Aguirre, și era — și este pînă astăzi — una dintre cele mai frumoase din tîrg.

Avea înfățișarea severă a vechilor case de piatră din țara bascilor; era neagră, cu streșina largă, cu o distanță mare între balcoane, cu grilajul împodobit cu rozete și alte ornamente, iar deasupra cîteva ferestre mici și un blazon mare la intrare.

Casa bunicii părea încrustată între căsuțele negre din partea de jos a tîrgului, înconjurată de ulicioare întortocheate și umede.

Pe vremea aceea, cînd mai trăia bunica, Aguirreche era aproape întotdeauna închisă, și asta-i dădea un aer trist, pe care îl mai înveselea puțin mulțimea florilor din balcoane.

De cum intrai, încercai o senzație de sufocare și de apăsare. Vestibulul, zugrăvit în albastru, era întunecos, cu pereții scorojiți și mirosind a silitră; scara, din lemn de castan, era întortocheată și mîncată de cari; pe palierul principal, într-o firidă, strălucea icoana Maicii Domnului, pictată pe lemn, aurită și lustruită.

Casa bunicii avea multe încăperi cu uși oblonite, care nu se deschideau niciodată. Încăperile acelea, cu pereții văruiți, cu tavanul crăpat de mult, încît uitîndu-te printre grinzi vedeai cerul deasupra capului, cu dușumele de scînduri înnegrite, curbate de vechime, erau tot timpul goale.

Bunica și mătușa Ursula erau stăpînite de mania de a lustrui podeaua și, ajutate de o slujnică, o dădeau cu ceară și-o frecau pînă o făceau să strălucească întocmai ca o oglindă.

În salon, sinteză și compendiu a tot ce era mai select în Aguirreche, strălucirea era ceva sfînt. Încăperea aceea pu-

tea fi numită altarul familiei ; nimic nu se putea bucura de cinstea de a se afla acolo dacă nu era legat de istoria familiei ; scaunele de damasc roșu, cele două sau trei gheridoane lăcuite, oglinda, titlul de noblețe al familiei înrămat și prins în perete, sipetul... Despre fiecare din aceste obiecte bunica sau mătușa Ursula ar fi putut vorbi câte o jumătate de oră.

De tavanul salonului era agățată o fregată, lucrată în fildeș și abanos, cu catarge, vele și tunuri, la fel ca în realitate.

În loc de cinste, deasupra divanului, se afla un desen în culori. Reprezenta o corabie luptându-se cu valurile pe timp de furtună ; căpitanul era legat de catargul principal, dând ordine, iar pe marea înfuriată se vedeau plutind scînduri și butoaie. Corabia era *Statornicia*, fregata pe care a comandat-o mult timp tatăl bunicii.

Desenul purta dedesubt următoarea inscripție :

„Fregata spaniolă *Statornicia*, sub comanda căpitanului don Blas de Aguirre, în zorii zilei de 3 februarie 1793, avînd la meridian insula Rodrigo, izbită de valurile uriașe dinspre nord-est și sud-est, surprinsă de furtună în drumul ei de la Manila la Cádiz, cînd a pierdut toate cotețele de găini de pe dune, urcioarele, butoaiele și parte din lemnărie.

Pictată de Anto. de Iturrizar.“

Am crezut o vreme, amintindu-mi de laudele bunicii, că tabloul acela avea oarecare valoare ; dar pe urmă am văzut că era o gravură de epocă, dedesubtul căreia se punea o legendă explicativă și slujea marinarilor basci drept *ex-voto* ca să-l ducă la biserica din Begona, la altarul Sfintei Fecioare din Guadalupe sau al Maicii Domnului din Iciar.

De o parte și de alta a *Statornicieii* se vedeau două gravuri în culori, cu legendele respective : „Navă spaniolă de cursă lungă, avînd în prim plan *amura*¹ de la prova

¹ Frînghie care întărește colțul de jos al unei vele expuse la vînt puternic din față.

văzută din față în timp ce dă onorul", lămură una ; iar cealaltă explica : „Navă spaniolă avînd la bord 112 tunuri, ancorată, văzută dinspre sabord“.

Aceste două gravuri stau și astăzi în tovărășia *Statorniciei*, în care bunicul apare legat de catargul din mijloc, în clipa cînd făgăduia să aprindă o lumînare la altarul Sfintei Fecioare din Rota.

Mai erau în casa bunicii, puse în rame de mahon, cîteva gravuri englezești reprezentînd bătălia navală dintre o fregată engleză, *Eurotas*, și alta franceză, *Glorinda*, în 1814. Erau trei : în prima se vedeau cele două corăbii, cu velele desfășurate, apropiindu-se una de cealaltă ; a doua surprindea tocmai momentul de înclătare maximă, iar ultima înfățișa cele două corăbii cu catargele sfărîmate, gata să se scufunde.

Un alt tablou în culori, care se bucura de multă prețuire în casa bunicii, avea în mijloc Roza vînturilor și, de o parte și de alta, toate pavoazele, stegulețele și matricolele din lume.

Într-o categorie și mai de preț erau puse două scapularii mari pe care i le-au dat bunicului meu maicile de la Mînaștirea Sfînta Clara din Lúzaró, și pe care le-a înrămat la Cádiz și le-a purtat cu el în călătoriile lui în jurul lumii.

Bunica dădea o importanță atît de mare acestor lucruri, încît ajunsesem să cred că sînt cunoscute de toată lumea și că isprăvile străbunicului meu se bucurau de aceeași faimă ca ale lui Napoleon sau ale amiralului Nelson.

Se mai aflau în salon o busolă, un barometru, un termometru, un binoclu și mai multe dagherotipuri șterse, înfățișînd veri și rude îndepărtate. Îmi mai amintesc de un octant vechi, foarte mare și greu, de aramă, cu scara de marcat gradele din os.

Pe consolă se găseau de obicei două cutii de ceai chinezesc, un pahar făcut dintr-o nucă de cocos și cîteva ghiocuri mari, din acelea din mările Indiei, cu volutele de sidef, care, dacă le puneai la ureche, te făceau să crezi că păstrează înăuntrul lor ecoul tălăzuirii valurilor.

Din tot salonul, cel mai mult mă uimea și-mi trezea admirația o pereche de chinezi, mici de tot, care dădeau din

cap, fiecare sub o cupolă de sticlă. Aveau fețe de porțelan foarte expresive și erau eleganți și fercheși nevoie mare. Chinezul, cu mustașa lui neagră în furculiță și ochii oblici, avea în mână un ou de struț, vopsit în roșu, chinezoaica purta o tunică albastră și avea în mână un evantai.

Cînd te apropiai de ei călcînd apăsător pe podea, cei doi chinezi începeau să salute politicos și se întreceau în temenele.

Cînd aveam voie să intru în salon, nu-mi mai dezlipream ochii de ei și ziceam :

— Bunicuțo, uite că ba zic da, ba zic nu. Da, nu, da, nu.

Bunica avea și un papagal, *Paquito*, care stăpînea atît dialogul cît și monologul.

Dacă era întreat :

— Măi, papagal, ești însurat ?

El răspundea :

— La Veracruz m-am cununat
Și tare mult m-am bucurat !

Monologul lui obișnuit era următoarea poliloghie de papagal din port :

— La babord ! La tribord !

Călătorie sprîncenată !

Foc ! Ura ! Ura !

Mi se părea că în cuvintele acelei păsări verzi era o ironie ascunsă care mă stînjenea. *Într-o* mi-a povestit că o dată, mai de mult, papagalul unui marinăr din Elguea și-a denunțat stăpînul, și de la el s-a aflat că marinarul fusese mai înainte pirat.

Cu toată știința și îndemînarea lui, *Paquito* îmi era foarte nesuferit ; niciodată nu voia să-mi răspundă cînd îl întrebam dacă era însurat, și o dată era gata-gata să-mi rupă un deget cu ciocul. De atunci mă uitam la el cu ciudă și, dacă mi-ar fi stat în putere, l-aș fi apucat de moț și l-aș fi trimis în raiul papagalilor, să-și turuie acolo poliloghiile. Mai avea bunica și o cutie cu muzică, veche de tot, cu un cilindru plin de ace, și săreia trebuia să-i întorci arcul, dar arcul era rupt și cutia nu cînta.

Mătuşa Ursula

LA ȘCOALA M-AU DAT DESTUL DE TÎR-ziu. Cînd eram mic m-am lovit rău de tot la genunchi și nu știu dacă din pricina tratamentului pe care mi l-a recomandat felcerul — cataplasme cu făină și vin — ori din cine știe ce altă pricină, fapt e că am suferit mult timp de o artrită cronică foarte dureroasă.

Poate din cauza asta am fost socotit un copil bolnăvicios, și medicul i-a spus mamei să nu mă dea la școală. Copilăria mea a fost foarte singuratică. N-aveam altă distracție în afară de jucăriile rămase de la mama și de la unchiul meu. Jucăriile care trec de la o generație la alta sînt niște jucării foarte triste. Arca lui Noe care fusese a unchiului era melancolică ; calul rămăsese fără un picior, elefantul fără trompă, cocoșul fără creastă. O arcă a lui Noe care seamănă mai mult cu un azil de invalizi.

Mătuşa Ursula, sora mai mică a mamei, o fată bătrînă, romanțioasă, a început să mă învețe să citesc. Doña Celestina era spiritul tradiției în familia Aguirre ; mătuşa Ursula reprezenta fantezia și romantismul.

Cînd mătuşa Ursula ajungea acasă, se așeza pe scăunelul ei preferat și-mi povestea o mulțime de basme și întîmplări pline de peripeții.

La Aguirreche, mătuşa Ursula păstra în camera ei cărți și reviste pline de gravuri spaniole și franceze, în care se istoriseau bătălii navale, isprăvi de-ale piraților, evadări celebre și călătoriile marilor navigatori. Cărțile acestea stătuseră pesemne într-o pivniță, fiindcă miroseau a mușegai și aveau scoarțele

roase pe la colțuri. Mai mult ca sigur că din ele se inspira mătușa pentru poveștirile ei.

Mătușa Ursula obișnuia să povestească lucrurile cele mai neînsemnate cu o solemnitate care mă uimea. Ea mi-a împuiat capul cu naufragii, insule pustii și corăbii de pirați.

Știa mai mult decât știu de obicei femeile, și mai ales femeile de la țară. Ea mi-a povestit cum mergeau altădată bascii la pescuit de balene în mările Nordului; cum au descoperit bancul de la Terranova, și cum, pînă în secolul trecut, la șantierul naval din Vizcaya și Guipúzcoa, la Orio, Pasajes, Aguinaga și Guernica se făceau fregate mari.

Mi-a vorbit, de asemenea, cu mîndrie, de marinarii și căpitanii basci: de Elcano, care a făcut înconjurul lumii; de Oquendo, care a ieșit biruitor în peste o sută de bătălii și care, învins la bătrînețe de amiralul Tremp, a murit de tristețe; de Blas de Lezo, chior și cu un singur picior, hărțuind tot timpul și învingînd la Cartagina Indilor, doar cu cîteva corăbii, puternica escadră a amiralului englez Vernon; de înțeleptul și viteazul Churruca¹, de Echaide, de Recalde, de Gaztañeta. Adesea își încheia poveștile cu aceste versuri ale lui Concha, din a sa *Artă a navigației*:

*Busola arătîndu-i drumul
Pe-ntînsa mare înfuriată,
Un basc viteaz întîia dată
Făcut-a lumii înconjurul.*

Și chiar dacă versurile acestea n-aveau nici o legătură cu cele povestite, datorită tonului solemn cu care le recita mătușa Ursula, mi se păreau cea mai nimerită încheiere pentru orice povestire.

În cei dintîi ani ai copilăriei nu cunoșteam alți copii de vîrsta mea în afară de niște veri de-al doilea. Veriiăștia stăteau la Madrid și veneau la Lúzaro în timpul verii.

Cînd veneau la bunica, ne duceam împreună la un conac al familiei, unde mîncam lapte covăsit. Mătușa Ursula ne turna laptele în căni, iar noi, copiii, ne uitam cu coada

¹ Amiral spaniol, unul din eroii bătăliei de la Trafalgar (1805).

ochiului și, dacă dădea unuia mai mult ca celorlalți, se stîrnea un scandal nemaipomenit.

Verii mei îmi povesteau tot felul de lucruri despre piesele de teatru și spectacolele de circ pe care le văzuseră în capitală ; dar, drept să vă spun, asta nu mă prea interesa. Mie-mi plăcea marea. Mă uitam cu jînd la copiii care mergeau desculți pe dig. Mi-ar fi plăcut să fiu băiat de pescar, ca să alerg toată ziua pe stăvilar și să mă joc pe mahone și gabare.

În afară de bibliotecă, alcătuită din romane-foileton franțuzești cu ilustrații și din cărți de aventuri marinărești, mătușa Ursula mai avea un izvor de unde-și scotea emoționantele povești care mă fermecau atîta.

În sipetul din salon se păstra, printre alte lucruri vechi și respectabile, un manuscris *in-folio* foarte voluminos. Pe coperta de pergament scria cu litere șterse și îngălbenite de vreme : „Istoria neamului Aguirre“.

Și cum toți cei care purtaseră acest nume, ca și cei înrudiți cu ei, fuseseră marinari și călători, pentru explicarea itinerariilor pe care le urmaseră, printre paginile acelea îngălbenite fuseseră intercalate cîteva hărți de navigație destul de ciudate. Pe hărțile acelea marea era simbolizată printr-o balenă azvîrlind un șuvoi de apă, un galion și cîțiva delfini ; așezările prin căruțe, munții prin arbori, iar ținuturile sălbatice prin cîțiva indieni cu pene pe cap și un arc cu săgeți. Mai puteai găsi în cartea aceea planuri care indicau curenții și vînturile, și desene de sonde, busole primitive și astrolabi.

Cartea era alcătuită dintr-un șir de istorii în care se povesteau tot felul de aventuri pe mare și pe uscat.

Mătușa Ursula își puna ochelarii și citea rar și apăsător, apoi comenta întîmplarea citită.

Cele mai multe erau foarte scurte, dar erau scrise într-un stil atît de înflorat, încît uneori nu le puteam prinde înțelesul. Printre cele mai amuzante era povestea lui Domingo de Aguirre, supranumit Bascul, care a luat parte la expediția lui Gonzalo Jiménez de Quesada, pe vremea cuceririi Americii. Domingo de Aguirre a fost de față la

incendiul din Iraca, iar acesta, judecînd după descrierile contemporanilor, trebuie să fi fost foarte mare.

Cînd am învățat să scriu, mătușa Ursula s-a apucat să-mi dicteze pasaje din marea carte a familiei, și păstrez pînă astăzi, prin bunăvoința hazardului, o foaie de hîrtie făcută ferfenișă, pe care, cu scrisul meu stîngaci, cu litere inegale, era transpus următorul fragment :

„Pe cînd se întorcea la Cádiz, căpitanul de corabie Martín Pérez de Irizar, fiul lui Rantería, cu galionul încărcat de mărfuri, s-a întîlnit în larg cu corsarul francez Jean Florin, la numele căruia înghețau de spaimă toți marinarii. Trufașul francez avea două corăbii foarte bine înarmate. Pe toți cei pe care-i întîlnea pe mare, bătrîni sau copilandri, bărbați sau femei, îi jefuia și-i lăsa goi-goluți ; în felul ăsta ajunsese foarte bogat.

Zăbind galionul căpitanului basc din Guipúzcoa, francezul l-a atacat cu mult curaj, și Irizar s-a apărut ca un viteaz.

A curs mult sînge de amîndouă părțile și, după ce lupta a luat sfîrșit, Martín Pérez de Irizar i-a făcut prizonieri pe Jean Florin și pe oamenii lui de pe cele două corăbii capturate.

Au murit atunci treizeci de pirați și alți optzeci au fost răniți. Jean Florin a vrut să-i dea douăzeci de mii de duros căpitanului Irizar ca să-l pună în libertate, dar oferta lui a fost inutilă, fiindcă un bărbat cinstit și cu judecata sănătoasă nu-și pătează onoarea pentru tot aurul din lume.

Cu nouăzeci de oameni luați prizonieri și cele două corăbii capturate, căpitanul Irizar s-a întors la Cádiz, așa cum îi porunca înaltul său simț al datoriei.

Împăratul don Carlos, stăpînul nostru, a poruncit ca Jean Florin, piratul, să fie spînzurat, iar căpitanului Martín Pérez de Irizar i-a îngăduit să-și pună pe blazon, spre veșnică amintire, galionul și steagul cîștigate în luptă.”

Îmi amintesc că, scriind aceste rînduri pe care mi le dicta mătușa, i-am pus tot felul de întrebări despre viața și obiceiurile piraților și că, deși ea încerca să exagereze caracterul odios al acestor cavaleri ai norocului, mie mi

se părea un lucru minunat să fii pirat, să poți aține calea corăbiilor, să le prazi comorile și să le ascunzi pe o insulă părăsită.

Am învățat să citesc și să scriu cu ajutorul acestor povești care istoriseau aventurile celor din neamul Aguirre. Lucru ciudat : aproape totdeauna era câte un Aguirre aventurier despre care nu se știa cum își sfârșise zilele. Unul rămânea printre indieni, despre altul se zicea că s-a făcut pirat și așa mai departe.

Ca și cum un destin fatal i-ar fi urmărit pe unii bărbați din neamul nostru, de-a lungul vremii, generație de generație.

Lope de Aguirre, trădătorul

CARTEA FAMILIEI SE OCUPA DE O MULȚIME de căpitani, marinari, aventurieri și călugări ; dar, dintre toate poveștile acelea, cea mai extraordinară, cea mai neînțeleasă, rămânând totuși în limitele realității, era aceea despre Lope de Aguirre, nebunul, căruia i se mai spunea și Lope de Aguirre, trădătorul.

Am citit de mai multe ori aventurile uimitoare ale acestui om, care erau povestite în manuscris cu lux de amănunte.

Domingo de Cincunegui, autorul *Faptelor istorice din Lúzaro*, mi-a cerut de nenumărate ori să scotocesc prin toate ungherele casei, doar-doar voi găsi manuscrisul acela vechi ; dar manuscrisul nu e de găsit ; mai mult ca sigur că s-a pierdut la moartea bunicii ; poate că vreunul din marinarii care stă acum în Aguirreche l-o fi folosit ca să aprindă focul. Ceea ce spune Cincunegui în *Faptele istorice din Lúzaro* e luat din istoria Perului și a Venezuelei.

Din *Faptele* sale iau și eu aceste date, ca să vă puteți forma o idee despre cumplitul meu strămoș.

„Lope de Aguirre s-a născut în prima treime a veacului al XVI-lea și era basc. Nu se știe din ce loc. În secolul al XVI-lea apar trei familii Aguirre mai importante : una la Oyarzun, alta la Gaviria, și a treia în Navarra.

Lope de Aguirre aparținea desigur uneia din aceste familii.

Pe la jumătatea secolului al XVI-lea Lope a ajuns în Peru și a luat parte la rebeliunea lui Gonzalo Pizarro. A stat o vreme sub ordinele lui, pînă ce într-o bună zi l-a trădat și a săvîrșit cruzimi nemai-auzite față de foștii lui tovarăși.

Era acest Lope un om plin de neastîmpăr și mereu pus pe harță, încăpățînat și tare urît la chip. Osîndit la moarte în urma unei răzvrătiri, a evadat și s-a făcut împlînzitor de cai. O meserie cum nu se poate mai nimerită ca să-și arate energia nedomolită. Lope era cunoscut printre soldați după porecla de Aguirre nebunul.

În 1560, viceregele, don Andrés Hurtado de Mendoza, i-a încredințat căpitanului basc Pedro de Ursúa conducerea unei expediții pentru explorarea albiei râului Marañón în căutare de aur. Lope a fost unul dintre principalii șefi ai expediției.

Intr-o noapte, neostenitul Aguirre i-a cîștigat de partea lui pe soldați, s-a răsculat și chiar el i-a ucis cu lovituri de pumnal pe căpitanul Ursúa și pe însoțitoarea acestuia, Inés de Atienza, fiica faimosului conquistador Blas de Atienza.

Lope l-a ucis și pe locotenentul Vargas, apoi le-a vorbit rebelilor care l-au urmat. Răsculații l-au proclamat pe Fernando de Guzmán general și prinț al Perului, iar pe Lope de Aguirre l-au numit comandant-general.

Fiindcă Guzmán l-a certat pe Lope pentru cruzimea lui inutilă, temutul basc, care nu admitea mustrări, s-a răzbunat ucigîndu-l și săvîrșind o mulțime de fărădelegi și crime.

În fruntea oamenilor săi, stăpîniți prin teroare (a spînzurat opt dintre ei, care i s-au părut a nu fi îndeajuns de supuși), a coborît pe Amazoane și a străbătut, timp de mai multe luni, tot cursul imensului fluviu pînă a ieșit la Atlantic.

N-avea decît bărcile șubrede cu care abia se putea naviga pe un fluviu, dar lui Lope nimic nu-i putea sta în cale, și s-a avîntat pe apele oceanului. Lope de Aguirre era un bărbat și jumătate.

În largul mării, lîngă ecuator, a avut de înfruntat două furtuni năprasnice cu bărcile acelea ușoare și a înconjurat cu ele coastele Braziliei, Guyanelor și Venezuelei.

Cînd se oprea undeva, se pornea pe jaf și, mînat de furia lui smintită, prăda porturile și ardea tot ce-i ieșea în cale.

Călugărul flotilei își îngădui să-l sfătuiască și să-l roage pe căpitan să nu mai fie atât de crud. Aguirre l-a ascultat politicos, și la fel de politicos l-a trimis la spânzurătoare.

Fiind chinuit pesemne de remușcări, cu toate că avea o inimă de piatră, chemă la el un misionar din Parrachagua, ca să i se spovedească ; și fiindcă bietul om n-a vrut să-l dezlege de păcate, porunci să fie spânzurat, fără îndoială ca să-i țină tovărășie celuiilalt preot.

Soldații care nu-i erau întrutotul credincioși aveau aceeași soartă.

Dintre cei patru sute de oameni cîți plecaseră cu căpitanul Ursúa nu-i mai rămăseseră lui Lope decît o sută cincizeci, iar dintre aceștia aproape în fiecare zi dezertau cîțiva.

Văzîndu-se lipsit de echipajul necesar pentru vasele lui, Aguirre le dădu foc și se refugie, cu fiica lui și cîțiva tovarăși credincioși, lîngă Barquisimeto, în Venezuela.

Acolo, pe cîmp, într-o casă părăsită, Aguirre a scris un memoriu către Filip al II-lea, justificîndu-se pentru nelegiuirile lui și, ca să dea mai multă greutate memoriului, l-a semnat într-un chip îndrăzneț, cinic și absurd : *Lope de Aguirre, Trădătorul*.

Trupele regale, la care s-au alăturat și cîțiva dezertori din detașamentul de răzvrățiți condus de Aguirre, l-au împresurat pe căpitanul basc ca pe o jivină primejdioasă, ca să-l omoare.

Zdrobit, încolțit, cînd văzu că nu mai are nici o scăpare, Lope scoase pumnalul și-l împlîntă pînă-n prăsele în inima fiicei lui, care era încă o copilă.

— Nu vreau să ajungă o tîrfă, a spus el atunci, și nici să-i poată spune cineva vreodată că e fata unui trădător.

Pe urmă a poruncit unuia dintre soldații rămași credincioși să-l împuște cu o arcebuză.

Soldatul a îndeplinit ordinul.

— Ai ochit prost, i-a strigat Lope după prima împușcătură văzînd că glonțul îi trecea pe deasupra capului.

După a doua împușcătură, cînd a simțit că glonțul îi pătrunde în piept și-l răpune, strigă, parcă mulțumindu-i soldatului care-l omorîse, cu o bucurie sălbatică :

— Acum ai ochit bine !

Într-adevăr, Lope de Aguirre era un bărbat și jumătate.

După ce a murit, i-au tăiat capul și i-au ciopârțit trupul; țeasta i se mai păstrează și azi în biserica din Barquisimeto, închisă într-o ladă de fier.“

Am reprodus ce spunea Cingunegui în ale sale *Fapte istorice din Lúzaro* și, cu unele mici deosebiri, același lucru scria și în manuscrisul din casa bunicii, deși cu mult mai multe amănunte și comentarii.

Cînd citeam acele aventuri ale lui Aguirre, încercam un sentiment asemănător celui pe care-l trezește în sufletul copiilor *Guignol*¹, cînd îl ciomăgește pe jandarm și-l spînzură pe judecător. În ciuda crimelor și blestemățiilor pe care le săvîrșise, Aguirre îmi era aproape simpatic.

¹ Personaj în teatrul francez de marionete.

Înmormîntarea unchiului Juan

O IMPRESIE DIN COPILĂRIE CARE MI-A lăsat în suflet o urmă neștearsă este aceea pe care o păstrez de la înmormîntarea unchiului Juan de Aguirre.

Mut timp absența fratelui mai mare al mamei a fost un mister, pînă cînd s-a aflat că murise.

Am simțit, cu acea intuiție caracteristică copiilor, că în familie exista oarecare rezervă în ceea ce-l privea pe unchiul Juan ; nici mama, nici mătușa Ursula, nici bunica nu voiau să vorbească de cel dispărut, și misterul acesta și rezerva lor mi-au aprins imaginația.

Servitoarea noastră, *Iñure*, care era foarte superstițioasă, m-a încredințat că unchiul Juan nu murise.

— Atunci unde e ? am întrebat-o eu.

— E departe.

— Și de ce nu se întoarce ?

— Nu poate.

— Dar de ce ?

În cele din urmă, după ce m-a rugat din suflet să nu cumva să-i spun ceva mamei, *Iñure* mi-a povestit că unchiul Juan se făcuse pirat, că-l prinseseră englezii și-l băgaseră la închisoare, unde îi legaseră lanțuri la picioare și-l însemnaseră cu fierul roșu pe spate. Din pricina asta, deși trăia, nu se putea întoarce la Lúzaro.

Povestea *Iñurei* mi-a trezit și mai mult curiozitatea și mi-a aprins imaginația la culme. În timpul nopții, mi se părea că-l văd pe unchiul Juan în celulă, jeliindu-se ; pe spatele lui erau săpate cîteva litere care te făceau să te înfiori dacă te uitați atent la ele.

Pe atunci, parcă pentru a-mi întipări și mai mult

În minte amintirea unchiului, i s-au făcut funeralii la Lú-zaro. După cât se pare, bunica a primit de la primarul nu știu cărui oraș din Irlanda o scrisoare prin care i se aducea la cunoștință că Juan de Aguirre murise. Dar era oare adevărat ! *Iñure* m-a asigurat că nu putea fi adevărat.

Îmi amintesc foarte bine ziua funeraliilor, care mi-a rămas întipărită pentru totdeauna în minte.

Mama m-a trezit în zori ; ea mă aștepta, îmbrăcată în negru ; m-am îmbrăcat iute și am ieșit amândoi pe stradă, împreună cu *Iñure*.

Era într-o dimineață de toamnă ; târgul începea să se trezească, pîcla urca spre muntele Izarra și din port ieșea, încet, o goeletă.

Am ajuns la Aguirreche ; am stat acolo cîteva clipe și pe urmă bunica, mătușa Ursula și mama, înfășurate în văluri de doliu, și, în urma lor, eu cu *Iñure*, am pornit spre biserică.

Naosul era întunecos și pustiu : în mijloc, în fața altarului, lumînăreasa și paracliserul înfășurau în pînză neagră catafalcul ; pe jos se zăreau o mulțime de lucruri, bucăți de lemn pe care se înfășoară lumînările acelea galbene, subțiri, și coșuri cu basmale negre.

Bunica, mama și mătușa s-au sfătuit o vreme cu lumînăreasa și au început să umble toate patru de colo-colo, aranjînd ce mai era de aranjat.

Iñure îmi spusese să stau pe una din băncile de lîngă catafalc, unde trebuiau să se așeze rudele venite la funeralii ; dar mie îmi era frică să rămîn singur acolo.

M-am ținut de fusta mamei, și n-o lăsam să facă nimic, pînă cînd a venit bătrînul Irizar, cu costum negru și joben, și a trebuit să mă așez lîngă el pe o bancă din mijloc.

Încet-încet, în biserică au început să intre femei în doliu, care îngenuncheau, întindeau pe jos basmalele negre din coșuri, desfășurau lumînările acelea galbene și le aprindeau.

Se aprinseră și lumînările cele mari din altar, și la lumina lor prinse să strălucească catapeteasma barocă, aurită, încărcată, cu coloane în spirală și ciorchini de struguri.

Sus, agățată de transept, se legăna ușor o corabie cu pînze, înaintînd parcă spre splendorile de aur care străluceau în altar.

Răsună un dangăt de clopot ; se aduna din ce în ce mai multă lume, la început făcîndu-și loc binișor, apoi ajungînd să se îmbulzească la ușă ; cînd cele două bănci rezervate rudelor și prietenilor fură ocupate, începu slujba.

Eram speriat. Știam că pe catafalc nu e nimeni ; dar mi se părea că înăuntru s-a pitulat unchiul Juan, cu lanțuri la picioare și cu spatele însemnat de literele acelea infamante.

Din cînd în cînd se auzea orga, și sunetele ei armonioase se înălțau pînă la cupola cea mare. Mă uitam în toate părțile, deși bătrînul Irizar mă dojenea și-mi spunea că trebuie să dau dovadă de mai multă evlavie.

Cît de evlavioase erau în schimb femeile acelea ! Îngenuncheate pe basmalele lor negre, se rugau din tot sufletul. Unele, văduve de căpitani și de piloți, amintindu-și de bărbații lor înghițiți de valurile mării, plîngeau înfundat.

După slujbă, preotul s-a întors spre credincioși și s-a rugat pentru mort și pentru toți cei care-și aflaseră mor-mîntul în fundul oceanului.

Atunci femeile își înterîă plînsul.

Apoi preotul se apropie de catafalc, mai spuse o dată „Odihnească-se în pace” și-l stropi de cîteva ori cu apă sfințită.

Mi se făcuse inima cît un purice. Cînd am ieșit din biserică, tînda era luminată de razele palide ale soarelui. Irizar și cu mine ne-am oprit lîngă ușă. Femeile, cu fețele ascunse sub glugile lor negre, au trecut pe dinaintea noastră, îndreptîndu-se spre casa parohială, iar după ele au ieșit bărbații, cu pălăriile lor tari, apoi marinarii și pescarii, îmbrăcați în haine de postav și cu mîinile înfundate în buzunarele pantalonilor.

Spre seară *Iñure* m-a încredințat din nou că unchiul Juan nu murise. Eu aveam să-l văd într-o bună zi, mai devreme sau mai tîrziu.

Convingerea ei mi se transmise și mie. Eram încredințat că într-o zi o să-mi iasă înainte un bărbat cu înfățișare de marinar, ca cei din cărțile mătușei Ursula, cu favoriți,

cizme, redingotă lungă și pălărie de piele cu panglica fluturând. Ar fi fost de-ajuns să intru în vorbă cu bărbatul acela ca să-mi dau seama că nu e altul decât unchiul Juan.

Mult timp taina lui Juan de Aguirre m-a neliniștit profund și întotdeauna asociam această taină cu funeraliile de la biserică, cu fumul de tămâie care plutea în aer și cu corabia cu pânze agățată de transept, care plutea parcă pe valuri îndreptându-se spre focurile de aur din altar...

O impresie asemănătoare de mister îmi lăsausărbătorile Crăciunului. În zilele acelea, aerul, lumina, obiectele, totul mi se părea deosebit.

După tradiție, în casa bunicii se făcea întotdeauna o iesle într-o încăpăre de la parter. O bătrână pe jumătate nebună, *Curriqui*, îmbrăcată cu o fustă înflorată și o bonetă albă pe cap avea misiunea să povestească ce se întâmplase la Bethlehem. Ținea în mână o nuia cu care arăta pe fiecare din personajele misterului Nașterii Domnului, și o dairea cu care se acompania atunci când începea să cînte colinde. Știa numai două sau trei melodii monotone și câteva versuri în monorimă. Printre personajele misterului se afla și o femeie în zdrențe, care fără îndoială juca rolul măscăriciului. Îmi amintesc versurile pe care i le cînta *Curriqui* :

Orra Mari Dominigui
Beguirra orii
Guerequin naidubela
*Belena etorii.*¹

(Asta-i Mari Domingui. Uitați-vă bine la ea ! Vrea să vină cu noi la Bethlehem.)

Și *Curriqui* cînta mai departe :

Guerequin naibadezu
Belena etorri
Atera bearco dezu
Gona zar hori.

(Dacă vrei să vii cu noi la Bethlehem, trebuie să lepezi fusta asta zdrențuită.)

¹ În limba bască în original.

Publicul, alcătuit din pescari și copii, aprecia mult aceste detalii naturaliste.

Curriqui se întorcea de Bobotează pe mica scenă improvizată în Aguirreche, cu o mantie albă și o coroană de alamă, ca să cînte alte colinde.

Tot de Bobotează coborau de la munte ciobanii și veneau pe la casele oamenilor să cînte colinde cu glasurile lor puternice și aspre, acompaniindu-se la dairele și buhai.

Dacă stăpîna casei le dădea cîțiva bănuți, îi spuneau în colind că seamănă cu Maica Domnului ; în schimb, dacă nu le dădea nimic, o făceau cotoroanșă.

Hoinăreli de copil

ATITA MI-AU TOT VORBIT DE RĂUTATEA copiilor, că m-am dus la școală ca mielul la tăiat.

Eram pregătit să mă bat, ca Martin Pérez de Irizar, cu orice Jean Florin care m-ar fi atacat, cu toate că nu eram prea voinic.

La început învățătorul m-a pus printre cei mai mici, lucru care mă făcea să mă simt destul de umilit ; dar am trecut repede în grupul celor de vîrsta mea.

Învățătorul, don Hilario, era din Castilla la Vieja¹ și-și băgase în cap să ne învețe să ne exprimăm și să pronunțăm corect. Ura limba bască ca pe un dușman personal și credea că a vorbi ca la Burgos sau ca la Miranda de Ebro era o asemenea dovadă de superioritate, încît orice om cu bun-simț, mai înainte de a învăța să-și cîștige pîinea sau de a învăța ce-i viața, trebuia să învețe pronunția corectă.

Nouă, copiilor, ni se părea o pretenție ridicolă faptul că don Hilario stăruia atîta asupra unor lucruri privitoare la viața de pe uscat. În loc să ne vorbească despre Capul Bunei Speranțe sau de bancul de la Terranova, ne vorbea de viile din Haro și de lanurile de grîu din Medina del Campo. Ne temeam de el, dar în același timp îl disprețuiam.

El simțea lipsa noastră de interes pentru tot ce avea mai scump și răspundea instinctiv prin ură față de tîrgul nostru și față de basci în general.

Nu o dată, fiind în toane rele, s-a întîmplat să ne stîlcească în bătai.

Pe mine m-a salvat de multe ori de la bătaie rugămintea mamei să nu mă bată, fiindcă, îi spunea ea, eram încă suferind.

¹ Regiunea unde se vorbește cel mai corect limba spaniolă.

Înțelegînd folosul pe care-l puteam trage din situația de copil bolnav, mă prefăceam că mă doare ba piep'ul, ba stomacul, ca să scap de pedepse. Așa se face că am mîncat mult mai puțină bătaie decît alții; dar mi-am pierdut faima de băiat puternic. „Asta nu-i bun de nimic“, ziceau toți despre mine; și pînă azi lumea tot mai crede că nu sînt bun de nimic.

Îți vine uneori să rîzi cînd te gîndești la șotiile copilăriei, dar dacă încerci să te întorci cu gîndul la vîrsta de atunci, înțelegi că cele dintîi zile de școală au fost dintre cele mai întunecate și jalnice din viață.

După ce-au trecut necazurile și frămîntările — căci cine n-a avut parte de ele? — sensibilitatea este deja tocită; acum îți stăpînești nervii așa cum își stăpînește căpitanul corabia.

Desigur, nu-i ușor pentru cei de-o vîrstă cu mine, atunci cînd se întorc cu gîndul la vremea copilăriei, să-și aducă aminte cu plăcere de școală și de profesorii care le-au amărit primii ani ai vieții.

Amintirea unei școli reci și umede, unde îți înțepenesc picioarele, unde ai parte, fără să înțelegi de ce, de vorbe urite, de bătaii și pedepse, imaginea aceasta a școlii este una dintre cele mai urite și neplăcute amintiri din viață.

Mi se pare ciudat că ceea ce a priceput sălbaticul, și anume faptul că, fiind mai slab, mai plăpînd, copilul are nevoie de mai multă grijă și chiar de mai mult respect decît omul matur, n-a priceput omul civilizat, și dacă cei mai mulți dintre noi n-ar fi în stare să facă vreun rău unui adult, în schimb ar putea foarte bine să chinuiască un copil cu consimțămîntul părinților.

Aceasta e una dintre multele dovezi de barbarie ale așa-zisei lumi civilizate.

După numai cîteva zile de școală m-am împrietenit cu doi băieți care mi-au rămas prieteni pînă astăzi: unul e José María Recalde; celălalt e Domingo Zelayeta.

José Mari era fiul lui Juan Recalde, Viteazul, căruia i se spunea astfel fiindcă vădise de multe ori un curaj nemai-pomenit; José Mari îi călca pe urme: se arăta hotărît și viteaz.

Celălalt băiat, Chomin Zelayeta, era fiul unui strungar care vindea scripeți în port.

Chomin se remarcă prin vioiciunea și ingeniozitatea sa. Taică-su era un om ciudat, energic, un om dintr-o bucată și cam ursuz. Găsea întotdeauna explicații ciudate pentru hotărârile pe care le lua.

— De ce nu te însori a doua oară, Zelayeta ? l-a întrebat un vecin.

— Nu mă mai însor. De ce-aș face-o ? Ar trebui să-mi măresc casa, și nu-mi prea vine la socoteală.

Odată au vrut să-l numească consilier comunal ; dar el s-a împotrivit din răspuțeri.

— Dar bine, omule, de ce nu vrei să fii consilier ?

— Mai bine să știu că mă omoară, spuse el, decît s-ajung să port un surtuc cu coadă de rîndunică.

Surtucul acesta, pe care îl ura atîta Zelayeta, era fracul pe care, așa cum cerea tradiția, îl purtau consilierii din Lúzaró cu ocazia diferitelor solemnități.

Zelayeta tatăl, deși avea unele ciudățenii și uneori călca în străchini, era un om cu idei progresiste, se abona bucuros la romanele-foileton, și asta în primul rînd ca să aibă ce citi fiul său.

În primele luni de școală, mama o trimetea pe *Iñure* să mă aștepte la ieșire, și cu toate că bătrînica nu era prea severă cu mine, trebuia totuși să merg alături de ea, în timp ce colegii mei puteau să se zbenguiască în voie.

După multe rugăminți și plîngerî, am obținut dreptul să mă duc și să mă întorc singur de la școală, fără nici un paznic pe cap. Mama-mi spunea mereu că am voie să merg oriunde vreau, numai pe dig să nu mă duc, ceea ce însemna de fapt că am voie să mă duc peste tot și nicăieri.

Fără să țin seama de rugămințile mamei, cum ieșeam de la școală, mă și repezeam în port și mă opream pe scările ce coborau spre dig.

Alți copii, ai căror părinți lucrau pe uscat, și prin urmare erau oameni de uscat, cum se spune la Lúzaró, se duceau să bată mingea ; noi, care eram din familii de marinari, printre care ne număram Recalde, Zeayeta și cu mine, ne duceam glonț spre mare.

Ne uitam cum intră și ies bărcile din port ; ne uitam cum se scăldau copiii, goi, în locul numit *Cay luce*, și la pescarii cu undița care-și puneau răbdarea la încercare. Pescarii ajunseseră să ne cunoască.

Cît de uimiți eram cînd, după o lungă așteptare, prindeau cîte o caracatiță cu ochii miopi, rotunzi și năîngi, cu ciocul ei de cucuvaie și brațele-i îngrozitoare pline de ventuze ! Și uimirea noastră nu era mai mică atunci cînd prindeau un țipar din cei mari, care se zbătea furios să scape cu viață, sau o broască de mare, umflată, neagră și cît se poate de respingătoare.

Cînd nu ne supraveghea nimeni, ne cățaram pe parîme și hoinăream pe gabare și mahone, sărind din barcă în barcă.

Cînd ești copil și vrei să devii independent, cîștigi repede teren, încît în scurt timp am ajuns să mă bucur de libertate deplină.

De multe ori trăgeam chiulul cu Zelayeta și Recalde. Don Hilario, învățătorul, trimitea vorbă părinților că în cutare sau cutare zi copiii lor nu veniseră la școală ; dar mama mă ierta întotdeauna și, fiindcă vedea că devin sănătos și voinic, închidea și ea ochii.

Duminica și în zilele cînd chiuleam de la școală, ne duceam pe plajă, ne scoteam pantofii și ciorapii și umblam desculți pe nisip.

Culegeam scoici, bucăți de spumă de mare, *mangas de cuchillo*¹ și pietricele negre, galbene, roz, șlefuite și strălucitoare.

Cînd se înnopta, începeau să salte păduceii pe nisip, iar din găurile rotunde ale scoicilor ieșeau bășici de aer cînd trecea peste ele perdeaua subțire a cîte unui val.

Uneori am văzut chiar și molusca aceea căreia noi, în bască, îi zicem *deituba*, și nu știu de ce credeam că se sugrumă singură. Ca s-o faci să iasă din ascunzătoare, trebuia să presari peste ea puțină sare.

Zelayeta, cel mai norocos dintre noi, descoperea mereu cîte ceva ; el găsea stele de mare și scoicile cele mai de preț ; el vedea primul caracatița printre stînci sau delfinul

¹ Subliniere autorului. Specie de moluște în formă de cuțit.

înotînd și sărînd peste valuri. Mereu scormonea în miezul lucrurilor ; din pricina pornirii acesteia de a examina tot, taică-su îi zicea jandarmul.

Duminicile, mama a început să mă lase să merg cu prietenii, după ce mi-a dat mai întîi o mulțime de sfaturi și povețe.

Avînd timp la discreție, nu ne mai mulțumeam să mergem pe plajă ; ne urcam pînă la Izarra și pe urmă coboram cu băgare de seamă pînă la stîncile din apropiere.

Cînd ne-am obișnuit să mergem printre stînci, plaja ni s-a părut insipidă și fără nici un farmec.

Scopul practic al hoinărelilor noastre printre stînci era să strîngem crabi mari și negri, care aici se cheamă *carra-marros*, iar în alte părți *centollas* sau pustnici.

Muntele Izarra, la poalele căruia se află Lúzaró, formează un fel de peninsulă care desparte intrarea portului de un golf destul de larg cuprins între două capuri : Capul Farului și Capul Sufletelor.

Muntele Izarra e un promontoriu de ardezie, alcătuit din lespezi înclinate, roase de valuri. Aceste șisturi muntoase se desfac ca filele unei cărți deschise și înaintează în largul mării, formînd recife, stînci negre biciuite de valurile neliniștite, și se termină cu o stîncă înaltă, neagră, cu o înfățișare misterioasă, numită Frayburu.

Pentru excursiile noastre ne adunam de obicei dis-de-dimineată pe chei, treceam prin fața mînăstirii Sfînta Clara, apoi apucam pe o stradă înclinată cu patru sau cinci rînduri de trepte și ieșeam într-o ulicioară mărginită de zidurile unor grădini. Pe urmă străbăteam cîteva lanuri de porumb și o vie și ieșeam mai sus, pe munte, pe un teren pietros cu ferigi și fagi.

Pe vîrfurile Izarra trebuie să fi fost instalată odinioară o baterie ; se mai vedea încă locul pietruit cu lespezile bastionului și amplasamentul tunurilor. În apropiere se afla o peșteră năpădită de buruieni, unde intram să scotocim totul.

Era de fapt o galerie, făcută fără îndoială mai de mult de soldații de la baterie, ca să se adăpostească de ploaie, și pe care noi o foloseam ca să ne jucăm de-a Robinsonii.

Bătrînul Yurumendi, un mare scornitor de povești, i-a spus lui Zelayeta că peștera aceea era o grotă unde se ascunsese un balaur cu aripi, *Egan-suguia*. Șarpele acesta uriaș avea gheare de tigru, aripi de vultur și chip de babă. Ieșea noaptea să facă vrăjitorii, să bea sîngele copiilor, și suflarea lui era atît de otrăvitoare, că te omora pe loc.

Cînd am aflat toate astea, am început să simțim mai mult respect pentru peșteră. Totuși, eu am propus să ardem buruienile dinăuntru. Dacă *Egan-suguia* era înăuntru, ar fi ars, iar dacă nu era, nu s-ar fi întîmplat nimic. Lui Recalde nu i s-a părut prea fericită ideea mea. Iată cum ajung să se întărească superstițiile.

Partea cea mai înaltă a muntelui Izarra era impunătoare. Chiar la țărmul mării, o cărare șerpuia printre pietre trecînd pe deasupra falezei a cărei temelie, alcătuită din stînci desprinse din munte, era perforată. Valurile pătrundeau printre crăpăturile stîncilor de ardezie în inima muntelui, și le vedeai săltînd, albe și înpumate, asemeni unor fîntîni arteziene de zăpadă.

Nu toți copiii se încumetau să se apropie, de frică să nu ametească ; pe mine însă mă atrăgea hăul din locul acela.

Acolo jos, în unele locuri, pietrele se înșirau în trepte, ca într-un amfiteatru. Cînd se retrăgeau apele, pe băncile acestui coliseu natural rămîneau cîteva băltoace limpezi, rotunde, ca niște pupile strălucitoare în care se oglindea cerul.

Același Yurumendi susținea, după spusele lui Zelayeta, că treptele erau făcute ca sirenele să poată vedea de acolo cum sar peste valuri delfinii și cum se luptă monștrii marini care mișună în neliniștita împărăție a mării.

Apa, verde și albă, se zbătea furioasă între pietre ; valurile se spărgeau într-o ploaie de spumă și înaintau ca niște herghelii de cai sălbatici, cu coamele în vînt.

Departe, la o jumătate de milă de țărm, ca o sentinelă a acestor recife, se înălța acea stîncă cu înfățișare tragică, numită Frayburu.

Pescarii spuneau că în fața stîncii Frayburu muntele Izarra forma o grotă adîncă, o peșteră enormă și misterioasă.

Trecînd de partea cealaltă, vedeai că Izarra se sfîrșește într-o faleză dreaptă — un perete negru de ardezie, cu vine albe și roșii, în ale cărui crăpături și porțiuni orizontale creșteau arbuști și ierburi.

Foarte adîncă, marea era aici mai puțin agitată decît în dreptul recifelor.

Cînd începeai să cobori, vedeai plaja numită a Sufleteilor, care se întinde între capul Farului și un alt promontoriu depărtat. Pe nisipul de pe plajă se ridicau dune creionate în verde și cîteva căsuțe risipite ici-colo, din cartierul Izarde, scoțînd fum pe coșuri.

Cînd ajungeam lîngă capul Farului, părăseam poteca și ne strecuram printre stînci. Erau pe acolo găuri ca niște hornuri, care ajungeau pînă la mare. Într-unele din aceste hornuri se simțea suflarea vîntului, care făcea să tremure florile de cîmp de sub picioarele noastre ; în altele se auzea foarte puternic vuietul valurilor izbindu-se de stînci.

Săream din stîncă în stîncă și înaintam de obicei pînă la stîncile cele mai îndepărtate ; dar cînd începea fluxul trebuia s-o luăm la fugă înapoi, ca să nu ne ajungă valurile, și uneori eram nevoiți să ne descălțăm și să intrăm în apă.

În timpul refluxului, printre stîncile acoperite de licheni se vedeau ochiuri de apă liniștite, rămase după retragerea mării. Stăteam ore în șir să privesc aceste ochiuri de apă. Ce mult îmi plăceau !

Sub apa transparentă se vedea stîncă mîncată de valuri, plină de găuri, acoperită de mușită. La fund, printre lichenii verzi și pietricele colorate, apăreau arici de mare roșii, care-și strîngeau țepii moi la cea mai ușoară atingere. La suprafață plutea un smoc de iarbă de mare, care, după ce o tocau valurile, părea o crenguță de fire aurii, o pană de pescăruș sau o bucată de plută. Cîte un peștișor argintiu trecea ca o săgeată, străbătînd micul ocean ; și din cînd în cînd, marele monstru al acestei mări minuscule, crabul, ieșea din colțul lui, înaintînd perfid într-o parte, și cu ochiul său enorm își inspecta domeniile în căutarea prăzii.

Unele din aceste ochiuri de apă aveau canale prin oare comunicau între ele, istmuri și golfuri ; văzîndu-le, îmi

închipuiam că tot astfel, dar mult mai mari, erau și oceanele adevărate.

Lângă stîncile care înaintau în mare, acolo unde se strîngeau algele și se uscau la soare, îmi plăcea să mă așez pe nisip ; mirosul acela puternic al mării mă ametea nițel și mă așța ca aroma unui vin vechi.

Cînd ne aflam printre stînci, orele zburau ; aproape întotdeauna ajungeam acasă tîrziu.

De multe ori duminica vremea se strica ; începea să plouă cu găleata și mama nu mă lăsa să ies. Trebuia să merg cu ea la Aguirreche, mîncam la bunica și rămîneam toată după-amiaza acolo. Ce plictiseală !

Era o sindrofie de cucoane respectabile, printre care se aflau vreo două-trei văduve de căpitani și piloți, și seara se servea ciocolată.

...Iar eu eram silit să aud sporovăiala fără sfîrșit a prietenelor bunicii, priveam exasperat cîm cade ploaia neîntreruptă și monotonă și ascultam zgomotul șuvoiului de apă care se scurgea din burlane pe trotuarul din fața casei.

Nemaipomenitul Yurrumendi

PE VREMEA MEA, CHEIUL CEL MARE DIN Lúzaró, care în bască se numește *Cay luce*, nu era atât de lat și de bine pietruit ca acum; avea un mic parapet și, în loc să se termine printr-un dig, se oprea la stînci.

De-a lungul întregului chei, pe vremea aceea ca și astăzi, căci toate au rămas neschimbate, se înșirau case de pescari cu balcoane, ferestre și cerdac de lemn, împodobite cu frînghii pe care atîrnau bluze marinărești stacojii, ciorapi albaștri, mantale gălbui, tachelaje și plute de salvare.

În fața acestor case găsești întotdeauna rufe întinse la uscat, ceea ce ține, pe de o parte, de instinctul de curățenie al pescarilor, iar pe de altă parte de faptul că rufele îmbibate cu apă de mare se usucă foarte greu.

Printre casele înșirate de-a lungul cheiului *Cay luce*, pe vremuri, ca și azi, erau cîteva prăvălii unde se vindeau cărbuni și un rînd de cîrciumi unde pescarii se adunau, și se mai adună și astăzi, să bea și să discute, și unde se amestecau, mai ales duminica, o duhoare de sardele prăjite, de ton gătit cu ceapă și muzică de acordeon.

Dintre cîrciumile acelea îmi amintesc de *Telescopul*, *La frumoasa sirenă*, *La Olandez*, *Goizeko Izarra* (*Luceafărul de zi*) și — cea mai vestită dintre toate — aceea a lui Joshe Ramón, cunoscută sub numele de *Guezurrechape de Cay luce*, sau, în spaniolă, *La birfa de pe cheiul mare*.

Pe cheiul ăsta, la cîteva pași de cîrciuma lui Joshe Ramón, își avea atelierul tatăl lui Zelayeta. La fereastra casei, transformată în vitrină, expunea scri-

peți de lemn, felinare, undițe de pescuit, o centură de salvare și multe altele.

Tatăl lui Zelayeta lucra la strungul său cu un ucenic și, în timp ce el strunjea, în ușa se adunau de obicei câțiva prieteni, ca să stea la taifas.

Ajunsesem prieten la cataramă cu Chomin Zelayeta. Chomin era foarte îndemînatic și răbdător. A reușit să îmblînzească un pui de uliu, și acesta, cînd s-a făcut mare, se bătea cu toate pisicile din împrejurimi. În zilele de furtună se ascundea în vreun cotlon întunecos și nu ieșea pînă nu trecea furtuna.

Ca și mine, Zelayeta era stăpînit de un mare entuziasm pentru insule pustii și pentru pirați și, cum avea talent la desen, schița planurile corăbiilor cu care urma să navigăm amîndoi și ale insulelor necunoscute unde aveam să ne facem ucenicia de Robinsoni.

Inclinația noastră spre aventură, în care se simțea pulsînd neliiniștea atavică a bascilor, spori la auzul poveștilor marinărești ale lui Yurumendi, pilotul, bătrînul și nemaipomenitul Yurumendi, prietenul lui Zelayeta tatăl.

Eustasio Yurumendi călătorise mult ; dar nu trăia decît din năluciri, și propriile sale scorneli îl ametiseră de-a binelea. Toți avem un paravan de minciuni care ne slujește să ne punem la adăpost de răceala și tristețea vieții ; dar Yurumendi exagera nițel în privința asta.

Era acest Yurumendi un uriaș, lat în spate, pîntecos, cu niște mîini enorme, vîrite tot timpul în buzunarele pantalonilor, iar pantalonii păreau gata să-i cadă mereu, atît de jos se încingea cu cureaua.

Avea un frumos chip roșcovan și nobil ; părul alb, favoriți foarte scurți și ochii mici și strălucitori. Umbla foarte curat îmbrăcat ; vara purta haine de pînză albastră, care de atîta spălat erau mereu decolorate, iar iarna o bluză de postav negru, tare, călăfătită pesemne ca o gabară. Purta un basc de lînă croșetat, cu ciucure în vîrf. Era holtei, trăia singur, cu o menajeră bătrînă, fuma mult pipă, mergea legănîndu-se și purta un inel de aur în ureche.

Yurumendi făcuse parte din echipajul unei corăbii care se ocupa cu negoțul de sclavi ; navigase pe corăbii franțuzești de corsari și stătuse la închisoare acuzat de piraterie. Yurumendi era un lup de mare. Cunoștea Atlanticul din Islanda și insulele Lofoten până la Capul Bunei Speranțe și Capul Horn. Știa ce înseamnă furtunile din Pacific și taifunul din Oceanul Indian.

Văzuse multe, dar mai mult decât cele văzute îi plăcea să povestească isprăvi inchipuite.

Pe Chomin Zelayeta și pe mine ne înnebunise cu povestirile sale.

Ne spunea că pe fundul mării sînt, la fel ca și pe pămînt, păduri, pășuni, pustiiuri, munți, vulcani, insule madreporice, corăbii scufundate, comori fără număr și un cer de apă aproape la fel cu cel de aer.

La toate acestea, care erau întrutotul adevărate, adăuga născocirile cele mai nesăbuite.

— Uneori, spunea el, marea se înalță ca un perete, și în mijlocul lui se vede o gaură ce pare plină de perle. Unii oameni zic că dacă intri prin gaura aceea poți păși ca pe pămînt.

— Și unde duce gaura asta ? întreba unul dintre noi cu sufletul la gură.

— Asta n-aș putea să vă spun chiar dacă aș ști, răspundea Yurumendi cu cea mai mare seriozitate ; dar unii susțin sus și tare că înăuntru se vede o femeie.

— O fi vreo sirenă, spunea cu un zîmbet ironic tatăl lui Zelayeta.

— Cine știe ce-o fi ! răspundea bătrînul marinar.

Cînd Yurumendi povestea despre el, întotdeauna vorbea ca și cum ar fi fost vorba de un străin, la persoana a treia. Spunea, bunăoară : „Atunci Yurumendi înțelese... Atunci Yurumendi zise că așa și pe dincolo.“

Parcă ar fi avut unele îndoieli asupra personalității sale.

Yurumendi avea o fantezie extraordinară. Era cel mai mare făuritor de himere din cîți am cunoscut. După spusese lui, în spatele muntelui Izarra, ceva mai departe de Frayburu, marea se deschidea într-o prăpastie fără fund. De multe ori scufundase acolo sonda, dar niciodată nu

dăduse de nisip sau de stînci. I se răspundea că sonda lui era desigur prea scurtă ; dar Yurumendi ne asigura că, de-ar fi fost ea și de o sută de mile, tot n-ar fi dat de fund.

Cît privește grota din muntele Izarra, cea din fața stîncii Frayburu, nu voia să vorbească despre ea și să povestească în amănunt nenumăratele lucruri extraordinare și supranaturale de care era plină ; se mulțumea să spună că o dată intrat în ea, dacă mai apucați să ieși, ieșeați pe jumătate nebun. Atît de nemaipomenite erau lucrurile pe care le vedeai acolo. Și mai spunea că sirenele, unicornii marini și caii de mare foiau ca muștele și că în mijlocul peșterii își avea reședința misterioasă un uriaș cu ochii roșii.

Uriașul ăsta era pesemne frate, sau cel puțin văr, cu un altul, nu se știe dacă tot atît de mare, dar tot cu ochii roșii, care, pe vremea cînd oamenii erau mai curați la suflet și cu frica lui Dumnezeu, apărea la Donosti, printre stîncile de la Zurriola, cu un pește în mîna, și pe care trebuia să-l întreb :

*Onentzarro begui gorri
Nun arrapatu dec array hori ?*

(Onentzarro cu ochii roșii, unde-ai prins peștele ăsta ?)

Și bietul uriaș cu ochii roșii, în loc să arate dispreț față de întrebarea obraznică a interlocutorului său, răspundea binevoitor :

*Bart arratzean amaiquetan
Zuniyolaco arroquetan.*

(Astă-noapte, la unsprezece, printre stîncile de la Zurriola.)

Nu știu exact în ce categorie îl încadra Yurumendi pe uriașul său cu ochii roșii ; dar cred că nu-l pune pe aceeași treaptă cu *Egan-suguia*, balaurul înaripat din Izarra, cu aripi de vultur, chip înfricoșător de babă și răsuflare otrăvită.

Ne mai vorbea Yurumendi de acele caractițe uriașe cu tentacule imense, care pot scufunda o fregată ; de Marea Sargaselor, unde se navighează pe pămînt, pe pămînt

adevărat, care se deschide ca să lase să treacă navele ; de țările unde ninge cu pene ; de delfini, care au o ciudată și inexplicabilă simpatie pentru oameni ; de balenele sentimentale, a căror nenorocire li se trage de la faptul că Omenirea le apreciază mai mult untura decât inima melancolică ; de miile de pitici cocoșați și ciudați de pe coastele Norvegiei ; de șerpii de mare care urmăresc cu șuieratul lor corăbiile ; de păianjenul din Kraken, de pinul din Portland, din Anglia, și de monstrul acela îngrozitor din Maëlstrom, care soarbe în gâtlejul său marea și înghite corăbiile imprudente, făcându-le să dispară în măruntaiele lui enorme. Foarte multă importanță atribuia Yurumendi și *Curcushadei* (Cornul lunii), despre care credea că avea o strînsă legătură cu viața oamenilor.

Un alt subiect favorit al lui Yurumendi era descrierea Insulei Focului, unde stătuse cîțva timp. Pe culmea acestui munte inaccesibil arde un foc care se aprinde noaptea și se stinge ziua.

Unii credeau că au de-a face cu un vulcan ale cărui flăcări nu se pot vedea în lumina soarelui ; dar Yurumendi ne încredința că rugul îl aprindeau sufletele marinarilor celebrului pirat Kidd, care păstrează acolo, bine ascunsă, o comoară fabuloasă.

Un alt lucru, dintre cele mai interesante pe care unii izbuteau să-l vadă pe mare, după spusele lui Yurumendi, era o corabie fantomă, condusă de un căpitan olandez. Acest pirat răufăcător, bețiv, hulitor și cinic cutreieră mările cu echipajul său de ticăloși, săvîrșind tot felul de fără-delegi. Dacă blestematul de olandez se apropie de o corabie, vinul se oțetește, apa se tulbură, carnea se strică. Dacă trimite cuiva o scrisoare, acela nici n-apucă s-o citească, căci înnebunește pe loc ; atît de grozave sînt enormitățile și minciunile pe care le toarnă.

Yurumendi povestea că numai o dată îl văzuse, de departe, pe blestematul de olandez ; dar, din fericire, nu se apropiase de el.

Alteori bătrînul marinar ne povestea o sumedenie de cruzimi înfricoșătoare : pirați care porunceau să li se taie limba și mîinile celor care cădeau în puterea lor ; alții

care-i aruncau peste bord pe dușmani, după ce-i închideau într-o cușcă și le scoteau ochii. Tremuram de frică, dar îl ascultam mai departe. Există un fond de cruzime în fiecare om, și mai ales la copii, care se bucură într-ascuns când cruzimea iese la suprafață.

Aproape întotdeauna, când vorbea despre pirați și despre brutalitățile de pe corăbiile cu sclavi negri, Yurumendi își amintea un cântec în limba bască.

— Cântecul ăsta, spunea el, îl cânta Gastibeltza, un pilot din orașelul nostru, care lucra pe o corabie de traficanti de sclavi, unde am fost și eu mus. Gastibeltza îl cânta de obicei când întorceam cabestanul ca să ridicăm ancora sau când se ridica vreun balot.

— Cum era cântecul ? îl întrebam noi, deși îl știam pe dinafară. Cântă-l !

Și el începea să cânte cu glasul său răgușit de marinar, înăsprit de frig, de ceturi, de alcool și de fumul pipei :

Ateraquiyoc

Emanaquiyoc

Aurreco orri

Elduaquiyoc

Orra ! Orra !

Cinzaliyoc

Itsastarra oh ! oh !

Balesaquiyoc.

Ceea ce în spaniolă însemna : „Scoate-l ! Dă-i ! Apucă-l bine pe ăsta din față. Așa, așa, spînzură-l, marinare, oh ! oh ! Poți fi satisfăcut.“

Nimeni nu mai cânta cântecul ăsta ca Yurumendi ; au zindu-l, îmi închipuiam un echipaj de pirați la abordaj, cățărîndu-se pe scările unei corăbii, cu cuțitul între dinți.

Pentru Zelayeta și pentru mine, povestirile lui Yurumendi au fost o revelație. Eram hotărîți : ne vom face pirați și după nenumărate aventuri și prădăciuni de corăbii și brigantine, după ce ne vom bate joc de crucișătoarele englezești, după ce vom strînge o comoară de vechi uncii mexicane și pietre prețioase, pe care le vom păstra pe o insulă pustie, ne vom întoarce la Lúzaro ca să povestim,

asemeni lui Yurumendi, isprăvile noastre. Și dacă am fi avut cumva cu noi un papagal, i-am fi legat o piatră de gât și l-am fi azvîrlit în mare, ca să nu ne denunțe, cum povestea *Iñure*.

Zelayeta a făcut planul casei pe care urma s-o construim în afara orașelului, pe o colină, cînd aveam să ne întoarcem la Lúzaró.

Pe vremea aceea, Yurumendi ne era model în toate; mergeam ca el, legănîndu-ne, cu picioarele puțin îndoite din genunchi și cu pumnii strînși, și fumam pipă, cu toate că, în ce mă privește, după ce trăgeam de două ori, simțeam că amesc.

Cînd prietenul nostru, bătrînul lup de mare, era mai vesel ca de obicei, spunea povești. Poveștile lui nu se deosebeau prea mult de istorioarele pe care ni le înfățișa ca adevărate.

Dar printre ele era una pe care ne-o prezenta în nenumărate variante.

Subiectul se reducea la întîlnirea unui marinar, băiat de treabă, deși cam bețiv, cu un bătrîn cerșetor, zdrențăros și murdar. Cerșetorul cerea smerit o mîna de ajutor; marinarul i-o dădea, și bătrînul se dovedea a fi nici mai mult nici mai puțin decît Sfîntul Petru, care, drept mulțumire, îi făcea marinarului un dar.

Darul acesta diferea de la o variantă la alta: într-una era un sac din care marinarul scotea tot ce dorea rostind cîteva cuvinte magice; în altele, o sămînță miraculoasă care, în scurt timp după ce era semănată, se transforma într-un copac atît de mare, încît dădea lemn pentru zece sau douăsprezece fregate și tot atîtea brigantine și încă mai rămînea.

Lui Yurumendi, cînd spunea aceste povești nemaipomenite, îi plăcea să presare în narațiunile lui unele date de o exactitate matematică, și ajungea să spună, bunăoară: „O dată, la Liverpool, în cîrciuma *La Dragonul Roșu*...” Sau: „Ne-am întîlnit în Atlantic, în dreptul Capului Verde...”

Cînd era vorba de o corabie, întotdeauna ne explica amănunțit ce fel de tachelaj avea, ce tonaj și cum era echipajul.

De la o vreme, balaurii înaripați, sirenele, vrăjitoarele și *Curcushada*, la care se adăugau bătrînețea și alcoolul, începuseră să-l cam zăpăcească. Eu, care de mic aveam un anumit ascendent asupra lui, încercam să-l conving că n-avea decît să socotească acea lume fantastică drept reală, dacă așa voia, dar fără să-i dea prea multă importanță.

Îmi răspundea de obicei pe un ton solemn :

— Shanti, tu știi mai multe decît noi, fiindcă ai învățat carte ; dar alți oameni, mai bătrîni și mai învățați decît mine, au văzut lucrurile astea.

— Așa e, îi întărea vorbele unul din vechii lui prieteni.

Bietul Yurumendi ! Ce n-aș da să-l văd în dugheana cu scripeți a lui Zelayeta sau la *Guezurrechape de Cay luce*, spunîndu-și poveștile ; dar anii nu trec degeaba, și iată că s-a scurs o bucată bună de timp de cînd Yurumendi își doarme somnul de veci în cimitirul din Lúzaró.

Indignarea lui Shacu

RECALDE, ZELAYETA ȘI CU MINE AM intrat la Școala Navală. Am fi preferat să ieșim la pescuit, ca ceilalți copii din cartierul cheiului, împreună cu vreun marinăr bătrîn, dar nu puteam. Eram victimele „societății înalte” din care făceam parte. Dacă voiam să devenim marinari de larg, trebuia să învățăm, și pentru noi a fi pilot de cursă lungă era o incontestabilă dovadă de superioritate.

Din fericire, după cursul ținut de don Gregorio Azurmendi, care ne explica matematica îmbrăcat în frac și cu cravată albă, a venit vacanța de vară. Eu nu puteam face escapade prea mari, fiindcă eram supravegheat, dar de cîteva ori m-am dus totuși la pescuit de calmar și sepîi cu un pescar, dincolo de capuri. Mama era atît de îngrijorată, încît îmi strica tot cheful.

— Ce-o să te faci cînd o să mă îmbarc? o întrebam.

— Atunci o să fie altceva.

Deoarece întîmpinam atîtea dificultăți ca să ies în larg cu o barcă pescărească, am hotărît, Zelayeta și cu mine, să cumpărăm o corabie în miniatură ca să vedem cum se fac manevrele, și ne-am dus amîndoi acasă la Caracas, un meșter care construia asemenea corăbii. Noi, copiii, îl socoteam pe Caracas un fel de inginer naval desăvîrșit și eram convinși că, așa cum făcea modele, ar putea face o fregată adevărată.

Caracas își avea prăvălia la capătul cheiului, o gaură neagră, scobită în zid, unde vindea catran, seu, butoaie, cuie, scînduri date cu catran, plase și cîrlige de toate felurile. În fundul acestei chichinețe trona un

maskaron de proră uriaș, vopsit și aurit, de la o corabie de pe timpuri.

În afară de negustorie, Caracas se ocupa și cu dulgheria ; din cînd în cînd primea cîte o comandă pentru o corabie cu pînze, ca s-o pună în biserica vreunuia din satele din împrejurimi, iar cînd era gata, prietenii lui, pescarii, se perindau în ungherul acela, ca să admire capodopera. Mai făcea și modele pentru marinarii care voiau să dea cîte un *ex-voto* la biserică. Se știe că dacă duci un model la vreun schit, îl poți îndupleca pe Dumnezeu.

Fratele lui Caracas fusese pînă în ultimele lui clipe unul dintre cei mai mari scandalagii ai tîrgului ; unii susțineau că lăsase peste o jumătate de duzină de văduve în diferite locuri din Spania și America, și o mulțime de lucruri de mare preț drept moștenire prin testament, lucruri care nu existau decît în imaginația lui înfierbîntată.

În dugheana lui Caracas se adunau la taifas și nu se mai clineau de acolo un bețiv pe care-l chema Joshepe Tiñacu și un individ pe jumătate năîng, cu cămașă albastră și șapcă roșie, care păzea bărcile, poreclit Shacu.

Zelayeta și cu mine, tot ducîndu-ne să vedem cînd termină Caracas corabia noastră, ne-am împrietenit cu ei și cu alți cîțiva bețivi.

Joshepe Tiñacu era unul din marinarii aceia leneși și bețivani care-și petrec viața în port cu mîinile în buzunar. Rareori se îmbarca, dar se întorcea repede la Lúzaró. Umbla tot timpul din cîrciumă în cîrciumă și din mustărie în mustărie. Cînd era beat, i se împleticeau picioarele în asemenea hal pe stradă, încît, după cum spunea Yurumendi, era de-ajuns să-l vezi poticnindu-se, ca să-l inviți la un pahar de vin.

Cînd ajungea acasă, Joshepe Tiñacu se oprea și, cu un glas blînd și mîeros, îi spunea nevesti-si :

— Anthoni, scoate opaițul.

Femeia se ivera la fereastră cu o lumînare, și bețivanul reușea să intre în casă.

Cînd Caracas a terminat corabia noastră, Zelayeta și cu mine ne-am dus la rampa de pe chei și am pus-o pe apă ;

corabia, ca și cum ar fi fost ostenită, se aplecă încet pe o parte și i se udară vecele.

Cu toate ajustările pe care am încercat să i le aducem, n-am izbutit să facem să plutească corabia construită de Caracas. Decorativă era, nimic de zis ; ca s-o atârni de crucifix în biserică era foarte bună, dar pe apă nu plutea.

Așa se întâmplă cu multe lucruri pe care le facem.

Ca să ne facă să uităm acest eșec al meșterului, Shacu s-a oferit, la îndemnul lui Caracas, să ne împrumute o barcă pescărească de-a lui Zapiain, ceasornicarul și misitul târgului. Această barcă, aflată în paza lui Shacu, se numea *Cașalotul*.

La început i-am dat paznicului câțiva bănuți ca să ni-l facem prieten, dar pe urmă dezlegam barca fără să-i mai cerem voie. În timp ce ne urcam în ea, se făcea că nu ne vede ; dar când treceam prin fața dughenei lui Caracas, Shacu ieșea pe chei și începea să strige cât îl ținea gura :

— Dați-vă jos din barcă, derbedeilor !

Noi nici nu ne sinchiseam ; vîsleam mai departe, și el, din ce în ce mai furios, striga :

— Hoșilor ! Piraților ! Corsarilor ! Dar-ar Domnul să crăpați pe loc.

Atunci Zelayeta, care uneori era răutăcios, îi răspundea :

— O să vindem barca, poți să plîngi tu mult și bine, Shacu.

Atunci era cuprins de o disperare atît de mare, încît începea să bată din picior, își trîntea șapca roșie de pămînt și aproape că începea să plîngă de minie.

Cu *Cașalotul* nu ieșeam din rada portului și din golf ; nu ne încumetam să trecem de barieră într-o ambarcațiune atît de ușoară, fiindcă un val puțin mai mare ne-ar fi putut răsturna.

Dacă portul nu oferea nimic vrednic să fie văzut, în schimb golful era foarte frumos. Într-o parte era o limbă de nisip mîlos, unde se afla șantierul lui Shempelar. În timpul refluxului, pe această limbă se pescuiau țipari, și tot timpul stăteau înșirate acolo cîteva bărci negre. Partea cealaltă era sălbatică, stîncosă ; printre stînci și tu-

fișuri se vedeau peșteri, unde, după cum spuneau bătrînii, se păstrasera arme în timpul războiului de independență împotriva lui Napoleon. Noi, Zelayeta, Recalde și cu mine, am dat într-una din ele peste un tun mare de bronz, dar am jurat toți trei să nu spunem nimic despre descoperirea noastră.

Ceva mai departe, înainte de primul stăvilar, se aflau cîteva colțuri poetice, pline de campanule și de soc, și o mică grotă de unde țîșnea un izvor.

Cînd ne întorceam din expedițiile noastre, lui Shacu îi trecuse supărarea. De vreo două ori numai ne-a atras atenția, cu un glas ursuz, să nu mai furăm *Cașalotul*. Dar duminica următoare i-l furam iar.

Într-o zi ne-am hotărît să trecem de barieră, și de atunci ne-am învins frica și intram și ieșeam din port cu *Cașalotul* chiar dacă erau valuri mari.

Naufragiul goetei „Stella Maris“

ÎNTR-O DÎMINEAȚĂ DE TOAMNĂ, SĂ TOT fi avut eu pe atunci paisprezece-cincisprezece ani, a venit Recalde și ne-a chemat, pe Zelayeta și pe mine, care tocmai ne pregăteam să intrăm în clasă, la Școala Navală.

O goeletă se împotmolise dincolo de muntele Izarra, lângă stîncile de la Frayburu.

Recalde cel Viteaz, tatăl colegului nostru Joshe Mari, și un alt căpitan de vas, pe care-l chema Zurbelcha, ieșiseră cu o barcă de salvare ca să le vină în ajutor naufragiaților. Zelayeta, Recalde și cu mine am hotărît să nu ne mai ducem la ore, și, în fuga mare, ne-am suit pe muntele Izarra pînă în vîrf.

Era o vreme întunecoasă, cerul era plumburiu, și în zare se vedea o linie vînată ; vîntul sufla furios, ridicînd picăturile de apă în rafale. Suluri dense de ceață se deplasau în zbor repede prin văzduh. Am luat-o pe drumul de pe marginea falezei ; jos, la picioarele noastre, valurile se izbeau de stînci, zguduind întregul munte. Încet-încet, totul intra în ceață, și marea se zărea în răstimpuri într-o lumină palidă ce părea că izvorăște din adîncul apelor.

Priveam cu atenție perdeaua cenușie de ceață. Deodată, după o rafală puternică de vînt, a ieșit soarele, aruncînd o lumină cadaverică peste marea înspumată, de culoarea noroiului.

În lumina aceea ca de eclipsă, am văzut printre valuri ambarcațiunea care încerca să se apropie de goeleta împotmolită.

— Tatăl tău comandă barca ? l-am întrebat pe Recalde.

— Nu, Zurbelcha, mi-a răspuns el.

Zurbelcha, înfășurat într-o manta de ploaie, aplecat înainte, ținea direcția cu vîsla ; era cel mai bun cunoscător al coastei și al recifelor dintre toți piloții din Lúzaro.

O singură mișcare greșită, și barca s-ar fi sfărîmat de stînci. Zurbelcha avea nervii de oțel și o precizie matematică.

Ramele intrau și ieșeau din apă ritmic ; uneori vislașii trăgeau la rame în sens invers ca să oprească înaintarea bărcii, ferind-o astfel de stînci. Valuri cît muntele și nori de spumă îi ascundeau pentru cîtva timp pe acei viteji.

Pe coverta vasului împotmolit, doi bărbați și o femeie gesticulau și strigau. Vîntul aduse pînă la noi glasurile lor.

Barca s-a apropiat de goeletă, a stat doar cîteva clipe alături de ea, apoi s-a desprins brusc de lîngă bordul vasului împotmolit și a dispărut după crestele înspumate ale valurilor. Cei doi bărbați și femeia nu mai erau pe puntea goetei.

Am crezut că barca se scufundase. Am așteptat cu sufletul la gură, scrutînd zarea. Erau acolo : i-am zărit prin ceață. Zurbelcha stătea tot aplecat înainte, cu vîsla în mînă, și barca se îndrepta spre port.

Rămînea de învins o altă dificultate : trecerea barierii. Recalde, Zelayeta și cu mine am ajuns la capătul cheiului tocmai cînd au ajuns și ei la barieră. Paznicul farului, de pe stîncile de la capătul digului, îi dădea lui Zurbelcha instrucțiuni prin pîlnie, și barca a trecut cu bine.

Puțin după aceea, naufragații se aflau pe uscat. Unul din cei doi bărbați era înalt, bătrîn, purta barbă marinărească, era îmbrăcat în negru, cu șapcă ; celălalt era scund și smead. Femeia avea un copil în brațe.

Zapiain, ceasornicarul și misitul tîrgului, s-a înțeles cu ei. Erau bretoni, nu vorbeau decît limba lor și o rupeau puțin și pe franțuzește.

Goeleta lor se numea *Stella Maris*, și era armată la Quimper. N-au putut să explice ce s-a întîmplat cu ceilalți marinari. Fără îndoială că echipajul goetei își dăduse seama de primejdie înaintea căpitanului și fugise cu

barca de salvare, care s-a lovit de vreun recif și s-a scufundat.

Peste cîteva zile, cînd a trecut furtuna, au încercat să scoată goeleta *Stella Maris* dintre stînci, dar a fost imposibil. Chila era înfiptă printre stîncile de la Frayburu și n-a fost chip s-o smulgă dintre ele și să pună vasul pe linia de plutire.

Piloții au renunțat și l-au sfătuit pe căpitanul breton să salveze încărcătura și să-și ia adio de la goeletă.

Așa a și procedat ; cînd s-a făcut timp frumos, cîteva hamali au descărcat mărfurile de pe vas și au demontat catargele. După cincisprezece zile, caporalul de la postul de coastă de pe drumul spre Elguea l-a anunțat pe căpitanul din Lúzaro că pe stîncă numită *Leizazpicua* au găsit cadavrul unui bărbat de vreo patruzeci de ani, adus de valuri.

Cadavrul purta haine marinărești ; o flanelă de lînă, pantaloni și bluză cu nasturi galbeni de metal. Era încălțat numai la piciorul drept ; îi lipsea mîna dreaptă și fața îi era mîncată de apa de mare. Mi-a părut rău că l-am văzut, fiindcă mai tîrziu imaginea lui mi-a apărut mult timp în fața ochilor.

Marea noastră aventură

C ÎND AM VĂZUT CĂ GOELETA *STELLA Maris* fusese părăsită, mi-a trecut prin minte să mă duc pînă la ea și s-o cercetez.

Nutream speranța că, printr-o fericită întîmplare, am fi putut s-o readucem la linia de plutire. Cînd le-am spus planul meu lui Zelayeta și lui Recalde, ei s-au arătat uimiți și entuziasmați.

Am hotărît să așteptăm să treacă ploile, și a trebuit să stăm cu mîinile încrucișate toată iarna. Iluziile pe care ni le făceam în legătură cu *Stella Maris* nu cunoșteau limite: o s-o punem pe linia de plutire, o să luăm pe bord tunul ascuns în peștera de lîngă rîu și o să ne îndepărtăm de Lúzaro trăgînd cîteva salve.

Într-o zi de martie, o sîmbătă după-amiază, pe un timp frumos, am stabilit ca expediția noastră să înceapă a doua zi, duminică.

Am anunțat-o seara pe mama că merg cu prietenii la Elguea și că n-o să ne întoarcem decît noaptea tîrziu.

Duminică m-am sculat în zori, m-am îmbrăcat și am alergat într-un suflet spre centrul orășelului. Recalde și Zelayeta mă așteptau pe chei. Zelayeta spuse că era mai bine să lăsăm pentru altă dată expediția, fiindcă cerul era cam întunecat și marea cam neliniștită; dar Recalde susținu că o să se facă vreme frumoasă.

Odată hotărîți, am cumpărat brînză, pîine și o sticlă de vin de la cîrciuma *Guezurrechape* de pe chei, am coborît pînă la *Cay erdi*, unde erau bărcile păzite de Shacu, am dezlegat *Caşalotul* și am ieșit în larg. Aveam o ancoră mică cu patru gheare, legată cu o

frînghie, și un ispol făcut de noi dintr-o scindură, ca să scoatem apa din barcă.

Doi urmau să tragă la rame, iar al treilea să stea la cârmă, și ca să ne odihnim aveam să ne schimbăm locurile. Am ieșit din port ; zarea era înnorată, cu câteva spărturi prin care se vedea lucind azurul cerului ; am trecut bariera cu *Cașalotul* nostru care dansa pe valuri ca un delfin pus pe șotii, și am început să dăm ocol capului Izarra, ținându-ne departe de recife.

Îmi aminteam de poveștile lui Yurumendi despre prăpastia care se deschidea în locul acela, și mă vedeam prăbușindu-mă în hăul ei fără fund cu o viteză de douăzeci și cinci de mile pe minut.

În pofida asigurărilor pe care ni le dăduse Recalde, cerul nu se însenina ; dimpotrivă, se făcea din ce în ce mai tulbure, mai cenușiu ; erau foarte puține lotci și bărci de pescuit în afara portului.

Vîntul sufla cu putere, în rafale violente ; valurile se izbeau de stîncile muntelui Izarra, producînd un zgomot înspăimîntător și învelindu-le într-o spumă albă.

Am trecut prin fața lui Frayburu, stîncă aceea mare, neagră, sora mai mare a stîncilor de la poalele muntelui Izarra, care, văzut din larg, pare un turn în ruină.

Am început să ne apropiem de *Stella Maris*. Înfățișarea goletei, cu catargele scoase, culcată pe o parte ca un animal rănit în inimă, era tristă, jalnică.

Marea se izbea de stînci și de bordul vasului cu un zgomot puternic de tunet, iar pescărușii au început să zboare în jurul nostru, scoțînd țipete ascuțite.

Eram emoționați ; Zelayeta și cu mine cred că ne-am fi întors bucuroși la Lúzaró, dar n-am spus nimic. Recalde nu era dintre cei care dau înapoi. Greutățile și primejdia îl îndârjeau. Dacă i-am fi propus să ne întoarcem, nu l-am fi convins, așa că ne-am înțeles din priviri, Zelayeta și cu mine, care eram gata să renunțăm, și am hotărît să-i dăm ascultare. Încăpățînat, dar fără agresivitate, Joshe Mari era îndemînat, un marinar înăscut.

Știa că există un canal strîmt, de patru-cinci brațe, între recife, și voia să pătrundă prin el ca să se apropie de

goeletă. De cîteva ori ne-am aflat în dreptul canalului ; dar cînd eram gata să intrăm în el, valurile ne împingeau ba într-o parte, ba într-alta.

Recalde ne-a poruncit să vîslim invers ca să ne oprim.

— Înapoi ! Înapoi ! striga el.

Şi noi vîsleam de zor înapoi, căutînd pe cît era posibil să nu ne depărtăm de intrarea în canal.

La un moment dat n-am mai putut ţine piept unui val uriaş şi am intrat în canal trecînd la o palmă de colţii stîncilor, învăluţi în nori de spumă, gata să ne facem fărmec.

Jur împrejurul nostru, marea era albă ; în schimb, prin contrast, în depărtare părea complet neagră.

Valurile se izbeau de stînci cu atîta furie, încît spuma cădea peste noi ca nişte fulgi de zăpadă lichidă şi ne uda hainele.

Pe măsură ce înaintam în canal, marea se liniştea încet-încet ; apa verzuie, aproape nemişcată, căpăta sclipiri argintii.

Cînd ne-am văzut în siguranţă, ne-am privit satisfăcuţi. Zelayeta se aşeză la provă cu cangea, iar Recalde şi cu mine, vîslind uneori cu prudenţă şi alteori scoţînd ramele din apă şi împingînd cu ele în peretele de stîncă, înaintam încetişor. Dintr-o dată, Zelayeta strigă, cufundînd cangea în apă :

— Staţi ! Opriţi-vă !

— Ce-i ?

— Trebuie să ne oprim. Am dat de fund.

Barca începuse să atingă fundul de piatră. Ne-am oprit. Ne aflam la douăzeci de paşi de goeletă. Am văzut că la pupa atîrna un capăt de parîmă ; am sărit din stîncă în stîncă şi, apucînd parîma cu mare grijă, am început să mă urc pe *Stella Maris*.

Cînd am ajuns la bord, un stol de lăstuni şi de pescăruşi îşi luă zborul, şi eu m-am speriat atît de tare, că n-a lipsit mult să cad în apă.

Cîteva din păsările acelea înfuriate mă atacau cu ciocurile şi se roteau în jurul meu scoţînd ţipete ascuţite. Cu un capăt de parîmă am reuşit să mă apăr şi să le alung.

— Ce se întâmplă ? strigă Recalde.

— Nimic, i-am răspuns eu. Ia, niște pescăruși. Puteți să vă urcați.

— Aruncă parîma.

Le-am aruncat parîma, cu care au legat *Caşalotul*, și pe urmă, sărind ca și mine din piatră în piatră, s-au urcat pe goeletă.

Am luat în stăpînire, în chip solemn, *Stella Maris*. Ne părea rău că nu putusem lua cu noi tunul din peștera de la rîu, ca să salutăm cu cîteva salve prima noastră captură.

Apoi am început să inspectăm vasul. *Stella Maris* avea prova scufundată și pupa înălțată. Puntea era spartă, de la demontarea catargelor și scripetilor care, în cădere, făcuseră cîteva crăpături. În partea unde nu ajungea apa se adunaseră excremente de pasăre, oase de pescăruși și pene ; lîngă prora spartă, desfăcută și umedă din pricina fluxului, scîndurile erau acoperite de alge și de iarbă de mare și alunecoase ca o oglindă.

Din pricina umezelii și a soarelui, lemnăria crăpa, iar smoala se topea ; toată fierăria și belciugele erau roase de rugină ; roata de la cîrmă se mai învîrtea încă, scîrțîind ; pe tot ce puneai mîna se rupea ; cîteva colaci de parîmă, ca niște șerpi încolăciți, putrezeau pe covertă.

Recalde, care se opintea să deschidă tambuchiul de la pupă, reuși în cele din urmă și dispăru sub punte.

— Se poate merge pe acolo ? l-am întrebat noi.

— Da, a intrat apa, dar se poate merge.

Am coborît toți trei și am inspectat cabina principală, cambuza și cala, acoperite de apă. N-am găsit nimic, numai Zelayeta a dat peste o carte de rugăciuni, scrisă în franțuzește și tipărită la Quimper, pe care a păstrat-o.

De atîtea emoții și oboseală ni s-a făcut foame. Am scos piinea și brînză și, așezați la pupă, le-am înfulecat cît ai clipi din ochi.

Am discutat programul de după-amiază și am hotărît să explorăm Frayburu.

Stîncă aceea uriașă, văzută dinspre mare, dinspre partea ferită de vînt, apare cu totul altfel decît se vede de pe

uscat, căci are o mică plajă și câteva tufe care cresc printre stînci.

Vremea se îndrepta ; începea fluxul ; valurile verzi și line acopereau încet-încet stîncile și înaintau din ce în ce mai aproape de noi ; apa intra prin spărturile de la prova goelotei *Stella Maris*, spăla puntea înclinată a vasului și se retrăgea cu un murmur ușor.

Din cînd în cînd, cite un val se izbea cu putere de vas, zgîlțîindu-l dîin toate încheieturile, și atunci belciugele, roata cîrmii, toată fierăria scîrțîia înfiorător, parcă în semn de protest.

— Putem să ne întoarcem și prin altă parte decît prin canalul prin care am venit ? am întrebat eu.

— Cu fluxul ăsta o să trecem mai ușor, mi-a răspuns Recalde.

Tocmai atunci se auzi un scrișnet puternic.

— Ce-i asta ? ne-am întrebat toți trei într-un glas.

Nu ne puteam da seama ce se întîmplase.

Peștera de pe muntele Izarra

NE-AM APLEGAT PESTE BORD. CAȘALOTUL se scufundase, susținut fiind numai de parîmă.

Fără îndoială că se ciocnise de o stîncă și se sfărîmase. Ce puteam face? Cum să ne întoarcem la Lú-zaro?

Zelayeta fu de părere ca unul din noi să se urce pe cel mai înalt ciot de catarg din cele care mai erau pe goeletă și de acolo să ceară ajutor, dacă ar fi trecut vreo barcă de pescari; dar soluția aceasta presupunea așteptare și aveam puține șanse de reușită. În afară de asta, lui Recalde probabil că procedeu i se păru întrucîtva umilitor, și spuse că trebuia să scoatem barca la suprafață.

Trăgînd toți trei de parîmă, am reușit să scoatem din apă barca scufundată; dar nu aveam destulă putere s-o ridicăm pe puntea goeletei și atunci am dus-o încet-încet pînă la partea ferită de valuri, între *Stella Maris* și Frayburu.

Am lăsat barca acolo, pe jumătate legată cu parîma, pe jumătate stînd pe apă. Recalde s-a dezbrăcat și a coborît pe o scară ca vai de ea pînă ce a pus piciorul pe stînci și, el împingînd iar Zelayeta și cu mine trăgînd de parîmă, am izbutit să punem barca pe linia de plutire. M-am speriat cînd l-am văzut pe Recalde intrînd în apă și i-am spus să se urce pe punte, dar el m-a asigurat că nu-i nici o primejdie.

Între crevace *Cașalotul* avea o spărtură lată de o palmă.

— Aruncați-mi cîteva bucăți de frînghie, spuse Recalde.

I-am aruncat toate bucățile de parîmă pe care le-am găsit, și el a umplut cu ele deschizătura pînă a astu-

pat-o de tot. Cum parîna era îmbibată cu catran, ne servea de minune. Pe urmă, cînd a terminat cu astupatul spărturii, ne-a spus :

— Dați-mi hainele.

I-am aruncat și hainele și el s-a îmbrăcat tacticos.

— N-o să putem merge decît doi, a adăugat el. Barca nu ne poate ține pe toți ; unul o să tragă la rame iar celălalt o să scoată apa cu ispolul și-o să aibă grijă să nu se deschidă iar spărtura. Care din voi vrea să vină ?

— Spune tu, a răspuns Zelayeta, fără prea mult entuziasm.

— Bine, să vină Shanti. Unde-i ispolul ?

— Trebuie să fie în barcă ; dacă nu cumva a căzut în apă, i-am spus eu.

— Fără ispol nu putem face nimic, constată înciudat Recalde.

Am început să-l căutăm și l-am văzut plutind pe valuri, nu departe.

— Hai, coboară, îmi spuse Recalde.

Am coborît, simțind că inima-mi bate mai tare ca de obicei. Posibilitatea de a explora hăul acela negru de care ne vorbise Yurumendi devenea acum realitate. Mă și vedeam ca marinarul acela de pe *Stella Maris*, pe care marea îl aruncase pe-o stîncă, desfigurat și fără o mină.

— Pînă ieșim dintre stînci treci tu la rame, mi-a spus Recalde. Eu o să țin direcția.

Am început să mă opintesc la rame ; mă uitam cu frică la fundul bărcii, care se umplea de apă. Recalde ținea direcția ; eram în plin flux ; am trecut pe deasupra recifelor fără nici o dificultate. Am trecut pe lîngă stîncă Frayburu și ne-am îndreptat spre Izarra.

Cînd am ieșit dintre stînci, unde valurile se spărgeau cu furie, am schimbat locurile.

— Acum trec eu la rame, spuse Recalde ; tu ai grijă să scoți apa.

Era și timpul, fiindcă în barcă intrase multă apă ; stăteam cu picioarele în apă și-mi udasem pantalonii. Am început să lucrez de zor cu ispolul și am reușit să fac ca nivelul apei din barcă să scadă simțitor.

Aveam de gînd să ocolim muntele Izarra și să acostăm la capătul digului de la far.

Cînd Recalde a obosit de atîta tras la rame, i-am luat locul. Nu voiam să mă uit spre țarm, ca să nu văd distanța care ne despărțea de uscat.

În afară de asta, ne aflam în fața peșterii din muntele Izarra despre care ne vorbise Yurumendi, și ne era oarecă frică.

Cînd am schimbat iar locurile, nu știu cum am făcut că dopul care astupa spărtura s-a mișcat și barca a început să se umple de apă. Recalde s-a așezat în genunchi și a încercat să oprească pătrunderea apei, dar n-a reușit. Eu am lăsat ramele în apă.

— Dă-mi batista, mi-a strigat el.

I-am dat batista.

— Dă-mi și bascul.

I-am dat și bascul și, în timp ce el încerca să astupe spărtura, eu am început să scot apa cu ispolul, ca să nu fiu nevoit să mă gîndesc la situația disperată în care ne aflam. Recalde astupa într-o parte, dar spărtura se adîncea într-alta. Asudase de atita încordare, dar tot nu izbuti să oprească apa, care continua să pătrundă în barcă.

— Știi să înoți ? m-a întrebat, începînd să se sperie cu adevărat.

— Puțin de tot, i-am răspuns cu un stoicism sumbru.

Recalde nu se dădu bătut și izbuti în sfîrșit să oprească pătrunderea apei.

Eram la vreo două sute de metri de grota din muntele Izarra.

— Trebuie să mergem drept spre peșteră ! am spus eu.

— Spre peșteră ? De ce ? m-a întrebat Recalde tresărind speriat.

— N-avem încotro. Dacă nu mergem spre peșteră, *Cașalotul* se scufundă pînă ajungem noi la capătul digului de la far.

— Da, ai dreptate ; hai spre peșteră.

Am început să trag la rame binișor, cu multă grijă, ca să nu se clatine barca și să sară dopul de sfoară. Eu mă uitam la Recalde, iar Recalde se uita la enorma grotă din

muntele Izarra, care, pe măsură ce ne apropiam, devenea tot mai mare.

Vedeam groaza întipărită pe fața tovarășului meu. Peștera își deschidea în fața noastră gura plină de spumă. Am făcut un efort ca să vorbesc cu calmul obișnuit, încercînd să-l conving pe Recalde că toate poveștile pe care le știam despre grotă erau scorneli de speriat copiii.

Cînd m-am întors și eu spre munte, am rămas înmărmurit. Grotă semăna cu intrarea unei catedrale imense, de o formă neregulată, înălțată pe apă. Două lespezi mari de ardezie neagră mărgineau intrarea. Ne-am apropiat. Uimirea noastră creștea din ce în ce mai mult.

Am trecut foarte aproape de cîteva stînci aflate la intrarea în peșteră, ca niște sentinele stranii și fantastice. Recalde, care era în fond mult mai superstițios decît mine, nu voia să se uite în jur. Cînd l-am îndemnat să admire interiorul grotei, s-a răstit la mine :

— Lasă-mă în pace !

Văzînd cît de frumoasă era grotă privită de aproape, am uitat de frica ce mă stăpînise pînă atunci. Priveam cu o curiozitate din ce în ce mai mare. Clipa cînd am ajuns în fața intrării a fost pentru noi o clipă solemnă. Grotă aceea atît de neagră pe dinafară era complet albă pe dinăuntru ; parcă îngrămădisese cîeva acolo oasele unui mastodont mare cît un munte ; unele stînci aveau formă de tibii și metacarpiene, de vertebre și sfenoide ; altele păreau ace singuratiche, obeliscuri, hornuri, pedestale pe care se bănuia profilul unui om sau al unei păsări ; altele, roase, aveau înfățișarea unor adevărate dantele lucrate de apa mării.

În mersul lor pe cer, norii ba luminau, ba întunecau gura peșterii, făcînd ca toate acele forme să-și schimbe înfățișarea.

Era un spectacol de coșmar, ca într-o noapte de febră.

Marea fierbea înăuntrul acelei grote și valurile produceau un zgomot asemănător unei salve de tun, făcînd să se cutremure măruntaiele muntelui. Recalde era înspăimîntat și se schimbase la față.

— Asta-i gura iadului, spuse el în bască, cu glas șoptit, și-și făcu repede semnul crucii.

I-am spus să nu-i fie frică, deoarece nu putea să ni se întâmple nimic. El s-a uitat la mine, uimit de liniștea mea.

— Ce-i de făcut ? murmură.

— Oare nu putem găsi un loc unde să acostăm ? l-am întrebat.

Pereții peșterii erau drepți pînă la o înălțime considerabilă. Recalde, care privea fără nici o speranță, văzu un fel de platformă, care alcătuia ceva mai încolo o cornișă, la vreo trei metri deasupra apei.

Ne-am apropiat de ea.

— Să vedem dacă poți sări sus, cînd ajungem lîngă ea, mi-a spus Recalde.

Era cu neputință ; nu era nici un colț de stîncă de care să te poți apuca și barca se mișca într-una.

— Ce-ar fi să aruncăm ancora ? m-a întrebat tovarășul meu.

— La ce bun ? Aici fundul trebuie să fie foarte adînc, am răspuns eu.

Îmi aminteam de poveștile lui Yurumendi.

— Ce facem atunci ? Ieșim din grotă ? m-a întrebat el. Recalde dorea să ieșim.

— Aruncă ancora aici sus, poate s-o prinde, i-am spus eu, arătîndu-i platforma aceea ca un balcon.

Am încercat de două ori, și a treia oară una din gheare rămase prinsă între stînci. M-am urcat pe frînghie pînă la platformă, pe urmă s-a urcat și el. Am desprins ancora, gîndindu-ne că de parîmă o să mai avem nevoie, și ne-am odihnit nițel.

Ne aflam pe o cornișă de stîncă mîncată de apă, plină de găuri și mușită, care ducea spre interiorul peșterii, într-o pantă lină. Cîțiva pași mai încolo, la marginea platformei, era un trunchi de copac, și asta m-a făcut să bănuiesc că acea cornișă era un drum care ducea undeva spre țarm.

Cașalotul, pe care-l părăsisem plin de apă, începu să înainteze spre fundul grotei, se izbi de o stîncă și se scufundă cît ai clipi din ochi.

Am înaintat câțiva pași.

Cornișa pe care ne aflam continua de-a lungul aceluia trunchi de copac cu scoarța roasă.

— Hai să vedem dacă pe aici putem să ieșim la lumină, am spus eu.

— Hai, repetă Recalde, tremurînd de frică.

Într-adevăr, dacă n-am fi găsit nici o ieșire, situația noastră, în loc să se îmbunătățească, s-ar fi înrăutățit. Am înaintat cu precauție, uitîndu-ne bine unde punem piciorul; la început se vedea destul de clar, pe urmă întunericul deveni din ce în ce mai adînc. Valurile pătrundeau printre stînci și zguduiau tot muntele; urlau furioase, cu glasul lor răgușit, în bezna grotei, și vuietul acela al mării părea o larmă infernală de tînguire și plînsese.

După treizeci-patruzeci de pași prin întuneric, am început să vedem înaintea noastră o lumină palidă. În această lumină nesigură se bănuiau piramidele ascuțite ale stîncilor, stalactitele albe de pe bolta peșterii, iar jos marea, fierbînd în spumă, semăna cu o vînzoleală de monștri de argint rotindu-se în vîrtej. Era într-adevăr ceva extraordinar. Izbîndu-se de stînci, valurile făceau să se zguduie pereții peșterii, și zgomotul lor se răspîndea în toate cotloanele și coturile grotei.

— Uite, uite, i-am atras atenția lui Recalde.

Tremurînd, prietenul meu murmură :

— Shanti, să ne întoarcem.

— Nu, nu, i-am răspuns eu. Aici trebuie să fie o spărtură pe unde pătrunde lumina.

Trunchiul de copac de pe marginea cornișei arăta că în alte vremuri pe aici trecuseră oameni. Ne-am urmat drumul și am ajuns sub un horn înclinat, format din două lepezi de ardezie. Se vedeau urmele unor trepte. Recalde, mai agil ca mine, se urcă pînă sus, iar după el m-am urcat și eu, ajutîndu-mă de parîmă.

Ne aflam printre stîncile muntelui Izarra; mai erau doar câțiva metri pînă la drumul de pe faleză. Recalde mi-a mărturisit că trecuse prin clipe de teamă cumplită în grota aceea blestemată. Eu am încercat să-l conving că înăuntru

nu era nimic neobișnuit în afară de jocurile de lumini și umbre.

Rîndul de trunchiuri de copaci de pe drum arăta că pe acolo se făcuseră altădată debarcări de arme sau de mărfuri de contrabandă.

Am coborît de pe Izarra și, mergînd tot printre stînci, am ajuns la capătul digului de la far. Recalde își amintea că într-un mic loc de ancorat, săpat între stîncile promontoriului unde se înălța turnul, era de obicei o barcă, pe care paznicul o folosea la pescuit ; am mers pînă acolo și am găsit barca ; dar era legată cu un lanț.

Am bătut la ușa farului, și o bătrînă ne-a spus că paznicul era plecat la Elguea. De altfel cheia de la lanț era la un domn care stătea în prima casă din Izarte.

— O fi fiind pe plajă, maică. Mergeți de-l căutați pe plajă și o să-l găsiți.

Am pornit să străbatem plaja numită Plaja Sufletelor. Am dat mai întîi de un bărbat înalt, roșcat, cu niște favoriți scurți, căruia i-am explicat ce ni se întîmplase și care nu părea să ne fi înțeles.

Ni s-a alăturat totuși și am pornit toți trei mai departe, unde am văzut un domn cu o fetiță. I-am explicat și lui ce ni se întîmplase și domnul acela se ridică și schimbă cîteva cuvinte cu bărbatul cel înalt. Apoi cei doi, fetița, Recalde și cu mine ne-am apropiat de locul de ancorat de la capătul digului ; domnul dezlegă barca și coborî în ea împreună cu bărbatul cel înalt.

Am vrut să ne urcăm și noi în barcă, dar domnul ne-a spus :

— Voi rămîneți aici.

Domnul se așeză la cîrmă, bărbatul cel înalt ridică vela și barca începu să se îndrepte iute spre Frayburu. După o oră se întorceau, aducîndu-l pe Zelayeta.

Bătrînul ne-a întrebat cum ne cheamă, și cînd i-am spus numele meu s-a uitat la mine cu luare aminte.

Și astfel, din nou împreună, tustrei aventurierii ne-am întors la Lúzaro frînți de oboseală.

Acasă n-am putut ține ascunsă aventura ; a trebuit să povestesc tot. Mama și *Iñire* își făceau cruce.

— Ce copil ! Ce copil ! se văitau amîndouă.

Din ziua aceea Joshe Mari Recalde a început să mă privească cu mult respect. Faptul că nu mă speriasem atît de tare ca el în peștera din muntele Izarra i se părea desigur o dovadă de superioritate.

— N-o să credeți, le spunea el colegilor de școală. Nu s-ar părea, dar să știți că Shanti e foarte curajos.

După atîția ani, mi se întîmplă de multe ori să visez că mă aflu cu *Cașalotul* la intrarea peșterii din muntele Izarra și că nu găsesc un loc potrivit de ancorat ; atunci, din pricina spaimei pe care mi-o provoacă gîndul ăsta, tresar din somn și mă trezesc lac de sudoare.

Cartea a doua

TINEREȚEA

Primele călătorii

AVENTURA NOASTRĂ A STÎRNIT MARE vîlvă în Lúzaro ; toată lumea a aflat și a trebuit să plătim *Cașalotul* lui Zapiain, ceasornicarul și misitul târgului.

Pentru noi nu era un lucru de rușine ; copiii ne admirau. Eu am povestit într-o mie de feluri senzațiile pe care le încerci în grota din muntele Izarra și i-am încredințat că nu era nimic extraordinar în ea, în afară de urmele contrabandiștilor care trecuseră pe acolo.

Bunica și mama n-au vrut, fără îndoială, să mă lase să ajung un înfumurat cu aura aceasta de popularitate și, după examenele de la Școala Navală, m-au dat pe mîna lui Ciriaco Andonaegui, căpitanul unei fregate care făcea ruta Cádiz-Filipine dus și întors.

Don Ciriaco își începuse cariera de marinar sub îndrumarea bunicului meu, și era firesc să facă pentru mine ceea ce făcuse pentru el cineva din familia mea.

Bunica și don Ciriaco au hotărît să mă trimită să navighez ca secund. După aceea urma să-l însoțesc pe don Ciriaco pe ruta Cádiz-Filipine și, odată încheiat drumul acesta de un an-un an și jumătate, aveam să rămîn la San Fernando ca să termin Școala Navală de acolo.

Prima mea călătorie ca secund am făcut-o de la Liverpool la Havana, pe brigantina *Caritatea*, cu căpitanul Urdampilleta. Am făcut mai mult de două luni pe drum ; n-am mers în linie dreaptă : am coborît pînă la insulele Canare și abia de acolo ne-am îndreptat spre Antile.

Din Cuba ne-am întors la Manchester și de la Manchester la Cádiz.

Pe brigantina aceea ucenicia era cumplită ; se mînca pe sponci, nu puteai dormi, nici să te primenești ; în schimb, cînd se făcea timp frumos, era o încîntare : jucam cărți și spuneam povești cu vrăjitoare și cu pirați. Marinarii, aproape toți basci, se înțelegeau foarte bine și nu stîrneau niciodată scandaluri.

Cînd ne-am întors din această călătorie, m-am îmbarcat cu don Ciriaco la Cádiz pe *Frumoasa Vizcaină*. Fre-gata mi s-a părut un adevărat salon, atît era de curată și de dichisită.

Don Ciriaco, ca și corabia sa, era foarte curat și fercheș. Purta aproape tot timpul o pălărie de paie, un costum alb, favoriți scurți — începea să încărunească. Vorbea cu un accent jumătate basc, jumătate andaluz, presărînd ici și colo cuvinte filipineze ; era tipul marinarului de altădată, își cunoștea foarte bine ruta, dar despre alte lucruri nu știa prea multe. Îi plăcea orașul și viața de societate. Învățase la Vergara și știa trei lucruri pe care nu le întâlnești prea des la cei din marina comercială : să vorbească latinește, să danseze și să facă versuri.

Don Ciriaco a vrut să-mi completeze educația și m-a întrebat de cîteva ori dacă nu mă simțeam atras spre poezie ori spre dans : dar, fără îndoială, aptitudinile mele nu se îndreptau pe drumul ăsta.

Am plecat din Cádiz ; nu se gîndise nimeni încă să taie istmul de Suez și drumul spre Filipine se făcea pe la Capul Bunei Speranțe. Am coborît pe lîngă coastele Africii în căutarea vînturilor alizee, am traversat zona de calm ecuatorial și ne-am oprit la Capul Verde. Am mers mai departe spre sud, pînă ce am întîlnit vînturile dinspre apus și am putut trece de zona liniștită a Tropicului Capricornului ; am trecut de Cap și ne-am îndreptat, făcînd o buclă mare pe Oceanul Indian, spre strîmtoarea Sondei.

Primul Crăciun pe bord l-am petrecut pe Oceanul Indian, după o amiază sufocantă. În timpul zilei, marea arăta-se ca o cîmpie nemișcată de cristal topit de soare, iar

noaptea fusese splendidă, cu cerul spuzit de stele strălucitoare.

Cea mai mare parte din echipaj era formată din chinezi, care nu sărbătoreau Crăciunul. Dar noi, spaniolii basci și andaluzi, am băut și am cîntat pînă noaptea tîrziu.

După ce am traversat strîmtoarea Sondei, nu mai aveam mult drum de străbătut. Întreaga călătorie durase cinci luni și, cum pe atunci aceasta însemna un succes pentru don Ciriaco, am intrat în golful Manila aprinzînd petarde.

Zilele pe care le-am petrecut la Manila au trecut pe nesimțite pentru mine ; totul era nou și extrem de interesant ; eram încă un copil și în toate găseam prilejuri de mulțumire.

Am plecat din Filipine în martie și, în loc să ne întoarcem prin strîmtoarea Sondei, am mers cu musonul de sud-vest și am intrat în marea Molucelor, am trecut prin strîmtoarea Gilolo și apoi prin pasul Pitt și strîmtoarea Ombary.

De aici ne-am îndreptat cu toată viteza spre zona vînturilor alizee, pe care speram să le întîlnim pe la paralela 18 sau 20 ; dar n-am avut noroc.

Cînd am ocolit Capul Bunei Speranțe am avut de înfruntat o furtună puternică, care era gata-gata să ne tîrască spre stîncile continentului african, și în tot restul drumului am avut parte numai de vijelii și vreme rea.

Cînd am pus piciorul în Cádiz, am simțit o plăcere neșpusă. Aș fi vrut să merg la Lúzaro, dar începeau cursurile și don Ciriaco a fost de părere că nu trebuia să pierd nici o zi de școală. Căpitanul m-a recomandat la școala navală din San Fernando și m-a dat în gazdă la o doamnă din orașul acela pe care o cunoștea.

De la școala din San Fernando urma să ies mai întîi pilot, apoi urma să fac cîteva drumuri pe mare și pe urîmă don Ciriaco avea să se retragă, lăsîndu-mă căpitan pe *Fru-moasa Vizcaină*.

Povestea

„frumoasei Vizcaine“

ÎN PRIMA SÎMBĂTĂ DUPĂ-AMIAZĂ, DUPĂ începerea şcolii, don Ciriaco veni la mine acasă, la San Fernando, şi-mi spuse :

— Vino să dormi pe vas. Mîine trebuie să mergem la Cádiz. O să te prezint domnului Cepeda. Pune-ţi costumul cel nou.

Don Matías Cepeda era asociatul principal al Societăţii Navale basco-andaluze Cepeda et Comp., proprietara fregatei pe care o comanda don Ciriaco şi a multor alte vase.

Ne-am dus pe vas, m-am culcat în cabina mea şi dis-de-dimineaţă m-au trezit două bătăi în uşă.

— Hai, Shanti ! îmi spuse don Ciriaco. E timpul să te scoli. Dormi ca un buştean.

M-am sculat, m-am îmbrăcat şi m-am gătit cum m-am priceput mai bine. Marinarii de pe fregată, îmbrăcaţi de sărbătoare, ne aşteptau în barcă ; don Ciriaco şi cu mine am coborît şi ne-am îndreptat spre portul Cádiz. Pe drum căpitanul mi-a explicat, în bască, că urma să ne primească doamna Cepeda, o vizcaină de-a noastră, măritată întîi cu Fermín Menchaca şi apoi cu don Matías Cepeda, proprietarul unui magazin şi fost asociat al primului ei bărbat.

Am acostat la chei, am trecut pe sub Poarta Mării şi ne-am urmat drumul pe o stradă de lîngă zidul oraşului.

Cînd am ajuns lîngă Vamă, don Ciriaco s-a oprit în faţa unei case mari, cu balcoane.

— Aici e, spuse el.

Am intrat pe sub un portal înalt, cu plăci de marmură. L-am străbătut. Căpitanul a bătut la uşă ; un servitor ne-a deschis uşa cu grilaj şi am intrat într-o

curte interioară cu dale tot de marmură, cu acoperișul de sticlă, mărginită de galerii cu arcade.

Ținându-ne după servitor, am urcat pe o scară monumentală și, străbătînd un culoar, am ajuns într-un salon imens, cu oglinzi și basoreliefuri.

Am așteptat cîteva clipe, pînă a apărut stăpîna casei, doña Hortensia, o femeie trupeșă și foarte frumoasă.

Ne-a primit cu multă bunăvoință. Don Ciriaco a fost foarte curtenitor cu ea. Într-adevăr, bătrînul căpitan era un om de lume.

Exagerînd nișel, don Ciriaco îi vorbi donei Hortensia de familia mea, de casa bătrînească din Lúzaró, de strămoșii mei... Auzind aceste amănunte ale neamului nostru strălucit, amabilitatea frumoasei doamne a crescut.

Doña Hortensia avea o mare slăbiciune pentru strălucirea familiilor nobile și, din vorbă în vorbă, am constatat că unul dintre numele noastre de familie era comun, lucru de loc neobișnuit printre basci.

— Trebuie să fim rude, spuse ea.

— Tot ce se poate, am răspuns eu.

— Păi, dacă ești puțintel rudă cu mine, să nu te superi că te tutuiesc, fiindcă pentru mine ești încă un copil.

Eu, fisticit și zăpăcit cu totul, i-am spus că nu putea decît să mă bucure această dovadă de încredere din partea ei.

În timp ce noi stăteam de vorbă, a intrat, însoțită de o slujnică bătrînă, fiica donei Hortensia, Dolorcitas, o fată de paisprezece-cincisprezece ani, frumoasă coș. Don Ciriaco se purtă cu ea ca un vechi curtezan de la curtea din Versailles. Dolorcitas semăna cu maică-sa ; atît numai că era mai mică de statură, avea ochii mai negri și tenul mai închis. Avea o față foarte mobilă și mult farmec cînd vorbea.

Trebuie oare să mai spun că în prezența ei mă simțeam stîngaci, tulburat, aproape năîng ? Ar fi cu totul și cu totul inutil. Eram la vîrsta celor dintîi fiori ai dragostei, nu avusesem de-a face cu nici o femeie și eram desigur timid.

Doña Hortensia îi spuse servitorului :

— Anunță-l pe domnul că-l așteptăm cu masa.

După o jumătate de oră veni don Matías Cepeda și i-am fost prezentat. Domnul Cepeda nu era cîtuși de puțin un bărbat simpatic ; avea un chip aspru, pomeți foarte proeminenți, nasul turtit, fruntea îngustă și mustața scurtă și țepoasă.

Cu don Ciriaco domnul Cepeda s-a arătat foarte atent, ba chiar a încercat să fie spiritual ; la mine nici nu s-a uitat. Fără îndoială, faptul că nu aveam cincizeci de ani era pentru don Matías o impertinență.

Mi-a adresat o singură frază, și aceea ca să mă înțepe :
— Ai grijă, mi-a spus, fiindcă aici, la Cádiz, o să fii luat peste picior.

După masă, don Matías și don Ciriaco s-au retras să vorbească de afaceri, iar doña Hortensia și Dolorcitas s-au oferit să-mi arate casa. Asta le măgulea vanitatea.

Casa era enormă. Totul vădea un adevărat delir de măreție : pardoseala era de marmură, saloanele erau imense, cu tavanul împodobit cu ornamente și picturi ; balcoanele erau atît de largi și spațioase încît păreau adevărate camere. Pereții principali erau acoperiți în întregime de oglinzi, iar pe coridoare se aflau statui și fîntîni de alabastru.

Cum pe atunci încă nu văzusem nimic asemănător și nu puteam înțelege deosebirea dintre luxul ostentativ și bunul gust, am rămas uluit.

După ce am străbătut întreaga casă, ne-am urcat pe terasă și am contemplat golful Cádiz, scăldat în razele soarelui, plin de fregate, de brigantine și de goelete.

Dolorcitas a adus un binoclu și am privit cu el satele Puerto de Santa María, Rota și Puerto Real.

Le-am povestit cum m-am priceput mai bine călătoria pe care o făcusem cu don Ciriaco. Pe urmă au venit cîteva prietene de-ale Dolorcitei. Eu am rămas să stau de vorbă cu doña Hortensia, care mi-a arătat multă bunăvoință.

După cîțva timp m-a chemat don Ciriaco.

— Hai, Shanti, mi-a spus el.

Stăpîna casei m-a anunțat că duminica și în zilele de sărbătoare eram invitat la masă. Dacă nu veneam, aveau să mă caute și să mă aducă cu forța.

Mi-am luat rămas bun de la toată lumea și am plecat cu don Ciriaco, entuziasmat. Bătrînul căpitan m-a dus la o ospătărie din apropiere, tot pe strada Vămii, l-a chemat pe stăpîn, un muntean cu care era prieten, și i-a cerut o mîncare aleasă, o mîncare ca pentru oameni care știu să prețuiască așa cum se cuvine arta culinară. Stăpînul ospătăriei și don Ciriaco au stat de vorbă pe îndelete despre mîncărurile, sosurile și vinurile cerute.

— Îmi trebuie o oră ca să pregătesc toate astea, a spus munteanul.

— Foarte bine, a răspuns căpitanul. Îți dăm răgaz o oră.

— Puteți face o plimbare, dacă vreți.

— Nu, nu. De ce ? Adu-ne mai bine o sticlă de vin alb de Sanlúcar și niște măsline.

După ce am băut amîndoi primul pahar, don Ciriaco îmi spuse :

— Ia aminte, pilotule ; te-am prezentat donei Hortensia și lui don Matías fiindcă-ți pot fi de folos.

— Îți mulțumesc din suflet, i-am răspuns.

— Ai răbdare. Aici va trebui să rămîi un an ; nu cunoști pe nimeni și e bine să poți avea cui cere o mîna de ajutor la nevoie ; dar să-ți povestesc mai întîi viața furtunoasă a donei Hortensia, ca să știi cu cine ai de-a face.

— Drace ! A avut o viață furtunoasă !

— Ai să vezi. Hortensia e bască, dintr-un sat de lîngă Bilbao. Taică-său era șef de atelier și i se spunea Grecul. Probabil că era grec : un aventurier care a nimerit în satul acela și s-a însurat. Frumoasa Hortensia avea pretenții mari, era o mîndrețe de fată și nu voia să ia pe oricine. La urma urmei, bine făcea. În acest timp, un prieten al meu, Fermín Menchaca, căpitan de vas care făcea negoț la Cádiz, s-a dus în sat, la înmormîntarea lui taică-său, care era proprietarul unei șalupe ; a văzut-o pe Hortensia și s-a îndrăgostit de ea. Menchaca nu avea de gînd să se însoare, dar nici nu voia să renunțe la Hortensia. A umplut-o de daruri și de giuvaeruri. Ea răspundea „nu” la toate propunerile lui. Ori o lua de nevastă, ori nu-i dădea nimic. Menchaca i-a făgăduit s-o ia de nevastă și ea l-a

crezut. Când erau gata să facă nunta, Menchaca, care era nestatornic, și-a luat tălpășița, lăsînd-o pe Hortensia însărcinată.

Văzîndu-se părăsită, fata nu s-a pierdut cu firea ; a vîndut giuvaerurile pe care i le dăruise iubitul ei și s-a dus la Cádiz cu fata pe care abia o născuse. Menchaca era în Filipine ; Hortensia s-a dus în Filipine, l-a găsit pe Menchaca și l-a silit să se însoare cu ea.

Menchaca era un om înflăcărat, cutezător, cu idei geniale, în stare să facă orice, și bune și rele. Menchaca nu era un om cu scaun la cap ; credea orbește în neghiobia asta — că pe femei nu trebuie să le iei în serios. Ți-o spune un om bătrîn, și încă un bătrîn holtei care a iubit la nebunie femeile ; Shanti, să nu crezi nimic din ce-ți spun ele, și cu atît mai puțin ce se spune despre ele. Să nu crezi că o femeie este, prin simplul fapt că e femeie, slabă sau timidă sau nu grozav de inteligentă. Sexul e o indicație foarte vagă și variațiile sînt nenumărate. Dacă vrei să știi cum e o femeie, mai întîi nu te îndrăgosti de ea ; pe urmă studiaz-o în liniște, și cînd ai s-o cunoști bine..., o să vezi că nu-ți mai spune nimic.

— O să încerc să-ți urmez sfatul.

— Dacă ai să poți, pilotule ; dacă ai să poți... Și cum îți spuneam, cu toate că Menchaca ar fi putut să-și dea seama că Hortensia era o femeie în toată puterea cuvîntului, n-a vrut să vadă, nici să recunoască. Menchaca se asociase cu don Matías Cepeda pe care l-ai văzut ; asociație ciudată din punctul de vedere al caracterelor, fiindcă Menchaca era un om curajos și plin de inițiativă, iar Cepeda, dimpotrivă, era tipul obișnuit de negustoraș bănuitor care merge la sigur, fără săriște nimic. Cepeda e un asturian care a venit aici fără o lețcaie și acum are o avere frumușică.

— Păi, drept să-ți spun, don Ciriaco, asta nu mi se pare un semn de prostie.

— Dar știi tu în ce fel și-a făcut Cepeda averea ?

— Nu.

— Ei află că și-a făcut-o cu fizicul lui.

— Cu fizicul lui ? Asta-i bună !

— Da, cu fizicul lui. Ai să-mi spui că nu-i un Adonis ;

dar urîtenia, la un bărbat, nu-i aproape niciodată un obstacol. Cînd a venit la Cádiz, coborînd din munții lui, din Asturias, a intrat ca vînzător la un mare magazin de zahăr, cafea și cacao de pe Strada Vămii ; pe urmă s-a în-surat cu stăpîna, care, cînd i-a sunat ceasul morții, l-a lăsat moștenitor unic, și uite-așa a rămas văduv și putred de bogat.

Cepeda era, din fire, cumpătat cu banii ; Menchaca l-a împins în afaceri și amîndoi au cîștigat milioane. Se completeau unul pe celălalt. Menchaca era omul de inițiativă și de curaj, cel care concepea proiectele ; Cepeda rezolva amănuntele și dificultățile practice.

Cînd s-a stabilit la Cádiz, Menchaca, în vîzul lumii, a avut slăbiciunea să cumpere o casă unei fete din Puerto Real, s-o ducă la plimbare cu trăsura și să-i dăruiască o mulțime de rochii și de giuvaeruri.

Atunci a început lumea să spună că Hortensia trăiește cu asociatul lui bărbatu-său, cu Cepeda. Eu n-am putut să cred. Menchaca era, cum ți-am spus, un exaltat, aproape un nebun și, cînd a auzit că nevastă-sa îl înșală, s-a îndrăgostit din nou de ea. Menchaca începuse să îmbătrî-nească. Avea aproape cincizeci de ani, și un bărbat de cincizeci de ani care se îndrăgostește e ca un cal de birjă care o ia razna. Menchaca a părăsit-o pe fata din Puerto Real și a început să-și supravegheze nevasta.

Ea era profund jignită ; el, gelos și mohorît, n-a vrut să-i ceară explicații și nici să-și recunoască vina, socotind că această recunoaștere i-ar fi știrbit demnitatea ; un cuvînt spus la timpul potrivit ar fi dus la împăcarea soților ; dar nici unul din ei n-a vrut să-l rostească. Ostilitatea a crescut din ce în ce mai mult între ei. Mîncau separat, nu se vedeau și nu-și mai vorbeau.

Între timp tocmai se terminase la Portsmouth construc-ția unei fregate pentru Societatea basco-andaluză ; mai rămîneau de făcut lucrările de finisare. Menchaca s-a dus în Anglia ca s-o ia în primire. Nu știu dacă ai cunoștință de faptul că, atunci cînd se construiește un vas, se face o carte sau un registru pe care constructorul îl înmîinează primului ofițer comandant.

— Da, știu. Se numește *rolul* vasului, și în el se specifică toate caracteristicile de construcție.

— Întocmai. Și, cum îți spuneam, când i-au înmănat *rolul* vasului și i-a citit numele, Menchaca era gata să facă o congestie.

— Drace ! cum se numea vasul ?

— *Frumoasa Vizcaină*.

— Fregata noastră ?

— Da, pilotule, chiar fregata noastră. Și cuiva i se păru că sirena de pe mascaronul de la prova are trăsăturile frumoasei Hortensia.

— Nu mai spune !

— Închipuiri fără nici un temei. De atunci însă Menchaca a devenit și mai mohorât ca înainte. Nu se putea să-i fi venit lui Cepeda ideea să boteze vasul cu numele acela, ca să-și jighească asociatul. Ideea asta fusese desigur a ei.

Încordarea dintre soți era din ce în ce mai mare și nu avea sorți să slăbească, când, într-o zi, pe când umbla cu niște pistoale, nu se știe dacă din greșală sau premeditat, Menchaca și-a tras un glonte în tâmplă și a murit pe loc.

După un an Hortensia s-a măritat cu don Matías Cepeda ; au cumpărat casa de pe Strada Vămii și au aranjat-o frumos.

Așa merg lucrurile de când lumea, încheie don Ciriaco filozofic, așa au fost, așa sînt și așa o să mai fie. Ți-am povestit viața doînei Hortensia ca să știi ce fel de femeie este și ca să nu spui, fără să vrei, vreun lucru nepotrivit față de ea.

Am mai comentat faptele și pe urmă am cinstit și ne-am ospătat din bucate, care erau delicioase.

Don Ciriaco avea de gînd să ridice ancora în ziua următoare ; am vrut să-l conduc pînă la fregată, dar el nu m-a lăsat.

— Tu du-te la San Fernando și pune mîna pe carte, mi-a spus. Nu peste mult timp tu o să fii cel care pleacă și eu cel care rămîne pe uscat. Rămîi cu bine, Shanti !

— Drum bun.

Ne-am îmbrățișat, el s-a urcat în barcă și a dispărut.

Vanitate rănită

DUMINICA URMĂTOARE AM PLECAT dis-de-dimineață spre casa doănei Hortensia, și în drum am dat o raită pe străzile Cádizului. Aveam inima cât un purice. Mă temeam să nu mă întâmpine cu răceală ; dar n-aveam de ce mă teme : concetățeană mea și fiică-sa, Dolorcitas, m-au primit cu brațele deschise.

Se pregăteau să meargă la liturghie, și le-am însoțit până la o biserică din apropiere. La înapoiere am făcut o plimbare pe Strada Mare și prin piața Mina, apoi ne-am întors acasă.

Eram îngrijorat gândindu-mă cum avea să mă primească don Matías. Cît despre acea stupidă insinuație a domnului Cepeda că o să fiu luat peste picior, nu-mi făceam griji. Eram foarte bănuitor, ca toți timizii, și stăteam mereu în gardă, gata să văd jigniri în orice.

Cînd am sosit, don Matías mă primi într-adevăr cu răceală și parcă vrînd să-mi arate că pentru el eram o ființă fără nici o însemnătate.

„Băiatul ăsta nici nu există pentru mine“, părea că vrea să lase a se înțelege domnul acela.

Don Matías era dușmanul meu, chiar dacă nu mi-o spunea deschis. Se prefăcea că nu mă bagă în seamă, atît eram de neînsemnat pentru el ; dar, cu tot aerul său indiferent, îl simțeam ostil. Avea față de mine avantajul de a vorbi corect spaniola, și se folosea de acest avantaj ca să mă umilească. E foarte răspîdită în Spania credința neroadă și meschină că, bătîndu-ți joc de naivi cu vorbe în doi peri, care-i lasă cu gura căscată fiindcă nu le cunosc înțelesul, dai dovadă de superioritate. În felul acesta înțelegea don Matías să-și dovedească superioritatea.

Căzînd în capcanele acestea grosolane, mă pierdeam, și don Matías izbucnea în hohote de rîs.

Atunci eu, năucit, nu știam ce să fac și mă uitam la toți, de la stăpînul casei pînă la servitori, ca la niște dușmani care voiau să mă umilească.

E ridicol și absurd cît de mult suferă tinerii pentru niște fleacuri fără nici o importanță.

Don Matías și cu mine aparțineam unor rase diferite. Lui i se părea că nu sînt destul de respectuos, și faptul că-mi îngăduiam să am păreri personale îi producea o reacție de mînie amestecată cu uimire, care acum mi s-ar părea comică. Domnul Cepeda nu putea să raționeze cu ușurință ; n-avea un bagaj suficient de idei ca să poată compara și obține judecăți proprii ; ce-i drept, cei mai mulți dintre oameni sînt croiți astfel.

Pentru a suplini această lipsă de idei, don Matías se refugia în anecdote. În capul lui orice gînd, oricît ar fi fost de neobișnuit și de primitiv, avea drept anexă o mulțime de povești și de glume.

— N-ai dreptate, spunea el, bunăoară, cînd eu exprimam o părere oarecare, și-o să-ți răspund așa cum i-a răspuns Periquito Sánchez lui don Juan Martínez la Cádiz, în anul 1827...

Și don Matías vorbea mai departe cu iuteala broaștei țestoase, povestind o anecdotă de o vulgaritate jenantă.

Fiind din fire un om fără prea multă delicatețe și avînd o cultură rudimentară, nu era cîtuși de puțin un model de bun-simț și uneori avea ieșiri de bătăran care-i stîrneau o mare veselie. În fond era surprins că ajunsese atît de sus ; făcuse eforturi mari pentru a se convinge că averea lui, care nu se datora decît unei căsătorii fericite și norocului, era rodul propriului lui talent și al perseverenței.

Don Matías era tipul burghezului : prost, tipicar, nedelicat și în fond imoral. Orice rutină i se părea sfîntă, precedentul era cel mai convingător argument. Don Matías avea maniile lui ; de exemplu, venea întotdeauna tîrziu la masă, ca să arate că din pricina muncii covîrșitoare nu putea fi punctual.

Cînd nu se ducea să dea o raită prin magazin, dînd ordine în dreapta și-n stînga sau plimbîndu-se cu mîinile la spate, printre șirurile de saci și de cutii, don Matías stătea de obicei în biroul său, îmbrăcat cu halat și bonetă.

Vînzătorul șef, care-l cunoștea bine, un jerezan¹ foarte glumeț, spunea despre domnul Cepeda că-și trecea timpul tăind hîrtie pentru closet, ori ascuțind creioane cît putea mai încet, ca să poată trece în ochii alor săi drept un om foarte ocupat. Pînă și în aceste treburi era meschin, fiindcă făcea vîrfuri scurte la creioane și tăia hîrțile foarte mici. De obicei zgîrcit, era însă filotim în ceea ce privește cheltuielile casei și ale frumoasei doña Hortensia. Avea sentimentul negustorului bogat care socotește că nevasta este cel mai bun mijloc de a străluci în lume.

În aparență, don Matías era un om foarte respectabil, serios, cu idei profunde; în fond era un biet gogoman, un caz de pedanterie și vanitate grotescă. Cu Dolorcitas se purta aspru, nu fiindcă-i era fiică vitregă, ci fiindcă socotea că așa se cuvine să se poarte un om de afaceri ca el.

Acel idiot solemn și maiestuos credea că, pentru a fi soț și tată după moda englezească, trebuia să se poarte cu răceală față de soția și de fiica lui.

Această tendință spre imitarea moravurilor englezești, care s-a dezvoltat în unele așezări andaluze, rămîne pentru mine greu de înțeles. Englezii, care în general sînt rigizi și ceremonioși, au avantajul rigidității și ceremoniozității lor; dar acești anglomani meridionali, cu amestecul lor de rigiditate și nepăsare, mi se par cam ridicoli.

Dolorcitas, cum era și firesc, nu-l iubea prea mult pe tatăl ei vitreg. Don Matías îi promisese de cîteva ori s-o ducă la teatru, dar pe urmă, ca să-și arate autoritatea, fără îndoială, se făcea că și-a uitat făgăduiala și o lăsa pe fată plîngînd.

Duminica, după ce mîncă, don Matías își punea redingota, mănușile, pălăria tare și ghetele cu scîrț și se ducea la Cazinoul Moderat, de unde se întorcea seara tîrziu.

După-masă doña Hortensia, Dolorcitas și cu mine rămîneam acasă. Dolorcitas și cu mine ne jucam ca doi copii, alergam prin toată casa, ne suiam pe terasă, de unde se vedea marea.

Doamna Presentación, o bătrînă cu mult haz și fără astîmpăr, și care vorbea atît de repede că eu nu înțele-

¹ Originar din provincia Jerez.

geam nimic din ce spunea, venea de obicei s-o anunțe pe domnișoara Dolorcitas cînd îi sosea în vizită cite o prietenă.

Cînd la Dolorcitas venea vreo prietenă, atunci eu nu mă mai jucam : se jucau ele cu mine. Îmi amintesc conversațiile cu Dolores și cu o prietenă de-a ei, Maria Jesús ; parcă s-ar fi jucat un urs cu două maimuțe mici.

Ele sporovăiau de-ale lor, vorbind amîndouă deodată, cu o iuțală ametoitoare ; eu, în schimb, eram ca o gabară încărcată peste măsură. Niciodată n-am putut vorbi repede spaniolește, iar atunci cu atît mai puțin. În afară de asta, ca un basc veritabil, am fost întotdeauna nițel nerespectuos cu această respectabilă și onestă doamnă care se numește Gramatica.

Cele două copile flecăreau maimuțărindu-se și fandosindu-se. Dolorcitas, cu toate că era fată de vizcaini, era tot atît de spirituală și pricepută la vorbă ca și fetele din Cádiz.

După Maria Jesús, care sosea de obicei prima, veneau și alte fete și băieți de aceeași vîrstă. Atunci eu mă izolam în mutismul meu ; la ce bun aș fi încercat să vorbesc, dacă la fiecare cuvînt al meu ei spuneau cite zece-douăsprezece ?

Se spune că o limbă nouă e ca un suflet nou, și este un pic de adevăr în asta ; auzindu-i pe copiii aceia, înțelegeam nu numai că nu știam spaniola, ci și că sufletul meu era deosebit de al lor. Mă simțeam cu totul altfel, dar n-aveam curajul nici puterea să cred că spiritul meu, mai concentrat și mai sobru, valora la fel ca al lor, care era atît de expansiv, expresiv și ingenios. Din pricina modestiei, mă credeam un sălbatic printre ființe civilizate.

Timiditatea mă făcea să trec prin momente cumplite ; un cuvînt, un gest, orice fleac era de ajuns ca să mi se urce sîngele în obraji.

Dolorcitas zîmbea cînd mă vedea tulburat. Vedea că sufeream și se bucura. Era cruzimea firească a femeilor.

După cîtva timp, nu s-a mai mulțumit cu plăcerea de a mă vedea tulburat, ci îi plăcea să mă facă gelos. Eram îndrăgostit. Îndrăgostit ? Drept să spun, nu știu dacă eram într-adevăr îndrăgostit, dar în orice caz mă gîndeam tot

timpul la Dolorcitas, cu un amestec de neliniște și minie.

Dacă ea ar fi vorbit azi cu un tânăr și mine cu altul, fără să-mi dea nici o importanță, poate că nu mi-ar fi stîrnit gelozia ; dar vedeam că ea cocheta cu alții numai și numai ca să mă chinuiască pe mine. Și asta mă revolta.

În general, dragostea la asta se reduce, mai ales la cei foarte tineri, care n-au preocupări spirituale ; e un instinct mai apropiat de cruzime și de ură decît de o afecțiune calmă.

Uneori, ca să scap de cochetăria și de disprețul chinuitor al Dolorcitei, pretextam o treabă oarecare și plecam din casa lui don Matías. Ce plictiseală ! Ce dezgust cumplit ! Cîtă amărăciune mi se strecura în suflet !

Soarele strălucea pe străzile pustii, cerul era albastru, marea liniștită. Ce să fac ? Lumea întregă mi se părea fără rost. Dezgustul de mine însumi, vrăjmășia mediului, neputința de a-mi crea altul mai plăcut, totul mă strivea cu o greutate ca de plumb.

Cîteodată, cînd Dolorcitas citea în ochii mei hotărîrea neclintită de a pleca și de a nu mai călca în casa lor, se arăta din nou drăgălașă cu mine. Deși nu îndrăzneam să-i reproșez deschis cochetăria, i-am spus totuși, de cîteva ori, că-mi dădeam seama de ce nu puteam să-i fiu prea simpatic, pentru ea nefiind decît un necioplit oarecare, și ea mi-a răspuns că îi plăseam așa ¹. Îi plăceam așa, ca să mă chinuiască.

Duminica după-amiază, Dolorcitas, una sau mai multe prietene de-ale ei și cu mine, ne duceam de obicei pe promenade Apodaca ; ele gătite ca de sărbătoare, cu în costum de marinar.

Cînd ajungeam la Arsenal, contemplam golful Cádiz, atît de albastru întotdeauna ; în depărtare se vedeau Rota și Chipiona, cu căsuțele lor albe strălucind în soare ; ceva mai aproape, coasta joasă formînd o serie de plaje cu nisip roșcat pînă la Puerto de Santa María, iar în zare se profilau munții Jerez și Grazalema, bătînd spre seară în violet, cu un contur neregulat și ciudat.

¹ Cu particularități de pronunție ale dialectului andaluz, în original.

Urmăream intrarea în port a vreunei fregate sau brigantine trase la edec. Apoi, pe înserat, ne întorceam acasă pe faleză, ocolind un cap, care, dacă-mi amintesc bine, se numește capul San Felipe.

Priveam cu luare-aminte bateriile de artilerie, apoi înaintam pe marginea vechiului zid al orașului, ca să privim prin golurile dintre metereze. Făceam în așa fel încât să ne întoarcem acasă cât mai târziu, în limita îngăduită, desigur. Cînd ajungeam în dreptul Vămii, începea să se întunece.

Turnurile albe ale caselor de lîngă zidul orașului rămîneau încă scaldate în razele soarelui. Mai aruncam o ultimă privire spre golf.

Marea, ca un lac albastru, se încrepea ușor în bătaia vîntului ; pe vase începeau să se aprindă luminile, și portul se lumina de un șir de felinare ; cerul de toamnă, un cer albastru și trandafiriu, fără pic de nori, se întuneca încet-încet. Luminile din San Fernando începeau să se reflecte în apă, și cadranul orologiului din turnul primăriei se aprindea profilîndu-se pe cerul palid.

De multe ori, din locul acela al zidului, auzeam dangătul lent al clopotelor de vecernie.

Cînd se întuneca de-a binelea, luam diligența din mica piață din apropiere și mă întorceam la San Fernando, cu sufletul neliniștit și plin de o ciudată amărăciune.

Palmierul și pinul

MI S-A ÎNTÂMPLAT, NU O DATĂ, SĂ DAU peste aluzii la poezia unui poet german, pare-mi-se Heinrich Heine, în care un pin din nord tânjește a fi un palmier de la tropice.

Simbolul acesta ar putea exprima starea mea de spirit în vremurile acelea îndepărtate, pe cînd studiam la San Fernando. Azi, lucru de mirare, ținuturile dinspre miazăzi nu-mi mai plac de loc, palmierii mă entuziasmează din ce în ce mai puțin ; sînt decorativi și atît, și au în ei ceva artificial.

Însă, în vremurile despre care vorbesc, eu eram pinul care tânjea să se prefacă în palmier. Aș fi vrut să pot vorbi cu nepăsare și fără efort, să știu să fac glume, să întorc vorba cu îndemînare și să trec drept un don Juan. Ajunsesem chiar să mă gîndesc să las marea și să mă fac negustor sau măcar vînzător.

Nu visam insule pustii și nici să fac pe Robinson ; altele erau idealurile mele. Voiam să mă prefac într-un andaluz cîntăreț de flamenco, într-un andaluz cu înfățișare de țigan, să intru într-unul din birturile acelea ale muntenilor, să comand pește prăjit și să beau vin alb, să văd cum dansează pe o masă o fetișcană palidă, cu ochi scăpărători, cu cearcăne violete și pielea de culoarea șopîrlei ; să am plăcerea să bat din palme o noapte întreagă, în timp ce un pișicher de pe chei cîntă un cîntec despre *moarta și cemitirul* ; să ascult un băiat cîm cu zulufi pe după urechi și cu pălărie trasă pe ochi cum cîntă la gitară ; să văd un grăsun legănîndu-și șoldurile și răsucindu-se din mijloc și pe alți cîțiva strînși roată în jurul lui și strigînd : *Olé !, Ay, tu mare !* sau *Așa, zi-i !* — acestea erau aspirațiile mele.

Astăzi nu-i pot suporta pe cei care n-au altă ocupație decât să-și miște șoldurile și să se joace cu vorbele; socotesc că cineva care vede în cuvinte nu sensul lor, ci sunetele, nu e prea departe de un adevărat idiot; dar pe atunci nu credeam așa. Fiecare vîrstă își are preocupările ei.

Atunci aș fi vrut să fiu la fel de subtil, de abstract și de alambicat ca toate cunoștințele mele.

Am citit nuvelele lui Fernán Caballero¹ care se bucurau de mare faimă și nu mi-au plăcut de loc, dar m-am convins că trebuiau să-mi placă. Le-am citit din nou mai târziu, și mi s-au părut bine făcute, dar meschine. Îmi fac impresia unei camere împodobite cum trebuie, dar atît de strîmtă, că înăuntru nu-ți poți întinde picioarele fără să calci pe cineva.

Nu înțeleg de fel entuziasmul care a domnit în Spania secolului al XIX-lea pentru cultivarea meschinăriei. În cărți, în drame, și în tot felul de scrieri se proslăvea cu satisfacție cea mai stupidă și rece meschinărie ca unică virtute a omului.

Pe vremea aceea eram prea timid ca să-mi îngădui să gîndesc astfel, nu fiindcă n-aș fi crezut așa în adîncul sufletului, ci pentru că nu aveam destulă încredere în mine ca să-mi afirm categoric ideile.

Faptul că nu știam să trăiesc ca ceilalți îmi trezea în suflet o mînie surdă, o indignare frenetică.

Mă simțeam ca o roțiță de ceas stricată, care nu se îmbină cu celelalte.

Adevărul este că, dacă prin civilizație se înțelegea ceea ce credea don Matías Cepeda: să ai un magazin de cacao și zahăr și altul cu glume și vorbe născocite cu îndemînare, eu nu mă aflam pe drumul spre civilizație.

Uneori aveam chef să le dau un picior în spate tuturor oamenilor acelora, care pe deasupra nu-mi foloseau la nimic, și să-i trimit la plimbare — pe don Matías și pe soția lui, pe fată și pe toți prietenii și prietenele ei.

¹ Pseudonimul scriitoarei Cecilia Böhl de Faber, autoarea romanului *La Gaviota* (Pescărușul), 1849, și a cîtorva volume de nuvele, aparținînd literaturii „costumbriste” (de moravuri).

Nu înțelegeam că era în mine o mare sete de viață, o dorință de acțiune, nu vedeam că mă pun în balanță cu o lume slabă din punct de vedere fizic și moral, că aveam nevoie să fac ceva, să-mi cheltuiesc energia, să trăiesc.

Adesea, când priveam peste zid golful Cádiz inundat de soare, marea somnoroasă, adormită ; satele îndepărtate cu casele lor albe ; munții albaștri ai Jerezului și Grazalemei pierduți în înaltul cerului, admirând acest decor minunat, mă întrebam :

— Și toate astea, pentru ce există ? Ca să trăiești ca un iepure nenorocit și să debitezi niște poante stupide ?

Într-adevăr, era cam puțin.

Într-o duminică de iarnă, la căderea nopții, nu știu de ce m-am hotărât să nu iau diligența spre San Fernando și am rămas în Cádiz.

Pe chei domnea tristotea de duminică a porturilor marine. Nu eram de loc vesel, ci mai curînd agresiv, cu o poftă ne bună de a provoca un scandal cît de mic.

Am intrat în bodega unui muntean, am cerut pește fript și vin alb. Am mîncat și am băut pe cinste. Ospătăriile astea andaluze rezumă caracterul regiunii : sînt mici, pitorești și înzorzonate.

Am ieșit ghiftuit, m-am dus la o cafenea de pe strada Largă, am băut cîteva pătărele de lichior și am plecat de acolo gata de orice năzdrăvănie.

Se lăsase noaptea de-a binelea ; ghetele mele făceau un zgomot îngrozitor pe străzile pustii.

Mi se părea că nu băusom poate destul ca să fiu atît de insolent și de viteaz pe cît voiam, și m-am așezat la masă într-o tavernă, pe trotuar, pe o stradă unde sînt atîtea ospătării și frizerii, încît îți lasă impresia că oamenii de acolo își petrec viața între farfuria de pește prăjit și fierul de încrețit părul.

Alături de mine stătea un om beat, îmbrăcat în negru, cu o pălărie cu boruri largi și o floare roșie la butonieră.

S-a ridicat de pe scaun și s-a apropiat de mine zîmbind. L-am privit pieziș și, cum eram furios, l-am întrebat :

— Ce doriți ? Ce vreți de la mine ?

El a zîmbit prosteste.

— Marinar ? m-a întrebat după aceea în engleză, arătându-mă cu degetul.

— Da, marinar, i-am răspuns. Și ce-i cu asta ?

— Și eu sint marinar, a adăugat el. Dumneata spaniol ?

— Da, spaniol.

— Eu, olandez. Amîndoi marinari..., amîndoi beți. Prieteni buni.

După ce a spus asta și mi-a strîns mîna, olandezul s-a așezat la masa mea. Am băut împreună. Olandezul era căpitanul covertei *Vertrowen*. Era slăbuț, roșu la față, cu părul blond, cu niște mustați galbene căzute și netede ca ale unui chinez ; purta un costum negru, aproape de gală, care, în taverna aceea, atrăgea atenția.

M-am transformat în apărătorul lui, și m-am gîndit că, dacă l-ar fi luat careva peste picior, aveam dreptul să provoc puțin scandal.

Ne-am ridicat amîndoi. Pe vremea aceea, și probabil că și acum lucrurile se petrec la fel, cei din Cádiz aveau obiceiul să se plimbe noaptea pe anumite străzi, mai ales în zilele de sărbătoare. Străzile acestea erau strada Largă, Columela, Aranda și San Francisco și nu mai țin minte dacă mai era vreuna. Plimbarea aceasta nocturnă avea ceva dintr-o procesiune.

Am luat-o pe străzile acelea împreună cu căpitanul de pe *Vertrowen* ; de peste tot venea un miros de ulei prăjit și fum de castane coapte. Pe băncile din piețe, oamenii se odihneau în liniște ; cîțiva muncitori, în haine de sărbătoare, treceau într-o trăsură, cîntînd și acompaniindu-se la chitară.

Copiii își băteau joc de noi. Am invitat cîteva fete cu înfățișare dubioasă să ia ceva cu noi în vreo cafenea sau tavernă, dar văzîndu-ne beți o luară la goană.

Plictisiți, obosiți, ne-am tîrît pînă la cîrciuma unui muntean, în apropiere de Puerta del Mar. În noaptea aceea am făcut risipă inutilă de indignare și mînie.

Cum am intrat în tavernă am văzut un bărbat brun, nu prea arătos, care se uita chiorîș la mine. Trebuie să fie un uciș, m-am gîndit. M-am înveselit, era momentul să acționez. M-am apropiat și i-am spus :

— Ce vrei ? Ce ai cu mine ? Ce te uiți așa la mine ?

— Eu ? a exclamat el surprins.

— Da, te uiți la mine cu o mutră...

— Mutră de om flămând, domnișorule, mi-a spus el cu blîndețe. N-am înghițit toată ziua nici o firimitură.

Vorbele acestea m-au mâniat și m-au întristat profund. Omul mi-a povestit că era fără slujbă ; familia și copiii îi erau nemîncăți. L-am poftit să ia ceva, dar el mi-a spus că dacă am de gînd să risipesc ceva bani ou el preferă să-i ducă acasă. I-am dat două sau trei pesetas și omul a șters-o cît ai clipi din ochi.

Plictiseala și disperarea mea se topeau într-o ceață de melancolie care punea stăpînire pe sufletul meu. Căpitanul de pe *Vertowen* și cu mine ne priveam în tăcere. Foarte curînd ne-am decis să plecăm. La ieșire, căpitanul s-a izbit de un marinăr care intra și a fost gata-gata să cadă.

Olandezul nu numai că nu s-a supărat, dar i-a și cerut scuze marinărului, care la rîndul lui l-a rugat să-l ierte pentru neatenția lui.

Mi-a fost rușine de instinctele mele sălbatice. Ceața de melancolie mi se infiltra tot mai adînc în suflet, învăluindu-mi gîndurile cu un sentimentalism într-adevăr ridicol.

La braț cu olandezul, am luat-o pe chei. Tovarășul meu de beție a coborît cîteva trepte și a început să strige pînă ce din ceață a apărut o barcă albă. Am crezut că o să cadă în apă, cu costumul lui de gală și floare la butonieră ; dar el a rămas drept și mîndru și a sărit sprinten în barcă.

Pe urmă m-a salutat, cu pălăria în mînă, cu o reverență adîncă.

— *Good night*, mi-a spus.

— Noapte bună, i-am răspuns.

Am rămas singur. Eram obosit, trist, cu capul greu. Mînia mi se risipise în întregime. Nu știam ce să fac și m-am hotărît să mă înapoiez la San Fernando pe jos.

Noi neplăceri în dragoste

CA TOȚI BĂRBAȚII SENTIMENTALI CARE așteaptă prea multe de la femei, am trecut prin momente când am urît sexul frumos. Don Ciriaco îmi spunea adesea cu acea veselă exasperare care-i era atât de caracteristică :

— Shanti, nu uita un lucru. Din o sută de femei, nouăzeci și nouă sînt animale vanitoase și crude, și cea care rămîne, care e bună, aproape o sfîntă, servește de pradă ca să satisfacă bestialitatea și cruzimea unei stîrpituri de om, nerușinat și escroc. Astfel ne răzbunăm unii pe alții, în modul cel mai înuman și stupid.

Într-adevăr, Natura e darnică cu bărbatul egoist și cu femeia frivolă și insensibilă. Poate că e firesc ca bărbatul să fie puțin canalie și femeia crudă. Poate că bunătatea și generozitatea nu sînt altceva decît o anomalie.

Trebuie să recunosc că Dolorcitas nu constituia excepția printre cele o sută despre care vorbea don Ciriaco. Se număra printre cele nouăzeci și nouă : era capricioasă, crudă, instinctivă, frivolă. Pentru un capriciu și-ar fi sacrificat tatăl, mama, poporul și, probabil, jumătate din Omenire.

Dolorcitas părea că se va decide pentru mine, dar în același timp toată lumea spunea că o să se căsătorească cu fiul marchizului de Vernay, un oarecare domn din Jerez, nu foarte bogat, dar de familie aristocratică.

I-am scris Dolorcitei și i-am vorbit de nenumărate ori printre zăbrele. Ea nega că ar avea de gînd să se mărite și mă asigura că nimeni nu va trece peste voia ei. Totuși svonurile despre nuntă erau sigure.

În toate porturile de mare, alcătuite aproape întotdeauna din venetici și aventurieri, se formează un spirit aristocratic afurisit. În orașele vechi și cu tradiție, indivizii care cred că fac parte din aristocrația de sînge și de titlu invocă prestigiul clasei, cu sau fără motiv; în orașele moderne nu este apărută numai clasa, ci și aparențele. Și așa se face că Bilbao sau Buenos Aires, Manila sau Barcelona au mai multe prejudecăți de castă decît Toledo, Burgos sau León.

În mic, se întîmplă același lucru și în Lúzaró, de cînd s-a umplut de cei întorși din America și de străini.

Negustorii, care în general provin din pătura cea mai tulbure a societății, fiindcă nu pot spune că străbunii lor au participat la cucerirea Ierusalimului, au nevoie să demonstreze că biroul lor e un lucru sfînt și că toate micile lor aranjamente și procedee privind furtul sînt titluri de noblețe.

M-am mirat auzind că don Matías vorbea în repetate rînduri despre clasa lui. În același timp, și referindu-se la Dolorcitas, spunea că ea se va căsători cu un om de rangul ei, pomenind în treacăt că nu are de gînd să-și arunce ochii prea sus.

Pentru domnul Cepeda, ca și pentru toți comeroianții din porturi, exista o aristocrație de sînge și una de titluri, cartea de rugăciuni și cartea de socoteli, spada și greutatea de cîntar, platoșa și șorțul.

Era ciudat: așa cum bunica mea susținea că aristocrația din marină e cea mai autentică, domnul Cepeda spunea același lucru despre aristocrația de titlu.

În comerțul cu zahăr și cacao, rangul social e în proporție directă cu cantitatea: în schimb, în comerțul de leacuri proporția e inversă. Dacă cineva vinde zahăr și scorpișoară în cantitate mică, este un vulgar băcan; în schimb, dacă face comerț *en gros* în aceeași ramură, este un comerciant.

Fenomen nemaipomenit; cu leacurile se întîmplă invers: dacă le vinzi în cantitate mare ești un droghist, dacă le vinzi în cantități mici ești un farmacist, un om de știință.

Pentru prima dată am înțeles limpede pretențiile aristocratice ale familiei Dolorcitei în ziua în care am vorbit cu unul din oamenii care lucrau în magazinul lui don Matías și căruia eu îi spuneam Amiralul.

Adesea, duminica, dacă vedeam că acasă la doña Hortensia nu era nimeni, intram în magazin. Vînzătorii mă cunoșteau. Aici, în zilele de sărbătoare se lucra la fel ca în zilele de lucru. Asta se întîmpla pe vremea de prosperitate a Cádizului. Pe Strada Vămiei, plină de magazine și de birouri, se încărcau și se descărcau în permanență căruțe, iar cărucioarele intrau și ieșeau fără întrerupere din magazinul lui don Matías.

Magazinul era uriaș, cu bolți unde erau stive de saci, butoaie, butoiașe și lăzi. La intrare se afla biroul, cu paravanul și ferestrele lui cu firmă. O parte era destinată comerțului, iar cealaltă vînzării corăbiilor.

Înainte de intrarea în pivnițe se trecea printr-un vestibul, unde se aflau niște balanțe mari, atîrnate de tavan. În vestibul, păzind greutatea, intrarea și ieșirea coletelor, stătea un domn care nu era decît portar sau paznic, dar care, după înfățișare, părea un personaj important. În casă, mai în glumă, mai în serios, era cunoscut drept don Paco. Eu îi spuneam Amiralul sau primul lord al Amiralității.

Acest personaj decorativ era împodobit cu niște favoriți lungi și albi, o burtă mare, pantaloni închiși la culoare și o jachetă albă de dril. Se exprima într-un limbaj cît se poate de doct. Geografie, istorie, comerț, navigație, la toate se pricepea omul acesta extraordinar.

Don Paco mi-a explicat că don Matías și doña Hortensia căutau pentru fată un logodnic din aristocrație. Aveau nevoie de un titlu ca să le împodobească numele familiei, se și înțeleșeseră cu bătrînul marchiz de Vernay și, în principiu, cununia era fixată. Amiralul știa că pe fată inima o îndemna spre mine. Eu nu eram prea sigur de asta.

După ce am terminat cursurile la San Fernando, m-am mutat la Cádiz ; trebuia să-l aștept pe don Ciriaco ca să mă îmbarc.

Seri la rînd am stat de vorbă cu Dolores printre zăbrele. Îi spuneam să nu se mărite, să mă aștepte.

— Da, o să te aştept, răspundea ea fără prea mare convingere.

Am aflat că nu eram singurul care vorbea cu Dolorcitas printre zăbrele şi că un tânăr ofiţer de marină se ducea deseori în miez de noapte să sporovăiască cu ea.

Am făcut proiecte absurde să-l provoc la duel, dar, din fericire, n-am reuşit să le pun în aplicare şi, pe la jumătatea lui iulie, m-am pomenit că *Frumoasa vizcaină* intră în golful Cádiz.

Venise clipa fatală. Trebuia să mă imbarc. M-am despărţit de logodnica mea, care mi-a făcut mii de promisiuni de fidelitate şi s-a jurat c-o să-mi scrie, şi m-am urcat pe fregată considerându-mă un om sfârşit. Don Ciriaco a semnat actul, întocmit în trei exemplare, prin care îşi lua răspunderea pentru mărfurile imbarcate, şi am ridicat ancora.

Ca să-mi alin durerea, i-am povestit lui don Ciriaco dragostea mea. Bătrînul căpitan m-a ascultat zeflemitor.

— Cînd o să te întorci, fata va fi măritată, mi-a spus el liniştit.

Şi a adăugat :

— Cu atît mai bine pentru tine.

Don Ciriaco era un om nemaipomenit.

Grandoare și mizerie

A M IEȘIT DIN CÁDIZ ȘI AM ÎNCEPUT NE-sârșita călătorie prin Atlantic pînă la capul Bunei Speranțe, și apoi, prin Oceanul Indian, în golful Sondelor și Filipine.

Din motive comerciale, în loc să ne întoarcem direct în Europa, a trebuit să traversăm strîmtoarea San Bernardino și să străbatem Pacificul în căutarea strîmtorii Magellan. Mai înainte de a ajunge la Pálos, am dat peste două insule de coral care nu apăreau pe hărți, și pe una am numit-o cu numele lui don Ciriaco, insula Andonaegui, iar pe cealaltă, insula Santiago Andía.

După doi ani și jumătate de la plecare, ne-am întors în Cádiz. Îmi amintesc că am marcat direcția cu busola stăpînit de o mare emoție. Aș minți dacă aș spune că nu-mi aminteam de Dolorcitas, dar gîndurile destinate ei erau vagi, nedefinite.

Fiind încă pe vas, am aflat că se măritase, dar oricîte eforturi am făcut ca să fiu disperat n-am reușit.

Am intrat în golful Cádiz într-o dimineață de iarnă, cu un soare splendid. M-a cuprins o mare bucurie; în fața mea erau Chipiona și Cádiz, cu casele lor albe ca niște oase calcinate, castelul San Sebastián și Caleta.

Trecînd prin fața Arsenalului și văzîndu-i zidurile de aproape, mi-am amintit de plîmbările cu Dolorcitas și de vremea cînd învățam la școala din San Fernando.

Cádizul se desfășura în fața ochilor mei, cu casele lui albe fără streșini, catedrala cu cele două turnuri și cupola aurită, terasele cu turnulețe ca niște mina-

rete și ici-colo o fațadă albă, cu două sau trei ferestre mici, ca zidurile unei case arabe.

Ardeam de dorința de-a simți sub picioare pământul spaniol, de-a mă plimba pe meterezele acelea fortificate, cu gherete de pază, bastioane și tunuri, de-a admira frumosul golf al Cádizului.

Prima vizită trebuia neapărat să i-o fac lui don Matías. Doña Hortensia m-a primit atât de bine, de parcă aș fi fost fiul ei. Căpitanul m-a lăudat peste măsură de față cu ei. Doña Hortensia era încântătoare. Era o femeie plină de farmec; părea o împărăteasă romană. Peste ani, când am văzut statuia Agripinei în Muzeul Capitolului din Roma, mi-am amintit de ea.

După câte am înțeles, nutrea față de soțul ei un dispreț suveran. Se considera complet emancipată. Acum știam ceva mai multe lucruri decât pe vremea când eram student, și am putut să înțeleg că frumoasa doña Hortensia era lipsită de orice preocupări morale și că nu căuta altceva decât să se distreze și să petreacă. Să-și satisfacă pornirile și vanitatea.

Renumele ei în Cádiz nu era foarte bun.

Don Ciriaco voia să se retragă și voia să-l înlocuiască la comanda fregatei; dar schimbarea asta nu-i plăcea lui don Matías. Am vizitat-o de câteva ori pe doña Hortensia împreună cu căpitanul și am rugat-o să încerce să-și convingă soțul. Ea a promis să insiste pînă-i va obține asentimentul.

— Prietene, voi, băieții drăguți, aveți multe șanse, mi-a spus don Ciriaco, cu tonul lui zeflemitor; femeile sînt de partea voastră. Vă ajută, vă protejează, sînt convinse că în marinărie nu vă întrece nimeni. Aș vrea să-l văd pe căpitanul Cook, chel, cu barba lui albă, venind în casa asta. Sînt sigur că Hortensia ar spune imediat că nu e un marinar prea destoinic.

Am început să rîd.

— Da, da, rîzi, a răspuns căpitanul meu, dar ai grijă. Femeia asta ți-a pus gînd rău. Dacă ai scăpat de fată, să nu cazi în brațele mamei.

— Ce poate să-mi facă, don Ciriaco? i-am spus rîzînd.

— Am văzut flăcăi mai chipeși ca tine pierzîndu-și capul și făcînd o mulțime de prostii pentru o femeie. Așa

că : ochii pe busolă, căpitănașule, și ai grijă de roata timonei.

— O s-o legăm, dacă vrei dumneata, don Ciriaco.

— Nu, nu, adevăratul cărmaci n-are nevoie de așa ceva.

Sfaturile lui don Ciriaco m-au făcut să nu mai dau prea des pe la doña Hortensia. Treburile-mi mergeau bine. N-a trecut nici o lună și pe Strada Vămii se putea citi următorul afiș :

COMPANIA BASCĂ ANDALUZĂ

*În ziua de 5 ianuarie va pleca pe ruta Canare,
Capul Verde, Capul Bunei Speranțe și Manila
fregata
„Frumoasa Vizcaină”
sub comanda căpitanului don Santiago de Andía.*

M-am gândit să profit de zilele care-mi mai rămâneau de stat în Cádiz. Începeam să mă simt bine acolo ; duceam o viață ușoară și veselă. Mă plimbam mult, orașul, piețele vesele, străzile drepte mă încântau ; admiram casele albe cu verande imense, bisericile tot albe, iar la apus străbăteam meterezele.

Într-o bună zi, pe înserat, când mă întorceam la hotel, a trecut pe lângă mine bătrâna servitoare din casa donei Hortensia, señora Presentación și mi-a dat o scrisoare. Era de la Dolorcitas. Mă chema la ora zece noaptea, voia să stea de vorbă cu mine. Mă aștepta în spatele zăbrelelor. Locuia pe strada Doblones, aproape de Strada Vămii. În clipa aceea toată supărarea mea s-a spulberat.

Avem de ales între două posibilități : una, prudentă, să mă duc să-l caut pe don Ciriaco și să-i cer sfatul ; alta, care îmi flata cel mai mult vanitatea, să-i scriu că voi răspunde la chemare. M-am decis pentru cea din urmă. Printre marinarii de pe *Frumoasa Vizcaină* era un puști din Cádiz, căruia-i spuneam *Micul maur* fiindcă fusese în Tanger, și purta pe cap un fes roșu.

Micul maur era unul dintre prietenii mei. O corabie e o mică lume aparte, unde simpatiile și antipatiile se stabilesc repede, și *Micul maur* era tânăr și mă simpatiza. Pe băiatul acesta puteai să-l găsești ușor într-una din cărciumile

muntenilor de lângă Poarta Mării. M-am dus să-l caut, l-am găsit, i-am dat însărcinarea să ducă scrisoarea mea Dolorcitei, și apoi i-am spus să se întoarcă la mine. Am cinat împreună și la ora zece m-am prezentat în strada Doblones.

Micul maur era încântat că se vedea amestecat într-o aventură nițel misterioasă, ca aceasta.

— Ai grijă, i-am spus. Dacă trece careva, anunță-mă.

— Fii fără teamă, mi-a răspuns.

La zece fix s-a auzit un zgomot în spatele gratiilor; am văzut o lumină palidă, apoi o cremonă care scîrția și o jaluzeă care se ridică.

Inima îmi bătea în piept ca un ciocan de fierărie: am crezut că nu mai am mult și am să leșin. A apărut și mi-a întins mîna. Am luat-o într-ale mele. Eram atît de emoționat, încît nu puteam spune nimic.

Într-o singură răsufare, Dolores mi-a spus că s-a căsătorit și e foarte nefericită. A aflat că soțul ei, marchizul, era amantul maică-si, și ea voia să trăiască cu mine și să părăsească Cádizul.

Am rămas uimit, nu știam ce să fac, nu știam ce să răspund. *Micul maur* m-a scos din încurcătură, fiindcă s-a apropiat ca să-mi spună că vine cineva pe stradă. Cînd trecătorul s-a îndepărtat, am mai vorbit cîtva timp cu Dolorcitas. Îmi spuse că a doua zi mă va aștepta într-una din casele din apropiere, cu o ușă care dădea în stradă, pe unde urma să intru eu.

Jaluzeaua a coborît, i-am spus *Micului maur* că plecăm și m-am întors la hotel. N-am putut să dorm toată noaptea. Nu eram cu adevărat îndrăgostit, fiindcă altfel n-aș fi judecat totul la rece cu o liniște desăvîrșită. Îmi dădeam seama că e în joc viitorul meu. Despre relațiile mele cu Dolorcitas s-ar afla repede, cu toate precauțiile pe care le-am lua, și don Matías mi-ar face numaidecît vînt în stradă. Uneori îmi dădea prin cap să mă duc pe vas și să mă închid acolo, dar mi se părea o soluție nedemnă.

Dimineața, după o noapte de insomnie, m-am hotărît să continui aventura. Eram convins că, de fapt, nu simțeam nimic pentru Dolores, că probabil nici ea nu mă iubea, că

se purta așa ca să se răzbune ; dar nu avea nici o importanță : trebuia să merg pînă la capăt.

A doua zi ne-am întîlnit. Dolores se schimbase foarte mult în acești doi ani. Aveam în fața mea o femeie, dar o femeie superbă, splendidă. Începeam să mă simt ca în vis.

— Așa e oare viața adevărată ? mă gîndeam în drum spre hotel.

Era un început de viață extraordinar. După ce dădusem ocol lumii și respirasem aerul plin de voluptate al insulelor Pacificului, după ce luptasem cu uraganele din Atlantic, cu taifunurile din Marea Chinei și banchizele de la capul Bunei Speranțe, să dau peste o tînră și frumoasă marchiză care îmi spune că mă iubește !

Să simți că ești, în același timp, și bătrîn de cîte lucruri ai văzut, și copil în ale inimii. Era un lucru extraordinar. Nu citisem însă nici un roman de Balzac dintre acelea în care e vorba doar de ducese și tinerei ambițioși ; dacă le-aș fi citit, m-aș fi găsit de două ori mai interesant. Încrederea în destinul meu m-a făcut să fiu temerar.

Îmi amintesc cum m-am dus de cîteva ori la teatru în loja Dolorcitei. Dolores părea o prințesă ; eu eram îmbrăcat în fracul meu albastru pe talie, cu nasturi auriți, pantalon *collant*¹ de culoare cenușie, ghetre și cravată neagră.

Lumea mă arăta discret cu degetul. Dacă ar fi îndrăznit cineva să spună cumva că nu eram regele, țarul, împăratul, copilul dăruit de soartă, l-aș fi privit cu un dispreț olimpic.

Pe scenă se juca o operă, și nu o dată, stînd în picioare, în lojă, lîngă ea, mi s-au umplut ochii de lacrimi auzindu-l pe tenor, în *Lucia*, cîntînd : *Tu che a Dio spieghi l'ale*².

Voioșie, sentimentalism, vanitate, tristețe, toate acestea se amestecau în sufletul meu, făcîndu-mă să cred că sînt cînd un erou, cînd un nedreptățit al soartei.

Durerile mele veneau de la Dolores. Voiam să mă identific cu ea, să-i cunosc gîndurile cele mai intime, să-i pă-

¹ În franceză în original.

² În italiană în original.

trund în suflet. Vis irealizabil. Se ferea mereu de mine, se temea să nu-și dezvăluie sufletul în fața mea.

— Ce mai vrei de la mine ? Îmi spunea uneori.

Și această întrebare, formulată cu acreală, a fost de ajuns ca să facă din mine un om nefericit.

„Ce prostie, mă gândeam în clipele acelea de tristețe, să consideri femeia ca pe o ființă ideală ! Ce eroare să cauți fericirea în bogăție și fast !”

Se apropia clipa plecării *Frumoasei Vizcaine*. M-am urcat pe fregată ca să conduc manevrele și s-o pregătesc de plecare, scoțînd-o din rada portului, departe de celelalte vase aflate în golful Cádiz. M-am întors cu barca. Pluteam în cea mai deplină nesiguranță.

Un eveniment neașteptat pentru mine, deși, dacă mă gândesc bine, era foarte firesc, a reușit, într-un mod nu tocmai plăcut, să pună capăt ezitărilor mele. Într-o dimineață au apărut la hotelul meu doi domni, din partea marchizului de Vernay. Veneau să mă provoace la duel cu pistolul, în condiții grele. Am acceptat, bineînțeles ; eram sigur că nu mi se va întîmpla nimic. Mi-am ales ca martori un fost camarad de la San Fernando și un ofițer din Marina Engleză care mînca la același hotel cu mine și slujea pe un vas ancorat în golful Cádiz.

Cum spun, aveam o încredere absolută, o încredere stupidă ; mi se părea imposibil să fiu rănit de marchiz. Îmi băgasem în cap o idee absurdă despre invulnerabilitatea mea.

Duelul urma să aibă loc în Portul Santa María, pe proprietatea unui prieten de-al marchizului. Pregătirile s-au făcut în mare taină, marchizul și martorii lui, cu cutiile cu pistoale, au ajuns acolo dis-de-dimineață, și eu, cu ai mei, după ce am mîncat, ne-am urcat într-o barcă.

Căpitanul s-a așezat la proră. Părea un personaj de teatru, cu favoriți, mutră roșcovană și *calañés*¹.

Am rîs de el, fiindcă spunea într-o andaluză foarte pronunțată :

— Bine, să mergem, că de nu pierdem vîntul.

¹ Pălărie cu borurile întoarse, purtată de țărani din provincia Huelva. Denumirea vine de la orașul Calañés.

Am traversat golful Cádiz, am debarcat, am străbătut cu trăsură ulicioarele din Portul Santa María și la orele două am ajuns la proprietatea pe care o avea acolo prietenul marchizului.

Era o zi minunată de iarnă, martorii au măsurat douăzeci de pași enormi, ne-au dat pistoalele, am tras și, în clipa în care am auzit împușcătura, am simțit o lovitură care m-a doborât la pământ. Am încercat să respir, gura mi s-a umplut de sânge și am auzit șuieratul aerului care intra prin gaura făcută de glonț.

Îmi traversase plămînul. Am trecut prin clipe grele, câteva zile m-am aflat între viață și moarte. Am stat în pat o lună și la sfîrșitul ei, cînd am reușit să mă țin pe picioare, arătam ca o stafie. Don Ciriaco, după ce a aflat cele întîmplate, s-a așezat pe marginea patului meu și m-a îngrijit ca pe propriul său fiu. Doña Hortensia a venit și ea să mă vadă. Dolores și soțul ei plecaseră la Madrid, după cît se pare împăcați.

Cînd am putut ieși din casă, don Ciriaco m-a dus la un prieten de-al său, căpitanul unei fregate numite *Cetatea Cádiz*. Bătrînul căpitan, care ținea mult la mine, voia ca prietenul său să ia comanda *Frumoasei Vizcaine* și eu să ocup locul vacant de pe *Cetatea Cádiz*.

Prietenul a fost imediat de acord ; don Ciriaco s-a dus s-o vadă pe doña Hortensia care, după cît se pare, ne-a împlinit vrerea fără să stea nici o clipă pe gînduri.

Și într-adevăr, peste câteva luni, după ce m-am restabilit complet, eram, la douăzeci și trei de ani, căpitanul unei frumoase fregate.

Șirșitul lui Juan de Aguirre

NU M-AM MAI INTERESAT NICIODATĂ DE unchiul meu Juan de Aguirre, care în copilărie mă preocupase atîta ; dar într-o zi, pe cînd mă aflam pe una dintre acele luntre ce străbat golful Manila înlesnind traversarea și care se numesc *guílalos*¹, am intrat în vorbă cu un bătrîn căpitan basc care comanda o brigantină, iar cînd i-am spus că sînt din Lúzaró, m-a întrebat :

— Ai auzit de Juan de Aguirre ? Știi ceva despre viața lui ?

— Nu. Cu toate că-mi era rudă.

— Juan de Aguirre y Lazcano ?

— Chiar el. Îmi era unchi bun.

— Ce s-o fi ales de el ?

— A murit. Am fost de față la funeralii.

— E mult de-atunci ?

— Să tot fie vreo douăzeci de ani.

— Nu se poate. Acum vreo paisprezece, cincisprezece ani Juan de Aguirre trăia și, după cum mi s-a spus, se afla în Ilo-Ilo.

— Nu cred că era el : e cu neputință.

— Eu, cu ochii mei, nu l-am văzut, a răspuns căpitanul, dar am cunoscut oameni care-au stat de vorbă cu el.

— Poate era altul, cu același nume.

— Cu același nume, din același tîrg, și care să fi fost pilot pe același vas ?... Nu cred să se întîmple prea des așa ceva.

— Ai dreptate. Dar dacă mai era în viață, în Ilo-Ilo, i-ar fi scris maică-si.

¹ Sublinierea autorului.

Căpitanul ridică din umeri arătînd că argumentul nu-l convinge, și adăugă cu indiferență :

— De douăzeci de ani nu-i mai scriu nevesti-mi, așa în-cît, fără doar și poate, e convinsă că am murit.

După ce m-am despărțit de acest compatriot al meu care, de bună seamă, nu era tocmai ceea ce se cheamă un model de afecțiune conjugală, i-am relatat convorbirea secundului și am făcut amîndoi o serie de investigații printre căpitani, piloți și șefi de echipaj basci. Mulți ne-au confirmat că, într-adevăr, auziseră vorbindu-se acum vreo cincisprezece ani de un Juan de Aguirre, proprietar în Ilo-Ilo și fost marinar ; în schimb Francisco Iriberri, căpitanul corvetei *Mari Galante*, cu care ne-am întîlnit la sud de Madagascar, pe o acalmie din acelea de care numai în Oceanul Indian poți avea parte, mi-a dat alte informații.

Iriberri era un bătrînel mic, spîn, cu un aer bolnăvicios, cu părul roșu și ochi încercănați. Mai tîrziu am aflat că Iriberri fusese unul dintre cei mai încercați căpitani de pe vremea sa.

Mi-a spus că Juan de Aguirre făcuse, ca și el, comerț cu negri și cu chinezi, pînă ce un crucișător englez îi capturase nava. Mi-a mai spus că urca pe care navigase unchiul meu se numea *Dragonul* și că aparținea unei societăți franco-olandeze ; pe scurt, mi-a înfățișat o mulțime de detalii pînă m-a convins. După părerea lui, dacă nici n-a fugit, nici n-a murit, unchiul meu se mai află încă la închisoare.

Nu știa nimic despre sfîrșitul lui, dar pentru el era un lucru neîndoielnic că unchiul meu fusese prins în timp ce naviga pe un vas de sclavi negri sau de pirați.

Din Ilo-Ilo i-ar fi scris maică-si, iar ea n-ar fi avut nici un motiv să nu declare că fiul ei trăiește. Aflîndu-se însă la închisoare, e de înțeles că orgolioasa mea bunică a preferat să-l dea drept mort.

La sfîrșitul unei călătorii nu tocmai plăcute, după șapte luni de navigat pe furtuni și vijelii, am ajuns la Cádiz.

Împlinisem cinci ani de mers pe mare. În total aveam douăzeci și opt. Eram obosit. Mi-am luat scrisorile de la

poștă și, în prima pe care am deschis-o, mama îmi spunea că bunica murise. Ar fi fost bine să mă duc la Lúzaró, ca să pun la punct chestiunile legate de moștenire.

Doream atât de tare să văd uscatul, încît am refuzat propunerea unui camarad de a mă lua pe vasul lui pînă la Bilbao și m-am urcat în diligența de Madrid.

Am stat o săptămînă în capitală și, în prima zi, cînd am ajuns la Prado, am zărit-o într-o trăsură pe Dolorcitas, cu bărbatul ei. E posibil ca el să nu mă fi cunoscut, dar ea mai mult ca sigur că m-a văzut din prima clipă și a întors capul cu dispreț.

Era stupid, dar gestul acela disprețuitor m-a afectat profund.

Am plecat din Madrid mai melancolic decît venisem; am trecut prin Burgos și Vitoria, și de acolo, sărind dintr-o diligență în alta, am ajuns la Lúzaró.

Bunurile bunicii trebuiau împărțite în părți egale între mătușa Ursula și mama.

Aguirreche le rămînea amîndurora, dar cum mătușa Ursula, simțind nu știu ce chemare mistică, își manifestă dorința de a intra în mînăstirea Santa Clara, iar pe mama n-o ispitea gîndul să trăiască în bătrîna casă strămoșească, au hotărît s-o închirieze.

Eu, mînat de pornirea de a scoate la lumină adevărul cu privire la sfîrșitul unchiului meu Juan, am scotocit prin dulapurile bunicii și am citit toate scrisorile și hîrțile vechi.

Voiam să dezleg enigma vieții unchiului meu, despre care se povesteau atîtea, și care începuse din nou să mă preocupe.

Cotrobăind prin dulapuri, am dat peste un dagherotip făcut la Paris. Am întrebat-o pe mama dacă-l cunoaște pe cel înfățișat acolo și mi-a spus că era fratele ei Juan, dar că semăna atât de puțin, încît la început aproape că nu-l recunoscuse. Nu mai văzuse niciodată portretul acela.

Într-un pachet de scrisori îngălbenite am dat peste una iscălită *Juan*¹. În ea era confirmată primirea unei mari

¹ Sublinierea autorului.

sume de bani și se vorbea despre trimiterea dagherotipului făcut de un fotograf din Paris.

Nu încăpea îndoială că scrisoarea era trimisă de unchiul meu. Fusese expediată dintr-o localitate din Bretania și era datată cu zece ani după ce în Lúzaro i se celebrase înmormântarea. Era o dovadă sigură că Juan de Aguirre mai trăia atunci când familia, împreună cu mine, copil, asistaserăm la funeraliile lui.

Cartea a treia

Din nou acasă

Rana

DIMINEAȚA, DIN BALCON, PRIVESC TÎR-gul cu acoperișurile roșietice, negricioase, hornurile pătrate și fumul care se înalță din ele în șuvițe subțiri pe cerul cenușiu de toamnă.

După atîta belșug de ploaie casele sînt decolorate ; străzile s-au spălat ; șoseaua, desfundată, cu pietrele răscolite. Albastrul cerului pare și el decolorat cînd își face apariția dintre nori : e mai diafan, mai pur.

În grădina mănăstirii din apropiere două călugărițe cu capușoane albe mă priveau și vorbeau între ele. Ce idee năstrușnică își fac, desigur, despre un marin-ar aceste biete femei, care n-au trecut niciodată dincolo de straturile de zarzavat din grădina lor !

Drept în față sînt casele străvechi pe care le admiram și în copilărie, triste, îmbătrînite, negre. Între ele, Aguirreche, casa bunicii mele, transformată azi în casă de pescari ; se distinge prin măreția ei, cu ferestrele și balcoanele ticsite de rufe puse la uscat, de undițe cu plute și cîrlige. Mai departe se înșiră toate casele vechi, bine înfipite în pămînt, cu zidurile lor groase și negre, și acoperișurile de piatră. Sînt la fel de triste, la fel de severe ca înainte, așa cum dorm acum, învăluite în ceață.

Cît de deosebite sînt de neliniștea mării, de ale ei o mie de căi diferite ! Ce existență încremenită !

Casa această, din piatră galbenă, umbrită de streașina mare, pare chipul unui țaran bătrîn, aspru și îngîndurat.

Cîtă liniște în tot tîrgul ! Nici muntele nu e atît de statornic ; el, cel puțin, își schimbă culoarea o dată cu anotimpurile. Casele însă, nu ; așa erau acum două sute de ani, așa sînt și azi.

Nimic nu s-a schimbat. Până și papagalul bunicii, moștenit de mama, repetă în continuare, în balconul meu, cu vocea lui stridentă și pițigăiată :

„La babord ! La tribord !“

Da, totul e cum era, numai eu m-am schimbat, numai eu sînt altul, eram un copil, acum sînt bărbat, eram neștiutor, acum sînt dezamăgit, trist. Am trăit în miezul întîmplărilor, și întîmplările mi-au ascuns viața adevărată.

Din cînd în cînd mă privesc în oglindă, mă descopăr bătrîn și schimbat și îmi spun în sinea mea :

— Deh, bietul de tine. S-a dus tinerețea.

Au trecut ani mulți de cînd am plecat din orașelul meu, și ce-am făcut ? M-am dus, m-am întors, m-am învîrtit încoace și încolo, printr-un torent de evenimente care mi-au lăsat în suflet numai pustiu. Cînd am căutat puțină căldură și un adăpost, am găsit doar răceală, asprime și egoism.

Călătorind pe mare am pierdut noțiunea timpului ; pe vas zilele sînt lungi, și totuși anii, zilele, puse cap la cap, sînt scurte, îți scapă printre degete, zboară. Timpul a trecut repede pentru mine. Cînd lași în urmă tinerețea, gîndul la trecut e ca o rană în suflet, care se adîncește fără întrerupere și ne înecă în tristețe. Drumul străbătut pare o Via Apia presărată cu morminte.

Înure a murit : n-o să mai spună povești pline de eresuri ; lumînăreasa a murit ; n-o să-i mai fac ostii, ca înainte ; paznicul a murit și el : n-o să-l mai văd, la capătul digului, cu stegulețele lui. Nici Caracas nu mai face bărci, nici Yurumendi nu mai sporovăiește despre pirați, nici Josepe Tiñacu nu mai merge pe două cărări. Au dispărut cu toții. Nu trebuia să plec de aici, nu trebuia să mă mai întorc.

E o existență ciudată existența mea și a tuturor celor care colindă lumea. O vreme totul e făcut din întîmplări, pe urmă vine alta, cînd totul devine comentariu al întîmplărilor trecute.

Prima mea impresie, la sosirea în Lúzaro, a fost o mare uimire, cînd am descoperit cît de neînsemnate erau cheiul, rîul. Îmi părea atît de mic, atît de rustic, atît de trist !

În amintire vedeam intrarea în port imensă, râul frumos, cheiurile largi, și când le-am văzut nu mi-a venit să cred : păreau o jucărie.

— Nu merită să trăiești aici, mi-am spus când am ajuns.

Iar acum — cât de absurd evoluează opiniile ! — îmi spun de nenumărate ori :

— Nu merită să trăiești în altă parte.

Acum o lună nici nu-mi trecea prin minte că aş putea rămîne la Lúzaro ; mi se părea o nebunie să schimb orele de indolență și visare din timpul călătoriilor pe mare, pentru viața într-un orașel trist, plicticos, plin de prejudecăți și meschinării. Acum mă înspăimîntă gîndul că ar trebui să mă întorc pe vas, să mă cufund din nou în forfota neconținută a întîmplărilor. Viața petrecută la bord se îndepărtează de mine ; îmi pare un lucru vag și ireal. Pe măsură ce-mi recapăt calitatea de locuitor al orașului Lúzaro, lucrurile vechi încep să mă pasioneze ; îmi petrec ore nesfîrșite pe balcon, contemplînd orașelul, cîmpul și marea, și descopăr amănunte care înainte trecuseră neobservate.

Mă trezesc întotdeauna devreme, în zori. Îmi place să văd, la răsăritul soarelui, cum se subțiază ceața și urcă spre muntele Izarra, și din negură se ivesc încetul cu încetul orașul și cheiul ; îmi place să aud cîntecul cocoșilor și scîrțîitul roților pe drum.

Cînd e timp frumos, ies în zori și pornesc să colind tîrgul. Privesc cu luare-aminte casele acelea străvechi, mari și negre, cu streșinele lor largi și împodobite ; o iau pe ulicioarele pescarilor, înguste și întortocheate. Unele dintre ele sînt atît de înclinate, încît au cîte trei sau patru rînduri de scări. Altele sînt acoperite și au pasaje în zigzag. În zori, pe străduțele acelea înguste, vezi doar cîte o femeie alergînd din poartă în poartă, bătînd cu putere, ca să-i vestească pe pescari că pot ieși în larg. Rîndunelele trec și ating pămîntul în zbor, se urmăresc și ciripesc...

În zilele ploioase, Lúzaro îmi place și mai mult. Tristețea aceasta monotonă a timpului cenușiu nu mă plictisește. E ca o amintire dragă din zilele copilăriei.

Obişnuit cu orizontul violent al tropicelor, cu cerurile acelea înnoirate şi strălucitoare din zonele unde domnesc vînturile alizee, norii cenuşii şi uşori de aici mă alină. Ploaia cade peste sufletul meu, ca peste un pămînt uscat, răcorindu-l şi înviorîndu-l.

De multe ori îmi petrec timpul în balcon, privind cum drumul se umple de băltoace şi casele se înnegresc.

În timpul nopţii, zgomotul ploii, acest cîntec al apei, e ca un acompaniament ce stăruie pe acoperişuri şi în geamuri ; ritm uitat, întors în amintire.

Şi din pat aud cîntecul în burlanul din pod ; apa cade într-un lighean şi face un zgomot metalic.

Şi ploaia, şi vîntul, şi apa, totul mă încîntă şi totul mă întristează.

De vină e rana, această rană care se adînceşte şi îmi cuprinde sufletul ; izvor secăt care ţîşneşte din nou.

Nu ştiu de ce par pline de o magie melancolică lucrurile din trecut ; e aproape inexplicabil ; îţi aduci aminte cu claritate că într-o zi oarecare nu erai fericit, ci chiar plin de nelinişti şi dureri, şi totuşi ţi se pare că atunci soarele strălucea mai tare, şi cerul era de un albastru mai pur şi mai strălucitor.

Ai vrea ca oamenii şi lucrurile care sînt legate de amintirile tale să fie veşnice ; dar existenţa noastră nu reprezintă nimic în scurgerea tumultuoasă a întîmplărilor. Aici aveam un prieten..., în colţul acela am fost fericiţi..., fericirea şi prietenii noastre au prea puţină importanţă.

Cînd mă gîndesc la toate astea, mă cuprinde o spaimă cumplită, ca şi cum viaţa mi-ar scăpa printre degete într-o clipă de sîrşeală. Zădărnicia lucrurilor mă cutremură ; speranţa mă părăseşte. Aş vrea să-mi fie spiritul ca privighetoarea ce cîntă în noaptea neagră şi fără stele, sau ca ciocîrlia, care îşi înalţă zborul deasupra cîmpurilor pustii, şi nu ca pasărea rănită ce cade la pămînt cu viteza fulgerului...

Cum s-a format Lúzaro

DACĂ NU M-AȘ MAI FI ÎNTORS LA LÚZARO acum, când sînt bărbat în toată firea, n-aș fi putut avea o idee limpede despre ținutul meu natal. Amintirile din copilărie îmi deformaseră imaginile lucrurilor; unul fusese amplificat, celălalt își micșorase dimensiunile; iar între o amintire și alta erau mari goluri pe care n-aveam cu ce le umple.

Dacă, întemeiat pe impresiile păstrate de cînd eram copil, aș fi încercat să-mi descriu orașelul, descrierea mea ar fi semănat foarte puțin, sau poate de loc cu originalul. Lúzaro este o așezare pitorească, întunecată cum sînt toate pe țărmul mării Cantabrice, dar mai puțin sumbră decît altele. Celui care ar veni din nordul Europei i-ar putea sugera atmosfera unui oraș andaluz.

Apărat de vîntul de nord-vest, Lúzaro se bucură de o climă plăcută și are o vegetație exuberantă. Pretutindeni, din pereții negricioși, de sub scările de piatră ale caselor, pe zidurile care împrejmuiesc grădinile, ȋșnesc plante cămoase și lucitoare, cu floricele albastre și purpurii. În grădini cresc magnolii uriași, portocali și lămfi.

Orașelul meu are ceva care-mi amintește de Cádiz, un Cádiz mic, melancolic și negru, mai puțin delicat, mai aspru. Lúzaro are o ieșire la mare destul de îngustă și o plajă foarte schimbătoare.

Cît timp am lipsit, portul s-a mărit; astăzi stăvilarul de la *Cay luce* înaintează mult în mare; merge de-a lungul cartierului pescăresc și se termină în dreptul sparge-valului. Sparge-valul e frumos; se lărgeste în formă de esplanadă, în mijloc are o cruce de piatră, și într-o parte foișorul cel nou, la zidul

căruia copiii bat mingea. De aici te poți desfăta cu spectacolul inegalabil al mării, care izbește cu furie în dig.

La fel ca în orice așezare de pescari, în Lúzaro dai de bărci în locurile cele mai ciudate și unde te aștepti cel mai puțin : pe o stradă înclinată, tăindu-ți drumul, sub un șopron, într-o lucarnă.

Estuarul din Lúzaro e mic, dar foarte romantic ; deasupra se întinde un pod arcuit pe unde trece șoseaua spre Elguea. Unul dintre malurile estuarului e stîncos și accidentat ; celălalt e o mlaștină negricioasă. Pe acest loc mlaștinos, de ani de zile, iar după unii de secole, e instalat un șantier naval. Pe vremuri acolo se construiau fregate și brigantine ; acum se fac doar șalupe și cîte o goeletă de mic tonaj.

Stăpînul de azi al șantierului este Shempelar. Șantierul nu e cine știe ce complicat ; e alcătuit doar din două bărci negre, făcute din lemnul vaselor scoase din uz și dintr-o rampă cu o șină la mijloc.

De obicei aici se călăfătuiește și se fac reparații. Cînd e rost de făcut o barcă nouă, munca asta îi revine lui Shempelar ; își scoate compasurile și se instalează acolo ; se apucă să deseneze piesele bărcii și nu-și ridică privirea de jos pînă nu termină. Dacă îl întrebi cum merge lucrul, îți răspunde că rău, pentru că Shempelar este un *diletante*¹ al pesimismului.

Cînd meșterul a terminat de trasat conturul pieselor, dulgherii încep să lucreze cu securea și tesla, tăind scîndurile, sfredelindu-le și montînd apoi coastele. Scheletul bărcii începe să se acopere, lucrul înaintează. Fiind în sinea sa încîntat de opera pe care-a realizat-o, Shempelar însă se arată foarte întunecat, boscorodind în dreapta și-n stînga. Calafagiii bat cuie groase în coastele bărcii, cu lovituri de ciocan ; de jur împrejur se îngrămădesc legături, butuci, burghie, ghine, gheare pentru ridicat greutăți și tot felul de căldări negre, pline de catran, cu lămpi pentru călăfătuire, și crăpăturile bărcii sînt astupate, iar barca, afundată în noroi, e ca o rață. Cînd, în sfîrșit, rămîne în

¹ În italiană în original. Sublinierea autorului.

poziție de plutire și toată lumea spune că e o barcă grozavă, merită să-l vezi pe Shempelar făcând eforturi desperate să-și demonstreze sie-și că are motive, motive grave, motive dintre cele mai serioase, ca să fie profund nemulțumit.

Mă duc să-i fac câte o vizită lui Shempelar, mai ales cînd are în lucru vreo barcă nouă, și mai schimbăm câte o vorbă, dar drumurile mele obișnuite nu duc la rîu, ci spre chei; privesc cum se pescuiește în *Cay luce*, și cum vin spintecînd apa vasele de pescuit și goeletele de cabotaj. Mă amuz ascultînd cum femeile își ceartă copiii în bască, pentru că toate aceste femei ale mării se adresează propriei progenituri cu țipete, de parcă ar imita pescărușii, și stau și eu de vorbă cu câte un pescar.

Desfătîndu-mă cu toate aceste lucruri, aducîndu-mi aminte de locurile pe unde umblasem cînd eram copil, gustînd și savurînd totul din plin, am petrecut mai bine de o lună, fără să-mi bat prea mult capul cu vizite și alte obligații sociale.

Mama vrea să mă ajute să-mi recapăt calitățile de lúzarez și face cu mîna ei tot felul de mîncăruri complicate și deserturi specifice locului.

— Asta îți plăcea mult înainte, îmi spune.

— Adevărat?

— Și încă cum.

— Acum îmi place la fel de mult.

Cînd am început să mă satur de savoarea locală, m-am dus la seratele lui Zapiain, ceasornicarul și misitul tîrgului, fostul stăpîn al *Caşalotului*. Ceasornicăria e o academie enciclopedică, un gimnaziu atenian. Aici se discută despre toate, despre lucruri sfinte și lumești, una dintre problemele cele mai dezbătute fiind aceea despre felul în care s-a format Lúzaro.

Garmendia, farmacistul, atribuie formarea orășelului aproape exclusiv rîului, care, zice el, și-a deschis drum încetîșor, prin eroziunea rocilor slabe, pînă a ieșit la mare. După Garmendia, Frayburu și recifele lui, ca și nisipurile din Legorreta, nu sînt decît resturi ale eroziunii rocilor;

nucleele puternice au rezistat la acțiunea corosivă a aerului și a apei și s-au transformat în stînci ; cele mai slabe s-au prefăcut în nisip.

Socoa, bătrînul căpitan, vrea să dovedească cum s-a format Lúzaró numai și numai sub influența Marelui Curent al Golfului sau *Gulf Stream*¹.

Gulf Streamul, acest imens rîu de apă fierbinte, cum l-a numit maiorul Rennell, care străbate adîncurile mării și traversează oblic Atlanticul, ajungînd în dreptul coastei de vest a Spaniei se desparte în două curenți : cel al golfului Vizcaya sau curentul de coastă, care, urcînd pe lîngă coasta Franței, se numește curentul lui Rennell și care pe urmă se încorporează *Gulf Streamului*, și cel ce coboară spre Africa și se numește curentul Guineei.

Curentul de coastă pătrunde în estuarele largi ale coastei și pe urmă în golfuri, purtînd cu el resturi organice, pe care le depune pe plăji.

Pentru căpitanul Socoa, acest curent și numai el a produs adîncitura în care s-a format Lúzaró. Predilecția lui Socoa pentru *Gulf Stream* se explică prin faptul că a călătorit o viață întreagă prin golful Mexicului și a putut să constate puterea curentului care pleacă din acel punct și care, pentru coastele din nord-vestul Europei, este un adevărat cup-tor.

Un alt fost pilot, și el obișnuit al casei ceasornicarului, ne asigură că nisipurile din Legorreta sînt formate de vînt.

Au discutat așa ore în șir toți trei, încercînd fiecare să-i convingă pe ceilalți că numai ceea ce spune el e adevărul adevărat, și într-un tîrziu m-au întrebat care e părerea mea.

— Aș spune că, într-o oarecare măsură, aveți dreptate toți trei. Rîul, cum spune farmacistul, a străbătut fără îndoială rocile pînă a ajuns la mare și a dat naștere văii ; curentul de coastă a venit apoi ca s-o adîncească, s-o rotunjească și să formeze un golful, pe urmă, vîntul de nord-vest, care urmează *Golf Streamul* și care este părintele tuturor furtunilor din Marea Caatabrică, a dus nisipul spre Legorreta.

¹ Sublinierea autorului.

Fiindcă formulasem o opinie atât de chibzuită și nepărtinitoare, am fost calificat drept oportunist și rege al eschivelor.

Dacă fiul lui Recalde ar fi fost pe atunci antropolog, ar fi descoperit probabil că toți aveau cranii rotunde și de aceea erau atât de absolutiști și violenți.

Intrunirea de la ceasornicărie

MAMA VOIA SĂ MĂ CĂSĂTORESC ÎNDATA ce-mi voi fi luat licența. Îmi destinase în acest scop pe fata unui proprietar din Lúzaro, mai în vîrstă decît mine, urîtică, slăbănoagă și bisericoasă. Eu, drept să vă spun, nu eram cîtuși de puțin hotărît. E știut că noi, marinarii, nu sîntem modele de amabilitate și sociabilitate. Perspectiva vinerilor cu posturi și abținență pe care mi-o promitea destinul unindu-mă cu Barbara — astfel se numea candidata mamei mele — nu-mi surîdea de loc. Cu toată blîndețea lor, cea mai mare parte dintre femeile din Lúzaro au destulă îndemînare ca să-și impună punctul de vedere. Ca mai toate fetele și soțiile marinarilor, traiul îndelungat în singurătate le-a făcut sigure pe ele și energice și le-a obișnuit să nu asculte de nimeni și de nimic.

Azi nu mai e chiar așa, nu fiindcă femeile ar fi devenit mai ascultătoare, ci pentru că abia dacă mai sînt în Lúzaro cîțiva marinari destoinici, așa încît, de voie de nevoie, femeile trebuie să-și suporte, fiecare, bărbatul tot timpul anului.

Cazul prietenului meu Recalde, tatăl actualului antropolog, caz pe care mi l-a povestit la ceasornicărie, mi se pare simptomatic.

Recalde, vechiul meu prieten, teribilul Recalde, pilotul cel mai îndrăzneț și mai viteaz din ținut, se căsătorise cu Cashilda, fiica cofetarului din piață, o păpușică cu ochi albaștri, foarte serioasă și la locul ei. Tot siropul și toată dulceața din cofetăria tatălui ei se adunase în ea.

Recalde era un despot : hotărît, îndrăzneț, obișnuit să comande cum se comandă pe un vas, nu putea suporta să fie contrazis de cineva.

S-a însurat, a trecut luna de miere ; Cashilda a avut un copil, antropologul. Recalde s-a dus apoi pe mare trei ani și s-a întors acasă cu gând să rămână o bucată de vreme.

În prima zi a șederii lui acasă, a vrut să fie delicat.

— Ce mai e nou ? S-a mai întâmplat ceva ? a întrebat-o pe nevastă-sa.

— Nu s-a întâmplat nimic. Sîntem cu toții bine sănătoși.

— A mai murit careva în târg ?

— Da. Cutare, Cutărică. Nevasta lui Nu-știu-cine a fost bolnavă.

Recalde a ascultat noutățile, apoi a întrebat :

— La ce oră se cînează aici ?

— La opt.

— De acum o să cinăm la șapte.

Cashilda n-a răspuns.

Recalde era convins că, pentru a face ordine într-o casă, totul era să poruncești ca de pe puntea unei corăbii...

A doua zi, Recalde s-a întors acasă la șapte și a cerut cina.

— Nu e gata, i-a spus nevastă-sa.

— Cum nu e gata ? Am poruncit ieri să fie gata la șapte.

— Da, dar fata nu poate pregăti cina pînă la opt, fiindcă trebuie să stea cu copilul.

— Atunci dă-o afară.

— Nu poate fi dată afară.

— De ce ?

— Fiindcă mi-a recomandat-o sora lui Benigno, vicarul, și e o persoană de încredere.

— Bine, însă mîine, fie că o faci tu, fie că o face fata, o să luăm cina la șapte.

A doua zi, cina era servită la opt. Recalde a spart două-trei farfurii, a bătut cu pumnul în masă, dar la

șapte tot nu s-a cinat, și Cashilda l-a convins că acolo ea era stăpîna și că nu există nici un căpitan sau pilot care să-i comande ei; și ca să pună lucrurile la punct, i-a spus în cele din urmă soțului:

— Aici se cînează în fiecare zi la opt, știi, băiețș? Și, dacă nu-ți convine, tot ce poți să faci e să-ți iei tăl-pășița; n-ai decît să te duci din nou pe mare.

Și pe cînd spunea acestea, zîmbind, Cashilda îl privea pe Recalde cu ochii ei albaștri.

Recalde, cumplitul Recalde, a înțeles că nu se mai află pe vasul lui și s-a întors pe mare. Întîmplarea aceasta, dovadă a energiei feminine din Lúzaró, e de la sine înțeles că nu mi-a fost imbold la însurătoare, nici chiar cu spiritualizata Barbarita.

Istoria acestui conflict familial între Recalde și Cashilda mi-a fost povestită în ceasornicăria lui Zapiain, izvorul consfințit al bîrfekilor la adresa persoanelor de seamă din ținut. M-a dus acolo unchiul meu, bătrînul Irizar. Pe vremea aceea încă nu fusese construit cazinoul din Lúzaró, care, după o epocă de splendoare și strălucire, s-a redus la o adunătură somnoroasă de oameni proaspăt îmbogățiți peste mări și de marinari în retragere.

În ceasornicărie am fost pus la curent cu tot ce se petrecea în tîrg. Cea mai mare parte dintre cei care veneau la sindrofii erau niște carliști¹ fanatici. Nu mă număram printre ei; dar îmi petreceam o bună bucată de vreme acolo, ca să mai aflu cîte ceva despre viețile altora și să mă distrez. Aveam grijă întotdeauna să nu mă amestec în probleme politice și religioase.

Farmacistul Garmendia părea să fie mult mai liberal decît lăsa să se vadă în public. Nu-i venea la îndemînă să dea tot adevărul pe față, dar în adîncul sufletului nu avea concepții religioase.

Garmendia nu îndrăznea să-și arate deschis convingerile voltaireiene și în conversații folosea capcane, fraze bine întoarse, observații în aparență candid.

¹ Adepți „ultracatolici” ai lui don Carlos, pretendent la tronul Spaniei după moartea fratelui său, regele Fernando al VII-lea.

Cei care se luau cel mai des la hartă cu el erau doi carliști fanatici, veniți din interiorul provinciei; unul era administrator al unui domeniu nobiliar; celălalt antreprenor de pietre funerare.

Pe administrator îl chema Argonz; pe antreprenor Echaide.

Garmendia îi făcea să-și iasă din sărite cu intervențiile lui, naive la prima vedere, dar în realitate pline de sensuri ascunse.

Farmacistul povestea, de exemplu, cum a cunoscut un protestant sau un evreu foarte de treabă și adăuga că pentru el era foarte ciudat și trist ca un om care mărturisea o religie falsă să poată fi mai bun decât mulți catolici.

— Ce importanță are dacă un om e bun sau rău din moment ce nu e bun creștin? Întreba Echaide, furios.

— Sigur că are, omule!

— N-are nici o importanță, răspundea celălalt. Nici una. Dacă nu se duce la biserică, nu poate fi salvat.

Garmendia îi hărțuia fără încetare. Atât Echaide cât și Argonz se dădeau în vînt după cidru, vin și tot felul de băuturi.

— Ce păcat, le-a spus Garmendia într-o bună zi, că bascii, care sînt oameni foarte cu frica lui Dumnezeu, sînt atît de bețivi.

— Minciună! a exclamat Echaide devenind roșu de furie. Poporul basc e un popor vrednic de cinste și cei care-l desfăimează sînt nedemni de a face parte din el.

— Sînt niște canalii, a adăugat Argonz, cu ochii ieșiți din orbite.

— Fără doar și poate, a replicat Garmendia. Sînt la fel de basc ca oricare altul, dar mă bate gîndul că se întîmplă cu compatrioții noștri ce se întîmplă și cu irlandezii, care sînt foarte religioși, dar le place din cale-afară vinul.

— Și la urma urmei de ce să nu le placă?

Cei doi carliști înverșunați băgaseră de seamă că Garmendia le e dușman, și unul dintre ei a spus o dată, amenințător:

— Singurul lucru care-ți rămîne de făcut e să ieși în cîmp cu o pușcă și cum îți iese în cale un liberal: foc!

— Și încă pe la spate, a adăugat celălalt, roșu și turbat de indignare.

Ceasornicarul era unul dintre aceia care dau dreptate tuturor și, cu monoculul în ochiul drept, mișca din cap, în semn de încuviințare la fiecare observație a musafirilor săi; dar după ce nedomoliții carliști plecau, murmura:

— Sînt niște barbari. S-a isprăvit cu inchiziția. Vremurile merg înainte.

Fraza aceasta nu însemna pentru Zapiain decît mulțumirea de a trăi liniștit și satisfăcut, fără războaie sau gîlcevi.

O lună sau două după ce sosisem eu în Lúzaró, în ceasornicărie începu să se vorbească de dimineată pînă seara despre minele de fier a căror exploatare începuse în Izarte și despre debarcaderul care se construia la una din extremitățile plăjii Sufletelor.

Minele acestea fuseseră descoperite și exploatarea lor fusese inițiată pe cînd mă aflam pe mare. Lucrările le conducea un oarecare Juan Machín, de fel din Lúzaró, despre care se povestea că ani la rînd hoinărise ca un pierde-vară prin tîrg.

Pe vremea copilăriei mele, un oarecare domn care se numea Juan Beracochea, de care lumea își cam bătea joc fiindcă mergea cu un servitor de-al său să colinde munții din apropiere, vorbea toată vremea despre minereurile și filoanele de fier și spunea că împrejurimile din Izarte valorau milioane.

Beracochea era tipul mușchetarului: nas acvilin, bărbuță neagră, o pălărie cu boruri largi și plete pe umeri. Purta un baston gros, cu mîner în formă de ciocan, și se întorcea din plimbările lui cu buzunarele pline de pietre.

Beracochea avea faimă de eretic; spunea cu orgoliu că tatăl său fusese unul dintre primii semnatori ai listei de subscripție privind apariția celebrei *Enciclopedii metodice* a lui Diderot. Cînd a murit, în casa lui s-au găsit o mulțime de cărți. Nepoata lui Beracochea, care îl moștenise, l-a chemat pe don Benigno, vicarul, ca să le exămineze; acesta a strigat sus și tare că erau niște cărți atît de premejdioase, încît cel mai bun lucru era să fie puse pe foc. Unii s-au întrebat cum de reușise să-și dea seama de ca-

racterul primejdios al acelor cărți, când cuviosul părinte nu știa nici franceza, nici engleza, limbi în care erau scrise majoritatea cărților ; dar un vicar nu are nevoie de așa ceva ca să înțeleagă otrava închisă între paginile tipărite. Beracochea poseda și câteva mine ; dar, în pofida calității superioare a minereului, nu le-a putut nici exploata, nici vinde.

Atunci și-a făcut apariția Juan Machín, întovărașit de niște englezi ; s-a înțeles cu nepoata lui Beracochea, au format o societate și au început să câștige bani.

Dintr-un vagabond rău famat, Machín s-a transformat într-un om atotputernic ; dădea de lucru oamenilor, îi proteja pe pescari, devenise un personaj.

Juan Machín s-a însurat cu o femeie cu stare din Bilbao ; a cumpărat o casă veche în Izarte și a început s-o aranjeze după gustul lui.

De nenumărate ori mi s-a spus că merita să mă duc să văd lucrările și săpăturile care se făceau în sătucul din vecinătate, dar nu eram prea curios și nu m-aș fi dus pe acolo, dacă nu m-ar fi sfătuit mama să mă duc, dar din cu totul alt motiv.

Bunica mea lăsase un conac în Izarte, deasupra dunelor de pe plaja Sufletelor. Acest conac se numea *Bisusalde*¹.

Bisusalde îi revenise mamei mele și era închiriat unui englez. Mama nu cunoștea clauzele contractului pe care bunica îl făcuse cu el și, cum se apropia Anul Nou, voia să-l verific eu, ca să putem încasa chiria.

Acesta a fost motivul care m-a făcut să-mi scutur lenea și s-o iau încet-încet, într-o dimineață de noiembrie, pe plaja Sufletelor. Am urcat muntele Izarra ; voiam să străbat drumul acela abrupt pe unde, copil, trecusem de atâtea ori, să arunc o privire în peștera *Egan-suguia* și să-mi reamintesc mirosul demult uitat al algelor și al ferigilor.

¹ Sublinierea autorului

Plaja Sufletelor

MUNTELE IZARRA E CA O MICĂ PENINSULĂ : de o parte are albia în care s-a stabilit Lúzaro, de cealaltă, o plajă care se întinde pe câțiva kilometri între capul Farului și falezele de ardezie dinspre Elguea.

Aceasta este plaja căreia i se zice a Sufletelor ; plajă singuratică și pustie. Deasupra, dominînd-o pe toată întinderea și mărginind nisipul, o cornișă de dune de treizeci sau patruzeci de metri în partea cea mai înaltă, formată din mormane de nisip și argilă, gălbui și albe, retezate într-o parte, în cealaltă cu mameloni de pământ, plini de crăpături, rîpe și mîncături de puhoie. Un fir de apă rupe bariera de dune și gonește prin fundul rîpei. Pîrîul acesta mic se numește *Sorguin-Erreca*¹ (Pîrîul Vrajitoarelor). Ca urmare a luptei dintre pământ și mare, în unele locuri marea roade coasta și o transformă în faleză, făcînd-o să se năruie ; în altele, dimpotrivă, pământul înaintează în apă ; nisipul se transformă în dune ; dunele se apără cu ierburile și cu algele lor, țin piept valurilor mării, se consolidează și se prefac în terenuri solide. Pe dunele de pe plaja Sufletelor vegetația e din zi în zi mai bogată, iar islazurile și pășunile din Izarte ajung chiar pînă la marginea cornișei.

Spre Izarra, pe un mic promontoriu, se află un far fără prea mare importanță ; de la Elguea poți vedea toată coasta spaniolă și o parte din cea franceză.

Plaja Sufletelor este locul unde se dezlănțuie cele mai puternice vînturi și furtuni.

¹ În limba bască în original.

Marea din dreptul coastei basce este una dintre cele mai sălbatice și mai violente, e cuprinsă de furii bruște și neprevăzute ; e perfidă și schimbătoare, fierbe, se zbate, mereu agitată și tumultuoasă.

Aici, în adîncul golfului Gasconiei, Cantabrica are o adîncime mare, coastele sînt stîlcoase și curenții puternici.

Iarna, plaja Sufletelor e tristă, o pîclă albicioasă acoperă marea ; nori groși de ceață se ridică spre Izarra și cerul se confundă cu apa. Nici un contur nu se poate distinge cu precizie ; cerul și apa sînt una ; un haos fără formă și fără culoare.

Te simți pătruns de liniștea aceasta a mării, plină de geamătul ascuțit al vîntului, de strigătul aspru al pescărușilor, de vocea mînioasă a valului, care crește pînă ce se sparge de plajă și se retrage cu murmur de mulțime ce protestează.

Adeseori cerul cenușiu îți îngăduie să vezi pînă hăt, departe ; o limpezime difuză pare că vine nu din cerul acoperit, ci din marea albicioasă și tulbure ; valurile de culoarea argilei, cu creste de spumă, ca o dantelă sfîșiată, lasă pe plajă o curbă argintie, iar resacul face nisipul să fiarbă.

Pescărușii se joacă deasupra valurilor, coboară în golurile care se cascadează între ele, se odihnesc pe spumă, se apropie de plajă și privesc cu ochii lor cenușii, în care se reflectă lumina stinsă a zilei, și scot țipete sălbatice ce amintesc strigătul metalic al cucuvelei.

De multe ori, în plină iarnă, cerul se limpezește, cețurile se risipesc și rămîne un cer albastru, încîntător. Însă niciodată plaja Sufletelor nu lasă această impresie, de seninătate și frumusețe, ca toamna, după ce au trecut furtunile echinoctiale.

Clima oceanică și cea continentală — e un lucru știut — sînt foarte deosebite ; pe uscat lunile de frig și de căldură maximă sînt februarie și respectiv august ; pe mare, martie și septembrie.

Pe țărmurile noastre, octombrie este adevăratul început al toamnei ; cînd pămîntul începe să se răcească, marea continuă să fie caldă.

În aceste zile liniștite, calme, cu temperatură plăcută, poți rămîne ore întregi într-o molcomă contemplație a mării. Valurile uriașe și verzui se fugăresc pînă cînd vin să moară pe plajă; soarele sclipește deasupra spumelor și, la apus, cîte-un delfin își saltă spinarea și înotătoarele negre din apă.

Spectacolul valurilor, repede liniștite în mersul lor și la fel de repede mîinate la drum într-un galop furios, este, cu toată monotonia lui, de un interes inexplicabil. E un lichid încărcat de săruri, răscolit de vînt într-un ritm mecanic, și totuși dă impresia unei forțe spirituale, a ceva fără margini.

În zilele cu vînt de sud, promontoriile îndepărtate se văd cu o limpezime diafană, iar coasta Franței și cea a Spaniei se desenează pe mare ca o hartă.

În zilele acestea din nisip nu se înalță flăcări, ca vara; băltoacele lăsate de marea strălucesc; lichenii rocilor par mai verzi în soare; după retragerea valurilor, în găurile rotunde formate de scoici rămîn ici-colo bulbuci, algele negricioase formează un fel de jurubițe, ca niște curele, iar varecul, laminariile și meduzele gelatinoase strălucesc în nisip.

La asfințit, este o adevărată risipă de magie; soarele aruncă lumini fantastice, se arată pe un fundal de nori purpurii, împrăstie pe oglinda apei reflexe roșietice și, cîteodată, inundă marea cu o lumină aurie, făcînd-o să pară o întindere de metal topit.

Prin martie, cînd iarna a trecut, cînd soba încinsă de razele soarelui de vară e stinsă definitiv, marea e rece. Atunci vine epoca marilor furtuni, a mareelor puternice, cu fluxuri și refluxuri uriașe.

Aproape întotdeauna, înainte de furtună, marea aruncă pe mal meduze și stele de mare, alge și bucăți de lemn smulse din fundul abisului de agitația din adînc a Oceanului.

După furtună și ploi abundente, acest fir de apă limpede care iese din rîpa deschisă între dune, *Sorguiñ-Erreca*, se umflă, crește și de multe ori se transformă în torent.

Frayburu

A CESTEI GINGAȘII A MĂRII DE PE PLAJA 1 se opune violența valurilor de la capul Farului, spre marginea Izarrei, în dreptul recifelor numite Frayburu.

Sînt puține locurile unde întîlnirea mării cu rocile se produce cu atîta violență, e atît de tragică, atît de tumultuoasă, ca pe aceste țărmuri stîlcoase ale Izarrei, dominate de insulița negricioasă Frayburu.

De pe terasa farului, spectacolul este extraordinar ; dedesubt, chiar la picioarele promontoriului, o prăpastie cu fundul de stîncă, unde apa, prea puțin agitată, aproape veșnic încremenită, e de-o culoare întunecată, ceva mai încolo marea se îmbracă în nuanțe albastrii și verzui ; iar în depărtare, la orizont, într-un ton de smarald. Cînd vîntul încrețește apele, valurile iau înfățișarea și strălucirea unor plăci de mică și marea se brăzdează de linii albe care indică diferite adîncimi.

În depărtare, în spatele Izarrei, bărcile pescărești, negre, par nemișcate ; cîte o barcă cu pînze se zărește la orizont, și cîte un pescăruș trece încet, aproape fără să-și miște aripile.

Toată această seninătate, toată această liniște se schimbă în agitație în violență în apropierea coastei, lîngă faleza Izarrei, cu stîncile ei de ardezie ascunse sub apă, negre, crăpate, și cu rocile ei presărate ici-colo, ca niște monștri marini.

Lupta mării cu pămîntul capătă, în aceste recife, aspecte titanice. Aici apa se frămîntă disperată, verde de mînie, fără o clipă de odihnă, și își varsă asupra rocilor întreaga ei furie, acoperindu-le de spumă.

Stîncile negre parcă înaintează sfidînd impetuozi-

tatea valurilor întăritate și, prin spăturile rocilor — urme ale luptei seculare dintre mare și pământ — apa pătrunde și apoi țîșnește departe, într-o fîntînă arteziană albă și strălucitoare, ca o săgeată.

Un gînd vag te îndeamnă să te întrebi dacă nu cumva marea urmărește vreun scop misterios în cucerirea acestor stînci și dacă lupta și disperarea ei nu provin din neputința de a-l realiza. Din depărtare, valurile vin ca niște herghelii de cai sălbatici, împodobiiți cu coame de argint, înghiontindu-se, luîndu-se la trîntă; asaltează rocile și își instaurază domnia asupra lor; dar, ca și cum le-ar lipsi încrederea în puterea lor de dominație, încrederea în dreptatea lor, se retrag cu zgomotul unei armate în derută; lamelle sclipitoare, fire de apă, clăbuci albi de spumă.

Din păcate, omul nu este construit ca să poată înțelege transcendența lucrurilor străine lui. Și astfel împrumută lucrurilor propriile lui sensuri; așa ajunge să presupună că soarele este făcut ca să-l lumineze și stelele ca să-i îndoabească noaptea.

Modelăm totul după forma spiritului nostru; dincolo de această formă nu avem nimic ca să pătrundem și să înțelegem lucrurile care se perindă prin fața noastră. Din această cauză conferim întregului univers, de la picătura de apă pînă la Sirius, o intenție umană.

Și iată cum unele dintre aceste valuri mi se pare că suie ou viclenie, căutînd un drum strîmt și întortocheat, ca un întreprinzător grup de gherilă, care coboară iute din vârful unei stînci și se năpustește asupra dușmanului.

Frayburu, negru, în mijlocul apelor spumoase, pare o întruchipare a orgoliului și forței pămîntului în fața mîinilor mării.

În zilele cu tălăzuire, Frayburu dispăre de parcă ar fi fost înghițit de spume, și țîșnește din cînd în cînd cu pielea lui neagră de monstru marin și franjurii de meandre argintii care-l ținesc.

N-ar înflăcăra oare imaginația unui Hamlet acest recif misterios și straniu? Este ruina unui castel? Un delfin enorm? Un rechin? E poate un sfinx care privește marea, sau capul gînditor al unui înțelept?

Omul de pe coastă n-a vrut ca acest recif să fie nici delfin, nici rechin și nici ruină ; a decis că este capul unui călugăr și l-a numit astfel în bască : Frayburu.

Imaginația făurește lucruri stranii cu norii și cu rocile, cu tot ce e mai impalpabil, cu tot ce e mai dur. În forțele spiritului se topesc toate substanțele.

Izarra constituie și el un prilej de exersare a fanteziei pentru imaginațiile hoinare ; în această faleză înaltă, ca un perete uriaș de ardezie, cu nervuri albe, se deschid firide și parcă în fiecare din ele te așteaptă o icoană ; platourile, la marginea cărora s-au așternut covoare de licheni verzi, se lărgesc în sus. S-ar putea ivi acolo o undină sau o zână. Uneori, la poalele acestui recif imens apar șuvițe roșii de alge lipite de stânci care te fac să te gândești că aici s-a petrecut o tragedie.

Dar ceasul în care coasta, și mai ales Frayburu ajung la punctul culminant al forței, la paroxismul misterului lor, este ceasul asfințitului. Atunci orizontul se lărgeste sub ceața roșiatică, cerul albastru al crepusculului se face mai palid și nuanțele roșietice devin cenușii ; promontoriile îndepărtate, aurite de ultima strălucire a soarelui, dispar în ceață, și Frayburu se înalță, în singurătatea și dezolarea lui, mai misterios și mai sumbru ca niciodată, îndreptînd amenințarea lui neîntreruptă către cerul întunecat și către marea perfidă care încearcă să-l cucerească.

Bisusalde

ÎNTR-O DIMINEAȚĂ DE TOAMNĂ, ÎNAINTE de amiază, mă afluam pe plaja Sufletelor. Un om străbătea plaja cu un car, îmboldindu-și perechea de boi ; se auzea scârțitul osiilor de la căruță și scrișnetul nisipului sub copitele boilor.

L-am întrebat pe căruțaș pe unde puteam ajunge mai repede la Bisusalde, și mi-a arătat drumul care, la început, mai curând decît un drum, era o scară alcătuită din trei sau patru traverse cu birne și se termina cu un povîrniș în zigzag. Poteca asta se numea Drumul Cîinilor (*Chacur aldapa*)¹.

Mai aproape de mare decît oricare dintre casele din Izarte, chiar la marginea dunelor, se afla conacul bunicii, înnegrit de vreme, cu un balcon larg spre mare.

I se spunea Bisusalde (casa bătută de furtuni). Într-adevăr, vîntul sufla în locul acela cu o furie neobișnuită.

M-am apropiat să admir conacul ; fațada dinspre mare era neagră toată ; în partea opusă se întindea o livadă lăsată în părăsire, cu doi chiparoși uscați, iar în spatele ei o grădină de zarzavat, care se continua cu un izlaz.

Am intrat în casă și am început să strig. Am așteptat o bucată de vreme, pînă cînd un om care își făcea de lucru prin grădină mi-a spus că stăpînul — el îi spunea căpitanul — nu era acasă. Se dusesese cu fiică-sa la Elguea.

Mi-am amintit că pe bătrînul acesta îl mai întîlnisem, Recalde și cu mine, cînd, după expediția noastră la *Stella Maris*, fusesem să-l căutăm pe stăpînul cheii cu care era legată barca de la capătul Farului.

¹ În limba bască în original.

L-am întrebat pe bătrîn cînd socotește c-o să i se întorcă stăpînul, și mi-a răspuns că după-amiază, pe la ora cinci.

M-am îndreptat spre sat, adică spre cele cincisprezece sau douăzeci de căsuțe îngrămădite de jur împrejurul bisericii, și m-am oprit la un han de pe marginea drumului, cu gîndul să mîncînc și totodată să mai aflu cîte ceva despre cei ce locuiau la Bisusalde.

Hanul era ceva între o cîrciumă de țară și un local marinăresc ; avea ușile și pereții vopsiți în verde, o teighea în vestibul și, într-o parte, o cameră mică, cu o masă de pin albă, o oglindă acoperită cu un voal și cîteva scaune.

Curățenia era desăvîrșită, grație nisipului și apei. Alături de han era o tindă cu o fierărie ; în clipa aceea potcoveau un bou cafeniu.

Am chemat pe cineva ; a apărut o femeie, pe care am întrebat-o dacă pot căpăta ceva de mîncare ; mi-a spus să aștept o clipă. Am intrat în vorbă ; i-am explicat cine eram și ce căutam pe acolo și, la întrebările mele, mi-a răspuns dîndu-mi informațiile pe care i le ceream în legătură cu chiriașul conacului nostru.

Omul de la Bisusalde, pe care-l numeau căpitanul, era un marinăr englez, care locuia împreună cu fiica lui, o fată de paisprezece-cincisprezece ani și un servitor, pe nume Allen.

Unii afirmau sus și tare că bătrînul fusese pirat, dar asta, după părerea femeii de la han, erau vorbe de clacă.

Englezul dădea lecții de limba engleză și mergea în fiecare zi la Elguea, unde avea cîțiva elevi. Îl poftiseră să locuiască în Lúzaró, dar nu voia ; prefera să trăiască în Izarte.

Viața acestor oameni era foarte simplă și modestă. Diminețile, căpitanul și fiica sa aveau obiceiul să colinde în picioarele goale plaja pustie. Între dune era o peșteră micuță, cu o poartă ; cînd era vreme bună, fata se ducea acolo să se dezbrace, își punea un costum de baie și intra în mare. Înota o bucată de vreme și, cînd o ajungea oboseala, ieșea pe mal și tatăl ei îi punea pe umeri un șal alb.

După-amiaza, după ce stătea la masă, căpitanul pleca la Elguea și se întorcea agale pe plajă. De multe ori rămânea printre stînci pînă se înnopta.

Copila abia dacă se zărea prin sat ; servitorul lucra la cîmp, și duminicile se duceau toți trei la farul de pe plaja Sufletelor, unde stăteau de vorbă cu paznicul și familia lui.

Femeia de la han mi-a spus că la început toți o socoteau pe Mary, fata căpitanului, o făptură plăpîndă, dar că viața aceea în aer liber făcea din ea o fetișcană sănătoasă și vioaie.

Toate amănuntele acestea mă îndemneau să cred că cei de la conac erau niște ființe destul de ursuze și stranii.

După ce am mîncat și m-am odihnit la han, am luat-o de-a lungul țărmului, pe lîngă dune. Să fi fost ceasul patru și jumătate cînd l-am zărit pe plajă pe căpitan, care se întorcea acasă împreună cu fiica lui. El mergea încet, ea alerga, arunca cu pietre, striga. Urcușul pe Drumul Cîinilor era destul de obositor și bătrînul s-a oprit de cîteva ori să se odihnească. Avea înfățișarea unui om abătut și bolnav ; cînd se oprea, capul i se înclina pînă ce bărbia îi atingea pieptul.

M-am apropiat de ei. Fata era foarte drăgălașă, bălaie, arsă de soare. Cînd a trecut pe lîngă mine, mi-a aruncat o privire complet sălbatică. Am așteptat să intre în casă și puțin după aceea am bătut la ușă.

Se întunecase. Bătrînul înalt care lucra în grădină mi-a făcut semn să intru. Am intrat. O lampă cu ulei lumina o cameră mică și modestă, în care se afla un dulap cu perdele albe.

Căpitanul citea așezat la masă ; fata pregătea cina chiar acolo, în aceeași cameră ; bătrînul servitor răzuia mînerul unei sape.

Cînd am pătruns înăuntru, căpitanul s-a ridicat ; părea puțin îngrijorat ; l-am rugat să se așeze și i-am spus cine sînt și ce vînt mă aduce. Fata a ieșit din cameră.

— Va să zică, dumneata ești nepotul doînei Celestina ? m-a întrebat căpitanul.

— Da, domnule.

— Fiul Clemenciei ?

— Da, acesta este numele mamei.

Omul s-a tulburat, n-a știut ce să-mi spună despre chiria pe care o plătea bunicii mele și a murmurat :

— Spune-i mamei dumitale să-mi comunice cât am de plătit pe an pentru casă și, dacă am să pot, am să rămân în ea.

I-am spus de câteva ori la rînd că nu e nevoie și că o să plătească ca și pînă atunci ; dar n-am reușit să-l conving.

Din cînd în cînd, fata cea bălaie apărea în ușă și mă privea cu ochii ei albaștri întunecați, cu o expresie de teamă și neîncredere, ca și cum i-ar fi fost frică să nu-i fac cine știe ce rău tatălui ei.

M-am ridicat, stingherit de atmosfera de suspiciune pe care o simțeam în jurul meu și, salutîndu-i pe toți trei cu răceală, m-am întors la Lúzaró.

Mesajul

ÎNTR-O SEARĂ DE DECEMBRIE, CIND SE întunecase și mă întorceam de la ceasomicărie, m-a oprit un băiețuș și mi-a înmînat o scrisoare. Cine putea să-mi scrie ? Am cercetat plicul la lumina unui felinar. Era scrisul unei femei. Cu mare curiozitate am citit scrisoarea care spunea următoarele :

„Domnului căpitan Santiago de Andía.

Tatăl meu, care e bolnav, vă roagă cu respect să veniți să-l vedeți cit mai repede cu putință ; dacă puteți, chiar în seara asta. Trebuie să vă vorbească despre unele chestiuni importante. Dacă vă hotărîți să veniți seara, la ieșirea din sat, în fierăria lui Aspillaga, vă va aștepta un prieten cu un cal.

Mary A. Sadow

Bisusalde : Plaja Sufletelor.”

Intrînd în casă i-am arătat scrisoarea mamei, care s-a mirat și ea foarte tare. Cum eram curios, am vrut să mă duc de îndată ; dar mama m-a obligat să mă așez la masă. Am cinat pe fugă și, înfășurat în pelerină, am apucat drumul spre fierăria lui Aspillaga.

Acolo mă aștepta Allen, bătrînul grădinar din Bisusalde. I-am pus cîteva întrebări în legătură cu căpitanul ; mi-a răspuns în monosilabe și, văzînd că nu prea avea chef de vorbă, am amuțit și eu.

Calul a pornit într-un trap nu prea comod și, luînd-o pe șoseaua udă, într-o oră am ajuns la plaja Sufletelor.

Vîntul sufla și gema înfiorător ; marea mugea izbîndu-se de plajă ; resacul trebuie să fi fost groaznic.

Ne-am apropiat de conac. N-a fost nevoie să batem ; poarta era deschisă și în prag stăteau fata englezului și încă o fată, brună și cam urâtică, cu picioarele goale.

Fata căpitanului avea ochii roșii de plîns.

— Ce mult ați întârziat ! mi-a spus.

— N-am putut veni mai repede.

— Să mergem la tata.

Am luat-o prin spatele casei și, pe o scară laterală, am urcat pînă la primul etaj. Căpitanul era acolo, într-un fotoliu, învelit cu o pelerină albastră, îmbătrînit și plin de riduri, cu ochii închiși.

Auzindu-mi pașii, a deschis ochii și a murmurat cu voce stinsă :

— Mary, adu un scaun.

Mi-am tras singur un scaun și m-am așezat. Ce voia omul acela de la mine ? Ce relații puteau exista între noi doi ?

Fata i-a dat bătrînului să bea puțină cafea, și în felul acesta am avut răgaz să-i contemplu pe tată și pe fiică. El era un bărbat slab, de vreo șaiszeci de ani ; avea barba albă, tăiată în triunghi, ochii mici, albaștri și vioi, sub niște sprîncene lungi și gălbui, nasul acvilin.

Fata avea vreo cincisprezece-șaisprezece ani, era subțire, zveltă ; cu obrajii aurii de soare, ochii strălucitori, întunecați ; părul blond-roșcat, ca o flacără, și o expresie speriata și sălbatică.

Pe pereții cămăruței atîrnau cîteva hărți, un barometru, un ceas de vas și o busolă ; se vedea bine că era casa unui marinar.

Afară vîntul sufla cu furie, făcînd să trosnească ușile și ferestrele.

După ce și-a băut cafeaua, căpitanul păru că se înviorază ; m-a privit cu atenție, a așteptat ca fiica lui să iasă și mi-a spus repede :

— Sînt Juan de Aguirre, marinarul, fratele mamei dumitale, cel care a dispărut.

— Sînteți Juan de Aguirre ? !

— Da.

— Unchiul meu ?

— Chiar el.

— Și de ce nu mi-ai spus mai de mult ?

Bătrînul m-a privit oarecum surprins. Fără îndoială, nu se aștepta la întrebarea mea, și nici la faptul de-a accepta atât de repede cele ce-mi spusese. Pe urmă a continuat :

— Credeam că tu și mama ta mă veți socoti un impostor. Starea mea civilă nu e clară, nu aș putea să-mi dovedesc ușor identitatea.

— Și ce-i cu asta ?

— Dacă aș fi dat la iveală locul de unde vin și mama ta s-ar fi supărat... Bunica ta știa că sînt aici.

— Și eu bănuiam că sînteți în viață.

— Da ?

— Da. Un oarecare Iriberry, căpitan de vas, mi-a spus unde s-ar putea să vă aflați.

— Iriberry, Francisco Iriberry, care comanda vasul *Fenix*, un vas care făcea comerț cu sclavi... Da, îmi aduc aminte... Să lăsăm asta, dacă vrei... Am fost un om năpăstuit, nu un criminal ; crede-mă. Ușuratic, neprevăzător, violent ; dar nu rău. Înainte de a mi se întuneca mintea de tot, trebuie să-ți încredințez două sarcini : una, să-i dai plicul acesta minerului Juan Machín. Dă-i-l la un an de la moartea mea, sau înainte, dacă împrejurările te obligă să pleci din Lúzaro. Cealaltă, să ai grijă de fiica mea, care va rămîne fără nici un ajutor. Ai înțeles ?

— Da.

— Ai ceva împotrivă să juri c-o să-mi îndeplinești dorințele ?

— Nimic.

— Atunci e bine. Juri că ai s-o recunoști drept rudă pe fiica mea María de Aguirre, că o vei recunoaște mereu, orice ar spune lumea, și că o vei ajuta din toate puterile tale ?

— Da, jur.

— Juri să dai această scrisoare lui Juan Machín, minerul, peste un an sau chiar mai devreme, dacă împrejurările te constrîng să pleci din Lúzaro ?

— Jur.

— Îți mulțumesc ; îți mulțumesc din suflet ! Nu că m-aș fi îndoit de o simplă promisiune din partea ta, dar așa sînt mai liniștit. Ia plicul. Ai grijă de el.

Am pus plicul în buzunarul interior al hainei.

— Mai doriți ceva ? l-am întrebat.

— Nu, asta e tot. Cum te cheamă, nepoate ?

— Santiago.

— Ah ! *Shanti*. Așa-l cheama și pe tata. Fii bun și spune-i fiicei mele să vină.

Am strigat-o, și fata cea blondă, verișoara mea, a intrat. Avea părul răvășit de vînt, rochia udă de ploaie ; în privirea ei se citea o hotărîre neclintită și plină de melancolie, care m-a surprins.

— Vino, Mary, i-a spus bătrînul căpitan. Dă-i mîna acestui tînăr. E văr bun cu tine. Va fi pentru tine un prieten, un apărător cînd eu nu voi mai fi.

Fata suspină la auzul acestor vorbe.

— Dă-i mîna, a continuat unchiul meu ; are un chip deschis și, cu toate că abia îl cunosc, cred că poți să te încrezi în el.

— Da, și eu cred, am spus.

Fata și-a privit tatăl, apoi m-a privit și pe mine cu adîncă amărăciune. A întins mîna, mică și bătătorită, pe care am strîns-o o clipă într-a mea.

— Bine, a murmurat bătrînul ; nu vreau să te mai rețin, *Shanti*. Mergi sănătos !

Mi-a întins brațele și m-a strîns ușor. Am ieșit din cameră și am coborît la parterul conacului.

— Dacă pot să-ți fiu de folos cu ceva, spune-mi-o, i-am zis verișoarei mele.

— Acum n-am nevoie de nimic. Cînd o să am...

— Să mă chemi fără nici o sfiială.

— Așa voi face. Mulțumesc.

— La revedere, Mary.

— Cu bine.

În poartă mă aștepta Allen cu calul. Îl ținea de hățuri ca să pot încăleca și îmi spuse :

— N-aveți nevoie de călăuză ?

— Nu.

— Calul știe drumul ; o să vă lase la fierăria lui *Aspilaga*.

— Bine.

Noaptea se limpezise ; luna, în creștere, era învăluită în nori, și razele împrăstiau o lumină slabă peste valurile mării.

Vântul mugea furios. Vîrtejuri de spumă fosforescentă străluceau deasupra valurilor.

Aşa cum îmi spusese Allen, calul ştia drumul, şi a trebuit să-l strunesc ca să n-o ia la galop. Am ajuns repede la fierărie şi de acolo m-am întors acasă pe jos.

Nu ştiam ce să-i spun mamei ; mă temeam să nu-i produc o emoţie prea mare dezvăluindu-i că fratele ei trăia atât de aproape de ea, bolnav, aproape pe moarte.

Cînd am intrat în odaia mea, mama, încă trează, m-a întrebat din pat :

— Ți s-a întîmplat ceva ?

— Nu, nimic.

— Te-ai udat ?

— Nu.

— A fost ceva important ?

— Nu ; o să-ți povestesc mîine.

Am închis cu cheia, în sertarul mesei, scrisoarea pe care mi-o dăduse unchiul meu pentru Machín ; pe urmă m-am culcat ; dar oricît m-am căznit să adorm n-am putut.

A doua zi i-am povestit mamei scena din noaptea trecută de la Bisusalde, şi nu ştiu dacă s-a îndoit de cele spuse de presupusul ei frate ori a crezut că voia să pună mîna pe o parte din moştenire ; adevărul e că mama nu s-a tulburat aşa cum mă aşpteam şi am avut impresia că-i părea aproape rău că promiseseam să-mi ajut vara.

Mai tîrziu am înţeles că mamele nu se gîndesc la altceva decît la interesul fiilor lor şi resping orice ar putea să le aducă un prejudiciu.

Eu însă nu mă îndoiam ; aveam convingerea că bătrînul era Juan de Aguirre şi că Mary era verişoara mea.

Urbistondo și familia lui

TIMP DE CITEVA ZILE AM FOST APROAPE nelipsit din conacul de pe plajă. Unchiului meu îi era din ce în ce mai rău. Medicul îi prevestea sfârșitul peste puțină vreme.

Am întrebat-o mereu pe Mary ce planuri de viitor avea. Mi-a spus că ar putea da lecții de engleză băieților din Elguea și să continue să locuiască aici ; i-am răspuns că un asemenea lucru era cu neputință.

— De ce ?

— Fiindcă nu se poate, copilule. Cum o să te respecte niște băieți de aceeași vîrstă cu tine, sau chiar mai mari ? E cu neputință.

— Nici dacă îi învăț engleza la fel de bine ca orice profesor ?

— Nici așa. Nu vei avea nici un amator sau, mai bine zis, o să ai mulți, dar nu ca să învețe engleza, ci ca să-ți facă ochi dulci.

Rămase pe gînduri.

— Și dacă m-aș apuca să cos rochii pentru doamne ?

— Te pricepi cîtuși de puțin ?

— Nu, dar am să învăț.

— Nu-i o idee rea.

M-am oferit să suport cheltuielile necesare, cu toate că nu eram prea convins de reușită. În aceeași zi am scris la Bayonne și la Paris, ca să cer cataloage și reviste de modă.

Mama, care din prima clipă cînd i-am pomenit de Mary a simțit o profundă antipatie pentru ea, s-a interesat prin sat și a aflat lucruri nu tocmai bune ; după cum spunea o femeie din Izarte, fata ducea o viață sălbatică, alerga printre stînci, arunca pietre și se du-

cea să prindă calmari cu fiica paznicului de la far, o fată la fel de sălbatică.

Am încercat s-o conving pe mama că Mary nu era destul de mare ca să-și dea seama singură de toate astea ; dacă se ducea să prindă calmari cu fiica străjerului, desigur că nu o făcea din capriciu, ci de nevoie. Mama nu s-a lăsat convinsă și mi-a dat a înțelege că, dacă fata rămânea orfană, nu era dispusă s-o ia la ea.

— Nici dacă se dovedește că e nepoata ta ?

— Dacă se dovedește, o s-o trimitem la un Colegiu.

Cîteva zile după convorbirea asta, am găsit-o pe Mary acasă împreună cu fata străjerului, prietena ei, cea cu care se ducea să pescuiască în spatele muntelui Izarra.

Fata asta se numea Genoveva ; dar toată lumea îi spunea *Quenoveva*, iar ea era convinsă că așa trebuie să i se pronunțe numele.

Quenoveva mi-a fost foarte simpatcă din primul moment. Era voinică, curajoasă, timidă, arsă de soare și de briza mării, cu sprîncenele puțin îmbinate. În ziua aceea era îmbrăcată de sărbătoare, avea o bluză de culoare deschisă, o fustă albastră, ciorapi roșii și espadrile albe.

Din te miri ce se tulbura și se zăpăcea. Mi se părea o excelentă prietenă pentru Mary și se vedea că ține mult la ea.

Mary mi-a spus că se duceau la far.

— Dacă nu vă stingheresc, vin și eu cu voi.

— Nu ne stingheriți.

Am străbătut toți trei plaja, și am ieșit la capul Farului. M-am mirat că Mary vorbea basca atît de bine. Părea o țărănuță care în viața ei n-a ieșit din sat. Am ajuns la casa paznicului ; Quenoveva a început îndată să strige ca un bărbat și a alergat pe terasa farului unde-l văzuse pe unul din frații ei aplecat peste balustradă.

Mary m-a privit, desigur ca să vadă ce efect îmi făceau purtările prietenei ei.

Casa paznicului și farul alcătuiau o singură clădire, așezate pe o platformă tăiată în rocă. Am coborît în casă pe o scară îngustă și am intrat printr-un coridor cu uși de o

parte și de alta. O trupă de copii, care veneau strigînd și îmbrîncindu-se, s-a apropiat de noi.

Paznicul era văduv, și Quenoveva își strunea cei opt frați ca pe o turmă, cu porunci drastice.

Quenoveva ne-a invitat pe Mary și pe mine în camera paznicului, cea mai bună din casă, și a încuiat ușa ca droaia de fete și băieți să nu năvălească peste noi.

— Un domnișor ! spuneau micuții sălbatici, cu o nepotolită curiozitate.

Mary a deschis ușa și a luat în brațe un puști care, văzîndu-se prins, și intimidat de prezența mea, a început să plîngă și să dea din picioare cu atîta furie, încît a trebuit să-l lase jos.

— Străjerul întîrzie, i-am spus lui Mary.

— Dacă e șchiop...

— A ! E șchiop ?

— Da.

Am așteptat în birou. Pe perete era o hartă a lumii, planul farului, pe hîrtie albastră, prins cu pioane, un cronometru și un barometru. Pe masă se afla o corăbioară care, mai mult ca sigur, fusese cioplită cu briceagul de Urbistondo.

Puțin după aceea s-a auzit în vestibul bocănitul unui picior de lemn și a intrat străjerul, Juan Urbistondo. Urbistondo era un tip extraordinar, un bătrîn lup de mare.

Avea vreo șaizeci de ani, fața tăbăcită, figura simpatică, nasul roșu, strălucind printre firele stufoase de barbă ca un trandafir în mijlocul frunzelor. Am stat mult de vorbă și a reușit într-adevăr să mă uimească. Era un om cu o încredere absurd de mare în puterile sale, încît se simțea în stare să întreprindă orice. Nici cea mai mică îndoială, nici cea mai mică nesiguranță nu-i tulburau convingerea că poate face tot ce vrea. Aceste credințe nețărnumite i se adăuga o simplitate și o lipsă atît de deplină de răutate, încît rămîneaui năucit. Doar marea e în stare să dea naștere unor astfel de oameni.

Farul Sufletelor era o epavă ; o persoană cu influență din Elguea aranjase ca Urbistondo să fie adus acolo ; dar acesta credea că lumea întreagă depinde de lanterna lui.

tot astfel, i se părea o îndeletnicire de o deosebită importanță și foarte complicată să aprindă lampa cu petrol și să-i pună sticla.

Urbistondo urca pe scările în spirală ale turnului convins de sacerdoțiul pe care-l îndeplinea, de importanța misiunii sale. În același timp cunoașterea indicațiilor barometrului și ale termometrului i se părea o știință profundă și ermetică. Picioarul lui era mai presus de toate barometrele din lume. Mi-a povestit cum i-a fost amputat, după ce i-l strivise un butoi, și n-am știut dacă să mă îngrozesc sau să rîd, cînd mi-a povestit că la operație, din pricină că ciotul rămas începuse să facă o cangrenă, a fost nevoie să-i taie picioarul de două sau de trei ori în felii, de parcă ar fi fost un batog.

A doua zi, la ceasornicărie, mi s-au povestit amănunte din viața străjerului și am aflat care era obiectul urii sale nedomolite.

Urbistondo fusese căpitan, mult timp, pe un pachebot de pe linia Bilbao-Liverpool. Compania, care mai avea încă niște vase vechi cu vele, le-a înlocuit cu nave cu aburi.

Urbistondo nu avea încredere în aburi ; i se părea că a risipi cărbune, cînd se putea naviga cu pînze, era o dovadă de prostie, și cînd se pornea să sufle un vînt bun, crezînd că face un serviciu Companiei, cerea să se stingă focurile, întindea pînzele și începea să navigheze în voia lui Dumnezeu. Compania i-a recomandat lui Urbistondo să nu le mai facă astfel de economii ; dar căpitanul, cu acea admirabilă încredere în facultățile sale intelectuale, nu i-a luat în seamă. Credea de datoria lui să nu aducă prejudicii nimănui și directorul companiei l-a concediat de pe vas și l-a angajat la depozit, unde s-a întîmplat să-și piardă picioarul.

Străjerul cîștiga prea puțin ca să-și hrănească cei nouă copii, și cei doi mai mari lucrau în sat ca ucenici. Urbistondo pescuia lîngă far cu un năvod care îi fusese dăruit și apoi vindea peștele ; și Quenoveva pescuia ; se ducea cu cîte unul din frații ei, cu barca, să prindă calmari.

Atmosfera din familia lor era foarte plăcută și primitoare ; bătrînul Urbistondo ne-a arătat casa ; pe urmă m-a

dus în turn. Acolo m-a întrebat în mod confidențial cum îi mai merge tatălui lui Mary, și cînd i-am spus că nu prea bine și că nu știam ce-o să se aleagă de fată, mi-a spus :

— N-avea nici o grijă, prietene. Dacă Mary trebuie să plece din Bisusalde, să vină aici. Casa asta e ca și a ei. O să-i dăm o cameră și Quenoveva o să se ocupe de ea.

— Bine, domnule Urbistondo, dar dumneata ai și așa destui pe cap.

— Nu-i nimic, Shanti. Ce atîta vorbă ? Să vină aici și gata !

I-am mulțumit acestui om care dădea dovadă de o generozitate atît de absurdă, încît cu puținii lui bani și cu nouă copii voia să se mai încarce cu încă o persoană ; la insistențele lui am acceptat ; farul putea fi un adăpost bun pentru Mary, cel puțin pentru început.

Ne-am despărțit de străjer, am însoțit-o pe vara mea pînă acasă și m-am întors la Lúzaró.

Cartea de rugăciuni a lui Allen

SUFERINȚELE UNCHIULUI MEU AGUIRRE se apropiau de sfârșit. Se apropia și ziua plecării mele : permisia era pe sfârșite ; din Cádiz îmi trimiteau mesaje urgente. Perspectiva de a petrece patru sau cinci ani neîntrerupți pe mare mi se părea din cale-afară de crudă.

Mama se văita și pentru că trebuia să plec, dar și pentru că aş putea pierde o slujbă atât de bună.

Nu știam încotro să mă îndrept, și atunci, jumătate în glumă, jumătate în serios, m-am gândit deodată să mă duc să-i cer sfatul Quenovevei. Într-o bună dimineață m-am pomenit la Farul Sufletelor. Ajungând în dreptul terasei, am zărit pe unul dintre copiii străjerului și l-am întrebat :

- E acasă sora ta ?
- Cine, Quenoveva ?
- Da.
- E acasă.

Am coborât și am dat peste fată, nepieptănată, desculță, cu fusta zdrențuită. Spăla. Văzîndu-mă, s-a ridicat rușinată ; am liniștit-o și i-am explicat de ce venisem. I-am spus că ruta vasului meu fiind foarte lungă, trebuia să stau doi-trei ani fără să mă întorc la Lúzaro și fără s-o văd pe Mary. Nu voiam s-o las singură, și ea, care era prietena lui Mary, trebuia să-mi dea un sfat, să-mi spună ce să fac.

Quenoveva mă asculta cu mare atenție, fără să piardă un cuvînt.

Era de părere să renunț la această rută lungă și să mă îmbarc pe vreun vas care făcea traversarea Bilbao-Liverpool. Tatăl ei putea scrie Companiei unde lucrase.

Mi s-a părut un sfat bun și l-am rugat pe Urbistondo să scrie imediat. Străjerul se arată foarte încântat să-și poată dovedi influența.

Am scris celor de la Cádiz, explicînd că eram bolnav și că pentru moment renunțam la slujba de căpitan de fregată. Mama considera că a lăsa ruta Cádiz-Filipine pentru cea de la Liverpool era o coborîre în grad; dar pe mine gradele nu m-au preocupat niciodată prea mult.

La începutul lui februarie, într-o dimineață, Mary mi-a trimis vorbă să vin cît mai repede la Bisusalde. M-am îmbrăcat, am luat un cal de la Aspillaga și am ținut-o într-un trap pînă la conacul de pe plajă. Unchiul meu Juan murise.

În casă se aflau Mary, bătrînul servitor, Quenoveva și Urbistondo. Am întrebat ce trebuie să fac. Era nevoie să se comande un coșciug la Lúzaró. Înșormîntarea urma să aibă loc a doua zi, în Izarte.

Am trimis un om care să comande dulgherului coșciugul, și Urbistondo și cu mine am rămas în casă.

Nu mică mi-a fost surprinderea cînd l-am văzut pe medicul din Elguea cum, chiar acolo, la masă, semna actul de deces, pe numele Tristán de Ugarte, de profesie marinar.

M-am mirat, dar n-am spus nimic. Noaptea, Urbistondo, servitorul și cu mine am privegheat mortul, și dimineața l-am îngropat în micul cimitir din sat.

A doua zi, Mary s-a instalat la far, și Allen, bătrînul servitor, s-a dus să locuiască la hanul din Izarte.

Peste cîteva zile, Allen a venit la mine cu o propunere ciudată. Avea o carte de rugăciuni în mînă.

— Unchiul dumitale și cu mine, mi-a spus el foarte misterios, știm unde se află ascunsă o comoară.

— Ei asta-i! am exclamat.

— Da. E pe coasta Africii și în cartea asta se află indicațiile.

— În cartea de rugăciuni?

— Da.

— Și ce vrei să fac?

— Întîi să citești ce scrie în carte; apoi, dacă vrei, să te asociezi cu mine.

— În ceea ce privește cititul nu mă dau în lături. Dar nu înțeleg de ce nu citești dumneata.

— Fiindcă indicațiile sînt în bască și nu le deslușesc bine înțelesul.

— Bine, hai să vedem.

Am luat cartea de rugăciuni, care era scrisă în engleză, și am văzut că diverse litere erau însemnate cu creionul.

— Trebuie unite toate literele însemnate, mi-a spus bătrînul.

Am luat o hîrtie, am unit literele și la sfîrșit au apărut aceste rînduri în bască :

Nun ibayean, costatic urruti amabost milla. N. zapzi O. Gastelu zarra. Elefantearen beguitic beiratuez bi arrien tartean, arri sorrotzaren arquitzendanari milla baten erdi ibayaren ondoan. Iraillareco ogueitazazpi garren egunean aratzaldeco lau orduaren itza-lean.

Ceea ce, în traducere, înseamnă :

La cincisprezece mile de coastă, pe rîul Nun, la Nord 7 grade Vest. Castel vechi. Direcția privirii elefantului între două pietre spre stînga ascuțită care se află la jumătate de milă de rîu. În întunericul orei patru p.m. în ziua de 27 septembrie.

I-am dat traducerea lui Allen, care m-a întrebat :

— Vrei să vii cu mine ?

— Unde ?

— În Africa, după comoara ascunsă.

— Nu pot, n-am bani...

N-am vrut să-i spun că mi se părea o născocire absurdă această poveste cu comoara.

— Prin urmare, îmi cedezi drepturile ?

— În întregime.

— E-n ordine.

Allen și-a luat rămas bun și cîteva zile mai tîrziu a dispărut din sat.

Peștera șarpelui

O SĂPTĂMINĂ MAI TÎRZIU VERIȘOARA mea m-a înștiințat că are de gînd să se mute la Lúzaró.

Am insistat iar pe lîngă mama s-o ia pe orfană, dar mama a refuzat categoric. Nu credea că-i e nepoată, ci fiica vreunui aventurier, Dumnezeu știe cine.

Atunci m-am dus s-o văd pe Cashilda, soția lui Recalde, și am căzut la învoială să-i plătesc o anumită sumă ca s-o țină pe Mary în casa ei, atîta timp cît fata se va purta cum trebuie.

Din Bilbao Urbistondo primise răspuns că i se accepta oferta. Urma să mi se încredințeze comanda unui vas.

Am fost s-o iau pe Mary, ca s-o duc la Lúzaró și s-o prezint soției lui Recalde. Era ajunul Crăciunului. Într-o mică casetă sculptată îi adusesem Quenovevei un inel de aur cu perle care mă costase opt duros, și mai aveam un pachet cu jucării pentru copiii lui Urbistondo.

Quenoveva s-a făcut palidă, apoi s-a înroșit de bucurie, cînd a primit darul ; în ceea ce privește jucăriile, Urbistondo a fost de părere că pentru prima zi ajungea să le dea copiilor doar ca să le vadă ; fiindcă altfel o să le facă bucățele.

M-am despărțit de Urbistondo și de familia lui, și Mary și cu mine am pornit-o spre Lúzaró peste muntele Izarra. Mergea alături de mine, cu pas sigur de țarancă ; în privirile ei se citea, pe rînd, timiditate, îndrăzneală, supărare. Ziua era cenușie, marea plină de ceață ; vîntul sufla printre copaci, mișcînd frunzele roșietice de fag care mai rămăseseră pe ramuri și co-roanele negricioase ale pinilor. Picături mari de apă răsunau în frunzișul uscat.

Mary era bosumflată.

— Ce-i cu tine ? i-am spus.

— Nimic.

— Nu cred ; ai ceva pe suflet. Te-am supărat în vreun fel ?

— Da.

— Cu ce ?

— Mie nu mi-ai adus inel ! mi-a spus îndurerată.

— Nu-i nimic ; o să-ți iau altul mai frumos.

— Nu, nu ; vreau să fie la fel ca al Quenovevei.

— Atunci ca al Quenovevei.

— Și pe urmă, a adăugat cu glasul în lacrimi, mama ta nu mă iubește... A spus că sînt o fată rea... că arunc pietre. Mama ta nu mă iubește... și nici tu. Numai tata mă iubea și vreau să mă duc la el.

Și într-o clipă de disperare fata s-a apropiat de faleză și a vrut să se arunce în mare ; am prins-o de braț și am tras-o înapoi.

— Mary, i-am spus strîngînd-o cu putere și zgîlțînd-o furios. Termină cu prostiile !

Fata a început să plîngă cu nespusă amărăciune. Am lăsat-o să plîngă o bună bucată de vreme, făcînd pe supăratul, apoi, dîndu-i mîna, i-am spus :

— Hai, Mary, că începe să plouă.

Ea și-a pus mîna ei mică și bătătorită într-a mea, și am început să urcăm pe Izarra. Am escaladat repede muntele, fugînd să nu ne ude prea tare. Ploaia se întetise, cînd am ajuns aproape de peștera *Egan-sugnia*.

— Să intrăm, a spus Mary, care, după atîtea lacrimi, era acum surîzătoare și bine dispusă.

— Aici, draga mea Mary, i-am spus, lumea crede că își are sălașul un șarpe cu aripi, cu gheare de vultur și față de jabă, care se numește *Egan-sugnia*.

— Și ce face ?

— Otrăvește aerul cu răsuflarea lui și mănîncă copii.

— Cine l-a văzut ?

— Cred că nu l-a văzut nimeni.

— Ție ți-e frică ?

— Nu.

— Hai să intrăm în casa lui.

— Hai.

Am intrat în peșteră. Nu mai era, ca pe vremea mea, plină de bălării, ci curată ; în fund se vedea culcușul de paie al unui păstor.

— Unde ești, *Egan-suguia* ? a întrebat Mary. Vino, fiindcă vrem să-ți vorbim și să-ți mulțumim că ne-ai luat în casa ta... Nu apare !

— Poate că a plecat undeva cu vreo treabă, am răspuns. S-o fi rătăcit pe munte, sau caută o umbrelă pe străzile din Lúzaró.

— Bietul de el ! Într-o peșteră ca asta trebuie să-i fie tare frig. Nu cred că acest *Egan-suguia* e atât de rău cum se spune. Dacă ar minca copii, am vedea pe-aici oase, și nu e nici unul.

— Are stomacul bun și poate că mănincă și oasele. Acum, Mary, ce-i de făcut ? Vrei să mă duc în Lúzaró și să vin cu o umbrelă ?

— Nu ; să ne așezăm. O să treacă ploaia.

— Și ce-o să facem ?

— O să stăm de vorbă.

Ne-am așezat.

Mary m-a întrebat unde am de gând s-o duc ; i-am vorbit despre soția lui Recalde și i-am spus cum trăia, pe urmă m-a întrebat ce am de gând să fac eu ; i-am explicat că trebuia să mă îmbarc, cât câștigam, când o să mă întorc, într-un cuvânt, tot.

Am vorbit lucruri serioase o bună bucată de vreme. După un timp ploaia a încetat și am ieșit din peșteră.

— Mulțumesc, *Egan-suguia* ! Foarte mulțumesc ! a spus Mary. Nu e adevărat că măninci copii ; ești foarte bun și primești în casa ta pe cei care merg pe munte ! La revedere.

Am ajuns la Lúzaró și am condus-o pe Mary acasă la Recalde. Era senină, se gândea că în curînd o să se apuce de lucru. În schimb, neliniștea mea era imensă. Înțelesesem că eram îndrăgostit. Mary, încă un copil, eu aproape bătrîn și trebuind să lipsesc mereu. Începutul dragostei mele nu era de bun augur.

Cartea a patra

URCA OLANDEZĂ „DRAGONUL“

Căpitanul goceletei „Dama Zuri“

DE LA COMPANIA NAUTICĂ BILBAO-Liverpool am trecut la Compania transatlanticelor de pe linia Bordeaux-Buenos Aires. Am profitat de o scurtă permisie ca să mă duc la Lúzaró să le văd pe mama și pe Mary.

Mary începea să se obișnuiască cu viața sedentară și se apucase de croitorie. Nu scăpam prilejul nici unui transport poștal ca să ne scriem; scrisorile mele începeau cu „draga mea Mary“, ale ei cu „dragul meu Shanti“. Îmi spunea de multe ori în glumă: „*Egan-suguia* ne apără“. Încă nu-i mărturisisem deschis că sînt îndrăgostit de ea și că voiam să-mi fie soție.

Mama știa că doctorul din Elguea eliberase certificatul de deces al presupusului ei frate pe numele de Tristán de Ugarte, și îi plăcea să creadă că înrudirea cu căpitanul din Bisusalde era o eroare. În ciuda acestui fapt, dată fiind comportarea ireproșabilă a lui Mary în casa Cashildei, începuse să simtă pentru fată o oarecare simpatie.

Pe vas eram în permanență deznădăjduit. Îndatoririle slujbei le îndeplineam ca un automat. Toate gîndurile îmi erau la Lúzaró.

Mă închideam în cabină și îi priveam portretul ore în șir. Ce nesfîrșite îmi păreau zilele petrecute pe mare! Cît de urît era cerul albastru al tropicelor!

La întoarcere, cînd, în timpul nopții, Crucea Sudului nu se mai vedea și începea să se zărească Steaua Polară și cele două Urse, liniștea puneă din nou stăpînire pe mine.

Pe drumul întoarcerii în Europa, cînd auzeam sirenele vapoarelor scoțînd sunete prelungi, mă cuprîndea o bucurie fără margini. Iar dacă se ivea vreo ocazie,

îndată ce ajungeam la Bordeaux luam un vapor, chiar dacă nu puteam să petrec decât o singură zi la Lúzaro. Dacă nu, rămâneam pe vapor și îi scriam lui Mary.

.

Misterul cu numele unchiului meu Juan de Aguirre, care mă preocupase mult timp, s-a lămurit la Bordeaux. Un bătrîn marinăr în retragere, care avea acum un magazin de instrumente nautice și care navigase cu unchiu-meu Juan, mi-a dat noi amănunte despre tatăl lui Mary.

Într-o zi, pe cînd făceam pregătiri pentru ridicarea ancorei, am primit vizita căpitanului de pe goeleta *Dama Zuri*, care venea cu o scrisoare de recomandare din partea prietenului meu Recalde. *Dama Zuri* era o goeletă cu trei catarge, albă ca un pescăruș și grațioasă ca o lebădă.

Căpitanul voia să găsească aparatura pentru vasul lui și i se spusese că aici, la Bordeaux, se găseau cele mai bune și mai ieftine instrumente și că cei din Bayonne și de pe coasta basco-franceză le procurau de la un negustor basc.

Am mers cu el să-l căutăm pe acest negustor, am întrebam într-o prăvălie de frînghii de pe malul rîului și am fost îndrumați spre un magazin de instrumente nautice de pe cheiul Borgoniei, care se găsea cam în centrul orașului.

Era o dugheană aflată mai jos de nivelul străzii, cu niște trepte care coborau de pe trotuar. În vitrina scundă și largă erau expuse felinare pentru vase, înconjurate de sîrme groase și aurite, cronometre, camere de abitaclu, lochuri, sextanți, ocheane și multe altele. Mai erau și cabluri metalice, suluri de odgoane, de ralingă, de tachelaj de cînepă, ancore, belciuge, impermeabile albe și negre și tot felul de obiecte navale, pînă pentru vele, fabricată la Angers și Bordeaux și diferite aparate de pescuit și cutii de conserve englezești.

Din prăvălie venea un miros plăcut de catran. Pe geamul magazinului, cu litere negre, se putea citi un nume pe jumătate șters : Fermín Itchaso.

Am intrat în magazin împreună cu căpitanul goetei *Dama Zuri*. M-am adresat unui tînăr care ne-a ieșit în întîmpinare și care nu înțelegea basca. Căpitanul, compa-

triot de-al meu, nu știa franceza și voia să stea de vorbă chiar cu negustorul. Așa că tânărul ne spuse să așteptăm un moment să vină tatăl său.

N-a întârziat mult. Era un bătrîn adus de spate, cu părul alb și cu o pipă în gură. Îmbrăcat în negru, bărbierit, pe cap cu bereta gasconă ; avea favoriți scurți, cărora marinarii francezi le spun labe de iepure și, sub mîneca hainei, pe fiecare încheietură, avea tatuată cîte o ancoră albastră. Avea nasul lung, ochii mici, sprîncenele ca două pensule și un rictus sardonice în colțul buzelor.

Cînd fiu-său îi spuse că eram basci, își înalță brațele într-un gest de vădită bucurie.

— Din ce loc ? ne-a întrebat în bască.

— Din Lúzaro.

— Spanioli ?

— Da.

— Eu sînt basco-francez. E frumos pămîntul nostru, așa-i? Nu spun că Gironde e rea. E un ținut bogat, dar pămîntul basc e altceva.

Apoi, privindu-mă cu atenție, m-a mai întrebat o dată :

— De unde ați spus că sînteți ?

— Din Lúzaro.

— Lúzaro ! exclamă bătrînul. Am cunoscut pe cineva din Lúzaro. Ah, da ! adaugă, ducîndu-și mîna la frunte. Pilotul *Dragonului*... Tristán, Tristán de Ugarte.

Tristán de Ugarte era numele sub care medicul din Elguea eliberase certificatul de deces al unchiului meu, iar *Dragonul*, după spusele lui Francisco Iriberry, numele vasului pe care navigase Juan de Aguirre.

— L-ați cunoscut așadar pe Tristán de Ugarte ? l-am întrebat pe bătrîn.

— Da. L-ai cunoscut și dumneata ?

— Nu numai că l-am cunoscut, dar îmi era și rudă.

— Adevărat... Semenii cu el la voce... Ai ceva, nu știu bine ce, care-mi amintește de el... Ei, și ce s-a întîmplat cu el ?

— A murit acum cîteva luni.

— În Spania ?

— Da.

— Cu cine stătea ?

— Cu fata lui și cu un servitor înalt, roșcovan.

— Nu cumva îl cheamă Allen ?

— Ba da.

— Allen. Îmi amintesc.

— Și cum l-ați cunoscut pe unchiul meu ? l-am întrebat.

— Stai mult pe aici, domnule ofițer ? m-a întrebat atunci bătrînul.

— Mîine dimineată ridicăm ancora spre Buenos Aires.

— Atunci, dacă nu ai ceva mai bun de făcut, vino în seara asta pe la cinci la mine ; am să-ți povestesc ce știu despre Ugarte.

— Bine. La cinci voi fi aici.

— Acum să ne întoarcem la afacerile noastre, a adăugat bătrînul, îndreptîndu-se spre căpitanul goetei *Dama Zuri*.

M-am despărțit de căpitan și de Itchaso, m-am dus pe vasul meu și la cinci fix eram pe cheiul Borgoniei, în magazinul cu instrumente marinărești.

Bătrînul Itchaso mă aștepta și, de îndată ce am intrat, m-a condus într-o cameră mică, cu o fereastră care dădea spre chei.

De acolo se vedeau catargele încrucișate ale fregatelor și brigantinelor, ale goeletelor și pacheboturilor.

Într-un dulap din cameră erau tot felul de cărți, printre care și *Dicționarul filozofic* al lui Voltaire.

— Cartea asta e prietenul meu, îmi spuse bătrînul, arătîndu-mi-o.

— Nu sînteți credincios ? l-am întrebat.

— Nu, nu. Nu cred în superstiții.

Itchaso avea pregătită o sticlă de vin vechi de Bordeaux plină de praf și pînze de păianjen. A umplut două pahare, pe urmă l-a ridicat pe al său și a spus :

— Pentru țara bască, domnule ofițer.

— Pentru Spania.

— Pentru Franța.

Am ciocnit, am băut, și bătrînul și-a început astfel povestirea :

Povestirea lui Itchaso Cele două căi ale marinarului

—SINT DIN GUETHARY, UN SAT MITITEL, lângă granița cu Spania. Poate ai auzit de el. Acolo mi-am petrecut copilăria. Cred că știi tot așa de bine ca și mine că pe noi, bascii, nu ne-a entuziasmat nici odată armata și nici marina militară. Nici eu n-am fost o excepție, dimpotrivă, gândul la recrutare mă făcea să văd negru înaintea ochilor ; un frate mi-a murit în Algeria, altul își făcea serviciul pe un vapor al statului ; pământul pe care-l aveam nu putea fi cultivat, și bietul tata m-a sfătuit să mă duc în America.

La șaisprezece ani am făcut un drum nu prea fericit spre Terra Nova în calitate de mus. Cea mai mare parte a bascilor care ne duceam la pescuit de morun ne întâlneau la Saint-Malo ; închiriam câteva bărci și mergeam să pescuim în insulele Saint-Pierre și Miquelon, dar proprietarii bărcilor ne dădeau goelete vechi, lipsite de utilaj marinăresc, pline de găuri astupate cu cîlți. În călătoria pe care am făcut-o ca mus, o parte din bărci au naufragiat și mai bine de cincizeci de oameni s-au înecat.

În țară n-aveam nici un fel de viitor ; n-aveam nici un ban, așa încît, înainte de a veni vremea odioasei recrutări, m-am hotărît să mă duc la Brest sau la Saint-Malo și de acolo să trec în Anglia și să mă îmbarc pentru America.

Fără îndoială că dumneata cunoști orașul Brest, cu rada lui minunată. A doua zi după ce-am ajuns, mă plimbam pe chei contemplînd Capul Corbului, Capul Spaniolilor, gura riului Elhora și vasele ancorate în port : fregatele, bricurile, vapoarele și șalupele mari, cu cincizeci de vîsle, la care trag ocașii. Eram obosit de atîta mers, așa, fără vreun scop anume, cînd de-

odată s-a apropiat un marinăr plăcut la înfățişare şi prietenos, care a intrat în vorbă cu mine.

Pe vremea aceea, portul din Brest se închidea seara cu un lanţ enorm de fier, întins de la un mal la altul, şi se deschidea în bubuit de tun la ora deşteptării.

Cînd l-am întîlnit pe marinărul acela, tocmai închideau portul. Nu cunoşteam pe nimeni şi eram bucuros să găsesc un om care să-mi poată da o îndrumare. I-am spus noii mele cunoştinţe că nu găsisem loc pe nici un vas şi că doream să mă duc în America, şi i-am arătat certificatele.

Omul mi-a spus :

— Nu-ţi face sînge rău de pomană. Lumea e mare şi, dacă ştii să munceşti, te descurci oriunde. Vino cu mine.

L-am urmat şi m-a dus la un han de marinari de pe strada Souris, o străduţă îngustă, murdară şi întunecată. Am coborît nişte scări, am stat de vorbă şi am băut. Fără doar şi poate că am băut prea mult. Îmi aduc aminte că am adormit pe masă şi, cînd în sfîrşit am putut să-mi dau seama unde mă aflu, m-am pomenit ca prin farmec pe bordul unui vas mare, care ieşea în clipa aceea din rada portului Brest. Treceam prin faţa Fortului Dracului cînd am auzit tunul care vestea că se deschide portul.

Vasul pe care mă aflam era un vas care transporta negri. Mi s-a spus că mă angajasem cu o noapte în urmă, la cîrciumă. Adevărul era că nu-mi aminteam nimic. Mai pe urmă, văzînd cum erau recrutaţi ceilalţi, am priceput ce se întîmplase şi cu mine. Pe unii îi îmbătau pur şi simplu ; altora le dădeau opiu şi îi aduceau noaptea pe vas chiar pe sub nasul poliţiei, dîndu-i drept marinari beţi.

Pe vapor mi-au descris viitorul în culori trandafirii, mi-au spus că puteam ajunge bogat şi atunci le-am răspuns : „E-n ordine, daţi-i drumul !“

Pe uscat sau pe mare, omul n-are de ales decît două căi : cea dreaptă şi cea strîmbă. Dacă o iei pe drumul cel strîmb, degeaba faci fapte bune, mergi din naufragiu în naufragiu, rămîi fără vele, pînă cînd n-ai încotro şi trebuie să cobori pavilionul. Atunci, singurul lucru care-ţi mai rămîne de făcut este să schimbi ruta... dacă se mai poate, fiindcă, orice-ai face, **pe vechiul drum strîmb n-oi mai scoţi la capăt.**

Vasul pe care ajunsesem fără voia mea era un vas modern pentru epoca aceea : un vas de transport cu o cală mare, o adevărată urcă olandeză, din cele ce se cheamă urci mari. Avea un deplasament de şaizeci-şaptezeci de tone, avea o sută şaizeci-o sută optzeci de picioare în lungime şi mai mult de treizeci în lăţime.

Ca vas pentru transportul de mărfuri era puţin cam greoi ; rotund, cu prora aproape egală cu pupa, avea o singură punte, o cambuză pentru marinari la proră, o cabină la pupă şi tot restul era ocupat de cală. Ca mai toate vasele de atunci, nu avea covertă ; aparatura era de corbetă sau de bric de mare tonaj. Naviga cu lest şi deasupra apei se vedea fierăria cam de două picioare.

Numele vasului era *Dragonul*, nume care te făcea să te gîndeşti la o corabie de pirăţi.

Dragonul aparţinea unei societăţi franco-olandeze pentru traficul de negri, care îşi avea principalii acţionari la Amsterdam, Saint-Malo şi Nantes. Această societate iscălea numai cu iniţialele V.d.H.Z. et Comp.

Pe lângă vapoarele de azi, vasul acela te-ar face să rîzi. Era larg, de lemn, avea prora ca un cioc, bompresul ridicat mult deasupra teugăi, după moda veche, cu o plasă, ca să nu cadă marinarii cînd s-ar urca pe frînghii. Un dragon chinezesc alb cu auriu era susţinut de săgeata ciocului. Pupa îi era foarte împodobită şi între ferestruicele de la cabina căpitanului şi locotenentului era un mic dragon sculptat, iar sub el stătea scris : *Dragonul*.

Vasul nu era ca vechile bacuri olandeze, pe care pe vremea mea le găseai uitate prin ungherele tuturor porturilor. Era vopsit în negru, cu un brîu alb, şi avea saborduri false, ca să-i dea aerul de navă de război.

Dragonul era, cum am spus, o urcă, o urcă cochetă şi elegantă ; părea o damă olandeză, albă şi dolofană, îmbrăcată în negru, care mergea legănîndu-se gratios pe mare. *Dragonul* era un vas bun, sigur, căruia puteai să i te încredinţezi fără teamă, cu o arboradă bine făcută şi multe vele triumphiulare. Era una dintre acele ambarcaţiuni pe care francezii le numesc înfocate.

Oferea adevărate rafinamente pentru vremea aceea ; era curată, îngrijită şi bine împărţită ; cabinele marinarilor,

aflăte în cambuză și teuga de la proră, erau foarte încăpătoare; cala perfect aerisită. Avea două cisterne mari, de fier, una la proră, alta la pupă.

Dragonul, după cum mi s-a spus, era autorizat să folosească tunuri, și era lat de trei pînă la șase degete la dueta de la pupă și de două degete la teuga de la proră.

În spațiul cuprins între catargul din centru și ultimul, aveam o barcă mare, dintre acelea care se cheamă baleniere, cu covertă, și deasupra ei o luntre mică.

Printre oamenii din echipaj erau englezi, francezi, spanioli, dar nucleul principal era format din olandezi și portughezi. În total eram patruzeci.

Marinarii dormeau pe paturile de campanie din cambuză, și, cînd se făcea cald, puneau hamacuri pe punte.

Fără îndoială că pe mine nu mă hărăziseră marinăriei, fiindcă m-au instalat în cabina de la pupă, mi-au arătat hamacul meu și un cufăr de zinc și mi-au spus că o să-mi explice ei ce aveam de făcut. M-am conformat fără multă vorbă.

Cum spuneam mai înainte, pe uscat sau pe mare, n-ai de ales decît între două căi: cea dreaptă și cea strîmbă.

Cînd o ieși pe drumul cel strîmb, busola și sextantul îți sînt de prisos: dai din stîncă în stîncă, pînă la naufragiul definitiv.

Acolo nu era nimeni care să-mi fi putut da vreun sfat bun; comerțul cu negri mi se părea un lucru grozav și mergeam pe drumul cel strîmb către ruină.

Căpitanul Zaldumbide.

PE VASUL ACELA, FAPTUL DE A FI BASC era un mare avantaj. Căpitanul era tot basc, ca și camarila sau garda neagră, cu care se înțelegea în bască. Eu urma să fac parte din această camarilă.

Nu era nimic deosebit în asta ; se întâmpla foarte des ca un armator de vase de corsari sau de sclavi negri să aleagă căpitani de prin porturi îndepărtate ; astfel, cei din Saint-Malo alegeau un căpitan din Bordeaux ; cei din Bordeaux, unul din Le Havre sau Honfleur. Pe vremea când Nantes era unul din centrele de comerț cu negri cele mai active din Europa, se găseau acolo piloți din toată lumea.

Căpitanul Zaldumbide era un bărbat înalt, adus de spate, uscățiv. Noi îi spuneam Bătrînul : în engleză, Bătrînul de bord, și în bască, *Gure Zarra* (Bătrînul nostru). Zaldumbide vorbea puțin ; ochii lui viriți în orbite aveau o uitătură piezișă, nu tocmai plăcută. Purta o barbă scurtă, cu multe fire albe și părul lung. Era îmbrăcat cu o tunică neagră și ponosită ; pe cap avea un fes, iar în zilele friguroase purta un pardesiu vechi și o pelerină.

Zaldumbide bea puțin sau nu bea de loc. Era foarte credincios. Niciodată nu se așeza să mănince înainte de a-și spune rugăciunea. Avea în cabina lui o Sfântă Fecioară din Peru, cu două crengi de rozmarin sfințit dedesubt. În fața acestei icoane se ruga ținînd în mînă un șirag de mătănii din mărgele groase.

De multe ori mi-a trecut prin gînd că s-ar putea să fie nebun, fiindcă își petrecea nopțile fără să doarmă, mergînd prin cameră, plîngînd și chemînd-o pe Sfînta Fecioară. Cine știe, poate îl rodea remușcarea pentru crimele săvîrșite.

Înainte de-a face comerț cu negri, Bătrînul scufundase o mulțime de nave asigurate, după cât se spune, punându-și viața în pericol pentru asta. Așteea naufragii îi aduseseră un venit bun de tot și o faimă tare proastă. Atunci s-a apucat de comerțul cu *abanos*¹.

Zaldumbide își ținea echipajul foarte din scurt și nimeni nu-și lua nasul la purtare.

Ținea ca duminicile să fie sărbătorite așa cum trebuie, și atunci își puna o tunică albastră, pe care el o numea cea nouă, și se plimba pe covertă. Urca pînă la vîrfurile prorei, inspecta cambuza, străbătea toată nava, privind-o pe toate părțile, boscorodind că nu găsea lucrurile destul de curate, iar la sfîrșitul plimbării se urca pe duneta de la pupă și se rezema de unul din tunuri. Acolo rămînea tăcut, cufundat în gîndurile lui.

Dacă într-una din aceste zile de sărbătoare, vreunul dintre basci, luîndu-se după ceilalți, înjura, Zaldumbide îl pedepsea fără milă.

Ca marinar era priceput, însă numai datorită rutinei. Nu știa mare lucru, dar avea multă experiență. Pe *Dragon* nu se verificau operațiile cu sextantul. Zaldumbide făcea socoteala calculînd punctul în care se afla vasul și direcția care trebuia urmată, după indicațiile acului nautic, iar distanța medie cu lochul. Rezultatele le nota în fiecare zi în caietul de abitaclu. De multe ori îl ajutam să arunce sfoara lochului și pe urmă să măsoare. Lochul era vechi. În general, instrumentele de care se folosea căpitanul, barometrele, cronometrele, hărțile cu ruta erau vechi. În cabină avea un ceas de nisip; îl prefera fiindcă era sigur și nu făcea zgomot. Zaldumbide detesta noul. Credea, ca și oamenii de demult, că omul merge de la bine la rău. Noi, progresiștii, credem contrariul.

În situațiile critice, Zaldumbide era un pilot bun și un om plin de curaj. Numai după cum îi izbea vîntul fața înțelegea imediat care sînt manevrele necesare. Cînd urca la dunetă, urmat de Old Sam, șeful de echipaj, care comunica ordinele suflînd în fluier, recunoștea în el omul care știe să comande; dădea ordine cu o mare precizie, și

¹ (În sens de sclavi negri.) Sublinierea autorului.

vocea lui aspră, de marinar care a strigat în mijlocul mării și al furtunii, părea făcută să domine și oamenii și elementele naturii.

Dumneata știi foarte bine, domnule ofițer, că omul care comandă mult timp un vas cu pînze ajunge să-l socotească drept un lucru viu ; așa se purta bătrînul și cu vasul, și îi vorbea *Dragonului* său mai mult decît oamenilor din echipaj. Corveta era pentru el nevastă, logodnică sau iubită.

Singura distracție a lui Zaldumbide era să se joace cu Mari-Zancos, o maimuță pe care i-o dăruise un căpitan spaniol.

Zaldumbide era avar cum nu s-a mai văzut, avea vreo două sau trei cufere cu cercuri de fier și cîteva lăzi de alamă, care, după cum spuneau marinarii, erau pline cu lucruri de preț.

Zaldumbide era basco-francez și m-a desemnat să fac parte din garda lui neagră.

— Aici, îmi spuse el în prima zi, cine-și vede de treabă o duce bine. Celui care nu se ține de lucru nu-i rămîne decît să-și dea drumul în mare.

La început, aproape nu ieșeam pe vas. Nu mă duceam niciodată la proră. Domeniile mele se întindeau de la dunetă la catargul pupei. Cabina căpitanului și cea a locotenentului se aflau sub punte și aveau ferestre cu zăbrele ; în față se afla cabina noastră, și deasupra, cele trei cabine de navă ale rufului de la pupă, formînd două camere, separate printr-o despărțitură ; una pe care o ocupa pilotul, Franz Nissen, un danez pe care nu-l prindeai niciodată deschizînd gura, cealaltă în care locuia medicul, doctorul Cornelius.

Franz Nissen era un om sobru, conducea cu o precizie admirabilă, urmînd strict itinerariul ; începea să se ocupe de valuri numai atunci cînd deveneau un pericol prin mărimea lor.

Busola se afla în fața dunetei, în raza vizuală a timonierului. Era un abitaclu mare, cu o scufie de cristal și două lămpi de alamă pe margini, ca să lumineze roza în timpul nopților. Pe vasele acelea de lemn nu era nevoie de corectările care sînt necesare azi pe navele de fier, cu compasul lui Thompson și bara lui Flinders.

Camera lui Nissen, timonierul, avea o fereastră de unde putea privi busola și un chepeng care se deschidea spre camera căpitanului. În caz de răsccoală pe vas, cabinele care se găseau în ruful de la pupă, cabinele căpitanului, a locotenentului și a noastră, se încuiau și rămâneau fără comunicație. Ultimele trei erau blindate.

Dedesubtul cabinei căpitanului se găseau sala de arme și depozitul de pulbere și muniții; sub camera locotenentului, buncărul cu pîine, iar sub cabina noastră, care se numea cabina bascilor, era cambuza.

Cum am mai spus, în afara camarilei basce, restul echipajului era format din englezi, olandezi, portughezi, un spaniol, doi sau trei chinezi, un malaez și un negru.

Noi asiguram paza pupei. Nu treceam aproape niciodată de tambuchiul mare spre proră, decît atunci cînd avea loc o revoltă. De la balenieră pînă la bombas, comandau de fapt șeful de echipaj și bucătarul. Echipajul schimba garda din patru în patru ore, împărțindu-se în paza la babord și paza la tribord, și Tommy, musul, anunța cu un clopoțel cînd trebuia să se facă schimbul.

Căpitanul probabil că nu avea multă încredere în oamenii lui, fiindcă își luase serioase măsuri de precauție. Ca să ajungă la cabina lui, trebuia să treacă printr-a noastră, în care dormeam noi, oamenii lui de încredere, și apoi să iasă printr-un pasaj în zigzag căptușit cu fier, cu găuri mici și rotunde, din care să se poată trage în caz de atac.

Geamlîcurile din cabina noastră erau brăzdate de gratii, iar pereții și ușile, căptușite cu fier; aveam în mijloc o masă, prinsă de podea, care putea fi deșurubată și lipită de perete; cîteva scaune pliante, o canapea tip Plymouth, o mulțime de cîrlige pentru hamacurile noastre, și cuferele de zinc.

Luminile se stingeau, după regulament, la ora opt seara. La această oră hamacele trebuia să fie pregătite; le strîngeam îndată ce răsărea soarele. Marinarii și șeful de echipaj își aveau cabinele la proră, în cambuză, și cînd treceam prin zonele calde din jurul Ecuatorului dormeau pe punte și păstrau pînzele hamacelor înfășurate la bord.

Noi, bascii, din ordinul căpitanului, mîncam singuri.

Zaldumbide ne dăruia mezeluri și desert, ca să nu fim cumva nemulțumiți.

În fiecare zi beam o cafea foarte tare, pe care o făcea Arraitz, un tovarăș de-al nostru, și un pahar de rom. Viața, sub aspect material, era bună ; mîncam bine, aveam tutun ; în zilele cu vreme rea ne închideam în cabină, tălăsuiam și jucam cărți.

Căpitanul era un barbar ca mai toți căpitanii de pe vremea aceea care făcuseră comerț cu negri. Cei care greșeau erau biciuiți ca niște cîini. Zaldumbide avea un bici răsucit cu care el însuși administra uneori pedepsele. Așa numea el biciuirea vinovatului pînă-l lăsa leșinat. De obicei, Zaldumbide pedepsea reaua intenție, dar aproape niciodată neîndemînarea.

Cînd i se întîmpla să fie bine dispus și să aibă chef să petreacă puțin, Zaldumbide administra chiar el pedepsele ; cînd era prost dispus, le administra Demostene, negrul, un marinăr care făcea deseori pe călăul. Pentru furt, Zaldumbide folosea traversa și bara.

În realitate, căpitanul era mai mult egoist și avar decît crud. Singura lui preocupare era să adune bani. Îmi închipui că scotea un cîștig foarte mare. Căpitanilor de vase care transportau negri nu li se cereau polițe de încărcătură, ca să dea socoteală de felul de marfă primită. Cred că Zaldumbide rămînea cu mai bine de jumătate din cîștigul scos din fiecare expediție.

În timpul călătoriei, în afara îndeletnicirilor lui de căpitan, avea obiceiul să spună rugăciuni. Cînd intra în cabină, își petrecea timpul jucîndu-se cu monedele lui de aur, în tovarășia maimuței Mari-Zancos.

Avea obiceiul să nu plătească regulat solda marinarilor.
— Mai tîrziu o să vă pomeniți c-o mulțime de bani, spunea.

Dar pe urmă, cu trecerea timpului, încurca socotelile și ieșea mereu în cîștig.

Frazele pe care le rostea cu precădere erau aceste două, luate din repertoriul piraiților englezi : *No prey no pay* (Fără pradă nu e plată) și *No peace beyond the line* (În afara familiei toți îți sînt dușmani).

Ca să-ți dovedesc barbaria lui Zaldumbide, am să-ți povestesc două întâmplări. O dată, trecînd pe lângă Capul Verde, am scufundat o barcă de pescari cu prora în jos ; cîteva ore după aceea, pe coastă, dăam de un portughez îmbrăcat doar în pantaloni și cămașă.

— Ce facem cu omul ăsta ? a întrebat șeful de echipaj.

— Legați-l, a răspuns căpitanul. Și l-au legat, cu toate împotrivirile și strigătele lui.

— Și acum ?

— Acum aruncați-l în mare.

Și așa au și făcut.

Altă dată ajunsesem la Barbada cu o încărcătură de *mogîldețe de lemn de abanos*¹. Începusem să facem semnalele, cînd, într-o barcă, s-au apropiat de *Dragon* doi indivizi din poliția de pe insulă. Căpitanul i-a primit amabil și în același timp a dat ordin negrului Demostene și lui Chim, malaezul, să-i omoare. Aceștia s-au aruncat ca niște cîini și o clipă mai tîrziu cei doi polițiști erau pe fundul mării străpunși de pumnale. Îndată ne-am îndepărtat de port și în ziua următoare ne-am întors să debarcăm *baloturile*², ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

¹ Sublinierea autorului.

² Idem.

Despre alte persoane demne de pomenit, care formau echipajul Dragonului

CA PE ORICE AMBARCAȚIUNE AL CĂREI echipaj este format din oameni urmăriți de justiție, fiind certați cu legea, se aflau și pe vasul nostru multe figuri ciudate.

Negrul Demostene, despre care ți-am vorbit adineauri, era un negroid gigant, brăzdat de tatuaje, gros ca un cabestan. Chim, malaezul, prietenul lui, era un *dayak*¹ din Borneo, și făcea parte dintre malaezii de cea mai pură rasă, cei mai violenți și mai cruzi.

După cum se spunea, Chim fusese în Borneo căpitan pe unul dintre vasele pirat care se numesc *paraos*² și o dată, la un pas de a fi prins, a reușit să scape.

Chim purta un pieptene din scoică și părul lung, ca femeile. Chiar când era frig, umbla de obicei pe jumătate gol. Pe Demostene, negrul, îl făcuseră ceilalți o fiară, căci nu era rău din fire; în schimb Chim era sîngeros și pervers, și cea mai mare plăcere a lui era să provoace celorlalți suferințe.

Camarila de încredere a lui Zaldumbide era alcătuită din cinci basci: Tristán de Ugarte, pilotul, care era din Elguea; Albizu, din Pasajes; Burni, din Ondárroa; Arraitz, din Fuenterrabia, și cu mine. Îndatoririle noastre erau să spălăm puntea de la tambuchiul mare pînă la pupă, să curățim camerele, să îngrijim tunurile și să controlăm cambuza. Pe deasupra, în sarcina noastră cădea tăiatul slăninei pentru rația zilnică, scosul cărbunilor pentru bucătărie, a proviziilor din cambuză, a pîinii, a uleiului pentru mîncare și pentru lămpi, și a apei.

¹ Sublinierea autorului.

² Idem.

Noi, cei cinci basci, știam totul unul despre celălalt, de parcă am fi fost frați. Fiecare își avea viciul lui : Burni era lacom și brutal, Albizu nu se gîndea decît la haine și femei, și cum ajungea în vreun port își cheltuia banii cu ele. Era singurul care avea fire de pirat sau de negustor de sclavi. Îi plăcea să petreacă. Ceilalți nu eram decît niște prefăcuți. Arraitz era jucător de cărți. Tot timpul își făcea proiecte, privind printre gene fumul care îi ieșea din pipă. Arraitz juca, iar cînd nu putea să joace punea rămășaguri. Avea mereu ghinion și era tare superstițios. Avea o cantitate apreciabilă de scapularii și iconițe și era suficient de naiv ca să creadă că aceste bucățele de pînză și tablă puteau să-l ferească de nenoroc.

Pe Burni îl strigam *Mațe triste*, fiindcă se plîngea de nu știu ce melancolie care-i venea de la stomac atunci cînd nu mîncă pe săturate.

Îndrăgostitul Albizu era un bărbat puternic, foarte nervos, slab, înalt, uscățiv ; avea niște degete de fier. Căpitanul se temea de el și nu i-ar fi dat pe mină nici un obiect mai delicat, deoarece, mai mult ca sigur, n-ar fi scăpat întreg.

Zaldumbide nu voia să ne împrietenim cu marinarii. De altfel pe noi, cei cinci basci, ne ura și așa îndeajuns tot echipajul. Aveam un cîine al nostru, alb, lăptos, pe care îl hrăneam, iar marinarii unul al lor. Pîna și cîinii se detestau. Echipajul era împărțit în două tabere : cea a olandezilor și cea a portughezilor.

Nu știu care dintre ei erau mai răi ; unii — canalii blonde, ceilalți — canalii brune. Chiar și cel mai curat la suflet avea cițiva morți pe conștiință. La orice oră puteai să-i găsești certîndu-se între ei în sala de mese, și nu arareori se întîmpla ca cearta să se termine cu un mort. Îl aruncam în mare și mergeam mai departe.

În fruntea olandezilor era Ryp, bucătarul de pe *Dragon* ; își tatuase tot corpul cu numele bărcilor pe care navigase.

Ryp Timmermans, bucătarul, avea un stomac cu totul special ; putea să bea la fel de bine alcool curat și petrol, ulei de terebentină sau cerneală ; rupea monedele cu dinții, ba chiar și sticla. Dacă apuca un lucru cu dinții, nu mai era chip să i-l scoți din gură.

Ajutorul lui Ryp Timmermans era un chinez pe care-l chema Bernardo ; un chinez cu părul roșcat care își petrecea timpul omorînd șoarecii de pe vas și mîncîndu-i.

Șeful portughezilor era un metis indian, urduros și murdar, care făcea pe interpretul și se numea Silba Coelho.

De multe ori se întîmpla ca Old Sam, șeful de echipaj, să nu-i poată stăpîni pe toți oamenii aceștia și să ceară ajutor căpitanului. Atunci ne duceam noi să restabilim ordinea ; dar dacă cele două tabere se uneau, eram nevoiți să ne retragem la pupă și uneori chiar să intrăm în cabină și să închidem tambuchiul, să scoatem carabinele și să ne pregătim de apărare.

În asemenea cazuri navigam cum da Dumnezeu ; echipajul, beat, nu lua în seamă fluierul șefului de echipaj, și pluteam expuși oricînd să ne ciocnim cu alt vas sau cu o stîncă. Cînd nu putea domina situația, Zaldumbide avea obiceiul să se prefacă a nu-l interesa ce se întîmplă pe vas.

Old Sam era un dezertor din marina engleză, om inteligent și practic. Avea vreo cincizeci de ani. Se îmbrăca de obicei cu o vestă scurtă, pe cap purta o beretă de piele, iar de un șnur de mătase neagră, prins în butoniera hainei, îi atîrna un fluier de argint.

Timonierul Franz Nissen nu părăsea aproape niciodată roata cîrmei. Era un fost ocnaș. Nu vorbea cu nimeni și nu se amesteca în treburile nimănui. Avea destule amintiri care să-i umple timpul. Doar lui Nissen și lui Old Sam le plătea căpitanul solda regulat.

Nissen ne-a salvat din multe primejdii.

Noi, camarila de basci, ne obișnuisem cu viața aceea ciudată și eram indiferenți la tot ce se petrecea în jur. Puneam la bătaie toate economiile noastre ca să jucăm *manilla* sau *truque*¹. Purtam discuții interminabile în jurul lucrurilor celor mai stupide ; bunăoară, care dintre satele noastre era mai răsărit, și ajungeam să numărăm cîte case aveau fiecare.

Un ceas englez pe care-l aveam în cabină era tovarășul izolării noastre, marcînd orele cu bătăi ascuțite.

¹ Jocuri de cărți.

Numai datorită faptului că olandezii și portughezii se urau între ei puteam noi să-i dominăm. Dintre cei cinci basci, patru eram relativ oameni de treabă. N-aș putea spune la fel și despre secundul Ugarte. Era îndrăcit, rău, ursuz.

Căpitanul Zaldumbide îl cunoștea bine și fiindcă el era acolo stăpînul absolut și alte valori ierarhice nu cunoșteam, ne-a spus de multe ori în bască, de față cu pilotul :

— Asta e un cîine. Cînd vă aflați împreună cu ceilalți respectați-l ca secund, dar dacă aici vă supără, vă autorizez să vă răzbunați pe el cum vă place.

Sfatul i-a fost urmat, și într-o zi Arraitz l-a lăsat cu oasele frînte pentru o bună bucată de vreme.

Noi eram cei mai liniștiți din tot echipajul, și așa se face că s-a împrietenit cu noi un irlandez, Patricio Allen. Era un băiat bun, înalt, cu ochii albaștri și părul roșcat, greoi, dar foarte de treabă. Avea o voce plăcută, dar ne strica buna dispoziție cîntînd din acordeonul lui doar cîntece triste. Nu știu cum naiba scotea niște sunete atît de jalnice și pline de melancolie din burduful acela. Sunetul cel mai vesel al instrumentului era atunci cînd se-ntîmpla să greșească o notă, de aveai impresia că instrumentul are o criză de astm. Ajungea să-l asculți pe Allen ca să te simți nefericit, de parcă marea, vîntul, singurătatea și ceața s-ar fi năpustit deodată asupra ta ca să-ți vină de hac.

Spaniolul don José era simpatic și făcea parte din tabăra olandezilor. Era generos, om de cuvînt, un hidalgo ; avea un singur defect : fura. Spunea că nimic nu poate fi comparat cu emoția pe care ți-o produce furtul. Nu luase niciodată nimic pentru valoarea obiectului, ci doar ca să se delecteze cu plăcuta senzație a furtului în sine. După cît spunea, primise o educație creștină. Era fiul unui canonic al catedralei din Toledo.

Don José lucrase în mai toate porturile Spaniei și ale Indiilor spaniole ; apoi, găsind că patria lui e prea mică pentru a-i cuprinde gloria, s-a îndreptat spre alte țări, pînă cînd, văzîndu-se urmărit, a trebuit să se angajeze pe vasul de negri, lucru care-i repugna profund, date fiind sentimentele lui umanitare.

Don José considera drept operă de căpetenie a lui un furt pe care-l săvîrșise în biserica unui sat din America, de unde a luat o cupă pentru împărtaşanie, cîteva potire și-o pereche de cununii. După ce și-a pus această frumoasă pradă la adăpost cu o dibăcie neîntrecută, don José s-a dus singur la judecător, a denunțat faptul, l-a pus pe o pistă falsă și a șters-o din sat fără să-l supere nimeni cu nimic.

Cînd era întrebat dacă, în calitatea lui de om credincios, nu simțea remușcări pentru furtul acela, spunea că nu, fiindcă îl înfăptuise dezaprobindu-l cu mintea și, după aceea, încercase o dorință sinceră de îndreptare.

Mai erau doi indivizi ciudați pe vas : medicul Ewaldus Hollenkind, pe care noi îl numeam doctorul Cornelius, și micul Tommy, musul.

Doctorul Cornelius era gras, puțin cocoșat, morocănos și respingător. Avea favoriți gălbui și slinoși, expresia bănuitoare și o piele de culoarea unturii de Flandra. Se spunea că ar fi evreu. Purta o haină veche și o căciulă de blană. În camera lui, maestrul Ewaldus avea cărți în toate limbile și vorbea de multe ori cu sine însuși pe latinește. Basca n-o știa ; cîteodată ne punea să-i explicăm înțelesul unor cuvinte ; dar cum nu ne era simpatic îi spuneam minciuni.

Doctorul Cornelius nu era vrăjitor, dar nici mult nu-i mai lipsea. Calcula cantitatea de aer de care aveau nevoie negrii ca să respire în cală ; studia marea și, după spusele lui, compunea o operă în care descria formele neobișnuite ale reliefului marin.

Unii ne asigurau că doctorul Cornelius era atît de învățat, încît prefăcuse niște indieni în negri, ca să-i poată vinde după aceea ; dar alții spuneau că nu făcuse altceva decît să le vopsească pielea cu un amestec de catran, seu și nucă vornică.

Doctorul Cornelius avea un sistem de spionaj pe vas cu totul neobișnuit. Nu știu prin ce mijloace, era în stare să afle orice. Era ca un păianjen pîntecos care stă liniștit în gaura lui, dar care, îndată ce simte mișcîndu-se pînza, vine să-și devoreze prada.

Doctorul Cornelius vindeca pe bază de homeopatie, procedeu pe care el îl numea sistemul *l'Homme du Coq* (sistemul Omului cu Cocoșul). N-am înțeles sensul numelui acesta pînă nu mi-a spus el însuși că homeopatia fusese inventată de un domn Hanemann, ceea ce în germană înseamnă Omul cu Cocoșul.

Tot timpul repeta în latinește ceva care, dacă-mi amintesc eu bine, suna cam așa : *similia similibus curantur*. E adevărat că eu nu știu ce vrea să însemne ; dar dacă un marinar i se plîngea căpitanului că a fost bătut, el îl sfătuia pe căpitan să-i mai dea o bătaie ; dacă se plîngea de lipsă de bani, leacul era să-i taie solda. Și toate acestea după sistemul Omului cu Cocoșul.

Pe pasărea asta de rău augur o urau toți. Singurul lui prieten era o pisică neagră, Belzebut, cu care se plimba peste tot, cocoșată pe umăr.

Așa cum doctorul Cornelius era piaza rea a vasului, un *jettatore*, cum spun italienii, sau un Jonas, cum spun englezii, Tommy, musul, ne era *mascota*¹.

Pe băiatul ăsta îl găsiseră într-o zi la bordul *Dragonului*, pe cînd treceau pe lîngă Sfînta Elena. Din ce loc era ? De unde venea ? Nimeni nu s-a întrebat. A spus că-l cheamă Tom, și cum era mic toți au început să-i spună Tommy. Au vrut să-l pună să curețe ghetele marinarilor și n-a vrut ; au vrut să-l pedepsească și el a fugit ca o veveriță și s-a ascuns și a doua zi i-a învinețit un ochi unuia dintre urmăritori, iar altuia i-a vărsat o căldare de apă clocotită pe picioare.

Și astfel, în scurt timp, Tommy s-a impus. Nu-i plăcea să muncească și îi trata cu un dispreț profund pe marinari. Era un exemplu de ceea ce poate face conștiința propriei puteri chiar printre niște oameni cruzi ca cei de pe vase. Tommy rîdea tot timpul de noi ; chiar și clopoțelul îl suna într-un fel caraghios, scoțînd din el un sunet diavolesc.

Cum Tommy nu făcea nimic, toată munca de pe vas era împărțită între doi sărmani băieți, unul portughez, celălalt

¹ Sublinierea autorului.

lalt breton, pe care barbarii aceia de marinari îi răsplăteau cu lovituri.

Pînă și Zaldumbide avea pentru Tom o oarecare simpatie. Tommy era un clown, un adevărat drăcușor. Reușise să-și cîștige independența, și în afară de faptul că suna clopotul pentru schimbarea gărzii, lucru pe care-l făcea în modul cel mai scandalos și mai impertinent cu putință, nu muncea de loc. În schimb, cîinelui nostru și maimuței Mari-Zancos le dădea o educație de înaltă școală.

Micul Tommy făcea scamatorii împreună cu negrul Demostene și cu Chim, malaezul. Chim și Tommy jucau adesea o parodie după *Wilhelm Tell*. Chim știa să mînuiască cuțitele cu o mare dibăcie. Tommy se așeza în fața ușii de la bucătărie cu un măr pe cap. Chim zvîrlea un cuțit care, după ce străpungea mărul, rămînea înfipt în ușa. Atunci Tommy întindea mîna, smulgea cuțitul și mîncea mărul în hohotele de rîs ale celorlalți.

Cînd era prost dispus, dracul de băiat se ducea la gabia unui catarg, stătea acolo pînă îi trecea supărarea și se întorcea mai vesel ca înainte.

Următorul personaj important al vasului se numea Poll. Poll era un papagal englez ; îl răpiseră într-o noapte Old Sam și un prieten al său de la consulatul Angliei dintr-un oraș din Brazilia. Poll, în loc să spună *Bonjour, Jaquot!* sau *Lorito real!* cum ar fi făcut dacă ar fi fost francez sau spaniol, striga :

Scratch Poll ! Scratch poor Polly !

și își scotea capul printre zăbrelele coliviei ca să se scarpine.

Belzebut, pisica neagră a doctorului Cornelius, îl ura de moarte pe Poll, și nu o dată a fost cît pe-acî să-l omoare.

Adesea Tommy își petrecea vremea făcîndu-l pe bietul papagal să turbeze. Sufla spre el fum de țigară, îl chema și vîra printre zăbrelele coliviei o bucată de lemn, în chip de deget, iar Poll, care știa să poarte pică, se repezea la bucata de lemn și izbea în ea cu ciocul lui puternic, iar cînd vedea că prada era doar o bucată de lemn, se ghemuia într-un colț, dezamăgit și morocănos, în hohotele de rîs ale musului...

Aceasta era trupa cu care am ieșit din Amsterdam în mai, am trecut în iunie prin dreptul Canarelor și am ajuns la insulele Capului Verde.

Acolo ne-am oprit ca să ne aprovizionăm cu apă potabilă și apoi ne-am apropiat de coasta Africii. De obicei, pe această rută ne întâlneam cu nave care mergeau spre India, fregate și brigantine, dar pe vremea aceea manifestările de prietenie pe mare nu erau prea frecvente. Ne temeam de întâlniri cu vasele-pirat, și de aceea corăbiile care făceau negoț cu sclavi, numeroase prin acele locuri, fugeau de orice navă, părăindu-li-se că văd în fiecare un crucișător englez.

Ajungeam pe coasta Angolei, unde erau agenți de toate naționalitățile, mai cu seamă americani și portughezi. Aceștia se amestecau printre regișorii și șefii de trib și făceau negoț. În schimbul negrilor dădeau puști, muniții, instrumente de fier și brățări de aramă și sticlă.

Îmbarcam două sute, două sute cincizeci de negri, bărbați, femei și copii, și o dată cu alizeele de sud-est ne îndreptam aproape întotdeauna spre Brazilia. Acolo descărcam mai toată marfa. Apoi, negustorul vindea cu amănuntul. Bărbații valorau între o mie și cinci mii de pesetas; copiii, douăzeci și cinci de duros¹ înainte de botez și cincizeci după; femeile erau vândute la prețuri ce variau de la caz la caz.

Zaldumbide nu se tocmea la puști ori muniții ca să achiziționeze un exemplar bun. Lui nu-i puteai da un bătrîn venerabil drept un tînăr în floarea vîrstei, chiar dacă acesta ar fi fost vopsit, și nici unul cu hernie ca și cum ar fi fost sănătos tun.

Împreună cu doctorul Cornelius, se uita la dinții negrilor, le studia mușchii și articulațiile, vedea dacă au burțile umflate.

— Cînd dau un negru, un negru bun, pe o mie de duros, înseamnă că e un exemplar strașnic, spunea Zaldumbide și adăuga: În comerț, seriozitatea este mai presus de toate.

Genul feminin de culoare nu-i plăcea căpitanului, poate din rațiuni de moralitate.

¹ Un duro valorează cinci pesetas.

Zaldumbide nu-i schingiuia și nu-i bătea pe negri, nu de alta, ci ca să nu-i deterioreze.

Ceilalți căpitani de pe corăbiile care făceau negoț de sclavi îi tratau pe negrii lor cu *lovituri de bici*¹. Aceste *lovituri de bici* nu erau decât un ușor prolog la cele pe care le primeau pe urmă de la bandiții din America. Trebuie să recunoaștem, spre cinstea și onoarea frumoasei Franțe, că negustorii francezi de sclavi îi lăsau cu mult în urmă pe ceilalți, în arta de a-i jupui pe negri, fiindcă ei au introdus în limbajul coloniilor numele biciului francez, l-au impus, și peste tot pe unde s-a făcut negoț cu negri a triumfat *le fouet*².

E adevărat că, în schimbul acestei mici neplăceri de a li se fi smuls niște bucățele neînsemnate de carne, negrii erau botezați, și astfel ieșeau în câștig.

Zaldumbide era San Francisco de Assisi al negrilor. Nu-i ținea pe toți în aceeași încăpere, ci în patru camere mari, cu despărțituri; le punea paturi de paie și îi scotea pe convertă ca să-i aerisească și să-i spele.

— E o marfă delicată, obișnuia să spună.

Căpitanul nostru nu era dintre aceia care considerau că pentru a fi un bun negustor de sclavi trebuie să maltratezi această turmă omenească. Mai curînd prefera să omoare un marinăr decât un negru. Iar cînd i se aducea vreun reproș pentru asta, răspundea :

— Ce imbecili ! Cum să se compare un marinăr cu un negru ? Un marinăr nu valorează nimic. Îl înlocuiesc cu altul în primul port, pe cînd un negru poate să-mi aducă o mie de duros.

Rechinilor nu prea le dădeam multă hrană ; pe alte vase de sclavi, care îngrămădeau mogîldețele de abanos în cală, în condiții mizerabile, erau nevoiți să-i arunce în apă, ca să le servească rechinilor drept hrană ; noi nu ; au fost curse în care n-a murit nici unul.

Zaldumbide era foarte abil ; cînd cobora pe pămînt ca să-l viziteze pe regele Badegú sau pe mareșalul Taparrabo,

¹ Sublinierea autorului.

² Biciol (fr.). Sublinierea autorului.

se ruga de ei să-i biciuiască bine pe negrii pe care aveau de gând să-i vîndă.

Aceștia o făceau fără nici o greutate. Pe urmă, cînd îi avea pe corabie, Zaldumbide le vorbea, fiindcă știa puțin bantou și mandingo, și le spunea, în bîlguiala aceea infamă a negrilor, că o să-i ducă într-o țară unde n-aveau altceva de făcut decît să stea la soare și să mănînce fasole cu slănină. Negrii erau încîntați. Nu-i hrănea cu mei și ulei de palmier, ca ceilalți negustori de sclavi, ci le dădea pește afumat, fasole și miere. Îi hrănea mai bine decît pe marinari. Revolte nu se produceau; dimpotrivă, erau negri care, proaspăt ieșiți din închisoare și văzînd că pe corabie se bucurau de o oarecare libertate și nu mai erau bătuți, îl considerau pe căpitan drept un binefăcător. Șmecherul de basc zîmbea dulce. În clipele acelea se socotea un San Juan de Dios al negrilor. Era o canalie pitorească și simpatică Zaldumbide asta. Păcat de el! Avea mari calități de conducător și organizator.

Pe alte corăbii de sclavi obișnuiau să-i pună pe negri să danseze bomba și, cînd nu voiau, îi sileau să se legene în lovături de bici. La noi nu. Zaldumbide se bizuia pe Tommy care începea să facă pe bufonul. Erau scoși cincizeci de negri, așezați în cerc, și Tommy o puneă să țopăie pe Mari-Zancos îmbrăcată în roșu, iar pe cîinele nostru îl făcea să treacă printr-un cerc. Pe urmă, micul Tommy venea cu un joben care-i intra pînă la urechi și cu nasul vopsit cu roșu, mergea cu picioarele răsucite, îl imita pe căpitan și pe doctorul Cornelius, și atunci negrii începeau să rîdă, arătîndu-și dinții și căscîndu-și fălcile pînă cînd Tommy trebuia să le împingă cu grijă ca să le închidă la loc. Apoi era scoasă bomba, un butoiăș cu o piele întinsă, în care se putea bate cu mîinile ca într-un tam-tam, și negrii dansau. Tom îi învăța figurile cele mai extraordinare din toată Brazilia. Negrii sînt atît de naivi, încît se lăsau duși de nas și călătoreau pe corabie fără să le vină vreun chef de a se răzvrăti.

În Brazilia rămîneau de obicei mai multă vreme. Căpitanul ne dădea ceva bani, pe care-i cheltuiam cu multă

ușurință, iar cînd nu ne mai rămînea un sfanț, ne întorceam cu toții pe *Dragon*.

Nu puteam face expediții atît de des cum am fi dorit-o noi, mai întîi fiindcă nu găseam întotdeauna negri, și pe urmă deoarece eram obligați să avem mare grijă de curățenie. Dacă nu ne îngrijeam de cală, se stîrnea o duhoare de nu mai puteam respira.

Aproape permanent trebuia să curățim corabia și pe dinăuntru și pe dinafară. Pe dinafară o frecam în fiecare săptămînă și, cînd ancoram în vreun golf cunoscut de căpitan, primul lucru pe care-l făceam era să răzuim fundul, ca să-i luăm algele, ierburile și crustaceii care, mai ales în mările tropicale, se prind într-o cantitate atît de mare, încît transformă fundul vasului într-o adevărată pădure. Cînd nu aveam destul timp la îndemînă și nici destulă siguranță, înaintam pe un banc de nisip la ora fluxului și, cînd începea refluxul și se retrăgea apa, curățam atît cît se putea, cu o mătură de iarbă-neagră.

Uneori porneam cu fundul vasului curat și ne pomeneam că, după o lungă călătorie, arama chilei și a părților învecinate strălucea ca aurul ; alteori, în schimb, o găseam acoperită de alge și trebuia să muncim mult la ea.

Dacă aveam timp, căutam un loc liniștit, pustiu și bun ca să aruncăm ancora. Scoteam baleniera și barca, le ancoram, le uneam cu niște scînduri groase, formînd un fel de bac, apoi încărcam tunurile pe ele în chip de lest. Fixam după aceea un scripete pe bac, legam o parîmă de prima gabie a catargului mare și aruncam două ancore, una la pupă, alta la proră.

Apoi, în același timp cu cabestanii, începeam să întindem odgoanele legate de catargul mare și de cele două ancore, pînă ce corabia se lăsa pe o parte și chila rămînea descoperită.

Întîi trebuia să călăfătuim găurile dintr-o parte, ca să nu intre apa. Puneam niște schele, răzuim toată partea descoperită, apoi întorceam corpul navei pe partea cealaltă, pentru aceeași operație.

Aveam grijă să ne luăm toate măsurile de prevedere ca să putem fugi repede, în cazul în care am fi fost urmăriți.

Cei doi Tristani

MI-AM PETRECUT PE *DRAGON* MULȚI ANI și nu o dată m-a bătut gîndul să las baltă viața aceea.

Echipajul se schimba destul de des, dar noi, bascii, am rămas timp îndelungat aceiași, pînă cînd, într-una din călătorii, a plecat Ugarte, pilotul, și a fost înlocuit de un altul, cu același nume și prenume.

Pe o corabie ca a noastră nu trebuia să te bizui pe numele cuiva, și nici să-i ceri actele. Fiecare își spunea cum îi venea mai bine ; și eu mi-am schimbat numele ; nu voiam ca, în cazul cînd aș fi fost spînzurat, numele tatălui meu să ajungă de ocară.

Noul Tristán s-a îmbarcat la Batavia, unde ne dusesem să lăsăm niște negri. Pilotul acesta nu era ca celălalt, o canalie, un individ insolent și invidios ; părea mai curînd puțin întunecat și trist. Navigase pe vapoarele unor companii onorabile ; dar, după cum spunea, îi murise nevasta și era foarte nenorocit ; se hotărîse s-o pornească în aventură ca să-și mai uite de necazuri.

Noul Tristán verifica erorile de calcul cu sextantul ; calcula poziția soarelui, și cu ajutorul unor tabele stabilea longitudinea și latitudinea. Zaldumbide, care se pricepea bine la oameni, îl trata cu mare respect ; pilotul și căpitanul se înlocuiau unul pe altul în gărzi, de parcă ar fi fost egali.

Acest Tristán, sau cum s-o fi numit, nu ne-a purtat noroc ; de îndată ce s-a urcat pe *Dragon* n-am mai avut parte de nici o călătorie bună. Din strîmtorarea Sondelor, am luat-o spre Mozambic și ne-am oprit undeva aproape de Quelimane, într-un estuar cunoscut de căpitan.

Noul pilot voia să fie de față la îmbarcarea negrilor. Obişnuiam să navigăm cu luminile reglementare, roşie şi verde, iar cînd ne apropiam de pămînt aprindeam un felinar mare cu lumină albă la catargul de la pupă.

O sentinelă se aşeza la bompres şi anunţa cînd se vedea sclipind un felinar roşu.

Atunci interpretul, doctorul Cornelius, cobora pe uscat în şalupă, împreună cu Zaldumbide. La stabilimentul comercial îi aştepta agentul.

Dragonul intra în estuar încet şi pătrundea pe rîu în sus, navigînd doar cu velele triumphiulare ale focurilor şi cîteva de la catargul de la proră.

La intrarea în estuar pregăteam cele patru ancore. Eu aveam grijă să arunc sonda. Upleam gaura ghiulelei mari cu seu, o învîrteam în aer ca pe o praştie şi-i dădeam drumul cît se putea mai departe. Apoi îi comunicam pilotului cifrele pe care le calculam.

— Ce adincime avem ? întreba el.

Eu scoteam sonda ca să văd ce era pe fund : nisip, noroi, bucăţi de coral sau scoici.

Cînd fundul devenea mai puţin adînc, şeful de echipaj urca la teuga de la proră şi rămînea de pază cu ciocanul în mînă, aşteptînd ordinul de coborîre a ancorei.

— Fund ! striga pilotul.

Old Sam dădea o lovitură de ciocan în furchetul de fier care susţinea ancora de la proră, puţin după aceea erau aruncate şi celelalte trei şi corabia rămînea nemişcată.

Noul Tristán asista împreună cu mine la îmbarcare, prima pe care o făceam cu acest pilot. Fără îndoială, aprovizionarea cu abanos devenise nesatisfăcătoare în acea parte a Africii, fiindcă n-au putut să aducă mai mult de douăzeci-treizeci de negri în lanţuri. Şi ce negri ! Bătrîni, chelboşi şi plini de plăgi ; un spectacol dezgustător.

Doctorul Cornelius şi-a luat sarcina să se ocupe de ei, să vadă dacă-i poate face cît de cît prezentabili. Ne-am îndreptat spre capul Bunei Speranţe şi, pe o vreme nestă-

tornică, înfruntând curentul de la capul Acelor, am trecut în Atlantic ; după multe peripeții, am ajuns în Angola și ne-am oprit în golful Elefanților, portul nostru de refugiu.

Dintre cei douăzeci sau treizeci de negri luați în Mozambic, mai mult de jumătate au servit drept hrană rechinilor.

Am așteptat o bună bucată de vreme în golful Elefanților. Se spunea că unul dintre regișorii din interior avea să facă o *razzia*¹ și să aducă sute de sclavi.

După o așteptare de aproape o lună, n-am putut îmbarca mai mult de cincisprezece-douăzeci de negri, încă pe atâtea negrese și cîțiva copii. O mizerie. Căpitanul era disperat, echipajul începea să se înfurie, singurul nepăsător era noul pilot, căruia, după cum se vedea, puțin îi păsa de câștig.

Cu încărcătura aceea neînsemnată am pornit spre nord o dată cu alizeele și am fost nevoiți să aruncăm din cînd în cînd cîte un negru în mare, pentru prînzul rechinilor ; în apropierea insulei Ascensión, am fost la un pas de a fi vînați de un crucișător englez.

Călătoriile pe *Dragon* luau o nouă întorsătură. După părerea unora dintre marinari, doctorul Cornelius era cel care aruncase blestemul asupra vasului.

Am ajuns în Brazilia, am lăsat hoiturile pe care le aduceam și ne-am întors în Africa. Piețele erau goale. Nici mandingos, nici congolezi, nici oulfi, nici bantuși, nici lucumi nu se găseau pe nicăieri. Fără doar și poate, comerțul cu negri trecea printr-o criză, iar căpitanului i se comunica să se întoarcă în Batavia ca să primească noi ordine.

Căpitanul s-a împotrivit ; era vorba de o călătorie foarte lungă și fără nici un folos bănesc. Patru luni ne-au trebuit ca să ajungem în strîmtoarea Sondei. Am traversat-o și am ajuns în Batavia.

Nu știu dacă și acum e la fel, dar pe atunci mureau oamenii prin locurile acelea ca ploșnițele. Din cauza febrei am avut o mulțime de decesuri în rîndul echipajului.

¹ În italiană în original.

Căpitanul și doctorul Cornelius au discutat cu reprezentanții Companiei și în toiul nopții am fost anunțați că ridicăm ancora cu destinația China. Trebuia să încărcăm muncitori *coolies*¹ chinezi, din apropierea coloniei portugheze din Macao, și să-i ducem în America. Portughezul Silva era însărcinat să ducă această afacere la bun sfârșit.

Am ajuns în apele Chinei. Căldura era infernală, umblam aproape goi. Ne-am apropiat de uscat. Se zărea o coastă mlăștinoasă și verde, și, în depărtare, estuarul unui fluviu.

Căpitanul, doctorul Cornelius și Silva Coelho au coborât pe uscat. Când s-au întors, am aflat că trebuia să ducem în America trei sute de chinezi și pe deasupra cinci sute de butoaie de opiu. Pe vremea aceea opiu se vindea la un preț enorm. Pentru fiecare livră căpătăm patru-cinci lire sterline.

Căpitanul voia să-și scoată paguba cu orice preț. Calculase cantitatea de apă necesară călătoriei, dar calculele astea, după cum știi, nu valorează mare lucru pe o corabie cu pânze.

Pacificul e mare, călătoria lungă; eram prea mulți și apa avea să ne ducă la pierzanie.

Îmbarcarea chinezilor s-a făcut noaptea. Veneau în bărci cu două pânze de rogojină, care se numesc *tancales*, se apropiau de corabie și urcau pe scară, intrând prin sabord și dispărând în tambuchiul calei.

Baleniera noastră a făcut drumul dus și întors de mai multe ori. În toiul nopții cei trei sute de chinezi se aflau pe corabie.

— Când plecăm? a întrebat Ugarte.

— Îndată ce se pomește vântul, a răspuns căpitanul.

Pilotul a comandat manevra. A coborât barca ca să scoată ancora, cabestanul a început să se ridice scârțâind, velele au fost înălțate pe catarg și câteva clipe mai târziu zburam cu pânzele umflate în vânt.

Trecând prin dreptul Capului Amăgirii l-am luat pe vechiul pilot Ugarte, care ne ieșise în întâmpinare cu o joncă

¹ În engleză în original.

Ugarte ne-a povestit că fusese în Filipine, că era plictisit de viața de acolo și voia să se ducă în America.

Tristán cel vechi era foarte schimbat ; avea o cicatrice proaspătă, încă roșie, care se întindea de la sprânceană stângă la colțul drept al gurii, tăindu-i buza superioară. Pilotul nostru cel vechi bea brandy cum ar fi băut apă.

Un motiv de dușmănie trebuie să fi existat între cei doi Tristani, fiindcă cel cu cicatricea, cum l-am botezat noi pe cel vechi, părea să caute mereu prilej să-l rănească și să-l supere pe înlocuitorul său.

Revolta

CĂLĂTORIA PE OCEANUL PACIFIC ESTE, după cum bine știi, de o monotonie îngrozitoare. În general, foarte la sud, vânturile sînt constante și navigația cu vele nu întîmpină greutăți; dar noi trebuia să mergem sute de mile ca să întîlnim vînturile alizee.

Am plecat în martie și ne-a trebuit multă vreme ca să ieșim din marea Chinei și să trecem bariera.

Am călătorit timp de o lună încheiată, așteptînd în calmul ecuatorial musonul de sud-est, pînă cînd căpitanul a fost obligat să ordone micșorarea rației de apă. Din fericire, pe insula Sf. Augustin am putut să ne aprovizionăm cu apă și să continuăm drumul.

Pilotul l-a sfătuit pe căpitan să debarce cîtiva chinezi; nu era exclus să se producă un conflict din pricina apei. Nu puteam ști ce surprize avea să ne rezerve traversarea Pacificului. Dar pe Zaldumbide nu-l interesa decît cum să-și poată scoate pierderea dinainte, și spuse:

— Dacă o să ne supere chinezii, îi aruncăm în apă.

Zaldumbide n-avea pic de simpatie pentru „celești” și s-a gîndit că, la nevoie, i-ar fi fost mai la îndemînă să-i arunce pe chinezi în apă decît să le dea apă chinezilor.

Încă trei săptămîni am zăbovit între Ecuator și tropicul Capricornului, într-o acalmie totală. Eram la vreo cincizeci de mile de insula Sociedad. Căldura era înspăimîntătoare, nu se zărea urmă de nor și cerul ardea fără milă, ca o cupolă roșie; nu adia nici cea mai ușoară briză; velele dezumflate atîrnau

de-a lungul catargelor ; marea, ca sticla topită, răsfărgea o lumină atât de crudă, încît te orbea.

Pe punte, catranul se topea ; picioarele se afundau și se lipeau de el ; în aer plutea un abur de căldură imposibil de suportat. Pielea și gîtlejurile ne erau arse. Unii marinari cădeau leșinați prin colțuri, alții parcă înnebuniseră, soarele mușca din carnea acestor nefericiți.

Chinezii se sufocau în cală și începeau să țipe cerînd apă : se asfixiau. Căpitanul le-a spus că nu mai era apă și ne-a ordonat să scoatem pompele de mîină cu care trăgeam apa din cisternă. Atunci am înțeles că echipajul era agitat ; totuși am putut scoate pompele fără să fim atacați. Marinarii s-au dus să-i vorbească căpitanului ; erau înfierbîntați, furioși, cu ochii injectați, ieșiți din orbite. Căpitanul a repetat de mai multe ori că nu mai era apă și că trebuiau să se mulțumească cu jumătate de rație. După ce a spus acestea, s-a așezat lîngă balenieră să pălăvrăgească cu doctorul Cornelius.

Pe înserat, noi, bascii, am ieșit pe punte să respirăm aerul acela torid. Marea se întindea, cuprinsă de incendiu, ca un metal incandescent. O contemplam cu o imensă disperare cînd a venit în fugă Arraitz, unul de-al nostru, să ne spună că Bernardo, chinezul, deschisese tambuchiul calei și că toți *coolies* ieșeau pe punte, dezlănțuiți. Căpitanul și medicul stăteau de vorbă, așezați pe două scaune de pînză, la adăpostul balenierei, și nu-i văzură pe marinari și pe chinezi care înaintau pe partea cealaltă, unde era șalupa mare.

I-am avertizat cu un strigăt ; Zaldumbide a înșfăcat harapnicul și s-a repezit spre proră împărțind lovituri în dreapta și-n stînga. L-am urmat, crezînd că va domina tumultul ; dar cînd a ajuns, singur, lîngă niște butoaie care se aflau în fața bucătăriei, unul dintre marinari a zvîrlit cuțitul cu atîta îndemînare, încît i l-a înfipt în gît.

Căpitanul a căzut în mijlocul mulțimii aceleia turbate ; tot echipajul s-a aruncat asupra noastră ca o haită de dîni, și numai mulțumită faptului că pilotul ținea ușa de la cabină deschisă, am putut să ne refugiem acolo și să ne salvăm.

Am rămas înăuntru, noi, bascii, și timonierul. Pe doctorul Cornelius îl prinseseră și, fără îndoială, în clipa aceea îi făceau seama. Tristán, cel cu cicatricea, trecuse de partea răsculaților.

La început marinarii și chinezii nu s-au preocupat de noi, au pus pompele în funcțiune și au băut pînă n-au mai putut.

După ce-a trecut prima clipă de panică, ne-am pregătit de apărare. Cum am spus, cabina de pe duneță avea un chepeng care dădea în camera căpitanului ; pe acolo am coborît și am închis ușa cabinei unde dormeam noi, bascii. Am rămas fără comunicație. Apoi pilotul ne-a cerut să aprindem felinarul de la depozitul de muniții ; am coborît în buncărul cu arme și pulbere și ne-am luat fiecare carabine și cartușe din belșug.

După aceea ne-am întors sub duneță, fiindcă era mai răcoare și de acolo puteam vedea cîte ceva din cele ce se petreceau pe punte. Teamă și așteptarea erau atît de mari, încît aproape că nu mai simțeam setea.

Prima parte a nopții am petrecut-o fără să dormim. În cabina căpitanului erau cîteva sticle de bere, băutura pe care o bea el din cînd în cînd. Pilotul ne-a dat nouă, celor patru basci, și timonierului cîte o înghițitură. Franz Nissen urmărea cu nepăsare roata timonei, cu o mică busolă în mînă.

Pe la miezul nopții, două bătăi puternice au răsunat în ușă.

— Cine e ? a întrebat pilotul.

— Eu, răspunse Silva, portughezul.

— Ce vrei ?

— L-au omorît pe căpitan. Predați-vă. N-o să vi se facă nimic.

— Predați-vă voi mai întîi, a răspuns Tristán.

În clipa aceea careva vîrf țeva unei puști printr-o fereastră pe care o avea ușa și trase un foc înăuntru. Am stins felinarul și am rămas pe întuneric.

— Dacă vă predați acum, nu vă facem nimic, spuse din nou portughezul.

— Sînteți beți, răspunse pilotul ; o să vorbim mîine.

— Haideți, băieți ! strigă portughezul. Sfărîmați ușa. Aduceți un topor.

Cineva s-a dus după topor.

— Hei, voi de colo ! strigă iar Tristán, vă avertizez că sîntem înarmați, că sîntem stăpîni pe depozitul de muniții și că avem trei butoaie cu pulbere. Nu vă atacăm fiindcă nu vrem să facem un măcel inutil, dar nu uitați că putem arunca vasul în aer.

Amenințarea își făcu efectul. Silva ordonă să se verifice dacă într-adevăr cabina noastră era încuiată și, cînd omul însărcinat cu aceasta se întoarse spunînd că era, murmură :

— Barbarii ăștia sînt în stare de orice.

Prin ferestruica ușii am auzit toată noaptea cîntecele marinarilor și bolboroseala chinezilor.

Am făcut de gardă cu rîndul ; cu toate că nimeni n-a putut să doarmă, ne-am întins să ne odihnim.

Începea să se arate lumina zorilor. Sub dunetă era o căldură insuportabilă ; în zori am deschis ușa, ca să aerisim puțin. Nu ne păzea nimeni.

Cum nu se simțea nici o mișcare pe covertă, am ieșit, Arraitz și cu mine, să ne dăm seama de ce se petrece. Tristán pilotul nu voia să deschidem focul ; chiar dacă i-am fi împușcat pînă la unul, spunea el, noi fiind înarmați și ei nu, aceasta s-ar fi realizat cu prețul multor vieți.

Arraitz și cu mine înaintam ; toată lumea dormea și nava plutea în voia valurilor. Cu toate astea, Nissen nu părăsise cîrma.

Ne-a mirat atîta liniște. Pe urmă am aflat că bucătarul umpluse patru butoaie, jumătate cu apă, jumătate cu rom și că toți marinarii și chinezii se îmbătaseră turtă.

Văzînd că nimeni nu ne spionează, ne-am gîndit că putem face o tentativă de a lua apă și i-am comunicat secundului. Am vărsat pe covertă o damigeană plină cu brandy, pe care am luat-o din cabina noastră, și am hotărît s-o umplem.

Albizu și cu mine am început să pompăm ; Arraitz și Burni ne păzeau, înarmați cu carabine, și la ușa cabinei rămăseseră pilotul și Nissen, ca să dea alarma în caz de primejdie.

Am ieșit încetîșor, am pus în funcțiune pompa cisternei de la pupă. Ne-am închipuit de la bun început că n-o să găsim apă în ea. Într-adevăr era goală. Trebuia să ne apropiem de teuga de la proră. Înaintam toți patru cu mare grijă, cercetînd drumul. Pe coridorul de lîngă catarge, erau întinși cîțiva marinari beți. Am trecut cu mari precauții prin fața bucătăriei.

Am ajuns la pompa de la proră, care comunica cu cealaltă cisternă, am pus-o în funcțiune și am scos vreo zece- doisprezece litri de apă. Cum tentativa noastră fusese dusă la bun sfîrșit fără riscuri, am repetat-o și am reușit să umplem toate sticlele și vasele pe care le-am găsit. Cisterna de la proră rămăsese și ea aproape goală.

Într-unul din aceste drumuri, Burni, îndreptîndu-și în sus patul carabinei, ne-a spus :

— Uitați-vă, uitați-vă acolo !

Am rămas muți de uimire. În lumina palidă a zorilor se vedea cadavrul lui Zaldumbide, atîrnat de o vergă, le-gănîndu-se în ritmul corabiei.

L-am anunțat pe secund și pe Nissen, și acesta, cu obișnuitul lui laconism, ne-a spus :

— Cheile, cheile.

— Adevărat, a întărit pilotul, trebuie să punem mîna pe ele ; numai să mai fie la el lanțul.

Nici unul dintre ceilalți basci n-a avut destul curaj, așa că în cele din urmă mi-am luat inima-n dinți și m-am suit pe o frînghie, pînă am ajuns la cadavru. Cînd am fost lîngă el, m-am cutremurat de spaimă : ceva a sărit pe umărul meu. Era maimuța Mari-Zancos, care pînă atunci stătuse ghemuită pe umărul celui spînzurat. Am luat cheile și, pe cînd coboram, am auzit vocea lui Tommy, care, din vîrful unei gabii, spunea :

— Hei ! Hei ! Bună dimineața ! Căpitanul e într-o poziție cam incomodă, deh !... Ha ! ha ! Iar pe cealaltă vergă e doctorul Cornelius. Trebuie să recunoașteți că face o tumbă plină de grație.

L-am poftit pe Tommy să vină cu noi, dar el a refuzat, spunînd că îl amuză mai mult să privească totul de sus decît să-și pună pielea în joc.

Secundul a ordonat să închidem ușa dunetei și să-l urmăm. Am coborât în cabina noastră ; am deschis-o și am ieșit pe scară.

— Închideți tambuchiul, a spus pilotul ; când o să se trezească, o să dea buzna în cambuză și n-o să mai lase nimic. Trebuie să profităm cât mai e timp.

Am intrat în cambuză și ne-am adus în cabină provizii pentru vreo cincisprezece zile ; două butoaie cu vin și rom, cîrnați, carne uscată, galeți ; pe urmă am intrat în bucăarul cu pîine și l-am lăsat aproape gol.

Arraitz, care făcea de pază, ne-a anunțat că marinarii începuseră să se miște pe punte.

— Să mergem, a spus pilotul.

— Încuiem cambuza ? am întrebat.

— Nu. Dacă o încuiem, tot o să spargă ușa.

— Atunci o lăsăm deschisă ?

— Da. Lăsați-o deschisă, și lăsați deschis și tambuchiul. Și acum, înăuntru !

Din cabină am putut urmări învîlmășeala de pe corabie. Mai ales chinezii făceau un tîmbălău infernal.

Nissen și-a adus aminte că doctorul Cornelius avea în dulapul lui un alambic. Alcool aveam destul, așa că puteam distila cîtă apă de mare voiam. Am pregătit alambicul și l-am pus în funcțiune. Distila perfect. Problema apei era rezolvată.

Portughezul Silva a venit din nou și a încercat să ne sperie ca să ne predăm. Voia în primul rînd să-i dăm lăzile lui Zaldumbide. Secundul i-a răspuns că-i puteam ataca și învinge, fiindcă eram bine înarmați ; dar nu voia să facă o vîrsare de sînge fără rost și a adăugat că, dacă ne debarcă undeva, noi am pleca și le-am lăsa comoara lui Zaldumbide.

Puțin mai tîrziu bucătarul Ryp a venit cu aceeași propunere : și el voia lăzile lui Zaldumbide. Cînd a aflat că portughezul avea aceeași pretenție, l-a apucat o furie cumplită și a jurat că o să-i sfîșie urechile.

Probabil că în noaptea următoare se schimbasese vremea, fiindcă nava a început să plutească făcînd tumbe și s-a pornit să plouă.

Se auzea răpăitul ploii, care biciuia și bătea în duneț. Era o ploaie ca la tropice : turna cu găleata. Secundul a ordonat

unui marinar să-l cheme pe șeful de echipaj și când acesta a venit i-a spus ce trebuia să facă pentru a umple cisterna cu apă de ploaie.

Între noi și cei de afară începuseră să se restabilească oarecare relații de prietenie, dar siguri încă nu puteam fi.

Cum cabina de sub dunele era mică și închisă, secundul nu voia să dormim toți în ea, așa că ne-am împrăștiat în cele patru încăperi pe care le aveam. Eu dormeam chiar în cabina lui Zaldumbide.

Ploaia s-a oprit repede, dar a început vântul și apoi s-au dezlănțuit valurile care ne izbeau cu furie. La intervale regulate, puntea se umplea cu tone de apă și, cum nu se putea scurge cu ușurință prin găuri, se forma un val care se rostogolea în dreapta și-n stînga și intra în cabine.

— Ce au de gând bestiile astea ? ne gîndeam. O să facă să se scufunde vasul.

De cîteva ori am încercat să-l convingem pe secund să ieșim ca să-i supunem pe răzvrătiți, dar el continua să ne spună :

— Nu, nu ; lăsați-i să vadă că au nevoie de noi. Dacă nu, se vor răscula numaidecît din nou.

A cincea zi ne-a surprins agitația care domnea pe covertă ; se auzeau strigăte furioase, glasuri pline de ură... Către seară, eram de gardă, când s-au auzit bătăi ușoare în ușă.

— Cine e ? am întrebat.

— Sînt eu, Allen. Am venit cu Sam Cooper, șeful de echipaj, și cu Tommy, care vor să vorbească cu pilotul.

— Așteptați o clipă.

L-am trezit pe Tristán, care s-a dat jos din hamac și s-a dus imediat să deschidă. După cum povestea Old Sam, între portughezi și olandezi se redeșteptase ura și se bătuseră pe punte cu ciomege și cuțite. După o luptă în care și-au găsit sfîrșitul cîțiva combatanți, olandezii, mai numeroși, i-au silit pe dușmani să se închidă în teuga de la proră.

Era momentul prielnic să punem iar stăpînire pe corabie.

— Și chinezii ? a întrebat Tristán.

— Chinezii au găsit butoaiile cu opiu și sînt pe covertă beți morți, a răspuns șeful de echipaj.

Tristán a pus să se aducă încă trei carabine pentru Old Sam, Allen și tânărul mus, și la lumina unei lanterne pe care o ducea Tommy am pornit cu toții, nouă la număr, să restabilim ordinea pe corabie. Toată partea punții dintre rooful pupei și catargul de la proră era plină de celești rostogoliți unul peste altul. Pe coșul de la bucătărie ieșeau scînteii care suiau pierzîndu-se printre vele. Am presupus că pe bucătar îl puteam găsi în cușca lui, printre crătiți, și într-adevăr l-am zărit lîngă foc. Ryp n-a încercat să opună rezistență ; s-a predat și a spus că îi va face pe compatrioții lui să se supună imediat.

Și așa a fost. Acest punct important fiind rezolvat, am alergat la teuga de la proră unde se baricadaseră portughezii. Tristán l-a strigat pe Silva Coelho și i-a spus că eram mai mulți decît ei și înarmați ; a adăugat că nu aveam de gînd să-i atacăm ; puteau face ce voiau. Portughezii au hotărît să se predea.

Tristán de Ugarte, care de fapt devenise căpitan, a cerut să fie adunați toți chinezii și coborîți în cală. Morții din ultima încăierare au fost azvîrliti în mare și cadavrele lui Zaldumbide și ale doctorului Cornelius dezlegate.

Acestuia îi pusese o pipă în gură și avea burta umflată. Au fost aruncate peste bord și corpurile lor drept hrană pentru pești. Au fost închise tambuchiurile și s-au dat ordine în vederea reorganizării.

Văzîndu-se iar împreună, olandezii și portughezii au deschis ostilitățile și, ca să se liniștească o dată cele două grupuri, au hotărît să aleagă la noroc cîte un reprezentant din partea fiecăruia, care să se bată între ei.

Chim, malaezul, făcea parte din tabăra olandeză ; în schimb negrul Demostene ținea cu portughezii ; se putea întîmpla ca destinul să-i aleagă pe cei doi prieteni să se bată între ei, dar n-a fost așa. S-a mizat cap și pajură și au ieșit la sorți Chim, malaezul, și Silva Coelho.

Tristán n-a mai avut ce să facă, așa că i-a lăsat să se bată, iar el s-a retras în cabina lui. Eu am rămas să asist la luptă. Se crăpa de ziuă. Pe cer se adunau fîșii de nori groși, prevestitori de vînt.

Cei doi care urmau să se înfrunte erau puternici, vicleni și mînuiau cuțitul cu îndemînare. Fiecăruia li s-a dat cîte o

haină ca să-și înfășoare brațul stîng și să se apere de lovituri.

A fost o luptă teribilă, în care cei doi dușmani săreau, se înșfăcau, se mușcau. Silva Coelho a reușit în repetate rînduri să-l apuce pe Chim de păr și a încercat să-l rănească, dar atunci malaezul se apropia de portughez pînă se făcea una cu el și-l mușca de încheietura mîinii, așa că celălalt trebuia să-și descleșteze degetele din părul lui Chim. La sfîrșit, într-unul din momentele acela, desprinzîndu-se brusc unul de celălalt, fără ca eu să pot măcar observa lovitura, l-am văzut pe Silva căzînd, scoțînd un strigăt și ducîndu-și mîna la pîntece. Avea o rană adîncă, pe unde sîngele curgea șiroaie.

— Omoară-l ! au spus toți.

Malaezul s-a aplecat peste el ca un șacal și i-a afundat cuțitul în piept cu atîta forță, încît vîrful s-a înfipt în scîndura punții.

Îndată, negrul Demostene împreună cu un alt marinar au luat cadavrul și l-au aruncat în apă.

— Bravo, Chim ! a strigat Tommy și a făcut cîteva tumbe și un magnific salt mortal, urmat de Mari-Zancos, care și-l luase pe mus drept protector.

Se făcuse ziuă. Căpitanul l-a numit pe Nissen pilot și a adăugat că va rămîne timonier pînă vor găsi pe cineva să-l înlocuiască.

Noul căpitan și secundul său s-au apucat să cerceteze ce măsuri trebuiau luate. Corabia era murdară, plină de gunoai și pete de sînge. Abia mai plutea ; o masă verde de vegetație se strînsese la proră și împiedica *Dragonul* să înainteze.

Căpitanul ne-a ordonat să coborîm baleniera și barca și să tăiem în două mlaștina aceea de vegetație marină, și după o muncă grea, am putut s-o desfacem și să ne deschidem drum.

În ziua următoare a început curățirea punții cu șomoioagele. Căpitanul a ordonat să fie puse la loc toate sticlele și butoaiile și a interzis bucătarului să mai dea băuturi fără consimțămîntul lui.

Străbătînd Pacificul

CU TOATE CĂ PLANUL NOSTRU ERA SĂ coborîm, prin Pacific, pînă la paralela 50—55 sud, s-a luat hotărîrea s-o pornim spre insulele Tahiti și să debarcăm pe una din ele cel puțin jumătate din chinezi.

Lipsa de apă nu ne mai preocupa ; în zilele care au urmat restabilirii păcii, pe vas plouase din plin și reușisem să ne umplem cisternele.

Cînd vremea s-a înseninat, ne aflam în fața unei insule din arhipelagul Tahiti. Ne-am apropiat de uscat, am trecut prin fața unor golfuri înguste, cu vegetație luxuriantă, și pînă la urmă ne-am oprit într-unul din ele.

Căpitanul a coborît în cală și le-a vorbit chinezilor. Le-a spus că erau prea mulți, că putea să se întîmple să rămînem iarăși fără apă, că se aflau în fața unei insule foarte bogate și că ar fi fost bine ca cel puțin jumătate să coboare. Aveau dreptul să aleagă singuri care din ei să rămîină și care să-și continue drumul pînă-n America. Chinezii au răspuns că unde se duc unii se vor duce și ceilalți și au decis să coboare toți.

Au ieșit din cală în grupuri de treizeci, cu bocceluțele în mînă, s-au urcat în balenieră și i-am condus spre plajă ; cînd mai era un braț sau chiar mai puțin pînă la fund, am aruncat toată chinezăria în apă. Au început să țipe ca niște pescăruși la vederea mării înfuriate ; au fost sfătuiți să se țină de mînă în lanț, și astfel au ajuns cu bine pe uscat.

După ce am scăpat de chinezi, a trebuit să curățăm cala, care devenise un focar de infecție.

Am luat-o spre sud, prin imensitatea aceea pustie a Pacificului, purtați de musonul de vest, în căutarea

strimtorii lui Magellan și a capului Horn. Pe drum am întâlnit niște baleniere, care ne-au indicat locul exact în care ne aflam.

Tot atunci s-a apropiat de noi o corabie care mergea în voia valurilor, pradă parcă disperării. Ne-au făcut semne și ne-au întrebat dacă avem vreun medic, le-am spus că nu și ne-au cerut chinină. Am căutat în dulăpiorul doctorului Cornelius, dar nu avea chinină. Singurul lucru pe care li l-am putut oferi au fost niște cutii de ceai. Pe vasul acela izbucnise o epidemie. Întreg echipajul, bolnav de friguri galbene, arăta îngrozitor : oameni jerpeliți, adevărate schelete îngălbenite, cu batiste și cîrpe pe cap.

În ziua următoare frigurile galbene au izbucnit cu mare violență și pe *Dragon* ; unul dintre marinarii olandezi, Stass, cuprins de febră, s-a ridicat din pat delirînd și, după ce a cîntat un cîntec straniu, s-a aruncat în mare. Secundul a obligat întreg echipajul sănătos să treacă în partea de la pupă și a transformat teuga de la proră în infirmerie. Teama care creștea printre marinari era atît de puternică, încît nimeni n-a mai vrut să se apropie de proră ; se trăgea la sorti cine să dea mîncare și apă bolnavilor, iar cel desemnat se ducea cu alimentele în vârful unei prăjini lungi, le lăsa și se întorcea în goană. Atunci, văzînd lipsa aceea de omenie, pe spaniolul José l-a cuprins indignarea și a spus că Isus ne poruncește să-i îngrijim pe cei bolnavi, să-i alinăm pe cei în suferință. Noi l-am ascultat în bătaie de joc și i-am spus :

— N-ai decît să te duci tu.

Și, spre marea noastră surpriză, don José s-a dus la infirmerie să-i îngrijească pe bolnavi.

Tristán cel cu cicatricea s-a dus să-l vadă pe căpitan și i-a propus să modifice cărțile de bord, să schimbe numele vasului și să-l trecem în stăpînirea noastră. Căpitanul i-a răspuns că, dacă mai venea o dată cu propunerea asta, o să dea ordine să fie arestat.

Tristán cel cu cicatricea a lăsat impresia că se conformează, dar nu numai că nu s-a conformat, dar a încercat să răstoale echipajul. Lucru foarte greu, fiindcă aproape toți marinarii erau în convalescență. Între ajutorul șefului de echipaj, bucătar și Tristán cel cu cicatricea s-a încheiat un

pact, în scopul de a pune mâna pe corabie și de a alcătui o bandă de pirați. Au hotărât să între într-o noapte în cabina căpitanului, să pună mâna pe el și să arboreze drape-lul negru.

Noi eram la curent cu mașinațiile lor, dar îi lăsam pe conspiratori să-și urzească mai departe planul, fiind convinși că n-aveau nici o putere. Într-o zi, pe înserat, când au început să se agite, i-am prins și le-am luat documentul care le atesta asocierea și o bucată pătrată de pânză neagră. Au fost arestați toți în afară de convalescenți. Unii iscăliseră, alții puseseră pe hîrtie o cruce, fiindcă nu știau să scrie.

Serafioul don José, care făcuse parte și el din pactul piraților, a murit de friguri. Omul acela era într-adevăr un sfînt. A murit recunoscînd că e un mare păcătos și vătîndu-se că nu se află lîngă el nici un preot catolic. Noi, bascii, am scăpat de frigurile galbene și de scorbutul care începuse să facă ravagii pe corabie.

Am navigat mai departe ; am tăiat paralela 50° sud pe la aproximativ 102° longitudine vestică. Ne-am apropiat de continentul american, pînă în dreptul insulei Dezolării.

Nici un caz de friguri galbene nu mai apăruse pe corabie. Căpitanului nu i se părea prudent să încerce trecerea prin strîmtoarea lui Magellan și s-a decis să treacă pe lîngă capul Horn, la mare distanță de uscat.

Numai cît te uiți pe hartă și nu se poate să nu te cuprindă frica prin locurile acelea : insula Dezolării, portul Foamei, golful Disperării... Dacă te apropiai de uscat, nu vedeai decît stînci goale și banchize de gheață. Era un frig îngrozitor și nu găseai nici un locușor unde să te adăpostești. Am petrecut zile îngrozitoare, întepenii de frig, și am fost cît pe-acî să ne ciocnim de un enorm bloc de gheață care plutea spre noi și pe care la început l-am luat, din cauza ceții, drept o corabie cu velele întinse.

Cînd am ajuns în insulele Malvine, ne-am odihnit în golful Singurătății. Apoi am urcat spre nord, traversînd Capricornul pe la 22° longitudine vestică și, profitînd de alizeele de sud-est și de curentul brazilian, am luat-o drept spre meridianul de la 18° sau 20° longitudine vestică.

Traversarea a fost norocoasă. Spre seară ne aflam în

dreptul insulei San Vicente, cînd un crucișător englez a semnalizat să ne oprim și a tras, în chip de avertisment, o salvă de bord.

Căpitanul s-a consultat cu secundul și cu șeful de echipaj. Vîntul bătea suficient de tare. Puteam scăpa cu ușurință. Începuse să se lase ceața. După ce au încheiat sfatul, căpitanul a dat ordin să punem corabia în pană. Noi, bascii, eram furioși. Să lăsăm *Dragonul* englezilor, care, sub un pretext oarecare, ne-ar fi spînzurat pe loc, era o nerozie. Știam prea bine cum se purtau englezii. Cînd puneau mîna pe o corabie care făcea negoț de sclavi, obișnuiau să-l spînzure pe căpitan și vindeau negrii pe contul lor ; dacă nava era suspectată de piraterie, rămîneau cu prada. Astfel, lucrau în același timp și pentru Umanitate și pentru buzunarul lor.

Pe noi puteau să ne acuze și de comerț cu sclavi, și de piraterie. Moartea căpitanului și a medicului, greu de explicat, nu puteau decît să ne compromită. Așa că era o prostie de neiertat să ne predăm.

Dar, cu toate că protestam cu toții în sinea noastră, manevrele au fost făcute și *Dragonul* s-a oprit. Vasul de război a coborît o șalupă, ca să vină să ne viziteze la bord. Ceața se lăsa deasupra mării, din ce în ce mai groasă. Echipajul nostru era neliniștit. Ce avea de gînd căpitanul ? Deodată răsună fluierul șefului de echipaj : trebuia schimbată manevra, doisprezece oameni au urcat nerăbdători pe catarge ca să întindă velele și aripile de trinchet ; pânzele pătrate și triunghiulare s-au întins ca să primească vîntul în plin, inelele au scîrțîit, vergile s-au întins cu putere, focurile mari, focurile mici, toată vela utilizabilă urma să fie folosită. Velele s-au izbit cu furie de catarge și una dintre ele s-a sfîșiat ; *Dragonul*, mirat parcă, a făcut un salt uriaș, s-a înclinat mai-mai să-și scufunde prora în apă, s-a întins în vînt și a pornit-o la drum.

— Ura ! Ura ! am strigat cu toții, entuziasmați.

— Liniște ! a spus căpitanul.

Vasul de război a înțeles șiretlicul și a început să tragă în noi ; dar grenadele lor n-au reușit decît să găurească cîteva pînze. Tristán cel cu cicatricea a propus să răspun-

dem și noi cu o salvă de tun, dar căpitanul i-a poruncit să-și țină gura.

În dimineața următoare am scos velele din buncăr și le-am înlocuit pe cele rupte. Soarta a făcut să se domolească vîntul ; navigam cu mare încetineală, abătîndu-ne cu bună știință din drumul normal al celorlalte vase.

Deodată, la căderea serii, am văzut din nou crucișătorul englez.

— Iată de ce mi-era frică, a murmurat căpitanul. Lucrurile astea nu se termină așa ușor.

Nava lor se afla în acel moment într-o poziție mai prielnică decît a noastră și a putut să se apropie cu o oarecare rapiditate. Am întins toate velele și am aruncat tunurile în mare ca să scăpăm de balast. Următorii noștri au început să tragă, au arborat drapelul englez, și, fără alte formalități, au tras un șir de salve, care a făcut să cadă pe coverta *Dragonului* o adevărată ploaie de bucăți de lemn, pulii și frînghiile.

Una dintre vele s-a rupt în două și a căzut transformată într-o grămadă de zdrențe, iar o bîrnă a căzut în capul unuia dintre oamenii noștri și l-a lăsat mort pe loc. La a doua salvă catargul mare s-a făcut bucăți, ca un tub de pipă de argilă, și a omorît un alt marinar.

A fost ridicat steagul olandez : zadarnic. Crucișătorul englez nu-și întrerupea focul.

Căpitanul nostru dădea ordine de pe dunetă ; am aruncat catargul mare în apă și am continuat să navigăm. În același timp a ordonat să fie scoasă baleniera ; am ridicat-o cu frînghiile și am coborît-o în mare, pe partea opusă celei unde se afla crucișătorul englez. Roata de la cîrma *Dragonului* s-a rupt.

Tristán cel cu cicatricea i-a spus secundului că, dacă nu avea nimic împotrivă, el o să facă o spărtură în fundul corabiei. Căpitanul n-a răspuns nimic.

Cel cu cicatricea a coborît în cală, împreună cu Old Sam, cu o coarbă, cu o daltă și cu un mai, și i-am auzit ciocănind acolo o bucată de vreme.

După cîțva timp, cei doi s-au întors pe punte.

Căpitanul și-a luat pe balenieră planurile și instrumentele din cabină ; cîțiva ne-am scos din cufere banii pe

care-i păstram. Ryp, bucătarul, a cercetat dulapurile lui Zaldumbide și, ajutat de doi prieteni de-ai lui, a apărut cu trei cufere de alamă.

Alți câțiva, din ordinul secundului, au coborât carabinele. Am luat cu noi trei cutii cu galeți, ace, foarfeci, tot ce am putut.

Baleniera avea un butoi cu apă și o lanternă pe care urma s-o folosim noaptea pentru a privi busola. Am mers remorcați de *Dragon* și protejați de el pînă cînd căpitanul a tăiat parîma și am început să ne îndepărtăm de corabie trăgînd la rame.

Dragonul a continuat să plutească scufundîndu-se încet, cîteva din grenadele englezilor au căzut în apă la mică distanță de noi. Cei de pe crucișător se temeau, fără doar și poate, de cine știe ce capcană, fiindcă se apropiau foarte încet de corabia părăsită.

Brusc, *Dragonul* s-a oprit și a început să se clatine. Părea un animal în ghearele morții. Prora s'a cufundat... pînă ce a dispărut în apă și pupa s-a ridicat în aer.

Pe urmă a coborît și pupa și s-a cufundat, stîrnind deasupra vîrtejuri și valuri uriașe.

Velele au dispărut maiestuos și n-a rămas nici urmă din *Dragon*.

Cînd s-a înnoptat, am ridicat pînza balenierei și am început să navigăm spre nord. Căpitanul voia să se îndepărteze de drumul obișnuit și să debarce pe una din insulele Canare. Aflînd că fuseseră luate cuferele lui Zaldumbide, a spus că cel mai bun lucru era să fie aruncate în mare; dar văzînd protestul tuturor a hotărît să se apropie de coasta africană, să îngroape cuferele într-un loc sigur și să se întoarcă în Canare. Toți am căzut de acord că era lucrul cel mai înțelept. Să ajungi pe una din insulele acelea cu niște lăzi pline de aur putea să pară suspect. Și mai ales că nu știam cu siguranță ce era înăuntru.

În ziua următoare, spre seară, a început să se zărească coasta africană; o coastă joasă de nisip care strălucea în soare, cu cîte o colină din loc în loc.

După spusele căpitanului, trebuie să fi fost aproape de colonia spaniolă Rio de Oro; din loc în loc se vedea cîte o colibă de mauri sălbatici și jerpeliți. Nu ni s-a părut po-

trivit să coborîm acolo, cu toate că eram înfometati. Am trecut printre insulele Canare și Coasta Africii, pînă ce am ajuns la vărsarea unui rîu unde ne-am oprit. Pe mal erau cîtiva arbori izolați, care ni s-au părut a fi măslini. Arboarele acesta, numit *argán*, are un fruct asemănător cu măslinele, dar mai rotund și mai galben.

La ora fluxului ne-am oprit în fața unei cetăți în ruină. Se spune că aici, la poalele Atlasului, se află multe asemenea fortărețe antice. Nimeni nu știe cine le-a construit și împotriva căror dușmani au fost ridicate. Castelul acela era din piatră cioplită, cu turnuri și arcade.

Îndată ce am ajuns, am deschis cu nerăbdare cuferele lui Zaldumbide. Primul a produs o mare dezamăgire: înăuntru erau o mulțime de fleacuri din acelea care se dăruiesc regișorilor africani. Celelalte două ne-au dat multă bătaie de cap pînă să le deschidem, dar le-am găsit pline cu monede de aur și giuvaieruri.

Fiecare ar fi vrut să pună mîna pe bogățiile acelea, dar auzindu-l pe căpitan că nu eram în siguranță, crucișătorul englez fiind în căutarea noastră, am luat hotărîrea să îngropăm cuferele.

Căpitanul ne-a arătat o stîncă în formă de con drept, cel mai bun loc pentru păstrarea comorii; am făcut o gaură sub stîncă și am îngropat în ea cele trei cufere.

Tocmai terminasem operația cînd și-au făcut apariția vreo duzină de mauri, rîioși, jerpeliți și înarmați cu niște puști vechi. Se gîndiseră, desigur, să ne ia prin surprindere; dar văzînd că eram mai numeroși și, de asemenea, înarmați ca și ei, ne-au făcut semne de prietenie.

Le-am propus să le dăm o carabină pentru doi miei și ei au acceptat. Căpitanul ne-a spus că era mai prudent să ne ducem la balenieră, fiindcă negrii aștia sînt cu toții niște trădători. Pe drum am pustiit toți arborii de *argán* pe care i-am întîlnit. Ne-am suit pe balenieră și unul din noi a rămas de pază pe o înălțime. Așteptam, cînd, deodată, a răsunat o rafală scurtă și sentinela împreună cu încă patru oameni ce se aflau lîngă mine au căzut la pămînt. Între ei, Burni. M-am apropiat de el, dar murise pe loc. O întreagă armată de mauri înainta pe furiș.

Ne-am suit în barcă și am vîslit cu furie pînă în mijlocul rîului ; curentul ne purta spre mare ; astfel că unica noastră grijă a fost să ne îndepărtăm de mal. Maurii au ieșit la lumină. Unii dintre ei s-au aruncat cu curaj în apă și doi au vrut chiar să se urce pe balenieră ; Arraitz i-a dat unuia o asemenea lovitură în cap cu patul carabinei, încît i-au țîșnit creierii în aer. Celălalt a fugit. Cei de pe mal au tras mai departe asupra noastră. Nu ne-au pricinuit nici o pierdere, în schimb noi am avut plăcerea să omorîm cel puțin o duzină din rîșoșii aceia.

Am plecat de acolo cu intenția să ajungem în insula Lanzarote.

Peste două zile ne-a prins o furtună din sud-vest, și cum vîntul, chiar dacă sufla foarte tare, era bun pentru navigație, nutream speranța să ajungem repede în insulele Canare. La lumina lanternei și cu busola în mînă, căpitanul studia planul.

Averse după averse ne-au muiat ca pe niște bureți, pînă ce am ajuns să dăm cu ochii de Lanzarote. Insula apărea ca un nor deasupra mării. Ne-am apropiat plini de speranță, cînd un blestemat de cutter cu pînze ne-a somat, printr-o salvă de tun, să oprim. Să rezistăm era imposibil. Căpitanul a cerut să se lege o batistă albă de o vîslă, în semn că ne predăm.

Nu știam dacă acest cutter avea sau nu vreo legătură cu vasul care ne vînase înainte, dar îndoiala ni s-a risipit foarte curînd, cînd am văzut crucișătorul cel mare apropiindu-se de noi.

Seninătatea căpitanului în clipele acelea ne-a umplut de uimire. Pe măsură ce înaintam spre cele două vase engleze, ne spunea ce trebuia să declarăm și ce era necesar să trecem sub tăcere pentru binele comun. Pe urmă ne-a explicat ce putea să invoce fiecare în scopul propriei apărări.

De negoțul cu chinezi se ocupau doar căpitanul Zaldumbide, medicul și portughezul Silva Coelho, pe care i-au omorît chinezii fiindcă îi înșelaseră. În ceea ce privește comerțul, nimeni nu știa nimic. Dacă vasul se ocupase cu negoțul de sclavi, asta se întîmplase înainte de a ne fi urcat noi pe el.

Căpitanul s-a arătat așa cum era, liniștit și sigur pe el. Am ajuns la vasul englez; ne-au interogat pe toți și cu toții am povestit, mai mult sau mai puțin la fel aceeași istorie, cu aceleași detalii, făcând tot posibilul să scăpăm de responsabilitate.

Eu mi-am permis să pledez pentru căpitan și să spun că era un om căzut în dizgrație, dar de onoare și cinstit cum nu sînt mulți.

Seninătatea l-a salvat pe căpitan și poate și informațiile noastre. Englezii, ciinoși din fire, n-au nevoie de multe formalități ca să trimită la spînzurătoare un căpitan suspect de piraterie. Nu degeaba au făcut ei piraterie timp de sute de ani.

Tristan cel cu cicatricea s-a răzvrătit de la început și a fost pedepsit în repetate rînduri. Noi, ceilalți marinari, am fost tratați fără prea multă severitate, obligați doar să facem treburile cele mai grele.

Am ajuns la Plymouth; luam parte la manevra *Argonautului*, căci așa se numea vasul englez pe care eram prizonieri, cînd, la mică distanță de noi, a trecut un vas francez. Cum l-am văzut m-am aruncat în apă fără să bage nimeni de seamă, și am reușit să mă agăț de ancoră.

Am ajuns la Dunkerque și m-am îmbarcat pe o goeletă de o sută cincizeci de tone, ca să merg în Islanda la pescuit de batog. Am stat un timp în insulele Loffoder apoi, din întîmplare, am ajuns la Bordeaux ca să cumpăr vele, și aici am rămas; am deschis un mic magazin de frînghii, m-am căsătorit, și negoțul meu a luat avînt.

Despre soarta celorlalți nu știu nimic. Eu am apucat-o pe drumul cel drept, și de atunci au început să-mi meargă toate din plin. Asta e povestea mea.

Bătrînul tăcu și continuă să mă privească cu ochii lui cenușii.

— Care credeți că era adevăratul Ugarte dintre cei doi? l-am întrebat. Cel cu cicatricea sau celălalt?

— Cel cu cicatricea, mai mult ca sigur. Celălalt n-a vrut să-și dezvăluie numele.

M-am despărțit de Itchaso și m-am urcat pe fregata mea.

Nu mai aveam nici o îndoială asupra faptului că unchiul meu Aguirre navigase pe *Dragon*. Un lucru nu înțelegeam : cum de îi cedase Ugarte numele lui.

Ca să mă încredințez de adevărul celor spuse de bătrînul din Bordeaux, l-am însărcinat pe avocatul Companiei pe socoteala căreia navigam să se intereseze la Londra dacă printre corăbiile capturate de acum treizeci de ani apărea și baleniera *Dragonul*.

N-a durat mult pînă am aflat ceea ce doream, și într-adevăr mi-au trimis o relatare despre cum fusese prinsă în dreptul Canarelor baleniera acestui brick suspect de piraterie și o listă a echipajului în care figurau numele lui Juan de Aguirre și Tristán de Ugarte.

Nu încăpea îndoială că între aceste două persoane exista o strînsă legătură. Dar care ? Nu-mi puteam da seama.

Cartea a cincea

**JUAN MACHÍN,
MINERUL**

Veste proastă

TOATE OCUPAȚIILE CARE MĂ AJUTAU să-mi uit puțin neliniștile cauzate de dragoste s-au dovedit dintr-o dată inutile, cînd am primit o scrisoare de la Genoveva, fiica lui Urbistondo.

Genoveva îmi scria că Juan Machín, puternicul proprietar de mine din Lúzaró, îi dădea tîrcoale lui Mary. Pentru moment, ea nici nu-l lua în seamă, dar el o urmărea peste tot și o asedia cu tot mai multă îndîrjire.

Întreg cartierul pescăresc era preocupat de această poveste.

La primirea acelei scrisori m-am hotărît să mă întorc la Lúzaró; înainte mă gîndeam să amîn căsătoria pînă cînd voi mai aduna ceva bani, dar, văzînd acestea, fără să mai șovăi, m-am hotărît să mă însor imediat. Bineînțeles dacă Mary ar fi fost de acord. Aș fi rămas cîtva timp la Lúzaró, ne-am fi stabilit apoi la Bordeaux și aș fi putut pleca iar pe mare.

Hotărîrea mea era definitivă, așa că am scris Companiei, m-am interesat în port dacă era vreo corabie care pleca spre coasta Spaniei și m-am îmbarcat pe una care mergea la Bayonne.

Țin minte că era o căldură de august apăsătoare, insuportabilă. Îmi simțeam ochii arzînd tot uitîndu-mă la plajele nisipoase, la dunele gălbui, la bălțile înconjurate de pini și la reflexele mării.

Cu mine mai călătorea și un basc îmbogățit peste ocean care se îmbarcase pe corabia pe care mă aflam la Buenos Aires. Tot drumul din America pînă în Europa n-a îndrăznit să-mi vorbească. Trebuie să fi fost un om foarte timid. Pe urmă, pe corabia care ne ducea la Bayonne, s-a apropiat de mine și am început să stăm de vorbă. Petrecuse douăzeci și cinci

de ani în pampas și reușise să se îmbogățească. Nu avea familie și nu știa ce să facă, nici unde să se stabilească.

Era un om încă în toată puterea, bine făcut, voinic, cu trăsături nobile, cu părul încărunțit.

M-a îndurerat cu poveștile lui, și ascultându-l mi-am mai uitat necazurile. Omul acela era un Hamlet, un Hamlet țăran, unul dintre oamenii care mi-au lăsat cele mai triste și mai deprimante amintiri.

Acest Hamlet venit din America mi-a amintit un cântec basc de un epicureism puțin grotesc și care sună astfel :

*Muduan ez da guizonic
Nic aña malura dubenic
Enamoratzia lotzatzenau*

*Ardo eratia moscoritzeanu
Pipa fumatzia choratzenau
Ay zer consolatucotenau !*

(Nu-i om pe lume mai fără noroc ca mine. Gîndul la dragoste mă face să roșesc, mirosul vîntului mă-mbată, din fum de pipă-ndată ameteșc. Vai ! Cine poate să m-aline ?)

Am ajuns la Bayonne împreună cu acest Hamlet și am avut norocul să dau peste un mic vas de cabotaj care mergea la Lúzaro și se numea *Rafaelito*. Urma să plece în zori. Mi-am urcat cuferele pe vas, m-am întins pe un colac de frînghie și am așteptat plin de nerăbdare s-o luăm din loc. Trăgeam nădejde să se pornească vîntul ; în întuneric, spuma mării strălucea puternic.

Înainte de răsărit au început pregătirile pentru plecare. Nu adia nici un pic de briză, marea era liniștită, stelele sclipeau cu o lumină vie.

Vedeam umbrele marinarilor pe punte, cum alunecă dintr-o parte în alta, și auzeam cum pășesc cu picioarele lor goale.

Ceasul catedralei din Bayonne a bătut ora trei, și patronul a dat ordin de plecare. Echipajul era format din șase oameni : patru marinari, timonierul și un mus.

Am plecat purtați de curentul Adour, am tăiat-o pe la Boucau, și la răsăritul soarelui am trecut frontiera trăgînd la rame.

Apoi marinarii au ridicat vîslele. Scripetii celor două vele au început să scîrție, inelele au luat-o la goană pe frînghie, și o formă întunecată s-a ridicat în aer, deasupra mea. Nu se simțea nici o pală de vînt. Noaptea era liniștită și umedă. În depărtare scliffea cu intermitențe lumina roșie de la capul Higuier.

Deodată vela s-a agitat tremurătoare și s-a întins ca sub o lovitură de bici; vasul s-a înclinat pe o parte și a început să alunece în zbor. Patronul s-a așezat la echea cîrmei, iar marinarii la bord. Valurile se izbeau de proră și susurau dulce. Mergeam lăsînd în urmă o dîră de un alb strălucitor, în lumina zorilor.

Soarele se despărțea de valuri și suia pe cerul senin, gonind pîcla; velele se colorau cu roșul soarelui ce se ridica din mare și se umflau din ce în ce mai mult. Patronul le vorbea oamenilor și le porunca din cînd în cînd să tragă de frînghii ca să mai adune velele. Musul cînta la proră un cîntec basc. Era un cîntec vesel și trist în același timp, monoton și totuși plin de modulații.

Am trecut pe lîngă Biarritz și stîncile lui, și am început să înaintăm prin fața liniei de dune albe care formează coasta basco-franceză, pînă am ajuns la promontoriul din ardezie de la Socoa. Larrun apăru tăind cerul și, în depărtare, munții Spaniei.

Vîntul se întetise; *Rafaelito* zbura ca un pescăruș; coasta, ieșită din ceață, plină de stînci întunecate, se contura cu limpezime.

La comanda patronului cei patru marinari de pe micul nostru vas au început să pună, cu lovituri de ciocan, o pană mare la catargul cel mai înalt, ca să încline vasul în partea dinspre vînt.

Aceste vase de cabotaj, ca și unele vase de pescuit, au condiții de navigație atît de proaste, încît trebuie să încline catargul spre partea din care bate vîntul, oricît ar fi acesta de slab. Ca să poată naviga, se bizuie doar pe dibăcie; orice rafală mai puternică le poate răsturna.

Puțin înainte de amiază vîntul s-a schimbat ; înaintam lăsînd în urmă coasta franceză, colinele ei dulci și joase, plajele aurite și stîncile de ardezie roase de mare.

Am depășit Hendaya și Fuenterrabia, așipite sub soare, la marginea rîului Bidasoa. Ne aflam în fața satului Jaiz-quibel. Se făcuse ora prînzului. Musul aduse un blid cu cartofi și batog, de unde am mîncat cu toții frățește.

Briza slăbea din ce în ce mai mult ; mergeam înaintînd încet de-a lungul coastei basce.

După prînz, atmosfera devenise sufocantă ; soarele împrăstia o ploaie de foc ; marea se întindea liniștită, ușor încrețită, fără valuri, doar cu ușoare ondulații ; cu respirația ritmică a unui monstru bun, adormit ; apa, somnolentă, reflecta coasta cu toate detalile ei, în după-amiaza aceea leneșă și splendidă. Priveam apele fără nici un gînd, stăpînit de o vagă tristețe.

Din cînd în cînd,usul se întorcea la cîntecul lui. În depărtare se vedeau vag satele și marea, mai albastră, de un albastru de Prusia, aproape de coastă. Stîncile falezei apăreau ornate cu o dungă neagră lăsată de maree, și plajele umede sclipeau în soare.

Înainte de a ajunge la Orio, vîntul s-a oprit de tot și velele au rămas neclintite, încrețite în pliuri mari, ca moarte, în calmul absolut al după-amiezii.

Unul dintre oamenii de pe vas a scos împreună cu musul unelte de pescuit, în timp ce marinarii ceilalți continuau o discuție lungă în bască, despre asociațiile de pescari din Lúzaro.

Am petrecut așa ore întregi, nemișcați, în același loc. Lîncezeala după-amiezii îmi potolise nerăbdarea.

Să fi fost vreo cinci și jumătate cînd, deodată, marea a prins să se încrețească în valuri rotunde, largi, care se adînceau și creșteau cu repeziciune. Puștiul s-a cățarat pe catargul vasului ca o veveriță, să îndrepte o pulie.

Vîntul reîncepuse să bată, am început să plutim încet. Am luat-o prin fața coastei înalte și abrupte din Orio, am trecut de plaja Zarauz și am lăsat în urmă muntele San Antón, care se înălța deasupra mării ca o balenă cenușie.

Soarele cobora spre orizont, apropiindu-se din ce în ce mai mult de suprafața mării ; discul lui roșu dădea im-

presia că valurile ar fi făcute din metal topit. Pe cer se iveau nori colorați viu și strălucitori, ca niște dragoni de foc, agitându-se în gura unui cuptor.

Norii mari și purpurii și norii stratus, întunecați, în formă de pești au acoperit în cele din urmă soarele. Din când în când se deschidea o spărtură și ieșea un mănunchi de raze care umpleau marea de culori trandafirii și viorii, reflexe care nu ajungeau în interiorul valurilor, fiindcă ele se desfăceau găunoase în umbră, într-un albastruverzui foarte pronunțat.

În dreptul Zumayeii soarele s-a ascuns definitiv, vopsind cu roșu apele, și întunericul s-a pogorât asupra mării; n-a durat mult imperiul tenebrelor; cerul, întunecat, s-a limpezit încet-încet și luna, galbenă, enormă, a apărut în vârful unei grămezi de nori și a început să lumineze fantastic falezele negre ale coastei și să strălucească în valuri cu nenumărate reflexe și licăriri.

— O să plouă, a spus patronul arătându-ne luna înconjurată de un nimb de abur roșiatic.

Vântul, care sărise pe alt cadran, deveni din ce în ce mai puternic pe măsură ce noaptea înainta, și astfel am putut să navigăm iar. Velele tremurau acum din nou, se nelinișteau, se înfuriau, era în ele o minie ca de ființă vie, și străluceau foarte albe în lumina lunii. Vasul înainta jucând pe valurile întunecate, cu reflexe și cu blinde meandre de spumă; unele regulate, altele împrăstiate și rupte.

Lângă vas apa scotea un murmur ușor, întrerupt din când în când de zgomotul cite unei izbituri de val; șoaptă misterioasă și monotonă. Spumele fosforescente pe coama neagră a valurilor păreau tritoni luminoși, care ne urmăreau în joacă.

Am trecut prin fața plajii Sufletelor. Bisusalde și casele din Izarte aflate lângă faleză se vedeau în lumina lunii.

Apoi Frayburu, cu dezolarea și tristețea lui dintotdeauna.

Am ocolit muntele Izarra și am traversat bariera.

Luminile portului se răsfrîngeau în mare; din loc în loc, în orașel, strălucea cite o fereastră luminată. Am pă-

truns într-una din fișile dintre bărcile de lângă cheiul liniștit.

Vasul înainta încet; eu le ajutam marinarilor la manevre.

— O să trimit îndată un om să-mi ia lucrurile. Mă duc, fiindcă sint foarte grăbit, am spus.

— Bine, bine, mi-a răspuns patronul.

Am sărit din barcă în barcă pînă am ajuns la treptele de pe chei. Era pustiu. Și deodată m-a cuprins teama. Trecînd pe la atelierul de strunjit al lui Zelayeta am dat peste prietenul meu; l-am luat de braț și l-am întrebat ce se vorbea în sat despre Mary și Machín. Răspunsul lui m-a liniștit. Era adevărat că Machín îi făcea curte fetei, dar ea nu-i dădea nici o atenție.

— Poți fi fără grijă, mi-a spus.

Ceva mai domolit, m-am dus acasă.

Zile fericite

ADOUA ZI M-AM DEȘTEPTAT FOARTE devreme. Timpul era frumos. Am scos un scaun pe balcon, m-am așezat și, rezemat de balustradă, am cercetat cu privirea orașelul și casa în care locuia Mary.

Soarele se ridica, risipind ceața ; clopotnița veche, casele, portul, vârful sparge-valului, îmi apăreau rînd pe rînd în fața ochilor.

Nu știu de ce, dimineața are asupra mea o influență deprimantă ; îmi distruge iluziile ; tot ce mi se pare ușor de realizat în timpul nopții îmi apare în zori plin de dificultăți.

Era prea devreme ca să mă duc s-o văd pe Mary. Nerăbdarea pusese stăpînire pe mine ; am ieșit din casă și pe drum m-am întîlnit cu bătrînul doctor. Îi plăcea să se trezească foarte devreme și ieșea în zori, să-și facă vizitele. L-am salutat, am mers cu el o bucată de drum și l-am întrebat dacă o cunoaște pe Mary și dacă știe ce se spune prin tîrg despre curtea pe care i-o face Machín.

— Nimic rău. Poți fi liniștit. Nu cred să-i facă curte lui Mary. E foarte corect cu ea și-i acordă respectul cuvenit.

— Totuși..., am murmurat.

Cuvintele medicului nu m-au liniștit și, cu pornirea pe care o avem toți de a ne spori propriul rău, i-am cerut informații despre Machín.

— Machín este un om cu o voință de fier, mi-a spus medicul. Cred că-l cunoști.

— Nu, dacă nu mă-nșel, nu l-am văzut niciodată.

— Dar nu se poate să nu fi auzit vorbindu-se despre el.

— Puțin.

— Află că Machín este fiul unui om din satul bunicii tale. Nu știu dacă a mers pe mare sau nu, dar, dacă a făcut-o, ocupația asta nu i-a fost pe plac. Când o pornea hoinărind prin sat, mă gîndeam că e un lord Byron de tavernă. Juan Machín s-a dus la Bilbao și s-a amestecat cu toți acei pierde-vară și terchea-berchea care mișună noaptea prin cartierul Miravilla ; dar, pe neașteptate, haimanaua aceea netrebnică s-a transformat într-un om întreprinzător ; a venit la Lúzaró, a cumpărat minele Beracochea și a început să le exploateze. În patru-cinci ani a reușit să cîștige sume fabuloase. Ajuns la deplină maturitate, la patruzeci de ani, s-a însurat cu o domnișoară bogată și îngîmfată, dar se pare că s-a săturat de izmenelile ei. Pescarii îl urăsc fiindcă dă tîrcoale fetișcanelor frumoase din cartier. În ceea ce o privește pe această englezoaică, logodnica ta, nu cred că și-a pus ochii pe ea ; dar dacă vezi că nu-i dă pace, anunță-mă, și eu am să-l chem pe Machín și-am să-i spun ceva care o să-l potolească.

M-am despărțit de doctor, care trebuia să intre într-o casă de peste drum, și m-am întors în orășel. Nu mă simțeam în apele mele. Am mai așteptat cîtva timp. Primirea pe care mi-a făcut-o Mary mi-a alungat toate neliniștile. Am ieșit din casa lui Recalde nebun de fericire.

Întors acasă, i-am spus mamei că mă însor cu Mary ; ea n-a răspuns nimic ; dar în ziua următoare mi-a spus că Mary e o fată de treabă, dar că aș fi putut face o partidă mai bună. Eu i-am răspuns vesel că important nu era să fac o partidă bună, ci să fiu fericit.

Am scris la Bordeaux c-o să mă întorc mai tîrziu decît promisesem.

În fiecare zi o așteptam pe Mary după ce-și termina slujba, și ne plimbam împreună, singuri sau în tovărășia Cashildei, fata lui Recalde. Ne așezam pe sparge-val și priveam cum se frămîntă marea între stînci. Cîțiva prieteni m-au anunțat că Machín mă spionează.

— Ai grijă, au adăugat. Machín are mațe peștițe.

Mi se părea o amenințare ridicolă. E adevărat că atunci cînd se întîlnea cu mine mă privea pieziș ; dar mai departe nu mergea. Machín abia sosise la Lúzaró ; avea o minunată

goeletă pentru călătorii de plăcere, destul de mare, foarte elegantă, lucrată în Anglia, și adesea se plimba cu ea pe mare.

Prima duminică pe care am petrecut-o la Lúzaró a fost una dintre zilele cele mai fericite din viața mea. Toată ziua și toată seara am fost împreună cu Mary.

După prînz, cînd m-am dus la Recalde să-mi caut logodnica, m-am întîlnit cu Genoveva. Am întrebat-o de tată-său, marele Urbistondo, și de toată progenitura lui și, cu toate că se împotriva și se înroșise toată, am îmbrățișat-o cu căldură.

Lui Mary nu i-a făcut prea mare plăcere îmbrățișarea pe care i-am dat-o prietenei ei, dar supărarea i-a trecut repede.

— Ce-i cu Quenoveva? am întrebat-o pe Mary. E mai palidă și mai tristă ca înainte.

— E puțin îndrăgostită.

— Adevărat?

— Da.

— De cine?

— De un marinar pe care nu-l cunoști și pe care-l cheamă Agapito. Iar el nu-i prea dă atenție.

— Nu? Ce pușlama! Ce și-ar putea dori mai mult imbecilul ăsta?

— Dacă nu-i place...

Mi se părea absurd ca un simplu marinar să disprețuiască o fată ca Genoveva; dar n-am vrut să mă cert cu Mary pentru atîta lucru.

Peste cîteva zile era Înălțarea Sfintei Cruci, și sărbătoarea urma să aibă loc pe Aguiró, un munte din apropiere de Lúzaró. Am mers cu Mary, cu soția lui Recalde, cu fiul său și cu Genoveva, care luase cu ea toată progenitura lui Urbistondo. Aveam cu noi un coș mare cu provizii, pe care Genoveva l-a purtat pe cap pînă în vîrfurile muntelui, fără să îngăduie nimănui s-o ajute.

Am luat-o pe drumul spre Elguea. Nu-mi dădusem seama niciodată de frumusețea acestui drum. De o parte era muntele, plin de stejari, mure, ferigi, și toate soiurile de plante sălbatice și flori de munte; de partea cealaltă, jos, marea, între castani și stejari de piatră.

După-amiaza de duminică era de un calm și de o liniște desăvârșite ; nu era nici prea cald, nici prea frig, și un parfum discret plutea în aer ; oamenii urcau pe munte ; privindu-i, prin frunzișul pădurii, cum suie povârnurile, țăranii aceștia păreau niște păstori veniți să se închine la Ieslea Domnului.

Vorbeam și rîdeam ; dar în adîncul sufletului eram preocupat numai de fericirea mea și mă bucuram de frumusețea zilei, de liniștea aceea întreruptă de zgomotul mării, de miremele de toamnă ale pămîntului.

Am ajuns în vîrfurile muntelui unde urma să aibă loc sărbătoarea. Am intrat în schit. Înăuntru străluceau luminile, aurul icoanelor sclipea și corabia agățată de trapez se clătina cu pînzele desfășurate.

În luminișul de lîngă schit, înconjurat de un zid scund, văruiat, stăteau cîteva tete. A trebuit să cumpăr un șirag de covrigi albi și să-i împart puștilor Quenovevei și copilului Cashildei.

Ne-am dus apoi să îmbucăm ceva lîngă niște tufe de ferigă. Jos, în depărtare, se vedea Lúzaro, ca un sat în miniatură. Nici o barcă nu se zărea pe mare. După ce-a mîncat toată lumea, ne-am strîns în luminișul din jurul schitului.

— Ei, Shanti, trebuie să dansezi ! mi-au strigat mai mulți pescari bătrîni, și cîțiva m-au încurajat bătîndu-mă pe umăr.

— Cum să nu, să dansăm.

Într-adevăr, cînd s-a pornit muzica, eu am fost primul care am început să joc împreună cu Mary.

După fanfară s-a pornit tamburina. Genoveva îl privea pe Agapito melancolic, cu coada ochiului ; eu m-am apropiat de el și, dîndu-i un cot, i-am spus :

— Du-te, nu fi prost ; ia-o la dans.

S-a hotărît. Agapito făcea parte dintre bărbații îngîmfați care se cred grozavi, și căroră stupiditatea iremediabilă a femeilor (cel puțin așa credem noi, bărbații) le dă aripi. Agapito dansa *ex cathedra*. M-am hotărît să încerc să dansez fandango în sunetul tamburinei, dar cum nu știam să-mi mișc picioarele, i-am făcut pe toți să rîdă de mine.

— Bravo, Shanti ! Bravo ! mi-au strigat bătrînii, care se apropiau să mă privească, toți în rînd, cu mîinile vîrite în buzunarele pantalonilor.

— Cred că dansez ca un lup de mare, i-am spus lui Mary.

Nu-și putea opri rîsul. Pînă la urmă am reușit să stricăm dansul. Ea, nemaiputînd dansa din pricina rîsului, eu săl-tînd greoi, cu grația unui urs alb printre ghețuri, lîngă Quenoveva și Agapito, atît de serioși și de gravi, eram o insultă la adresa tradițiilor celor mai venerabile ale țării.

E știut că între aceste tradiții religia și dansul sînt cele mai importante. Și Voltaire a spus, pe bună dreptate, că poporul basc este un mic popor care dansează pe culmile Pirineilor.

După ce am dăntuit și am țopăit cît am vrut, am luat-o înapoi, însoțiți de larma copiilor și de cîntecele flăcăilor și fetelor.

La căderea nopții eram din nou la Lúzaró, în piață, la dans.

După fiecare dans, în care eu mă acopeream de glorie, spre marea veselie a lui Mary, făceam o plimbare pe Alameda. Pe la zece, după o seară de gimnastică și o serie neîntreruptă de habanere și jote, executate (așa cum se spune pe la noi) ba de fanfară, ba de tamburină, s-a tras o salvă de arificii, spre delectarea oamenilor de rînd și a pescarilor.

Quenoveva și-a lăsat toată puștimea la o rudă ; Cashilda l-a dus acasă pe fiul ei, viitorul antropolog, și am mers, Quenoveva și Agapito, Cashilda, Mary și cu mine, să dăm o ultimă raită pe la sparge-val. La Lúzaró acesta este un obicei străvechi.

Ajunși la crucea sparge-valului, bărbații obișnuiesc s-o atingă cu mîna și femeile cu buzele.

Pe drum Cashilda mi-a explicat o datină pe care n-o știam. Dacă fetele își doresc un logodnic marinar — mi-a spus — trebuie să sărute crucea în partea dinspre mare, dacă îl doresc cu ocupație de uscat, pe partea dinspre pămînt.

După cît se pare, sînt și unele care nu văd nici un inconvenient ca logodincul să fie amfibiu.

Am ajuns la sparge-val, și Quenoveva și Mary au sărutat crucea în partea dinspre mare.

Cînd ne întorceam acasă, profitînd de un moment cînd Cashilda era întoarsă cu spatele, am vrut s-o sărut pe Mary și să-i plătesc sărutul pe care-l dăduse crucii, dar a fugit de mine rîzînd.

O noapte pe Frayburu

CU TOATE CĂ O VEDEAM ÎN FIECARE seară, îmi petreceam noapte după noapte în fața casei ei. Îndrăgostiții nu se satură niciodată. Ea apărea la fereastră, mă vedea, mă saluta și închidea obloanele de la balconul camerei.

Aveam nevoie să fiu singur ca să-mi pot savura fericirea și, în loc să mă duc la cazino sau acasă, mă duceam la sparge-val, mă așezam pe parapet cu picioarele în afară și priveam marea, la lumina lunii sau a stelelor, cum se frământa în vârtejuri furioase.

Într-o noapte, pe la sfârșitul lui septembrie, întârziaseam. Eram singur la sparge-val ; lovindu-se de stînci, marea agitată scotea niște zgomote ca o rafală de tunete și ridica nori de spumă.

Am auzit cum bătea ora unsprezece în orologiul din turnul bisericii, și m-am îndreptat spre casă. Pe drumul sparge-valului se aflau două năvoade mari puse la uscat și, ca să nu le rup călcînd peste ele, am luat-o pe țărmul dinspre chei. Mergeam grăbit, fluierînd, cînd, pe neașteptate, doi oameni s-au repezit asupra mea, m-au înhățat și, înainte de-a putea striga, mi-au astupat gura și mi-au legat brațele.

Am crezut că vor să mă arunce în apă, și gândurile mele s-au îndreptat din nou către Mary.

Cei doi bărbați m-au coborît îndată pe rampa cheiului și m-au rostogolit pe puntea unui vas, la proră. La pupă se afla un om înfășurat într-o haină de ploaie, căruia nu i se vedea fața. Cu toate astea l-am recunoscut. Era Machín. Mă luase pe goeleta lui.

În ce scop ? Fără îndoială avea de gând să-mi joace o festă urîță.

Cei doi bărbați m-au lăsat legat și cu gura astupată, au luat fiecare câte o vîslă și, împingînd în pereți și lopătînd, au dus vasul la capătul digului. Acolo au tras de frînghii ca să ridice velele, scripeții au scîrțîit și două forme întunecate au apărut în noaptea neagră.

Vela mare s-a întins cu o pocnitură, ca și cum ar fi fost gata să se rupă ; pe urmă s-au ridicat și celelalte vele ; vasul se răsuci brusc ; eu m-am prins ca să nu cad în apă. Am început să navigăm cu mare viteză.

Deasupra capului meu vela se agita furioasă, ca nebună ; scripeții scîrțiau, marea se lovea de vîrfurile ascuțite ale ciocului de proră și murmura, povestind parcă ceva. Din cînd în cînd, spuma ajungea pe covertă și mă albea din cap pînă-n picioare.

Noaptea era foarte neagră, vîntul sufla cu furie, norii întunecați se întindeau pe cer și lăseau ici-colo porțiuni mai limpezi, unde străluceau cîteva stele.

Am făcut un efort și mi-am scos batista din gură. Am respirat adînc. Pe urmă am început să mă gîndesc la rece.

„Ce voiau oamenii aceia de la mine ? Dacă Machín intenționa să mă arunce în apă ce mai aștepta ?“

Am traversat bariera înclinîndu-ne tare. Mergeam escaladînd unul după altul munții aceia de apă și coborînd apoi în abisuri adînci.

Întunericul era atît de profund, încît nu se vedea dincolo de bord decît spuma valurilor care scliffea în beznă.

Am făcut un efort ca să mă întorc și să privesc înainte. La doi metri de focul mare domneau tenebrele și valurile întunecate, cu concertul lor neîntreput de zgomote și murmure.

O oră mai tîrziu eram în fața stîncii Frayburu. Nu știu cum a putut Machín să ancoreze lîngă stîncă pe un asemenea întuneric și cu tălăzuirea aceea teribilă. Făcuse dovada că era un pilot îndrăzneț.

Ancoră prora micii goelete în nisipul Frayburului.

— Luați-l, spuse Machín oamenilor săi, și lăsați-l acolo sus. Ai să ai un răgaz bun de cugetat, adăugă cu ironie, adresîndu-mi-se. Știi acum că femeia aceea nu e de tine.

Să-ți intre în cap. Azi mă mulțumesc să te las aici, ca să ți se mai coacă ideile ; a doua oară ai să te duci să le ții tovărășie peștilor.

L-am privit cu stoicism și nu i-am răspuns. Ce rost avea să protestez, cînd protestul tot n-ar fi servit la nimic ?

Marinarii au intrat în apă, m-au apucat bine, unul de umeri, altul de picioare și cu mari eforturi m-au urcat pe platforma de stîncă și m-au trînit între buruieni și mărăcini.

Pe urmă s-au urcat amîndoi pe vas și am auzit zgomotul pe care-l făceau îndepărtîndu-se.

— Noapte bună, mi-a mai spus Machin în bătaie de joc.

Mi-am păstrat stoicismul ; mi-am adus aminte că trebuia să am un briceag în buzunar, și gîndul acesta mi-a dat curaj să fac un efort ca să-mi dezleg legătura de la mîini.

Noaptea era atît de neagră, că nu vedeam unde și în ce poziție mă aflam ; mi-era teamă să nu cad în mare la o mișcare mai bruscă. Valurile se spărgeau în întuneric, la cîțiva pași de mine, cu un zgomot trist și disperat.

După multe strădanii și trudă, jupuindu-mi pielea la o mîină, am reușit să desfac legătura. Mi-am scotocit buzunarele și am găsit briceagul. L-am deschis și am tăiat funia cu care îmi legaseră picioarele. M-am așezat pe platformă ; eram amorțit. O spaimă groaznică mă cuprindea cînd mă gîndeam că, la o mișcare cît de mică, s-ar fi putut să mă prăvălesc în gol.

Nu îndrăzneam să mă ridic și să văd ce suprafață avea stîncă ; mi se părea că dacă mai fac un singur pas nu mai am pămînt sub picioare, sau că stîncă pe care mă aflu e atît de înclinată, încît, la cea mai mică mișcare, aș fi putut să cad.

Vîntul venea în rafale violente, făcînd un zgomot de parcă toate furiile infernului s-ar fi dezlănțuit asupra mea. Am petrecut o noapte groaznică ; eram înghețat și ajunseseam la capătul puterilor. Din cînd în cînd mi se făcea iar frică să nu alunec. Înțelegeam că era o impresie neîntemeiată, dar teama era mai puternică decît puterea mea de analiză, și

mă prindeam de stînci, pînă-mi răneam palmele, și strigam cuprins de delir, ca un nebun.

Cînd a început să se lumineze am simțit cum mi se ia o piatră de pe inimă, și pieptul respiră mai în voie.

Lumina începea să argintească marea, care acum era potolită și netedă.

Strălucirea dimineții creștea cu repeziciune ; zarea se înroșea ; nori îmbujorați începeau să apară pe cer, și discul soarelui ieși din adîncul mării.

Dintre mărăcinii și buruienile Frayburului, unde eram întins, s-a ridicat un stol de lăstuni și pescăruși.

Marea întreagă se lumina. Briza ușoară făcea să tremure porumbiștea din Izarte ; cîte o rîndunică, singură, speriată parcă, săgeta cerul și se pierdea în întinderea nesfîrșită.

M-am gîndit ce să fac. M-am hotărît să aștept să treacă vreo barcă prin apropiere. În cel mai rău caz, profitînd de marea joasă, puteam merge din stîncă în stîncă pînă la peștera din muntele Izarra și să ies de acolo cum făcusem în copilărie, împreună cu Recalde, dar drumul era periculos și, pe urmă, nu-mi făcea nici o plăcere să intru singur în grotă aceea.

Lucrul cel mai înțelept era să am răbdare. Poate că mama îmi și anunțase dispariția. Văzînd că se făcuse dimineață și nu mai apăream, biata de ea era desigur disperată la gîndul că mi s-a întîmplat ceva rău !

Începeau să iasă în larg bărcile pescărești. Am strigat, dar erau prea departe ca să mă poată auzi și nici să mă vadă nu era cu putință. Atunci mi-am amintit de felul în care comunica străjerul cu pescarii, la mare distanță : făcea fum de semnalizare. Am căutat în buzunare, aveam chibrituri. N-aveam paie, dar mărăcini erau din belșug.

Nu voiam să-mi irolesc chibriturile încercînd să aprind ierburi prea umede ; am tăiat cu briceagul buruienile cele mai uscate și le-am pus într-o cavitate a stîncii, uscată de vînt.

Am așteptat să iasă soarele și să se zvînte puțin ierburile tăiate.

Am încercat să le aprind fără hîrtie ; n-am putut. Am căutat prin buzunare. Am găsit cîteva scrisori de la Mary. N-aveam încotro, trebuia să le sacrific. Am aprins una, pe urmă alta, și la a patra un foc frumos s-a ridicat de pe stîncă.

Ce efect straniu producea desigur de departe stîncă asta singuratică cu panașul ei de fum !

„Numai să nu creadă cei care văd fumul că e vreo invenție drăcească și din pricina asta să nu îndrăznească să se apropie“, m-am gîndit.

Intr-adevăr, flacăra aceea dreaptă de pe stîncă trebuie să fi părut ceva sacru și religios.

Cînd plita aceea din rocă s-a încălzit, ardeau și ierburile uscate și cele verzi, iar stîncă a fost repede devastată, rămînînd fără nici o urmă de vegetație.

A trecut o oră și încă una ; s-a făcut amiază. Nerăbdător, scrutam marea. Nu se apropia nimeni. Descurajat, într-o clipă de oboseală și slăbiciune, m-am întins la soare și m-am lăsat cuprins de toropeală. M-a trezit o voce și zgomotul vîslelor. O lotcă îmi venea în ajutor. În ea erau Agapito, logodnicul Genovevei și alți marinari. Văzîndu-mă întins au crezut că sînt mort și s-au speriat.

Niște copii dintr-o barcă povestiseră, înspăimîntați, că au văzut foc pe Frayburu.

Mary, logodnica mea, i-a îndemnat pe Agapito și pe prietenii lui să se apropie de Frayburu, bănuind că eu aprinsesem focul pe stîncă.

N-am vrut să spun cine mă sechestraseră acolo ; dar nu le-a fost greu să înțeleagă.

Cei din lotcă mi-au spus să mă șterg la frunte : era mînjită de picăturile de sînge de la zgîrieturile făcute de mărăcini.

În dreptul cheiului le-am văzut pe mama și pe Mary, care mă așteptau. Mîndouă m-au îmbrățișat plîngînd.

— Acum îmbrățișați-vă și voi, le-am spus.

Și mama a strîns-o la piept pe Mary și a sărutat-o de mai multe ori din toată inima.

Judecătorul m-a întrebat dacă bănuiam cine mă dusesese acolo, dar eu am declarat că nu-i puteam da nici un indiciu.

Pe urmă am aflat că mașinația lui Machín nu se limitase să mă ducă pe mine la Frayburu. În aceeași dimineață i-a trimis lui Mary o scrisoare semnată cu numele meu, în care o chema la marginea satului, dar Cashilda și logodnica mea au bănuț o capcană și, începînd să-l descoasă pe puștiul care adusesse scrisoarea, și-au dat seama că venea de la Machín. Aflînd mai tîrziu că eu dispărașem, au înțeles planul înverșunatului nostru dușman.

Vicleșuguri de război

CÎND M-AM ÎNTILNIT DIN NOU CU MA-
chín, am înțeles că se declarase între noi un război
pe viață și pe moarte. El, cu banii și influența lui, pu-
tea să-mi provoace multe neplăceri ; eu îi aveam de
partea mea pe cei mai mulți dintre pescari și marinari,
dispuși să mă apere.

Nu era ușor pentru dușmanul meu să mă ia pe ne-
pregătite, ca data trecută ; contam pe o poliție spon-
tană care-mi veghea pașii.

Mama dorea să mă căsătoresc cît mai repede, dar
trebuia să cer dispensă din motive de rudenie ; în ac-
tul de botez Mary apărea ca fiică legitimă a lui Juan
de Aguirre y Lazcano.

Într-o zi, întorcîndu-mă acasă, am aflat că fusese lă-
sat un pachet pentru mine. Era o cutie de vreo două-
zeci de centimetri, pătrată, foarte bine împachetată
și plină de sigilii de ceară roșie.

— Ce-i asta ? m-a întrebat mama.

— Nu știu.

— Ai cerut ceva ?

— Eu, nu.

— Dar aștepti ceva ?

— Nimic.

Am desfăcut pachetul, am scos hîrtia, și a apărut o
cutie de metal cu mîner și legată de el cu sfoară, o
cheie. Pe capac, pe o bucată de hîrtie lipită, stătea
scris : „Strict personal. Să fie deschis numai de desti-
natar.“

Eram gata să dezleg cheia s-o vîr în broască, cînd
mama mi-a spus :

— N-o deschide, nu știu de ce, dar simt că înăun-
tru e ceva rău pentru tine.

M-am oprit. Ce-i drept, această cutie, cu avizul ei, era suspectă. Cântărea pe puțin trei sau patru kilograme. Am lăsat-o nedeschisă, am luat hîrțile în care fusese învelită și m-am uitat să văd dacă nu conțineau cumva vreo indicație în ceea ce privește proveniența. N-am găsit nici una. Am chemat servitoarea, o fată nouă.

— Tu ai primit cutia asta ? am întrebat-o.

— Da.

— Cine a adus-o ?

— Un om.

— Îmi închipui. Dar ce fel de om ? Unul de-aici din sat ?

— Nu. Eu, cel puțin, nu-l cunosc.

— Cînd a venit ?

— Puțin după ce a ajuns diligența.

— Și ce-a făcut ?

— Nimic ; a întrebat de dumneavoastră, a lăsat pachetul și a plecat.

— L-ai văzut pe urmă pe drum ?

— Nu.

— Diligența a trecut înapoi imediat ?

— Da, n-a întîrziat mult.

— Așadar, a putut să plece cu diligența ?

— Da ; tot ce se poate.

În dimineata următoare, cînd a trecut Samson, vizitiul, l-am întrebat dacă-și amintea semnalmentele unui om cu o cutie, care venise cu trăsura cu o zi înainte ; dar nu-și mai aducea aminte decît de un măcelar cu un coș și de o femeie cu un sac.

Nu aveam prea mare încredere în Samson, era un om foarte viclean, și nu l-am mai întrebat nimic.

I-am povestit întîmplarea lui Garmendia, farmacistul, și el mi-a spus :

— Adu cutia în prăvălie și-o să vedem noi ce e înăuntru.

Spre seară am luat-o și i-am dus-o.

— Dacă e ceva necurat la mijloc, atunci, fără doar și poate, e primejdios să deschizi cutia cu cheia. Trebuie s-o atacăm pe altă parte.

Garmendia a cerut lui Zapiain, ceasornicarul, o trusă cu un sfredelitor de metale și, cînd s-a întors calfa de la prăvălie cu el, am început amîndoi să găurim cutia într-o parte. Cutia era groasă și ne-a trebuit mult timp pînă am reușit să facem o gaură. Aceasta fiind făcută, am introdus un ac și ne-am uitat să vedem dacă ieșea ceva prin orificiu. N-a trecut mult și dinăuntru a ieșit un praf negru.

— Ce-i cu asta ? am întrebat. Pare praf de pușcă.

— Asta și este, a răspuns Garmendia. Cine ți-a trimis-o nu-ți este prieten. Probabil că dacă ai fi încercat să deschizi cutia nu ți-ar fi fost prea bine.

Am mai făcut o gaură în metal și am cufundat cutia în apă, ca să se ude praful, iar peste două zile, cînd s-a muțiat tot, am deschis-o. Înăuntru se afla un mecanism ingenios, format din mai multe tuburi de pistol în formă de evantai, care se descărcau cînd băgai cheia în broască și deschideai capacele. După cum îmi spusese Garmendia, cu cîțiva ani în urmă, o cutie asemănătoare îi fusese trimisă generalului Eguía și, cînd a deschis-o, mîinile i-au fost făcute bucăți.

Nici despre această tentativă de asasinat a lui Machín n-am vrut să comunic nimic autorităților ; singura ființă căreia i-am spus ce s-a întîmplat a fost Cashilda ; i-am atras atenția că, dacă sosea vreun colet pentru Mary, nu trebuia să i-l dea pînă nu vedeam și eu despre ce e vorba. Ea, îngrozită de ceea ce se întîmplase, mi-a spus să n-am nici o grijă : dacă sosea vreun pachet, îl lua ea și mi-l trimitea.

Peste o săptămînă, am primit de la Cashilda un ziar din Bilbao care venise pe numele lui Mary. Atîta prevedere mi s-a părut puțin exagerată ; dar citindu-l, mi-am dat seama că mă salvase de la un pericol la fel de mare ca și cutia de exploziv.

Ziarul avea pe prima pagină un articol intitulat „Duelul lui Shanti Andía“, în care era vorba despre dragostea mea pentru Dolorcitas, la Cádiz, și duelul cu soțul, totul

aranjat în așa fel, spus cu atîta perfidie, încît apăream ca un om de nimic.

Articolul m-a mîniat la culme și m-am hotărît să mă răfuiesc cu Machín la prima ocazie.

Se împlinise aproape un an de cînd murise tatăl lui Mary și trebuia să-i dau lui Machín plicul unchiului Juan. Unchiul îmi ceruse să i-l înmînez personal, și m-am gândit să fac amîndouă lucrurile deodată : să-i dau plicul și să-l provoc.

Nu știu cum a aflat doctorul cel bătrîn despre hotărîrea mea ; în orice caz a spus că vrea să mă însoțească.

M-am opus, dar pînă la urmă am acceptat. Am mers împreună la Izarte, cu trăsura. Am oprit în fața casei lui Machín și am urcat amîndoi în cabinetul lui. Cînd mi-am văzut dușmanul de aproape am avut un șoc. Într-un timp atît de scurt, reușise să îmbătrînească. Poate că, văzîndu-l într-o stare atît de jalnică, o parte din furia mea a dispărut. Machín ne-a privit cu un aer întunecat, ne-a salutat și ne-a spus :

— Ce doriți ?

— Domnul acesta vrea să-ți vorbească, a răspuns sec medicul. Eu am să-ți spun ce am de spus mai tîrziu.

Machín a ridicat capul, mirat de tonul medicului și dispus, fără îndoială, să-mi dea o ripostă violentă, dar a tăcut.

— Am venit pentru două lucruri, i-am spus. În primul rînd, ca să-ți dau acest plic, din partea defunctului tată a lui Mary.

— Mie ? întrebă el în culmea mirării.

— Da, dumitale.

Am scos plicul și i l-am lăsat pe masă.

— Bine, mulțumesc, a murmurat el.

— Și pe urmă vreau să te avertizez să nu mai întrebuițezi mijloace atît de josnice și nedemne ca acesta ; și am aruncat ziarul pe podea.

Obrajii palizi ai lui Machín s-au îmbujorat brusc, pupilele lui m-au fulgerat ; dar n-a răspuns nimic.

— Și eu trebuie să-ți vorbesc, a spus atunci doctorul cu severitate.

— Foarte bine. **Dacă doriți, am să fiu la dumneavoastră acasă astă-seară.**

— La ce oră ?

— Pe la patru, dacă vă convine.

— Bine.

— Atunci la patru voi fi acolo.

Doctorul și cu mine ne-am ridicat, l-am lăsat pe Machin cufundat în disperarea lui și am plecat.

Furtună

CITEVA ZILE MAI TÎRZIU, ÎNTR-O DIMINEAȚĂ de octombrie, m-am deșteptat în șuieratul furios al vîntului.

— Azi marea merită desigur să fie văzută, mi-am spus și, cu toate că nu se luminase încă, m-am îmbrăcat, mi-am pus impermeabilul și am ieșit în stradă.

Zorii vesteau o zi măreață, cu o furtună dezlănțuită. Vîntul mugea pe străzi. Femeile și copiii pescarilor care ieșiseră pe mare se adunaseră pe sparge-val și pe chei și scrutau zarea într-o atitudine de tragică disperare.

Am străbătut cheiul, luptîndu-mă cu rafalele de vînt, și am urcat în foișorul străjerului, pe sparge-val.

Bătrînul, cu șapca trasă pînă peste urechi, înfășurat în manta, privea printr-una din ferestre. Ținea portavoce într-o mînă și binoclul în alta. Era îngrijorat, prevedea o catastrofă.

— Pescarii ăștia sînt niște brute, murmură. Vor să iasă fără să țină seamă dacă e timp bun sau rău. Nu înțeleg că e mai bine să trăiască în sărăcie decît să rămîină îngropați între valuri.

Bătrînul mi-a explicat amănunțit diferitele obiceiuri ale pescarilor, pe care eu le ignoram.

— Pescarii, mi-a spus el, se slujesc de obicei de cîteva indicatoare meteorologice pe care le au în Izarra și în Aguiró, ca să poată studia schimbările atmosferice. Dacă semnele sînt de vreme bună, îi anunță pe crainici, care sînt însărcinați să-i vestească pe membrii echipajului fiecărei bărci, cu lovituri puternice în ușile caselor. Dacă semnele sînt de furtună, nu se mai face anunțul ; dar dacă timpul este îndoielnic, în loc să-i vestească pe toți pescarii, îi cheamă

numai pe patroni și, la capătul cheiului, în zori, discută ce șanse sînt de a avea timp bun sau rău. Dacă nu se ajunge la un acord deplin, atunci hotărîrea este pusă la vot : se scoate o cutie de lemn cu două compartimente și două deschizături. Pe una e desenată o barcă, pe cealaltă o casă. Barca înseamnă că se poate ieși pe mare, casa că trebuie să rămînă pe uscat. Votarea este de obicei absolut secretă. Fiecare patron aruncă cartonașul lui în compartimentul cu barca sau în cel cu casa, și pe urmă se face numărătorea. Dacă sînt mai multe voturi pentru a ieși pe mare, cine vrea poate să se ducă, iar cine nu vrea poate să rămînă ; dacă majoritatea voturilor sînt pentru a nu ieși, atunci rămînerea pe uscat este obligatorie, iar cel care se abate de la această hotărîre e condamnat la o amendă și i se confiscă tot peștele pe care-l aduce. Azi, își încheie spusele străjerul, după multe discuții, patronii au votat, și în cutie s-a găsit o majoritate de cîteva voturi pentru partizanii ieșirii. Dar pe urmă, mulți dintre cei care votaseră pentru ieșit, văzînd cum e timpul, au hotărît să rămînă.

Vremea era din ce în ce mai rea. Vîntul sufla furios ; valurile, înalte cît munții, se urcau pe stînci, ajungeau pînă la case, smulgeau ușile, sfărîmau tot ce întîlneau în cale.

Veneau ritmic, intrau prin ferestrele foișorului, udîndu-ne pînă la piele pe bătrînul paznic și pe mine, și ieșeau pe scara de piatră cu un vuiet de cascadă. Uneori se izbeau atît de tare de peretele foișorului, încît ni se părea că sînt loviturile unui pumn vîrît într-o mînușă de fier, care bătea cu toată puterea.

• Marea era din ce în ce mai înfuriată. După spusele străjerului, rămîneau încă patru bărci afară din port.

Am văzut două dintre ele, care se apropiau săltînd pe coamele valurilor. Străjerul le porunci prin portavoce să se oprească și, cînd se ivi un moment favorabil, strigă : Înainte !

Cele două bărci, dansînd pe valuri, dispărînd între spume, se apropiară de barieră, traversară linia capurilor și intrară în port.

— Celelalte sînt acolo, spuse străjerul, arătîndu-mi-le ; ar fi mai bine să se îndepărteze, să încerce să ajungă la Guetaria. Desigur că vin obosiți. Dacă vor să intre aici,

sînt pierduți. Vrei să-i spui dumneata lui Larragoyen, patronul, să pregătească barca de salvare ?

— Sigur că da.

Am ieșit din foișor și am traversat sparge-valul. Valurile săreau peste diguri și ajungeau pînă la case, făcînd un zgomot de cutremur. Intrînd în apă, am ajuns pînă la colțul cheiului și le-am comunicat pescarilor care era situația și ce-mi spusese străjerul. Au scos barca de salvare. Larragoyen și alți cîțiva marinari s-au suit în ea, fără să țină seama de strigătele femeilor. Pe mine mă priveau de parcă ar fi spus : Ce caută ăsta pe aici ? M-am suit în barcă, și Larragoyen, cu o galanterie marinărească, mi-a spus să preiau conducerea. Barca nu avea cîrmă. Pentru momentele periculoase, o vîslă lungă, bine prinsă de pupă, e mai sigură. Femeile și copiii ne priveau cu groază. Sosise unul dintre acele momente prin care aveam certitudinea că am să trec și eu o dată în viață.

Poate că destinul îmi hărăzise să mor așa, pe mare, ca un erou, iar puștii din satul meu să vorbească despre Shanti Andia ca despre un personaj de legendă.

Prima senzație pe care am avut-o cînd m-am suit în barcă a fost de sufocare ; mantalele și pelerinele pescarilor răspîndeau un miros foarte greu, amestec de ulei de in, pește prăjit și apă de mare.

Am așteptat să vedem ce se întîmplă. Cei șase oameni la rame, eu, în picioare, la cîrmă. Una din bărci reuși să treacă bariera. Cealaltă, după cît se părea, era pierdută.

— Haideți ! Să ieșim în larg ! am poruncit eu.

Am ieșit dintre capuri, zarea se umplea de nori negri care își schimbau forma fără încetare ; în depărtare, la întîlnirea cerului cu marea, se vedea o dungă foarte neagră, mai arămie în partea de sus. Valurile, enorme, galbene, veneau din toate părțile și se spargeau într-un vîrtej de spume.

Și deodată, scoțîndu-și șapca, Larragoyen spuse :

— Un *Tatăl nostru* pentru primul dintre noi care se înecă.

Mărturisesc că vorbele lui mi-au produs o impresie foarte neplăcută. S-au rugat cu toții ; eu mi-am ațintit privirea

în zare. Străjerul ne strigă să nu pornim direct înspre locul unde se scufundase barca, ci să facem un ocol.

Așa am și făcut. Furtuna era într-adevăr puternică, dar nu imposibil de strunit ; vîntul sufla numai dintr-o parte, aproape fără să se schimbe. Barca sălta ca un delfin deasupra valurilor.

Primejdiile mari și spectaculoase alungă teama, mai cu seamă cînd ești pus în situația de a-ți asuma răspunderi ; atunci totul pare o problemă de matematică, pe care trebuie s-o rezolvi. De pe mare, spectacolul pămîntului era straniu. Întreg satul părea invadat de valuri și spume.

La intervale regulate ne ajungea cîte un val aproape cilindric, ca un hău, mai mare decît toate celelalte. În loc să-l primim oblic, am manevrat ca să-l luăm din față, sau măcar dintr-un unghi cît mai favorabil.

Această manevră de apărare ne obliga să ne înclinăm și să pierdem direcția. Am făcut prima întoarcere, trecînd prin locul unde se scufundase barca și am cules doi naufragiați ; pe urmă ne-am mai întors o dată și am mai salvat unul ; la a treia întoarcere n-am găsit pe nimeni.

Lipseau Agapito, logodnicul Genovevei, și încă trei băieți. Vîslașii erau frînți de oboseală. M-am apropiat de linia capurilor și străjerul ne-a strigat prin portavoce să ne oprim.

I-am spus lui Larragoyen că mi se părea mai potrivit să încercăm să trecem bariera cît mai repede cu putință. Să mergem să ne adăpostim la Guetaria, cu oamenii aceia oboșiți pe care-i auzeam cum gîfîie, mi se părea periculos. Larragoyen n-a răspuns nimic.

Să rămîi acolo era aproape la fel de periculos ca și încercarea de a trece. După cele trei valuri puternice, loviturile „rînduite” ale mării, cum le numesc marinarii, urma un moment ceva mai liniștit. De acest moment gîndeam că trebuie să profităm ca să traversăm bariera ; dar oamenii erau la capătul puterilor.

Eu am început să văd lucrurile în negru ; oamenii gîfîiau, prea oboșiți pentru a mai putea face un efort susținut și eficient.

Neliniștea noastră creștea ; moralul vîslașilor scădea. Pe mine mă susținea ideea responsabilității. Din locul unde

ne aflam se auzeau uneori conversațiile oamenilor de pe sparge-val, alteori, în schimb, nu ajungeau nici strigătele străjerului, cu toată pîlnia lui.

Marinarii își pierdeau curajul ; cu cît întîrziem mai mult încercarea de a trece bariera, șansele noastre erau mai mici.

Marea era din ce în ce mai furioasă ; norii alergau la orizont cu atîta repeziciune, încît dacă te uitai la ei te apuca amețala. Atunci, un val dintre cele cilindrice, ca un hău, s-a prăvălit peste noi ; a venit în diagonală, atît de rapid, atît de neașteptat, că n-am avut timp să întoarcem prora spre el. Valul i-a izbit în spate pe primii doi vîslași, i-a răsturnat de pe banchetă și a trecut pe deasupra noastră.

Nu era unul care să nu se gîndească că acesta era sfîrșitul. Văzîndu-mă încă în barcă m-am indignat.

— Ne-am oprit aici prostește, le-am spus. Trebuie să trecem. Haideți !

— E-n ordine, să mergem, au spus cu toții.

Eram dispuși să facem un efort suprem, cînd, muți de uimire, am văzut goeleta lui Machín, care înainta ieșind dintre capuri, cu vela mare ridicată, ca o lebădă fantastică, atingînd ușor apa.

Toți am rămas ca trăsniți. Goeleta a trecut de linia capurilor și a făcut un ocol mare, cu o viteză nemaipomenită. Avea doi oameni la bord. Machín și servitorul lui. Era de o precizie admirabilă ; o manevră prost făcută, o frînghie ruptă, și goeleta ar fi ajuns pe fundul mării.

Cînd și-a schimbat direcția, am crezut că se scufundă ; o clipă s-a înclinat aproape în întregime ; dar îndată s-a îndreptat și a venit pînă la noi luînd vîntul pieptiș. Pe covertă se afla Machín, încordat, ghemuit ; cînd a trecut pe lîngă noi, ne-a aruncat o frînghie. Unul dintre cei de la prora a prins-o și a legat-o. Legată de goeletă, barca noastră a făcut un salt și a început să-și afunde prora în apă.

Fără să asculte de indicațiile străjerului, a pornit peste valurile galbene ale barierei, acolo unde se contopea cerul cu marea, și a trecut el, și am trecut și noi, cu o viteză vertigi-

noasă, atît de iute, de parcă am fi despîcat în două muntele acela de apă.

Înainte de a ne putea da seama, eram salvați ; Machin și servitorul lui au coborît velele și noi am remorcat goeleta.

Am ieșit pe chei. Copii de la școală se întorceau tocmai de la schit, unde se rugaseră pentru noi, și ne priveau cu admirație.

Machin știa că era urît de toți pescarii și n-a vrut să apară în chip de salvator. S-a retras, împreună cu servitorul lui. Pe acesta din urmă l-am oprit și i-am spus :

— Ați fost admirabili. Cu cîtă îndemînare ați făcut manevrele !

— Da, goeleta e bună, a spus servitorul.

— Și echipajul.

Omul îmi mulțumi și dispăru în urma stăpînului său.

Nici mama, nici Mary nu știau ce se petrecuse. Mă duceam spre casă, cînd pescarii mă poftiră să-i însoțesc, și a trebuit să le promit că seara o să mă duc la *Guezurrechape*, pe chei, ca să comentăm împreună întîmplările de peste zi.

Un cîntec trist

CÎND, SPRE SEARĂ, I-AM POVESTIT LUI Mary ce se întîmplase, am văzut-o pe logodnica mea că se face palidă și începe să plîngă. Purtarea lui Machín a mirat-o, și moartea lui Agapito a impresionat-o pentru durerea pe care i-o va produce Genovevei.

Era de datoria noastră, a lui Mary și a mea, să-i transmitem fetei îngrozitoarea veste. A venit cu noi o soră de-a lui Agapito, care lucra la Lúzaró. Cînd am ajuns la far, Genoveva a ieșit să ne deschidă și, văzîndu-ne pe toți trei, a înțeles îndată ce se întîmplase și a început să plîngă.

M-am despărțit de cele trei fete și m-am dus să-l văd pe marele Urbistondo, care, cu o seriozitate comică, mi-a expus ideile lui în legătură cu sentimentalismul femeilor.

Ne-am întors la Lúzaró, lăsînd-o pe fata paznicului înecată într-o mare de lacrimi.

La căderea nopții, m-am dus la *Guezurrechape*, cum promisesem. Larragoyen și prietenii lui se aflau mai de mult acolo și m-au primit cu aplauze și strigăte de bucurie. Nimeni nu-și mai amintea de cei înghițiți de mare în dimineața aceea. Așa e viața. Ei mai trăiau, după ce se aflaseră la un pas de moarte, și își sărbătoreau norocul. Erau cu toții puțin amețiți de alcool și își povesteau unul altuia întîmplarea la care participaseră împreună. În general, nici unul nu voia să creadă că Juan Machín ne salvase fără vreun gînd ascuns.

— Dar ce alt scop ar fi putut avea ? i-am întrebat.

— Cine știe, Shanti, cine știe ! mi-au spus.

Cineva își exprimă bănuiala că poate Machín n-a ieșit cu goeleta lui decît cu gîndul să ne înece. Era cu

neputință să-i convingi de contrariul și i-am lăsat în pace. Pe un marinar, și mai ales pe unul basc, nu-l convingi nici-odată de nimic.

Eu mă gîndeam că Machín era, fără îndoială, un om violent, capabil și de lucruri bune și de lucruri rele, dispus să salveze pe cineva de la moarte riscîndu-și viața, dar și să ucidă ; dar nici pe Larragoyen, care era un om cu scaun la cap, nu l-am putut convinge de acest lucru.

Dăduseră uitării întîmplările triste ale zilei, ca să se dăruie din plin veseliei vinului. Eu m-am așezat între patroni și am cerut cafea și rom.

Shempelar, cel cu șantierul naval, a început să îngîne un cîntec pe care apoi l-au repetat cu toții pînă la saturatie. Interesul cîntecului consta mai ales în aceea că se referea la un căpitan pilot și era vorba de un oarecare Shanti.

În fond cîntecul nu spunea nimic, dar ce importanță avea asta ? Aproape întotdeauna, chiar dacă ceea ce vă spun pare absurd, un cîntec, cu cît spune mai puțin, cu aît e mai bun. Cîntecul suna așa :

*Ni naiz capitan pillotu
Neri bear zait obeditu
Buruban jartzen batzait neri
Bombillum bat, eta
Bombillum bi
Eragiyoc Shanti
Arraun ori.*

(Sînt căpitanul pilot — De mine trebuie s-ascultați — Dacă-mi puneți pe cap — O sticlă cît o butie — Și toate sticlele din lume — Hai, Shanti, trage cu nădejde la rame !)

Au repetat așa, cîntecul și refrenul, pînă la miezul nopții. Apoi s-au mai cîntat o mulțime de cîntecele, și pe urmă a venit un băiat cu un acordeon, care amesteca neobosit cele mai deosebite cîntece ; valsul se transforma într-o habaneră și aceasta apărea în final cu notele *Marseizezei* sau ale unui imn oarecare.

În starea de tristețe în care mă aflam, printre aburii

alcoolului și fumul de tutun, urmăream aceste melodii ciuntite, monstruoase, care ieșeau din armonică și se schimbau cu fiecare clipă.

Din cînd în cînd spuneam :

— Eu, prieteni, trebuie să mă duc. Și mă sculam să plec.

— Nu, nu, protestau cu toții.

— Nu pleca, Shanti ! striga un bătrîn.

— Trebuie să plec.

— Afară ! Afară ! În apă cu patronul ăsta ! Nu pleca, Shanti ! strigau ceilalți.

Cînd ne-am făcut cu toții criță, am plecat de la *Guezurrechape* și ne-am dus acasă. Ploua, și cheiul era mocirlos ; eu am încurcat drumul și în loc să pornesc spre casă am luat-o spre sparge-val. Mulțumită paznicului de noapte, care m-a găsit și m-a condus pînă acasă, am putut să fiu în zori în camera mea.

Machín dispăre

DE CITVA TIMP MACHÍN NE LĂSASE ÎN pace, pe Mary și pe mine. Nu-l mai vedeai de loc prin Lúzaro.

Ziua nunții noastre se apropia.

Într-o seară, intrînd pe poartă, l-am văzut pe Machín, care mă aștepta în fața casei. Mărturisesc că am început să tremur. Ce voia omul acela ?

— Vreau să vorbesc cu dumneata, mi-a spus.

— Bine, intră te rog în casă, l-am poftit eu.

M-am gîndit că nu va încerca să mă atace. Mai ales că eram mai tare ca el.

Machín a intrat, a urcat scările cu mine, a pătruns în camera mea și a început să cerceteze cărțile din dulap și tablourile de pe pereți.

— Tablourile acestea sînt din casa bunicii duminale ? a întrebat.

— Da.

Nu se mai sătura privindu-le. Eu mă uitam la el cu o nerăbdare vizibilă.

— Aștept să-mi spuneți ce doriți..., i-am atras eu atenția.

— Da... O să v-o spun îndată. Mi-ați adus un plic de la tatăl lui Mary...

— Da, așa este.

— Și eu vă voi da altul pentru ea. Dați-i-l în ziua nunții.

— Nu cumva e la mijloc vreo răzbunare ?

— Nu, nu, puteți fi liniștit. Spuneți-i că e din partea familiei. Va fi și pentru dumneata și pentru ea o surpriză plăcută.

Am luat plicul, ezitînd. Îmi urmărea atent toate mișcările. Pe urmă îmi spuse :

— Aceasta este mama dumitale ?

— Da.

— Aș vrea s-o salut.

— Bine, poștește, te rog, dincolo.

Am intrat în camera mamei mele, care, văzîndu-l pe Machín, nu știu de ce, rămase surprinsă. Machín a fost cu ea foarte amabil. Au vorbit amîndoi o bună bucată de vreme. Eu eram neliniștit din cauza vizitei aceleia de neînțeles.

— Ce-o fi la mijloc ? mă întrebam.

La plecare Machín mi-a spus :

— Vreau să plec din Lúzaró. Probabil că n-o să ne mai vedem. Ai să-mi mai porți pică ?

— Nu, niciodată, cu toate că am motive.

— Atunci, rămîi cu bine !

Mi-a întins mîna, eu i-am dat-o pe a mea și mi-a strîns-o cu putere.

Cînd m-am întors, am găsit-o pe mama într-o stare neobișnuită.

— Ce-i cu dumneata ? i-am spus.

— Nimic, doar că văzîndu-l cum intră pe ușă parcă l-am avut în față pe fratele meu Juan.

— Ce spui ?

— Da.

— Atît de bine seamănă ?

— E leit.

Acest Machín era un tip deosebit în toate : în purtări, în aparențe, și în simpatiile și antipatiile pe care le provoca.

Cîteva zile mai tîrziu, într-o dimineată de toamnă foarte limpede și frumoasă, Machín și servitorul lui s-au îmbarcat pe goeletă. Au trecut zile, săptămîni, au trecut ani ; nu s-a mai aflat nimic de el.

De ziua nunții mele, cînd a intrat în casa mamei, Mary a deschis plicul pe care mi-l dăduse Machín. A căzut pe masă un teanc de hîrtii. Erau acțiuni ale minei, acte de proprietate, într-un cuvînt o avere. Iar printre ele o scrisoare care suna așa :

„Draga mea Mary ! Din scrisoarea de la tatăl tău, pe care mi-a adus-o soțul tău mai de mult, am aflat că noi

doi sîntem frați, copii ai aceluiași tată. Shanti, pe care l-am urît atîta, este rudă cu mine, ca și frate.

Eu sînt fiul lui Juan de Aguirre și al unei servitoare din casa bunicii. Nu-l învinuiesc pe tatăl meu că m-a părăsit. Soarta a hotărît așa.

Tu și soțul tău socotiți, fără îndoială, că sînt un om rău și primejdios. N-am putut fi altfel ; toată lumea m-a făcut să sufăr pe cînd eram nevoiaș ; m-am răzbunat făcîndu-i să sufere pe ceilalți, cînd am ajuns puternic.

Bunătatea este forța privilegiaților. Invidia și tristețea pricinuite de binele altuia sînt boli ale sufletului omenesc. Cei care au luptat din greu și au trăit în mediile unde ciurmații vieții se mușcă unii pe alții rămîn contagiați.

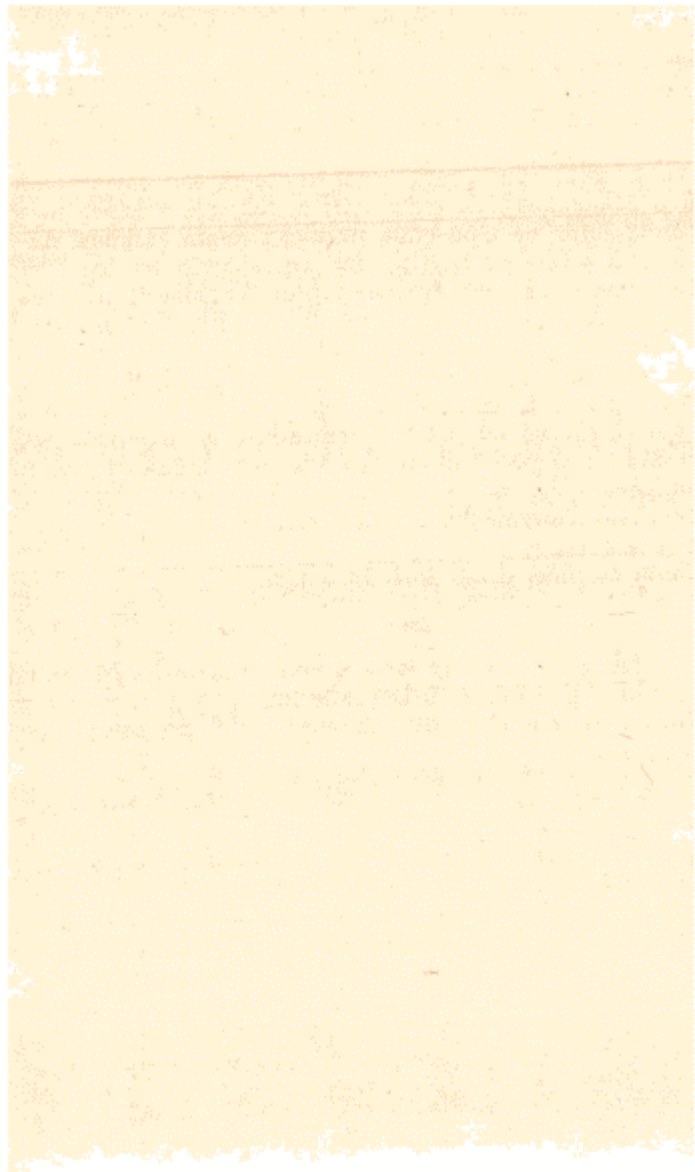
Nu toți pot fi sănătoși, nu toți pot fi buni. Eu acum nu pot fi, și cum nu pot fi, trimițîndu-ți această dotă ție, sora mea, ca să poți trăi cu soțul tău, mă gîndesc că asta e răzbunarea mea, răzbunarea rîiosului contra sănătosului, răzbunarea nemernicului contra descendentului legitim, stimat și răsfățat.

Rămîi cu bine, dragă soră. Felicitări.

J u a n .*

Se vedea că în timp ce scrisese această scrisoare Machín o mototolise și o udase cu lacrimile lui.

Machín, dușmanul nostru, devenea astfel protectorul și ruda noastră.

Cartea a şasea

SHELE

Bătrînul medic povestește

CITEVA ZILE DUPĂ CĂSĂTORIE, M-AM ÎN-
tîlnit pe stradă cu bătrînul doctor, care m-a invitat
călduros la el acasă. Voia să-mi vorbească. După ce
am stat la masă, m-am dus ; am intrat într-o în-
căpere cu multe dulapuri ; pe pereți erau atîrnate
planșe anatomice destul de dezagreabile ; doctorul
m-a poftit să iau loc într-un fotoliu și mi-a spus :

— Ai aflat că a plecat Machín ?

— Da, știu.

— Știi de ce și-a schimbat atitudinea față de tine
și de soția ta ?

— Nu.

— Atunci află de la mine că schimbarea se dato-
rează celor ce i-am povestit aici, în încăperea asta,
în ziua cînd am fost împreună la el. Stătea în același
fotoliu în care stai și tu. La început m-a ascultat
ironic, cu surîsul acela dureros care îi era caracteris-
tic ; dar cînd i-am spus lucrurile pe care am de gînd
să ți le spun acum și ție s-a schimbat cu desăvîrșire.
Plîngea ca un copil. Nu credeam că are o inimă atît
de bună. Pînă și pe mine m-a mișcat.

— Și la ce se referă lucrurile pe care vrei să mi
le spunei ?

— Se referă la tatăl și mama lui Machín.

— I-ați cunoscut ?

— Da.

— Pe amîndoi ?

— Pe amîndoi.

Medicul începu astfel :

— Acum mai bine de patruzeci de ani abia sosi-
sem din Régil, unde am profesat timp de doi ani.

Pe vremea aceea Lúzaró nu era ceea ce este acum ; erau vreo patru sau cinci familii care stăpîneau totul și printre ele, familiile Aguirre și Andonaegui erau printre cele mai de frunte și cu influență.

Fiind medic aici, trebuia să mă am bine cu ele, căci altfel n-aș fi avut nici o consultație și aș fi pierit de foame.

Veneam foarte des în casa bunicii tale care, pe vremea aceea, rămăsese văduvă.

Bunica ta avea în casă o fată pe care o înfiase, și căreia i se spunea Shele. Sporovăiam îndelung cu ea cînd veneam să beau cafea la Aguirreche.

— Ce-i cu tine, Shele ? îi spuneam.

— Nimic, domnule doctor.

— Cînd ai de gînd să te măriți ?

— Cînd o să mă ceară cineva, răspundea cu drăgălășenie.

— N-ai încă un logodnic ?

— Nu.

— Dar ce ai de gînd ?

Ea zîmbea în timp ce umplea ceștile cu cafea. Shele era foarte drăguță, sfioasă și delicată. Era o reprezentantă demnă a tipului acela de femeie bască zveltă, care are în ea ceva de pasăre. De multe ori mă gîndesc, adăugă medicul, că rasa noastră nu e puternică. Au mai multă rezistență oamenii din centrul țării, aragonezii, riohanii și castilienii. Rasa asta e o rasă veche, care s-a rafinat în ceea ce privește constituția, chiar dacă nu și în idei, și la care nu găsești prea multă forță fizică. Ai văzut că aici o fată se mărită și că după prima naștere îi cad dinții și parcă i se lungește nasul.... Dar m-am îndepărtat de povestea mea ; să ne întoarcem la ea.

Intr-o dimineață de iarnă foarte frumoasă și foarte luminoasă am fost chemat la Aguirreche. De cîteva zile unchiul tău Juan plecase la Cádiz ca să se îmbarce.

— Aici e un adevărat spital, mi-a spus bunica ta. Toți sîntem bolnavi.

Am consultat-o pe bunica ta, pe mama, pe mătușa ta Ursula și cînd să plec, mi-au spus :

— Așteptați puțin, fiindcă și Shele e bolnavă.

Fata a intrat foarte palidă și tristă, a salutat fără să ridice ochii din pământ.

— Hai, apropie-te, i-a spus bunica ta.

Am putut să-mi dau seama că Shele suferea și colțurile buzelor ei tremurau exprimând o durere înăbușită.

— Ce-i cu fata asta ? am întrebat voios.

— Trebuie să fie bolnavă de stomac, a spus bunica ta. Vomită, are cearcăne la ochi.

Am privit-o pe fată, care a lăsat ochii în jos, i-am luat pulsul și i-am spus :

— Vino la mine acasă și-o să te consult mai amănunțit.

— Bine, o să vină. Credeți că are ceva grav ?

— O să vedem.

Mi-am luat rămas bun de la familia ta și mi-am continuat vizitele.

Mărturisirea

TERMINASEM DE BAUT CAFEAUA ȘI STĂTEAM de vorbă cu mama și sora mea în mica galerie cu oglinzi care dă în grădină, cînd a intrat Shele. I-am ieșit în întîmpinare, am poftit-o în cabinet și am închis ușa.

— Ia loc, i-am spus.

Fata s-a așezat, iar eu mi-am început interogatoriul.

— De mult timp ești la Aguirreche ?

— Da, a trecut ceva vreme.

— Cîți ani ai ?

— Optsprezece.

— Părinții tăi sînt dintr-un sat al familiei Aguirre, adevărat ?

— Da, domnule.

— Ți-s dragi cei din casă ?

— Da, domnule.

— Și doamna, și domnișoarele ?

— Da, domnule.

— Dar domnișorul Juan ?

— Și el.

Și fata s-a înroșit. Mi-am continuat întrebările.

— N-ai vrea să pleci de la Aguirreche ?

— Nu, domnule.

— Ai puțină încredere în mine ?

Fata m-a privit mirată, întrebîndu-se, fără îndoială, care era scopul întrebărilor mele. Eu mi-am continuat interogatoriul :

— Spune-mi dacă ai încredere în mine. Dacă socotești că sînt un om rău,

— Un om rău ? Nu, nu, domnule.

— Atunci ai încredere în mine ? Nu crezi că vreau să-ți fac rău ?

- Nu, nu, domnule : n-am spus asta.
- Știu că n-ai spus-o. Ți-o spun ca să știi că sînt prietenul tău, că-ți vreau binele. Înțelegi ?
- Da, domnule.
- Atunci i-am spus clar ce aveam să-i spun.
- Te-ai iubit cu domnișorul Juan, adevărat ?
- Nu, nu, domnule.
- De ce vrei să-mi ascunzi adevărul ? Te-ai iubit cu el și ceea ce se întîmplă sînt urmările firești... Înțelegi ?
- Shele a tăcut și a lăsat capul în jos.
- Ți-a promis să se însoare cu tine ? Te-a amăgit ?
- Nu, nu m-a amăgit ; nu mi-a făgăduit nimic.
- Știe în ce situație te afli ?
- Nu, nu știe.
- Și de ce nu i-ai spus înainte de-a apuca să plece ?
- Mi-a fost rușine.
- Fata și-a ascuns fața între mîini și a început să plîngă în tăcere.
- Vai de mine și de mine, spunea din cînd în cînd, stăpînindu-și un suspin.
- Eu o priveam mișcat.
- Bine, liniștește-te, i-am spus. Aici, singurul care știe în ce stare te afli sînt eu. Ce ai de gînd să faci ? Trebuie să te hotărăști înainte ca ăi să observe ceva. Înțelegi ?
- Da, domnule.
- Ce vrei să facem ? Să-i scriem lui Juan ?
- Da.
- Știi adresa lui ?
- Da ; de la Cádiz se duce în Filipine pe o corabie.
- Nu știi mai mult ?
- Nu.
- Trebuie să afli care e numele corabiei.
- Bine. O să-l aflu.
- Și pînă ce ajunge scrisoarea, și o primește, dacă o primește, ce ai de gînd să faci ? Să te duci acasă ?
- Nu, nu acasă. Tata și frații mei m-ar bate.
- Atunci, vrei să-i spun doamnei ca să vedem ce hotărăște ?
- Nu, nu. Ah, Doamne !

— Dar atunci ce-ai să faci ? Unde-ai să te duci ?

— Nu știu.

Shele privea în jos și suspina. Lacrimile îi curgeau pe obraji.

Eu, puțin neliniștit, m-am ridicat și i-am spus.

— Mai mult nu pot să fac, tu trebuie să hotărăști. Eu ți-am spus la ce trebuie să te aștepti. Nu știu ce sfat să-ți dau.

Fata a suspinat și mai tare și, văzînd că sînt gata să plec, m-a oprit.

— Nu mă lăsați !

— Ce vrei să fac ?

Shele s-a gîndit puțin și a spus :

— Scrieți-i dumneavoastră domnișorului Juan !

— Am să-i scriu, însă o să dureze mult pînă o să afli răspunsul. Dacă a plecat din Cádiz, înainte de un an nu putem avea vești de la el.

— Atunci spuneți-i dumneavoastră doamnei ce mi s-a întîmplat. Să vedem ce-o vrea să facă cu mine.

Îmi era tare milă de biata fată. Se lăsa în voia soartei potrivnice ca un vițel dus la tăiere.

Vînzarea vițelușei

AM INSISTAT ÎN REPETATE RÎNDURI PE lîngă doamna Celestina, după ce îi spuseseam ce e cu fata, că trebuia să-i comunice fiului ei starea în care se afla Shele ; dar am înțeles că era zadarnic și că atîta timp cît depindeam de ea nu puteam întreprinde nimic în acest scop.

Știam că Juan de Aguirre naviga pe ruta Cádiz-Filipine, dar nici Shele nici eu n-am putut afla pe ce corabie. Cu toate astea i-am scris ; probabil că scrisoarea n-a ajuns în mîna lui, fiindcă n-am primit nici un răspuns.

Între timp, doamna Celestina, sfătuită de vicar, s-a hotărît s-o mărite pe Shele. După cum știi, aici, căsătoriile care se fac între țărani, cu unicul scop al îmbogățirii, se numesc *vînzarea vițelei*. Ceea ce se făcea acum nu era o vînzare obișnuită, ci vînzarea unui animal vătămat și bolnav, și trebuiau să fie puși mulți bani în joc ca să poată fi scoasă din casă.

— Trebuie scoasă de aici cît mai repede, a spus vicarul ; să se ducă să trăiască în alt sat, într-un cătun îndepărtat, și nimeni n-o să țină seamă dacă pruncul s-a născut înainte sau la termenul sorocit.

— Da, e cel mai bun lucru, a adăugat doamna de Aguirre. Dumneata ce părere ai, doctore ?

— Eu rămîn la părerea mea ; înainte de a decide, ar trebui să-l anunțați și pe Juan, am răspuns.

— Juan nu se întoarce înainte de patru sau cinci ani.

— Și pînă atunci cum o să eviți scandalul ? a exclamat vicarul.

— Nu, nu, așa nu se poate, a răspuns doamna Celestina. E adevărată pierdere de vreme să vorbim de

Juan. Singurul lucru de făcut este să-i găsim un bărbat și s-o mărităm.

— Sînt de aceeași părere cu doamna Celestina, a adăugat vicarul.

— Atunci să vedem cine ne-ar conveni. Eu cunosc toate familiile din cătun. Băiatul lui Olazábal s-a căsătorit, cel al lui Olazábal Aspícuia e foarte tînăr, cel al lui Endoya s-a dus la Somorrostro...

— În Iturbide este un cărbunar..., a murmurat preotul.

— Dar ăștia sînt niște sălbatici, a răspuns doamna Celestina. Nu vreau ca Shele să se ducă acolo. O să se poarte foarte rău cu ea.

— Și Machín ? a întrebat preotul. Machín tînărul.

— Cel din cătunul meu ?

— Da.

— Dar nu e cam prostănac băiatul ăsta ?

— Ei, asta-i acum ! N-o să-i găsim un om perfect ca cei care au făcut Constituția din 1912¹.

Domnul vicar își îngăduia din cînd în cînd cîte o glumă împotriva ideilor liberale.

— Atunci cum rămîne ? Il chemăm pe Machín ?

— Mi se pare cel mai potrivit.

— Pe tată ?

— Pe tată și pe fiu. Le explicăm care e situația și vedem ce condiții pun.

— Bine, atunci să-i chemăm.

Am asistat la întîlnirea care a avut loc în bucătărie. Era o scenă tristă ; îți lăsa o impresie dezolantă despre Umanitate. Machín tatăl și Machín fiul stăteau amîndoi rezemați de soba din bucătărie.

— Deci, spunea doamna Celestina cu un glas poruncitor, eu îi dau Shelei patru uncii și două vaci.

— Și sapele, și îmblăciul, adăugă Machín bătrînul.

— Bine, și sapele și îmblăciul. Cu asta ne învoim ?

— Numai că..., spunea Machín tatăl scărpinîndu-se în cap, cum fata a rămas grea, nu știu dacă ar fi bine..., fiindcă lumea va spune că...

¹ Constituție cu caracter liberal radical, aprobată de Parlamentul întrunit la Oñiz în anul 1912.

— Asta am stabilit-o de la bun început. Fata a rămas grea. Asta o știm și noi. Așa că să hotărîm o dată pentru totdeauna : da ori ba. Sau spuneți cît mai cereți.

— Vedeți, murmură bătrînul, lîngă rîpă e o bucată de pămînt care nu aparține cătunului nostru, și nevastă-mea zice că trebuiau să ni-l dea nouă fără dijmă. Eu nu spun nimic, dar nevastă-mea...

— Bine, pămîntul acela va fi al vostru.

Convorbirea a continuat așa, dezvăluind, cu lux de detalii, acea avariție țărănească atît de respingătoare, și cînd au căzut în sfîrșit la învoială, doamna Celestina le-a strigat fetelor ei :

— Să vină Shele.

Shele a venit cu capul plecat și cu urechile roșii.

— Am hotărît să te măriți cu acest tînăr.

— Bine, doamnă, a răspuns cu o voce slabă ca un suspin.

— Nu spui nimic ?

— Nimic, doamnă.

— Bine, acum știi. În cîteva zile vom face nunta.

— Bine, doamnă.

Machín tînărul surfise, vrînd să facă pe malițiosul, și bătrînul continuă să se gîndească dacă putea să mai scoată ceva de la doamna de Aguirre sau nu.

Aceasta este morala tradițională a oamenilor bogați. Nu le pasă că distrug viața unui om, că lasă un copil fără tată, că aduc dezolarea într-o familie. Onoarea casei a fost salvată ; a fost salvată societatea.

Sfârșitul Shelei

— DE CÎTE ORI MĂ GÎNDEAM LA SHELE, continuă bătrînul medic, aveam convingerea, foarte firească în fond, că lucrurile n-o să meargă bine pentru ea.

Aș fi rămas foarte surprins dacă în decursul anilor aș fi aflat că Shele trăia liniștită și fericită cu soțul ei.

Patru sau cinci luni după această scenă a preliminarilor nunții, m-au chemat acasă la Machín. Shele născuse un băiat puternic, sănătos, dar ea era bolnavă.

Prima dată cînd m-am dus s-o vizitez am găsit-o foarte rău și cu un început de febră.

A mai trecut o zi, și încă una. Biata de ea nu se în-sănătoșea. Orice lucru, cel mai neînsemnat cuvînt o făcea să plîngă.

Doamna Celestina m-a chemat să-mi vorbească între patru ochi.

— Ce-i cu Shele ? m-a întrebat.

— E foarte rău.

— Dar nu sînt semne de vindecare ?

— Nu.

— Ce are ?

— Este într-o stare de agitație continuă, și cred că suferă de o leziune cardiacă, pe care au agravat-o sarcina și suferința.

Doamna Celestina a tăcut ; cu toate că era orgolioasă, nu avea un suflet rău.

— Credeți că e de vină și căsătoria cu omul acesta ?...

— Se poate, dar nu pot să vă asigur.

N-am vrut s-o liniștesc. Am lăsat ca silnicia pe care o săvîrșise să-i apese conștiința.

Am continuat s-o vizitez zilnic pe Shele. Nu era chip s-o fac să reacționeze. Era hotărâtă să-și ia rămas bun de la viață pentru totdeauna.

În fața unei hotărâri atît de puternice de a muri, toate încercările medicului sînt zadarnice.

Peste cincisprezece zile a trebuit să se spovedească și să i se facă slujba sfîntului maslu.

Doamna Celestina și fiicele s-au dus s-o vadă.

Au îmbrăcat camera bolnavei în alb, au acoperit-o cu un macat și au adus flori și icoane. În timpul împărtășaniei, pe coridor s-au adunat cîteva femei cu lumînări aprinse.

Shele avea un suflet de aur și, fără îndoială, văzîndu-se răsfațată în acea clipă hotărîtoare, era veselă și surîzătoare.

În zori muri, biata de ea.

.

Bătrînul medic sfîrși ce avea de spus și mă privi cu luare-aminte, încercînd să-mi afle părerea.

— Da, e groaznică, am spus eu, această lipsă de respect pentru viața altuia. Cîți oameni n-au fost sacrificați pentru asemenea considerente de rang și poziție socială, care, la urma urmei, nu servesc la nimic ! Sînt resturi ale feudalismului.

— Așa e. Adevărul curat.

— Și ce-a spus Machín cînd v-a auzit vorbind despre asta ?

— Părea că înnebunise. Plîngea cu lacrimi amare. „Biată mamă, cît au mai făcut-o să sufere !” a murmurat de cîteva ori la rînd.

Pe urmă a adăugat cu un glas plin de ură :

— Aș fi în stare să dau foc satului întreg.

Mai tîrziu, ceva mai liniștit, mi-a cerut să-i spun cum era, dacă-i semăna, dacă nu-i semăna ; și cînd i-am spus că tatăl lui se purtase urît, a răspuns :

— Nu, nu ; nu e vina lui.

— Mi-a spus că primise din mîna ta o scrisoare de la tatăl său și a promis să mi-o trimită.

— Și v-a trimis-o ?

— Da, am citit-o ; nu prea știu ce să fac cu ea. Cred că tu ești cel mai indicat s-o păstrezi. Așa că ia-o.

Am luat scrisoarea, am dus-o acasă și am început s-o citesc imediat.

Cartea a şaptea

MANUSCRISUL LUI JUAN DE AGUIRRE

Notărire disperată

AM FOST EDUCAT DUPĂ PRINCIPII foarte severe. Mama mi-a sădit în suflet convingerea că poziția mea mă obligă să fiu mai sobru și mai cumpătat decît ceilalți copii.

Dar, în realitate, eram un băiat zăpăcit, cu inimă bună, chiar dacă puțin cam violent.

Am început să navighez foarte de tînr și pe corabie a trebuit să uit toate învățăturile pe care le primisem de la mama.

În primii ani petrecuți pe mare viața mi-a fost foarte bogată în întîmplări. Făceam parte din echipajul *Asiei*, o brigantină care străbătea mările Chinei. Căpitanul era australian ; secundul basc.

Comerțul nostru se desfășura între Malaca, Siam, Sumatra, Borneo și Filipine. Principalele puncte de oprire erau Singapoore, Batavia, Macasar, Hong-Kong și Manila.

De cele mai multe ori ne duceam să explorăm locuri necunoscute, porturi în care nu călcase picior de european. Sir Wilkins, căpitanul meu, era un om nemaipomenit.

Nu o dată eram nevoiți să ne batem, atît cu tîlharii chinezi din golful Tonkin, cît și cu pirații mauri care mișunau la acele latitudini și dădeau dovadă de un curaj și de o îndrăzneală uimitoare.

Mai ales pină la nord-est de Borneo, aproape de insulele Serasan și arhipelagul Piraților, au avut loc niște bătălii navale pe viață și pe moarte contra două sau trei corăbii din acestea înarmate, care se numesc *praos*.

Aceste *praos* sau *paraos* sînt, în general, niște șalupe lunguiețe, care navighează cu vele și cu rame și pe

puntea cărora se află oameni înarmați, cu puști; majoritatea au acoperişuri din sticlă, dar unele dintre aceste *praos* mari, cu trei catarge, sînt prevăzute cu o dunetă solidă cu oglinzi şi sînt apărute de tunuri. Nu e lucru uşor să te poţi lua la întrecere, aflîndu-te pe un vas de comerţ, cu şalupele astea, care au caracteristici superioare de navigaţie.

Sir Wilkins nu avea obiceiul să fugă, şi aştepta atacul piraiilor.

Le cunoştea bine procedeele şi şiretlicurile. Am comis adevărate masacre. Aproape de insulele Celebes am scufundat cu salve de tun trei mari ambarcaţiuni de piraii care se îndreptau spre brigantina noastră cu gînd să ne abordeze. De asemenea, a trebuit să le dăm o lecţie bună unor tîlhari mauri din insulele Joló.

Sir Wilkins era un marinar cu adevărat extraordinar. N-am cunoscut pe nimeni mai curajos, mai senin, mai mărinimos şi cu o îngăduinţă mai mare pentru slăbiciunile celorlalţi. N-am reuşit să înţeleg bine dacă în adîncul lui nutrea un imens dispreţ sau o mare dragoste pentru oameni. Poate le simţea pe amîndouă în acelaşi timp.

Ca toţi căpitani care-şi petrec mulţi ani pe o corabie, el, care navigase aproape mereu pe *Asia*, ştia ce putea da şi nu-i cerea mai mult.

Cunoştea marea Chinei cum puţini o cunoşteau; ceea ce nu ştia, ghicea. Wilkins era un exemplu de ceea ce poate ajunge omul cînd îşi pune inteligenţa şi întreg sufletul în serviciul unei meserii. Şi, cu toate că avea o judecată limpede şi cu toată experienţa de care dispunea, se putea spune că la el talentul era lucrul cel mai puţin important.

Răutatea, mîrşăvia, invidia, ierta totul. Pentru Wilkins, răul nu era decît cantitatea de umbră necesară ca să poată străluci binele.

Am petrecut cu Wilkins aproape opt ani şi, după aceea, ajuns la bătrîneţe, căpitanul meu s-a retras la Sidney; eu m-am dus la Manila, iar de la Manila la Cádiz. Tocmai mă pregăteam să intru ca pilot pe ruta Cádiz-Filipine, cînd mama m-a chemat să mă întorc la Lúzaro.

Atunci am cunoscut-o pe Shele. Shele era fiica unei familii onorabile, dar care se ruina. Era rudă de departe cu mama.

Pe la noi nu e dezonorant ca o fată săracă să se angajeze servitoare într-o casă din oraș. Și pe urmă, Shele, cum spun, era ruda și fina mamei mele. Situația ei în casa noastră putea fi considerată ca ceva intermediar între servitoare și rudă săracă.

Shele, foarte tinăra și naivă ; eu, un marinăr care venea din singurătățile mării Chinei cu o imensă dorință de a trăi ; ne-am văzut și s-a întîmplat ceea ce trebuie să se întîmple. Nu știu dacă mama a bănuir ce se întîmplate ; dacă a bănuir și a folosit o stratagemă ca să mă îndepărteze, Dumnezeu s-o ierte. Cert e că mama a primit o scrisoare din Cádiz, în care eram înștiințat că ar fi fost bine să mă întorc cît mai repede. La Cádiz nimeni n-a știut să-mi spună cine scrisese scrisoarea aceea. Mai era o lună pînă la ieșirea fregatei *Maribeles*, pe care trebuia să mă îmbarc.

Eram cît pe-aci să mă întorc la Lúzaro, dar am ezitat ; ce pretext aveam să găsesc pentru mama ?

Întotdeauna mi-a fost mai teamă de ea decît de orice altceva. Nu bănuiam starea în care se afla Shele. Dacă aș fi bănuir, m-aș fi întors imediat ca să mă însor cu ea, trecînd peste orice.

A venit timpul să mă îmbarc pe *Maribeles* și să pierd pînă și amintirea ființelor dragi. Șase luni ne-au trebuit ca să ajungem la Manila și am rămas acolo încă două. Am primit cîteva scrisori de la mama și, printre alte multe vești, pentru mine lipsite de interes, îmi spunea că Shele se căsătorise.

Cînd am aflat asta, mi-am închipuit că, așa cum spune toată lumea, femeile sînt nestatornice și ingrate, și m-am gîndit că Shele mă uitase pentru că lipsisem atît.

Am scris unui prieten din Lúzaro și l-am întreat ce se întîmplate cu ea.

Cîteva luni mai tîrziu am primit la Cádiz două scrisori de-ale acestuia, ca răspuns la a mea. În una îmi spunea că Shele se căsătorise, sau, mai bine zis, o căsătorise mama mea cu fiul lui Machín, un băiat prostănac și bețiv, și că tatălui său au trebuit să-i dea bani și pămînt ca să-l lase pe fiu-său să se însoare cu Shele, care era însărcinată. În cea de a doua, prietenul îmi spunea că Shele murise în casa lui Machín în urma nașterii.

Aflînd acestea am fost cuprins de o disperare profundă. Am vrut să plec de pe corabie, dar căpitanul a observat că ceva nu era în ordine cu mine și nu mi-a îngăduit.

Fregata era pe cale să ridice ancora și a trebuit să-mi continui drumul. Cele șase luni de călătorie spre Filipine le-am petrecut într-o stare de disperare. Furia și mînia mă transformaseră într-un adevărat nebun, și o avalanșă de gînduri furibunde îmi năpădea imaginația.

Încet, încet, mînia mea a scăzut și s-a risipit prefăcîndu-se într-o melancolie profundă. Totul mi se părea trist ; în cel mai simplu și mai inocent lucru găseam un pretext pentru reflecții lugubre. Ajungeau să mă urmărească atît de mult aceste gînduri că, pentru a le îneca, am luat obiceiul, cînd ajungeam la Manila, să mă duc prin taverne și să mă îmbăt.

Într-una din ele am întîlnit, spre nefericirea mea, pe Tristán de Ugarte, care a fost pentru mine omul acela funest pe care soarta ți-l scoate înaintea, o momeală a răului, care ți se pune de-a curmezișul drumului, ca să te atragă spre viciu și pierzanie.

Ugarte fusese pilot pe o corabie care făcea negoț cu sclavi ; plecase de pe ea de cîteva săptămîni, și ducea o viață de orgii. Se plictisise de mare, de viața agitată de pe corabia aceea și voia să acosteze în vreun colț, unde să petreacă vreo cîteva ani refăcîndu-se.

I-am spus că mie, dimpotrivă, îmi lipsea viața agitată pe Asia lui sir Wilkins ; aș fi vrut să mă lupt fără încetare, să-l spintec pe cel care mi s-ar fi pus în cale și să mor într-o bună zi străpuns de un glonț, la bordul corabiei.

— Omule, hai să facem o afacere, mi-a spus el.

— Ce ?

— Să ne schimbăm destinul și starea civilă. Tu te duci pe corabia de sclavi și te numești Tristán de Ugarte ; eu...

— Nu se poate, am răspuns. Pe corabia unde sînt nu te vor primi cu hîrțile și cu numele meu.

— N-are importanță. Nu mă gîndesc să mă imbarc pe corabia ta. Am să-mi cumpăr niște pămînturi în Filipine, și mi-ar place să mă folosesc de numele tău în loc să rămîn cu al meu.

— Așa da.

— E-n ordine. Eu mă numesc de acum înainte Juan de Aguirre, iar tu ai să te sui pe *Dragon* în calitate de pilot, cu numele meu ; chiar acum îi scriu căpitanului, care e un compatriot de-al nostru.

— Bine, scrie-i. Unde e corabia ?

— În Batavia.

Tristán a început să scrie scrisoarea și, cînd a terminat-o, mi-a întins-o. Am schimbat actele. Eram cam de aceeași vîrstă și de aceeași statură. El din Elguea, eu din Lúzaro, aveam același accent. Substituirea era ușoară.

Am așteptat să plece *Maribeles* și peste cîteva zile m-am dus în Batavia și m-am urcat pe *Dragon* cu o înconștiență totală.

Despre corabia de sclavi

CAPITANUL ZALDUMBIDE ERA UN BASCO-francez. M-a primit cu amabilitate, m-a luat pe rooful pupei și am stat de vorbă. M-a întrebat pe unde am navigat și mi-a expus cu multă claritate toate primejdiile pe care le aveam de întâmpinat angajându-mă pe *Dragon*.

Văzînd că accept, în pofida acestor primejdii, n-a mai făcut nici o obiecție. Cele două condiții pentru a-mi îndeplini atribuțiile era să fiu un bun pilot și să vorbesc basca. Le întruneam pe amîndouă. Odată acceptat, îmi arată cabina pe care urma s-o ocup, alături de a sa. Mi-a arătat că amîndouă erau blindate și aveau ferestre cu gratii.

N-am să povestesc peripețiile prin care am trecut în aceste călătorii ; au fost mai mult sau mai puțin aceleași ca ale tuturor celor care pornesc pe mare în căutare de aventuri.

Căpitanul Zaldumbide mă trata cu multă considerație. Era relativ un om de treabă, cu toate că foarte inegal și lipsit de logică. Avea ca normă arbitraritatea cea mai absolută, cu toate că, în limitele bunului său plac, și din punctul lui de vedere, era un om drept.

Cele două trăsături de caracter mai pronunțate ale lui erau fanatismul religios și avariția. Cu toate multele brutalități și crime pe care trebuie să le fi săvîrșit în viața lui, nu se resemna să-și piardă locul în paradis. Îl dorea din tot sufletul.

Ca avar, era o raritate. Avea un dulap închis, unde își păstra bogățiile, și niște lăzi mici, de alamă, întărite cu bare de fier.

Într-o zi mi-am îngăduit să glumesc pe seamă comorilor lui și el mi-a spus în mare taină :

— Să nu te audă cineva. Să nu creadă că am mulți bani și să le treacă prin minte să mă omoare.

Marinarii erau cu toții odioși ; în afara bascilor, majoritatea țărani, care erau de partea căpitanului din lăcomie, și încă vreo doi-trei, ceilalți erau o adunătură de bețivi, de hoți, de ocași, oameni ajunși pe ultima treaptă a decăderii, scursură a porturilor din cele cinci părți ale lumii.

Cu bascii nu era același lucru. Erau aproape toți oameni de treabă. Odată ieșiți din satul lor, aveau convingerea că a vinde o familie de negri sau de chinezi, ori a prăda o corabie erau lucruri neînsemnate. Acești compatrioți de-ai mei își închipuiau cu candoare că onoarea, respectarea cuvântului dat, buna-credință erau necesare și indispensabile numai în sat. Acum, pe ocean, considerau pirateria, prădăciunea și furtul simple mijloace de îmbogățire mai mult sau mai puțin onorabile.

Printre cei patruzeci de marinari câți erau pe *Dragon* găseai specimene din toate categoriile : de la indivizi a căror viață era o serie nesfârșită de fărădelegi și crime, ca doctorul Ewaldus, pînă la un biet băiat irlandez, Patricio Allen, care era un model de cinste și noblețe.

Patricio Allen era una dintre nenumăratele victime ale soartei. Tatăl lui, un țăran ruinat, fugise dintr-un sat din Irlanda la Liverpool, în căutare de lucru, lăsînd după moarte o văduvă în mizerie, cu o droaie de băieți și de fete.

Allen era un om cu suflet blînd, își iubea mult familia și suferea cînd o vedea în mizerie. Străbătea cheiurile noroioase în căutare de lucru și avea să nimerească într-una din acele taverne pline cu marinari beți, unde se amestecă cetățeni ai tuturor țărilor.

Allen nu se pricepea la navigație, nu avea certificate și nu era primit pe nici un *skipper*. Simțea cu disperare cum se apropie clipa în care mizeria va destrăma bietul lui cămin și le va mîna pe surorile lui în grotele acelea oribile de plăceri ieftine, unde marinarii din lumea întreagă se îmbată cu whisky, în tovărășia unei femei blonde și vopsite.

Allen știa că la Liverpool, ca în toate porturile mari, se găseau recrutori, comercianți de oameni.

Acești recrutori îi invită acasă la ei pe marinarii fără slujbă, le dau de mîncare și chiar ceva bani și, cînd vine un

căpitan care duce lipsă de marinari, ia legătura cu recrutorul, își alege oamenii și îi plătește cheltuielile cu un avans din solda viitorului marinar.

Allen a dat și el peste unul dintre acești recrutori și s-a vîndut pentru cîțiva șilingi, pe care i-a trimis mamei sale. L-au dus de la Liverpool la Amsterdam, și Zaldumbide l-a răscumpărat, plătind cheltuielile și îmbarcîndu-l pe *Dragon*.

Allen era un băiat bun, dar ca marinar destul de neprițut ; oricît am încercat să-i explic manevrele, n-a reușit să le priceapă. Se uita la mare ca la un lucru cu totul lipsit de interes. Avea firea unui om sortit să muncească pe uscat.

Alt om cu fond bun era Franz Nissen, timonierul. Vorbea foarte puțin și niciodată despre viața lui. Era și un bun marinar bărbatul acesta tăcut. Zaldumbide mi-a povestit că, pe cînd își făcea serviciul militar, după cît se pare în marina daneză, un ofițer a pus să fie biciuit pe nedrept. Puțin după aceea, într-o noapte, Nissen a uns cu petrol patul și camera ofițerului și i-a dat foc. Pe urmă, nu se știe prin ce minune, a fugit.

Cel mai bun prieten al meu pe vas era Allen. Îmi cunoștea viața și eu pe a lui. Eram legați ca frații.

Prietenia lui îmi făcea mai ușoară viața pe *Dragon*. Stăteam mult de vorbă împreună : eu îl învățam ce știam, el povestea. Astfel am petrecut luni și ani întregi pîndiți neconținut de primejdii.

Am făcut cîteva călătorii transportînd pe nefericiții aceia de negri din Angola și Mozambic în Brazilia și Antile.

N-am reușit niciodată să mă obișnuiesc cu spectacolul îngrozitor și jalnic pe care-l ofereau ; aproape întotdeauna mă închideam în cabină, ca să nu văd ființele acelea nenorocite. Zaldumbide îi trata bine, dar asta nu reușea să facă spectacolul mai puțin respingător.

Dragonul nu era o corabie de sclavi tipică, din acelea care puteau fi considerate niște coșciuge plutitoare ; spațiul era bine studiat, la fel ca și cantitatea de apă necesară și modul de a evita epidemiile și miasmele fetide. Zaldumbide înțelegea că, în negoțul pe care-l făcea, nu cîștiga nimic dacă-i lăsa pe negri să moară.

După cum îmi spuneau toți, înainte de a ajunge eu pe

corabie se transportau cantități mari de „abanos” și echipajul era supus. Cît am fost eu acolo, aproape că nu trecea zi în care marinarii să nu se răzvrătească. Reușeam să înlăturăm acest pericol doar cu ajutorul lui Dumnezeu.

La vreo trei sau patru ani după ce m-am îmbarcat pe corabie, tocmai plecasem din apropiere de Macao cu o încărcătură de trei sute de *coolies* chinezi pentru America, cînd, în dreptul capului Amăgirii, s-a apropiat de noi un pachebot cu două catarge, dintre cele care în Filipine se numesc *pontines*, și pe puntea lui și-a făcut apariția Tristán de Ugarte. Se schimbase mult : avea o cicatrice care îl desfigura.

Mi-a spus cu reproș că numele meu i-a adus prea puțin noroc. Proprietatea lui din Ilo-Ilo nu dădea roade ; mai mult ca sigur că n-a știut s-o administreze cum trebuie.

Din pricina firii lui neliniștite nu putea să trăiască în tihnă. Era bețiv și nervos. De multe ori m-am gîndit că s-ar putea să fie nebun ; asta era impresia pe care ți-o lăsau gesturile și izbucnirile lui.

Navigam în plin Pacific, cînd s-au răsculat chinezii, și nu știu dacă ei sau careva din echipaj l-au omorît pe Zaldumbide și pe medicul olandez.

A urmat o serie de lupte și de certuri între facțiunile echipajului, care se dușmăneau între ele ; dar, pînă la urmă, aceste conflicte au putut fi aplanate, și eu mi-am luat răspunderea de a comanda *Dragonul*.

Planul meu era să ajung în Europa, să încredințez corabia în mâinile armatorilor și să mă întorc în Spania.

Străbătînd sudul Pacificului, ne-am întîlnit cu o corabie fără catarge care ne-a întrebat dacă avem medic. Le-am spus că nu, și singurul lucru pe care l-am putut face pentru ei a fost să le dăm apă și ceai.

A doua zi izbucnise vîrsatul negru și pe corabia noastră. Cineva a găsit în camera medicului un flacon cu praf de chinină. Am preparat cîte o doză pentru bolnavi. Din douăzeci de marinari atacați de boală au murit opt.

Și, în timp ce molima făcea ravagii, lui Ugarte i-a venit ideea nefericită să-i îndemne pe marinari la răscoală. Voia să schimbăm numele *Dragonului* și să ne apucăm de piraterie în Pacific.

Am fost nevoit să-l arestez pe nebunul acela.

După o traversare lungă și plină de peripeții, am ajuns în dreptul strîmtorii lui Magellan, dar, cum nu aveam vînt favorabil, am decis să coborîm mai la sud și să traversăm pe la capul Horn.

Am trecut pe la capul Dorinței și pe la cel al Dezolării, pe un frig strașnic, dar cu cer senin: cînd am ajuns însă în dreptul insulei Wollaston, s-a lăsat asupra noastră o ne-gură foarte densă, care nu ne-a slăbit zile în șir.

Prudența ne îndemna să ne oprim, dar eu am continuat drumul. De multe ori am fost gata să ne ciocnim de blocuri mari de gheață care pluteau la suprafața apei. Aceste ban-chize serveau ca să ne împrespătăm provizia de apă potabilă.

Am ancorat o zi în golful Nassau și, fără să aștept să se îndrepte vremea, am pornit mai departe. Echipajul era la pămînt, marinarii abia își mai îndeplineau îndatoririle și păreau scuturați de friguri; mă temeam că, dacă i-aș fi lăsat să se odihnească, toropeala ar fi pus stăpînire pe ei și am fi pierit cu toți prin locurile acelea neospitaliere.

Pe o vreme mizerabilă, avînd de înfruntat furtuni, am ieșit din golful Nassau, am traversat strîmtoarea *Le Maire* și, străbătînd o vijelie de zăpadă, am ajuns în portul Cook de pe insula Statelor.

Nu cred să existe locuri mai mohorîte ca acelea. Portul era un fiord mărginit de munți foarte înalți, cu versantele goale și sinistre; solul, mocirlos și sterp. Cu toate că echipajul voia să se odihnească acolo, am hotărît să merg mai departe, ca să ancorăm în golful Singurătății din insulele Malvine.

Acolo ne-am putut pune pe picioare și, cînd echipajul a mai prins puteri, am pornit din nou la drum, spre Europa.

În dreptul insulei San Vicente, un vas englez de război ne-a atacat de două ori și la cel de-al doilea atac ne-a distrus arborada *Dragonului* cu salve de tun. Am fugit pe balenieră, și cred că bucătarul sau un alt membru al echipajului a pus stăpînire pe cuferele lui Zaldumbide și le-a luat cu noi. Pe cînd fugeam, am văzut cum se scufundă *Dragonul*. Pe urmă, Ugarte s-a lăudat că făcuse o spărtură în corpul navei. Nu știu dacă era sau nu adevărat. Dacă n-ar fi fost comoara lui Zaldumbide, am fi debarcat îndată pe una din

insulele Capului Verde, dar cu povara asta mi se părea periculos să coborîm pe uscat. Am început să navigăm către nord, spre Canare. Am hotărît, de comun acord, să ne apropiem de coasta africană și să îngropăm cuferele pe undeva pe-acolo.

Am intrat pe râul Nun și i-a explorat malurile. Lîngă mare, dunele de nisip alb, formate de vînt, reflectau soarele cu atîta putere, încît te orbeau. Pe urmă au început să se vadă tufe de mure și diferiți arbuști specifici florei africane. Cîm la vreo cincisprezece mile de coastă am dat peste niște ruine ; poate că erau rămășițele turnurilor ridicate în apropierea coastei de Diego García de Herrera, din ordinul regelui Spaniei. Nu mi se părea prudent să îngropăm cuferele acolo, și am căutat un loc mai bun. Toate spinările și moviilele râului, formate de nisip, aveau să-și schimbe probabil poziția și forma sub bătaia vîntului din Sahara. Trebuia să găsim puncte de reper mai sigure.

M-am apropiat de un zid al castelului, pe care era gravat un elefant și, urmînd direcția privirii, am văzut că între două blocuri mari de piatră se vedea la ora aceea umbra unei stînci ascuțite, așezate pe malul râului. Umbra cădea în momentul acela la picioarele unui copac de *argán*. Mi s-a părut cel mai potrivit loc pentru îngroparea cufelor.

Am fixat în scris punctele de reper și, cum era foarte posibil să fim urmăriți și hărțile să ne fie luate, dacă ar fi fost găsite asupra noastră, în timp ce așteptam să îngroape comora, am tradus indicația în bască. Allen, după sfatul meu, a însemnat în cartea de rugăciuni literele care conțineau datele traduse în bască.

Marinarii se înțeleaseră cu niște mauri să schimbe pe doi miei o carabină dintre cele pe care le luasem cu noi, dar maurii, în loc să se țină de cuvînt, ne-au atacat și ne-au omorît cîțiva oameni.

Abia am ieșit de acolo, urmăriți de mauri, și am pornit-o pe mare. Ne-a prins o furtună îngrozitoare. Nu puteam naviga ; valuri uriașe inunda baleniera ; trebuia să scoatem apa cu beretele, spuma ne biciuia fața și vîntul ne stingea farul cînd voiam să vedem busola și ne asurzea.

Două zile ne-am luptat cu ploaia și în dimineța celei de-a treia am zărit ca prin ceață insula Lanzarote.

Am crezut că sîntem salvați, cînd un vas englez de război ne-a capturat și ne-a dus pe nava care ne urmărise cu cîteva zile în urmă.

Eram suspectați de piraterie. E știut că legile contra piraților sînt foarte severe. Piratul este în afara drepturilor oamenilor, și legea engleză îl condamnă la moarte prin spînzurătoare. Nava engleză se numea *Argonautul*. Medicul acestei nave era un om minunat; mi-am deschis sufletul față de el și i-am povestit viața mea de pînă atunci fără să-i ascund nimic. A dat despre mine informații bune, și, cu siguranță, a contribuit și el ca să nu fiu spînzurat de o vergă.

În timpul traversării de la Canare la Plymouth, englezii m-au tratat bine. Ugarte, în schimb, își luase asupra lui sarcina să-mi facă viața odioasă, învinuindu-mă că nu i-am urmat sfatul pe cînd navigam în Pacific.

AM AJUNS PE USCAT ȘI AM FOST CON-
duși în fața judecătorilor. Tot echipajul de pe *Dragon* a apărut pe banca acuzaților. Fiindcă nu
ne-am împotrivit și fiindcă multe lucruri au rămas
confuze, am scăpat de spînzurătoare.

Dacă judecata ar fi fost ca cele obișnuite, poate ni
s-ar fi redat chiar și libertatea, dar ne-au judecat
atît de sumar, încît n-am putut să ne apărăm. Am
fost condamnați la deportare în diferite închisori și
pe galere, șefii la zece ani, marinarii la cinci.

Nu ne-au trimis pe toți în același loc. Marinarii
au fost duși în închisorile din interiorul țării sau pe
pontoanele din apropiere, la Portsmouth și Chatham.
Noi, bascii, am nimerit pe o galără-închisoare din
nord.

Ne-am imbarcat pe un *cutter* care se numea
Flying Fish (Peștele zburător), Ugarte, Nissen, ti-
monierul, Old Sam, șeful de echipaj, irlandezul
Allen, care a ținut să vină cu mine din prietenie, și
alți prizonieri francezi. La ieșirea din Plymouth, Old
Sam s-a aruncat în apă. Nu a fost văzut o bună bu-
cată de vreme. Soldații trăgeau în toate locurile care
le erau indicate. N-am vrut să văd vînătoarea aceea
îngrozitoare. În ziua următoare, o dată cu căderea
serii, *Flying Fish* s-a oprit și o barcă s-a apropiat de vas.

Am coborît cu cătușele la mîini și ne-am instalat
în barcă. Un ofițer și cîțiva soldați veneau cu noi
să ne păzească.

După o vreme n-am mai văzut *Peștele zburător*,
și ne-am apropiat de uscat. Nu se zărea decît estua-
rul unui rîu și o ceață foarte deasă. Prin negura
deasă, sub un cer polar, se distingeau cîteva promon-
torii cenușii, fără vegetație și, ceva mai încolo, niște

mlaștini negre ; deasupra apelor lor nemișcate zburau nori de păsări.

Soarele nu apusese încă de tot cînd ne-am apropiat de galeră. Vasul, gol și fără catarge, se distingea ca o pată întunecată între cerul cenușiu și marea de aceeași culoare. De aproape, nava aceea veche părea o Arcă a lui Noe, legată cu odgoane și lanțuri ; era înaltă și cu trei etaje, ca un acoperiș de casă ; iar pe coșuri ieșeau coloane negre de fum. La mascaronul de la proră se distingea chipul lui Neptun.

În toate părțile, jur împrejur, domnea aceeași culoare neutră și tristă ; apele gălbui se confundau în penumbră cu cerul.

N-am simțit niciodată o melancolie mai profundă.

Am trecut prin fața coronamentului pupei, care avea trei etaje deasupra apei, cu galerii și ferestre încărcate cu ornamente în stil baroc.

Partea cea mai înaltă a coronamentului pupei era cel puțin la treizeci de pași deasupra apei, și de ea era atîrnat un felinar mare, care strălucea în ambianța cenușie a înnoptării.

Galera era un vas vechi, de pe vremea bătăliei de la Trafalgar. Se numea *Neptun*.

Ajunși pe covertă, am așteptat timp de o oră lungă și înghețată. Mi-au cerut să-mi scot haina. Am ascultat, și mi-au dat niște pantaloni în dungi, o jiletcă veche și o jachetă cu un număr mare pe spate. Luasem hotărîrea fermă să nu protestez în nici un fel, și aceasta mi-a fost de folos, pentru că unii dintre tovarășii noștri, printre care și Ugarte, după ce au fost dezbrăcați, au trebuit să îndure și carceră.

Cînd ne-am întîlnit pe covertă, Allen și cu mine, amîndoi îmbrăcați în haine de ocnaș, ne-am privit cu luare-aminte și ne-am dat mîna. Am jurat să nu ne despărțim niciodată.

Trebuia să trăiesc acolo zece ani. O viață ! Urmau să treacă primăveri, veri și ierni în acea carceră plutitoare, mereu cu o mare cenușie în fața ochilor, și cu mlaștini noroioase, fără altă comunicare cu lumea din afară decît zgomotul valurilor și strigătul ascuțit al pescărușilor și al rațelor sălbatice.

Viața pe galeră era îngrozitoare ; abia dacă aveam loc unde să ne răsuțim ; la proră erau încartiruiți soldații de pază, iar la pupă ofițerii. Noi, deținuții de pe galeră, trăiam în galeria joasă și în baraca făcută pe covertă, păzită și de unii și de alții.

Era tare greu să te obișnuiești cu traiul de acolo, dar totul se dobîndește prin efort de voință și perseverență.

Sînt convins că în primele zile am reușit să nu mă îmbolnăvesc numai printr-un efort extraordinar de voință. Tot timpul aveam febră, capul îmi ardea ; noaptea nu puteam dormi și cădeam într-o stare de neagră deznădejde. În zori, cînd se crăpa de ziuă, mă sculam cu rufăria udă și părul jilav ; simțeam dureri în toate articulațiile și o mare descurajare.

Cu toate astea, voința nu-mi slăbea ; o regăseam puternică și încordată, gata de orice efort. Am luat o porție de chinină și în cincisprezece zile mi-am redobîndit sănătatea.

Deportații la galere erau tratați ca niște ocnași. În caz de revoltă erau biciuiți, li se puneau lanțuri sau erau băgați în temniță, în *black hole* (gaura neagră), unde erau ținuți cu pîine și cu apă.

Aproape toți deținuții aveau porumbei, păsări, veverițe sau alte vietăți domestice. Fiecare își căuta o distracție, care să se potrivească mai bine gusturilor și înclinațiilor lui.

Era un căpitan englez care făcuse negoț de sclavi și care, după cum ne-a povestit el însuși, cînd negrii se răsculau îi lega de gura tunurilor și trăgea. Acest căpitan, cînd a văzut că va fi prins, a încercat să se descotoarsească de negri vîrîndu-i în butoaie și aruncîndu-i în apă. Ei bine, un ipochimen atît de ciinos se emoționa cînd se gîndea la iepurele pe care îl domesticise.

Ugarte și un marseiez ne dădeau de furcă mai tot timpul. Ugarte era veșnic nemulțumit ; alimentația proastă, umezeala, frigul, toate calamitățile firești într-o carceră de acest fel îl scoteau din fire, și protestele lui nu-i serveau decît ca să fie închis în pivniță.

Pe mine mă acuza mereu, spunînd că sînt un lingușitor și un nemernic, pentru că nu protestam. Nu-l puteam con-

vinge că un protest care nu are altă urmare decât o nouă pedeapsă este o ineptie.

Marseiezul, căruia i se zicea, nu știu dacă după nume sau după poreclă, Tiboulen, era, în alt fel însă, un om greu de suportat.

Ceea ce la Ugarte era demnitate susceptibilă, la Tiboulen era patriotism și ură împotriva englezilor. Marseiezul avea acea amărăciune și acea personalitate excesivă și pompoasă a mediteranienilor, la care se adăuga patriotismul insolent și exaltat al francezilor.

Tiboulen nu era un om violent și rău ca Ugarte; în singurătate era potolit, dar când avea public devenea furios. Nu trecea zi în care Tiboulen să nu ne dea de furcă; se certa cu tovarășii de închisoare și adresa mii de amenințări ridicole paznicilor.

Soiul acesta de oameni, care trăiesc numai pentru galerie, produc, alternativ, furie și dispreț. Uneori doream să i se smulgă pielea cu lovituri de bici unui asemenea idiot; alteori mi se făcea milă văzându-l fără apărare, încăput pe mîna călăilor săi neomenoși.

Pe Tiboulen și Ugarte i-au dus în altă baracă și astfel ne-au lăsat în pace.

În primele luni, Allen și cu mine ne-am dedicat studiului sistematic al tuturor formelor și posibilităților de a fugi.

Nu era de loc ușor; deschizăturile erau ferecate cu gratii puternice; porțile, cu înouietori grele. În jurul galerei se afla o galerie joasă, la nivelul apei, cu ferestre atît de apropiate una de alta, încît era imposibil să treci prin fața lor fără să fii văzut de sentinele.

Paza era strașnică pe această galerie, și rondurile treceau pe acolo la fiecare sfert de ceas.

Pe urmă, cum mai pluteau și alte galere în acest intrînd de mare, se păzeau unii pe alții, și o mulțime de șalupe cu oameni înarmați dădeau mereu ocol vechilor nave în timpul nopții.

Din conversațiile celorlalți tovarăși, am putut afla că pe galera funcționa o lojă francmasonică, numită Credință și Libertate, care avea agenți a căror misiune era să ia le-

gătura cu deținuții de pe celelalte galere, și nu numai cu deținuții, dar și cu unii ofițeri din garnizoană.

Allen și cu mine ne-am exprimat dorința de a intra în lojă și, după ce am trecut cu bine probele, am devenit frați. Venerabilul era un bătrîn pirat grec, a cărui poveste era un lanț nesfîrșit de ticăloșii.

Prin această masonerie am putut afla unele date demne de reținut în vederea unei posibile evadări. Estuarul în care se afla galera noastră era ca un lac întins pe mai bine de o leghe. Erau în el trei galere, și a noastră se afla la mijloc.

Distanța dintre *Neptun* și uscat era de aproximativ două mile.

Un pericol mult mai temut decît marea, în caz de evadare, îl constituiau mlaștinile noroioase de pe coastă, late de mai bine de o sută de metri. După cum se spunea, nu era cu putință să le traversezi, nici cu piciorul, nici înot.

Cea mai mare parte dintre evadați rămăseseră înămoșiți în ele, fără să mai poată înainta, și serviseră drept masă corbilor și păsărilor de pradă care se hrăneau cu cadavre în putrefacție.

În acele mlaștini negre și sinistre, din care în timpul nopții se vedeau ieșind flăcărui, pieriseră mulți evadați de pe vasele-închisori.

Avînd în vedere faptul că posibilitatea de evadare era ca și inexistentă, m-am apucat să studiez matematicile. Recomandarea medicului de pe *Argonaut* continua să-mi fie de folos și, mulțumită ei, comandantul mi-a împrumutat diferite cărți de geometrie, algebră și fizică. La acestea a adăugat o Biblie.

Allen, care era un catolic fanatic, m-a sfătuit în repetate rînduri să n-o citesc.

Cum deținuții era bolnavi de urît, fiecare căuta cel mai bun mijloc de a se distra. Eu am început să le dau lecții de matematici și am reușit să cîștig ceva bani. Noaptea, cu toate că era interzis să ții lumina aprinsă, eu citeam; păstram bucățile de slănină care ni se dădeau în

rație, le puneam un fitil cu pușini cîlți și le foloseam ca să lumineze odaia.

Indiferența pe care o vădeam față de toate, precum și filozofia stoică pe care o căpătasem mă ajutau să suport penalitățile liniștit și fără mînie. Pe urmă, aveam speranța că în doi sau trei ani mă vor duce într-o colonie penitenciară unde viața va fi mai suportabilă.

De multe ori am vrut să-l învăț matematicile pe Allen, dar el s-a împotrivit. Prefera să cînte cîntece sentimentale din țara lui, acompaniindu-se cu acordeonul pe care nu-l lăsa din mîină.

Evadarea

CÎND S-A ÎMPLINIT UN AN ÎI CUNOȘTEAM pe toți deținuții.

Printre ei se aflau niște bătrîni care aveau o îndeltnicire curioasă. Făceau o gaură în galeră și o vindeau celui care plătea mai mult. Aceste găuri dădeau între nivelul apei și galeria cea joasă, loc păzit zi și noapte.

Ugarte, care își petrecea cea mai mare parte din timp în carceră, mi-a spus să aflu cine ar putea face o gaură ca să putem fugi împreună. Avea bani și ar plăti cît ar fi nevoie.

A intrat în tratative cu un marinar olandez din echipajul *Speculantului*, un vas de pirați despre care s-a vorbit mult pe vremuri și au căzut de acord să-i cedeze o gaură după ce o va termina. Ugarte a început să se arate mai supus, cu speranța de fugă în suflet.

Olandezul își începu treaba ; dar pe la jumătatea lucrului un paznic a găsit gaura, și lucrul a fost suspendat.

După eșuarea acestei tentative, Ugarte nu mi-a mai dat pace. În fiecare zi îmi expunea unul sau două proiecte noi. Ideea evadării îl obseda ; mulțumită acestei idei fixe putea sta mai liniștit.

Am început să mă obișnuiesc cu viața de pe galeră. Perspectiva de a rămîne în mlaștină ca să servesc de hrană corbilor nu mă încînta de loc.

Ugarte era bolnav, nervos din pricina atîtor pedepse, și mă întărita întrebîndu-mă dacă mi-era frică.

Încercam să-l conving că trebuia să-și păstreze forțele pentru momentele grele, să nu le risipească prosteste, turbînd din pricina unor lucruri fără însemnă-

tate ; pe urmă l-am avertizat că pentru mine condiția indispensabilă ca să accept un plan de fugă era ca acesta să fie simplu. Unica garanție a succesului era simplitatea.

Ugarte, Allen și cu mine am făcut o asociație. Am discutat multe zile plan după plan, pînă cînd am acceptat unul din ele. Trebuia să facem o gaură în zidul barăcii unde dormeam, ca să ieșim pe covetă. De acolo urma să suim pe dunetă, care ocupa aproape toată jumătatea din spate a vasului, să coborîm prin galeria din cabina comandantului cu o frînghie și să ne aruncăm în mare.

Am pus condiția prealabilă să nu ne apărăm dacă am fi descoperiți și să nu omorîm pe nimeni. Era atît de greu să ieșim de pe galeră, să atingem coasta și să ne salvăm, că trebuia să ne gîndim că aveam o sută de probabilități contra una de a ne întoarce.

Am început pregătirile. Ugarte primise bani și era dispus să plătească. Prin mijlocirea masoneriei, ni s-au adus niște pile, un ferăstrău, o busolă de buzunar și un mănunchi de cînepă ca să ne facem frînghie.

Dormeam cu toții în hamace. Era iarnă, și ne-am înțeles toți trei să dormim cîtva timp cu capul acoperit, ca și cum ne-ar fi fost frig.

Scopul acestei măsuri era de a-l obișnui pe *master* să ne vadă mereu în aceeași poziție, cînd își făcea inspectia, și să-l facem să creadă, zile la rînd, că adormim repede.

De asemenea, am convenit să nu vorbim nimic față de ceilalți. Ca să nu-i surprindă schimbarea purtării lui, l-am sfătuit pe Ugarte să mimeze din cînd în cînd o criză de furie violentă.

În ziua de Crăciun am început să facem breșa. Lucram noaptea, făcînd patru tăieturi în formă de pătrat, care la terminarea lucrului erau acoperite de catran. Trebuia perforat peretele în așa fel, încît bucata smulsă să fie ca un dop care, pus la loc, să nu se observe că e o gaură.

Ne-am chinuit multe zile pînă am terminat-o. Cînd lucrul a fost dus la bun sfîrșit, Allen s-a așezat de multe ori în partea dinafara peretelui găurit de noi, ca să cînte din acordeon, și cu degetul uns cu catran acoperea urmele care ne puteau da de gol.

Acest prim pas fiind făcut, am luat în discuție o chestiune importantă : modul de a străbate mlaștina. După cum se spunea, era tot atât de greu s-o treci cu piciorul ca și înot. Allen a fost de părere că trebuia să ne facem niște tălpi largi pentru picioare și, ajungînd la mlaștini, să le punem ca pe niște sandale și să căutăm părțile mai tari ale mîlului.

Ideea a fost acceptată și am hotărît să le fabricăm din niște scînduri subțiri. Allen a cerut *masterului* lemn ca să facă două cutii, una pentru el, alta pentru mine, în care să ne păstrăm lucrurile. Lemnul a costat o groază de bani, fiindcă orice capriciu al ocnașilor se plătește. Din banii lui Ugarte rămăseseră doar cîteva monede. Cererea aceasta nu i-a trezit *masterului* nici o bănuială, și Allen a confecționat șase scînduri subțiri, totuși destul de rezistente, pe care le păstra, cu autorizația unui paznic, pe duneta de la pupă. Aceste scînduri aveau un picior și jumătate lățime și trei lungime, iar în mijloc niște găuri acoperite cu ceară, ca să nu fie văzute, pentru a putea fi prinse de picioare.

Pregătirile fiind terminate, am început să așteptăm o zi întunecată. Luna începea să descrească, dar nopțile erau încă destul de luminoase.

Pe măsură ce clipa evadării se apropia, mă simțeam neliniștit și nervos. Nu sînt un laș, dar privind de la bord apa aceea spumoasă și cenușie și gîndindu-mă că era absolut necesar să mă arunc în ea, îmi venea amețea și mi se strîngea inima.

Astfel, într-o sîmbătă, la cîteva zile după Bobotează, Allen a văzut cu ocheanul unui supraveghetor, la o mare distanță de țarm, o bărcuță legată de un țaruș, probabil lăsată de un vîntător de rațe sălbatice.

Barca era dincolo de mlaștini.

Ne-am hotărît și ne-am făcut ultimele pregătiri ; fiecare și-a luat rufărie, o pilă și patru sau cinci șilingi în pungă, totul învelit într-o bucată de pînză impermeabilă, împachetat și legat de spate.

Legăturile mici cu care urma să ne prindem de picioare sandalele de lemn le purtam legate de gît.

Frînghia mare trebuia s-o lăsăm pe balustrada coronamentului pupei.

Noaptea fixată pentru evadare cădea într-o duminică. Vecinii noștri ne cunoșteau planul și așteptau să vadă rezultatul, ca într-o piesă de teatru.

Garda a intrat și ne-a trecut în revistă, ca de obicei, înainte de culcare ; pe urmă trebuia să se întoarcă *masterul*, cu câțiva paznici, să vadă dacă sîntem toți în hamacurile noastre.

Trecerea în revistă fiind făcută, Allen, Ugarte și cu mine ne-am dezbrăcat, am făcut o legătură din rufărie și am învelit-o în pînză impermeabilă. Pe urmă am luat din cuier rufăria celorlalți ocași și am pus-o în hamacele noastre. Am lăsat bereta mai mult sau mai puțin ca în celelalte zile și, cînd a intrat *masterul*, ne-am aruncat la pămînt toți trei, am destupat gaura, am trecut întîi boccelele cu lucruri și pe urmă ne-am strecurat și noi, ca printr-o gaură de șoareci, am ieșit pe covertă și am astupat gaura la loc. Era un frig îngrozitor. Lîngă noi, sentinela a strigat : *All is well* (e în ordine).

Noaptea nu era întunecată de tot ; o ușoară ceață roșietică plutea în aer. Pîtuiați, strecurîndu-ne în fugă pe lîngă bord, ne-am apropiat de duneta de la pupă, care cuprindea aproape toată jumătatea vasului.

Am rămas acolo cîtva timp, așteptînd să vedem dacă ni se descoperise lipsa.

Eu tremuram de frig.

— Na ; unge-te cu asta, mi-a spus în șoaptă Allen, dîndu-mi o bucată de seu.

Am început să mă frec cu bucata de seu, iar el m-a uns pe spate. Cu învelitoarea asta de grăsime nu mai simți frigul. Ugarte și Allen au făcut același lucru.

— Și scîndurelele pentru picioare ? am întrebat.

— Le am aici, lîngă mine, mi-a răspuns Allen.

Am așteptat să se termine controlul. Dacă s-ar fi băgat de seamă lipsa noastră, ar fi fost o nebunie să mai întreprindem ceva.

Masterul cu trupa lui s-au îndepărtat ca de obicei. S-au schimbat sentinelele. Disparația noastră nu fusese observată. Era momentul să intrăm în acțiune.

Allen a alergat pe dunetă și s-a întors peste puțin timp, cu sandalele noastre de lemn. Am putut spune și noi : *All is well.*

Am înaintat pe acoperișul dunetei fără să facem cel mai mic zgomot. Urma să ieșim în galeria rotundă a coronamentului. De acolo trebuia să coborîm pe un alt culoar acoperit, mai jos și mai puțin proeminent.

De la o balustradă la alta era o distanță de douăsprezece picioare.

Dacă legam frînghia de galeria de sus, puteam coborî pînă la galeria inferioară. Dar problema era cum s-o dezlegăm după aceea, ca să putem coborî pînă la mare. Frînghia pusă în două nu ajungea. Voiam să intrăm în apă fără zgomot, ca să nu atragem atenția sentinelei.

Pe laturile de la pupa galerei erau niște rame cu geamlîc, pline de ornamente baroce.

Geamlîcurile acestea erau numite, pe navele mai vechi, sere. Nici nu putea fi vorba să treci peste ele.

— Dă-mi pila, mi-a spus Ugarte.

I-am dat-o. Ugarte s-a apropiat cu hotărîre de una din aceste rame de la pupă și a înfipt cu putere pila ; a încercat dacă îl ține, s-a aplecat și a înfipt cealaltă pilă mai jos. De acolo a ajuns la balustrada celei de a doua galerii.

L-am urmat și, agățîndu-ne de cele două pile, am putut coborî toți trei în galeria inferioară. Am smuls pila pusă mai jos.

Această galerie inferioară avea trei ferestre luminate. Prin geamuri i-am putut vedea pe doi dintre șefi, care stăteau jos.

De acolo mai erau zece sau cincisprezece picioare pînă la apă. Mai aveam de străbătut galeria inferioară, cu sentinelele ei, dar în partea asta a pupei supravegherea era mai slabă.

Am fi putut coborî de acolo în mare pe un lanț legat de ponton, dar lanțul acesta era atît de puternic luminat de felinarul de la pupă, încît ne-a fost frică să nu ne vadă garda.

Allen a legat frînghia de una din barele balustradei, iar de celălalt capăt a legat sandalele de lemn care trebuiau să ne servească la traversarea mlaștinei. Irlandezul a în-

ceput să coboare fără să facă cel mai mic zgomot ; cînd frînghia n-a mai fost întinsă a coborît Ugarte, iar apoi eu. Timp de o clipă, pe cînd coboram, am crezut că sentinela mă privea ; dar, fără îndoială, n-a fost decît o închipuire de-a mea.

— S-a făcut, haideți.

Am dezlegat scîndurelele de pe frînghie și am început să înotăm spre coastă. Țărmul era departe. Sufla un vînt puternic dinspre nord-est, care începuse să aducă picături mari de ploaie.

Ugarte s-a avîntat într-un înot voinicesc, dar i-am spus să se potolească, fiindcă o să obosească curînd. M-a ascultat, și din cînd în cînd făceam toți trei pluta ca să ne odihnim.

Purtam scîndurile cu rîndul, și în felul acesta ne mai cruțam forțele.

Am trecut prin fața celeilalte galere. Învăluită în ceață, părea un imens și fantastic licurici. Am înotat mai departe, lăsînd în urmă vasul-felinar. Grație sistemului nostru de opriri metodice, am putut rezista mai bine de două ore înot.

Să fi fost ora zece noaptea cînd am ajuns la marginea mlaștinii. Curentul rîului despărțea apele mării de terenul mîlos. Am trecut rîul, care era înghețat, și am intrat în zona mocirloasă. La început ni s-a părut imposibil să mergem prin acel noroi lichid ; dar după patru-cinci metri se întărea. Am intrat cu curaj în mocirlă, pînă am ajuns la o porțiune destul de tare ca să susțină corpul unui om, dar nu și ca să-i permită să meargă. Așezați în mocirlă, ne-am legat de picioare, unul celuilalt, tălpile de lemn ; pe urmă, ne-am ridicat toți trei și am început să mergem în șir, ținîndu-ne de mîini. Mirosul acelei mase fetide de mîl ne provoca greață. De cîteva ori ne-am afundat în gropi viscoase și moi ; cădeam și iar ne ridicam, cu noroi pînă în creștetul capului ; în cele din urmă am ajuns pe o limbă de nisip și am simțit pămînt tare sub picioare.

Am mers de-a lungul țărmului. Barca nu mai era acolo. Fie că o luaseră, fie că rătăcisem noi drumul.

Ugarte a început să blesteme și să-și plîngă soarta. Allen i-a spus să tacă ; providența ne era favorabilă și a blestema astfel însemna să-l înfrunți pe Dumnezeu.

Ugarte i-a răspuns obraznic și s-ar fi luat la bătaie, dacă n-aș fi fost eu, să mă pun la mijloc și să-i liniștesc.

— Dac-ați vedea cît de caraghioși sînteți cu această crustă de noroi, negri ca niște raci, nu v-ați mai lua la hartă.

Am luat-o pe limba de nisip pe care ne aflam și am ajuns pe o plajă unde am dat de apă limpede. Ne-am spălat cît am putut mai bine frecîndu-ne cu mănunchiuri de iarbă ca să ne scoatem crusta aceea de grăsime și noroi care ne acoperea și ne-am îmbrăcat. Nu știam ce să facem : să pornim sau să așteptăm să se facă ziuă. Ne-ar fi plăcut să putem porni la drum de îndată, dar ne ținea pe loc speranța că vom găsi barca văzută cu o zi înainte de Allen.

Pînă la urmă am hotărît să rămînem, și ne-am așezat pe nisip așteptînd să se lumineze de ziuă.

În voia soartei

ÎN SFÎRȘIT, DUPĂ NOAPTEA ACEEA lungă, ceața a început să se risipească și s-au arătat zorile ; era o dimineată tristă, de o culoare nedefinită, parcă murdară, învăluită în ploaie și noroi. Corbii treceau pe deasupra capetelor noastre, scoțind țipete stridente. Parcă s-ar fi văitat că nu ne văd cadavrele în mîlul murdar al mlaștinii.

Allen a zărit deodată barca, pe o limbă de nisip din apropiere.

— E acolo, a spus și a început să alerge.

Ugarte și cu mine l-am urmat. Barca era legată cu un lanț. Mai aveam cu noi două pile și am început să pilim fierul. A durat mult. Ugarte, nerăbdător ca întotdeauna, a căutat o piatră, a venit cu ea și a lovit cu atîta putere în lacăt, încît l-a făcut bucăți. N-a lipsit mult să strice barca ; așa era el : nu ținea seama de nimic.

Barca avea un singur rînd de rame. Ne-am urcat în ea și am început să vîslim cu schimbul. La început mișcarea ne-a înviorat ; dar n-a trecut mult și am început să obosim. Înaintam prin ceață.

Pe la jumătatea dimineții am văzut că se apropie de noi un vas din flotila de pază a țărmului ; am scos ramele din apă și ne-am întins toți trei pe fundul bărcii. Cei de pe vasul de pază nu ne-au văzut, ori au crezut că e vorba de-o barcă părăsită și și-au continuat drumul.

Aveam o hartă pe care o alcătuisem din memorie, după cea de la corpul de gardă al ofițerilor de pe galeră. Știam că nu putem întîlni nici un sat înainte de a străbate cel puțin cinci sau șase mile. A ieșit o clipă soarele, un soare palid, învăluit într-un nimb

opalin. Ne-am privit unul pe celălalt. Înfașurarea noastră era îngrozitoare; veneam din închisoare; pe spate ni se puteau citi încă numerele de pe galeră.

Cînd le-am spus asta, Ugarte și Allen și-au scos jachetele și cu vîrfurile pilei au șters numerele infamante. Am făcut și eu la fel.

Am mers fără să ne îndepărtăm mult de coastă; din cînd în cînd ne schimbam la rame și unul din noi putea să se odihnească. Cum pierdusem obiceiul să vîslim, mîinile ni se umflau și crăpau.

Ținutul care ni se arăta în fața ochilor era dezolant, cu coline joase și mlaștini în apropierea coastei. În depărtare se vedea coșul cîte unei case singuratice sau ruinele vreunui castel.

După-amiază s-a lăsat o ceață foarte deasă, și am început să navigăm pe dibuite.

Foamea, setea și oboseala ne-au obligat să ne apropiem de țărm. Erau mai mult de douăzeci și patru de ore de cînd stăteam nemîncăți; aveam mîinile însîngerate.

Am acostat pe o plajă pustie, în apropierea unui sătuc cu port.

Auzisem spunîndu-se că în unele locuri din Scoția și Irlanda oamenii mănîncă niște alge care se numesc laminarii, și ne era atît de foame, încît am încercat să înghițim și noi cîteva; dar a fost cu neputință.

Allen a găsit niște brusturi și ne-a chemat. I-am smuls cu vîrfurile pilei și asta ne-a fost mîncarea din ziua aceea.

Am hotărît să tragem barca pe mal și să petrecem noaptea pe uscat. Nu voiam să intrăm în sat cu înfașurarea aceea, așa că am urcat pe faleză și, escaladînd niște dune, fără să fim văzuți de nimeni, am intrat în cimitirul satului, unde, întinși printre morminte, feriți de vînt, am putut să ne odihnim și să dormim.

Pe la miezul nopții ne-am trezit din pricina frigului și a foamei. Ne-am sculat, am ieșit din cimitir și am pornit-o la drum.

— Să mergem în sat, a spus Ugarte; poate găsim ceva de mîncare.

Cerul era limpede și plin de stele; bălțile erau înghețate, pămîntul întărit de promoroacă. Vîntul rece sufla

cu putere. Ne-am apropiat de sat. Era alcătuit din câteva case. Cîinii lătrau în tăcerea nopții. Am trecut prin fața unei case sărăcăcioase, cu ferestrele luminate. Am căzut de acord ca Allen să intre și să cumpere puțină pîine. Allen s-a întors imediat spunînd că n-a găsit pe nimeni.

— Nu e nimeni ? a exclamat Ugarte. Cu atît mai bine.

A intrat și s-a întors după puțin timp cu o pîine și o bucată de pastramă.

Ajunsesem niște hoți ordinari. Ugarte a luat-o spre port.

— De ce s-o luăm pe-aici ? Nu-i mai bine să mergem pe plajă ? am spus.

— Nu strică să facem o încercare, a răspuns el.

Ajunși în port, s-a dus la corăbioara cu două catarge care era legată de un belciug și s-a urcat pe ea.

— Minunat ! Nu e nimeni. Hai, urcați.

— Aici ? am întrebat în culmea mirării.

— De ce nu ? Ce importanță are dacă furi o barcă sau o corabie cu pînze ? E totuna.

De fapt, avea dreptate. Am dezlegat parîma și, împingînd toți trei în peretele cheiului, am scos corabia din rada portului. Pe urmă am ridicat velele și am pornit-o pe mare. Pe corăbioară erau provizii și apă pentru câteva zile. În primele ore ale dimineții am răzuit numele vasului, *Betty*, și l-am botezat *Rosa*, cu matricola la Bangor, satul natal al lui Allen.

Am navigat toată ziua și toată noaptea și am putut să mîncăm și să ne odihnim. În dimineața zilei de miercuri ne aflam la o distanță destul de mare de galeră ca să nu ne mai temem c-am putea fi prinși. Nu ne prăpădisem timpul de pomană.

Dacă aveam norocul să dăm peste vînturi puternice, puteam ajunge în Franța. Ne lipsea o hartă ; dar pentru a ieși din marea Irlandei, cu toată ceața, direcția era suficientă.

Aș fi vrut să ajungem cît mai repede într-un loc oarecare unde Ugarte să se poată despărți de Allen. Aflîndu-se amîndoi în afară de pericol, între ei s-a deșteptat din nou o ură turbată. Nimic din ceea ce spunea unul nu-i convenea celuilalt.

Eu încercam să-i împac, dar uneori nu era de loc ușor, dată fiind încăpăținarea irlandezului și irascibilitatea compatriotului meu.

Timp de trei zile ne-am luptat cu niște vânturi puternice. Vasul avea tangaj la proră, mergea de parcă rupea apa, lovind în ea ca un topor, ceea ce era foarte neplăcut. Vineri noaptea navigam pe canalul Sfântul Gheorghe, pe care îl cunoșteam destul de bine.

Toată noaptea și toată ziua am dansat deasupra valurilor, învăluți în ceață, fără să ne putem îndrepta încotro voiam. Vântul s-a mai potolit spre dimineață, la răsăritul soarelui, și când cerul a început să se lumineze și ceața să se risipească, ne-am trezit pe țărmul Irlandei, care e format în locurile acelea din faleze de rocă tare. Marea, la început agitată, s-a liniștit, încet-încet, pînă ce a rămas aproape nemișcată, iar vântul a încetat complet.

Nu mai aveam apă, și am hotărît să ne apropiem de coastă.

Ne temeam că, intrînd în vreun port, corabia noastră ar putea fi recunoscută și noi prinși, așa că am hotărît să ancorăm pe o plajă oarecare. Allen urma să meargă în satul cel mai apropiat, cu cei cinci șilingi care ne mai rămîneau, să vadă dacă putea face rost de alimente; eu trebuia să mă duc după apă, iar Ugarte să rămînă la pescuit.

Prin apropiere n-am găsit nici un izvor sau fîntînă. Un țăran mi-a spus că pe acolo nu era apă.

Am revenit pe vas și am așteptat să se întoarcă Allen. Acesta a adus alimente, pe care le-am înfulecat cît ai clipi din ochi, și o sticlă de bere. După ce am mîncat a spus:

— Acum trebuie să vă povestesc ce mi s-a întîmplat și ce propunere mi-a fost făcută. M-am dus în sat, am intrat într-un magazin ca să cumpăr ceva de mîncare; m-au întrebat cine eram și de unde veneam. Le-am povestit o întîmplare cu un naufragiu, și vînzătorul mi-a spus: „Dacă vrei de lucru, aici, în sat, e o fermă unde au nevoie de oameni.” Am pornit pe șosea și m-am dus la fermă; am stat de vorbă cu un tînăr oacheș și, văzînd că mă primea fără nici un inconvenient, i-am spus că mai aveam cu mine doi tovarăși. Atunci tînărul cel oacheș mi-a spus: „Sînteți pirați.” „Nu, nu.”

— Chiar dacă ați fugit de pe vreo galeră, nu-mi pasă. Dacă munciți bine, o să vă plătesc ca și pe ceilalți. Tovarășii dumitale sînt tot irlandezi ?

— Nu, sînt spanioli.

— Mi-e totuna. Dacă nu sînt englezi, îi primesc.

— M-am despărțit de el, a continuat Allen, și am venit aici într-un suflet.

Ne-am sfătuit dacă să acceptăm sau nu propunerea și am găsit că era lucrul cel mai prudent **pe care-l** puteam face. Pe urmă ne-am gîndit ce să facem **cu** corabia. S-o lăsăm acolo **ar** fi fost **un** indiciu **asupra** locului unde debarcasem.

Am dus corabia pînă la marginea plajei ; tocmai începuse să sufle puțin vînt ; am ridicat focurile și vela de mizenă, am legat echea cîrmei și, intrînd în apă, am împins vasul spre larg. Ambarcațiunea părea la început nedumerită, mirată parcă ; înainta puțin, se întorcea, făcea impresia unei persoane nehotărîte, care dorește să facă o săritură și nu îndrăznește. Pînă la urmă a prins vîntul din plin și s-a îndepărtat cu o viteză care ne-a uluit.

— Știe ea unde se duce, a spus Allen convins.

Ne-am urcat pe o moviliță de nisip și am privit iar înapoi. Corabia noastră plutea mai departe.

— Acum mergem la fermă, am spus.

De pe înălțimea pe care ne urcasem se vedeau două sate ; unul trebuie să fi fost un sat de pescari, celălalt un sat de plugari, înconjurat de ogoare.

La căderea nopții și ferindu-ne de privirile oamenilor, am ajuns la ferma unde fusese Allen, la marginea șoselei, străjuită de o alee de arbori înalți și falnici. Casa era de piatră, mare și neagră, și era înconjurată de construcții joase, de cărămidă.

Vechilul ne-a dat haine noi, iar a doua zi am început să lucrăm la cîmp.

Cu toate promisiunile de a fi tratați la fel cu ceilalți lucrători, vătaful a profitat de faptul că n-aveam acte și se bănuia că sîntem ocnași fugiți și-a început să ne exploateze.

Am înțeles că de asta nu era chip să scăpăm. Allen se apăra fiindcă **era irlandez**, dar Ugarte, care nu avea acest

avantaj, ajungea la disperare și mă scotea în permanență din sărite.

— Să plecăm de-aici, ne spunea în fiecare clipă.

— Așteaptă să ne putem îmbrăca omeneste și să strângem ceva bani și-o să plecăm, îi spuneam.

A așteptat, nu însă fără să protesteze. Cu primii bani pe care i-am luat, mi-am cumpărat o haină, o traistă și niște ghetе mari cu ghetre. Allen s-a îmbrăcat după moda țării ; Ugarte, cînd s-a văzut cu haină nouă, a hotărît că era timpul să plecăm.

El voia să plecăm noi doi și să-l lăsăm pe Allen ; în schimb Allen se gîdea să-l părăsim pe Ugarte. Eu aș fi preferat să merg cu Allen și să-l las pe Ugarte în plata Domnului ; dar începuse să mi se facă milă de el.

— Cred că cel mai bun lucru, le-am spus și unuia și celuilalt, ar fi ca fiecare să se ducă pe drumul lui, și pe urmă să ne întîlnim în Franța.

— Nu, nu ; asta nu.

— Bine, atunci să mergem toți trei împreună și să împărțim aceeași soartă ; dar trebuie să ne supunem unei conduceri ; altfel nu se mai poate.

— Tu ai să comanzi, mi-au spus amîndoi într-un glas. O să te ascultăm.

— Adică mă numiți șef ?

— Da.

— Bine, atunci din clipa asta vă avertizez că mă despart de acela care nu-mi ascultă ordinele, fie pe uscat, fie pe mare sau în orice alt loc.

Amîndoi au făgăduit să mă asculte orbește.

În ziua următoare i-am vorbit vătafului. I-am spus că într-adevăr fusesem deținuți pe o galeră pentru chestiuni politice ; că am văzut un polițist din poliția engleză dînd tîrcoale fermei și că trebuie să plecăm. Am adăugat că eram foarte mulțumiți de primirea care ne fusese făcută și că îl rugăm, dacă întreabă cineva de noi, să nu spună nimic.

Vătaful, unul din irlandezii aceia care urăsc cu furie Anglia, ne-a făgăduit nu numai că nu va spune nimic, dar că, dacă va vedea vreun polițai pe la fermă, îi va face vînt drept în baltă.

Am plecat de acolo și ne-am gândit s-o luăm spre sud, de-a lungul țărmului, să ajungem la Wexford, de unde puteam găsi o corabie care să ne ducă pe continent.

Am pornit la drum. Era o zi de toamnă de o tristețe sfîșietoare ; cerul era întunecat ; burnița ; corbii treceau croncănind pe cer. Copacii își lepădau frunzele roșietice și gălbui, acoperind cîmpul cu ele ; rafalele de vînt le purtau de colo-colo pe drum ; mirosea a toamnă, a iarbă uscată, a ferigi și a frunze ude.

Mergeam pe țărm, urcînd și coborînd un lanț de coline nu prea înalte, acoperite cu bălării. În depărtare se vedeau ruinele negricioase ale cîte unui castel, conace din coșurile cărora se ridicau coloane de fum, islazuri verzi, pajiști tot verzi și păduri bătrîne și întunecate.

În prima zi, după-amiază, au început certurile între Allen și Ugarte. Se luau la harță pentru orice fleac. Cum era firesc, irlandezul, aflîndu-se în țara lui, se descurca mai bine și lega prietenii mai repede decît noi. Ugarte socotea că faptul acesta atît de firesc era o insultă la adresa noastră.

I-am avertizat că, dacă aveau să continue cu certurile, îi părăsesc și plec singur. S-au liniștit pentru un timp și au încetat cu hărțuielile.

Pe înnoptat am dat peste niște mari turme de oi. Allen s-a împrietenit cu ciobanii. Împreună cu ei am ajuns la un han de pe marginea drumului, care se numea *Clopotul Albastru*. Din fața hanului se zăreau marea și faleza și stîncile de pe țărm.

În zilele care au urmat, tovarășia lui Allen, care-l exaspera atît pe Ugarte, ne-a scăpat, ca și pînă atunci, de o mulțime de neplăceri.

La marginea satelor în care ajungeam, irlandezul se despărțea de noi și intra singur ; inspecta satul ; dacă simțea vreo primejdie, însemna pe prima casă o cruce cu cărbune ; dimpotrivă, dacă nu era nici un motiv de neliniște, desena un opt.

Noi ne apropiam și căutam semnul ; dacă vedeam crucea, făceam calea-întoarsă ; dacă puteam intra în sat, mergeam pînă dădeam de prima cîrciumă, în ușa căreia ne aștepta Allen. La han mîncam o supă caldă, o bucată de

rasol, beam o cană de bere și ne întindeam pe laviță sau în fin.

Dimineața, înainte de plecare, cumpăram de-ale gurii și mîncam pe cîmp. Ugarte aducea lemne, eu făceam focul și Allen gătea.

Casa cea primitoare

NOAPTEA NE-A PRINS LA PATRU MILE de Wexford. Am intrat într-un sat și ne-am dus la han, cu gând să rămânem acolo peste noapte. Hanul era o căsuță așezată destul de departe de drum, cu o arcadă în mijloc, pe care se legăna o firmă reprezentând un delfin în culori țipătoare. De o parte și de alta a arcadei erau două ferestre și, sub ele, două bănci de piatră.

Hangița, o femeie sprintenă, ne-a spus că hanul e plin și că nu putea să ne găzduiască. Am izbutit s-o facem să ne dea de mâncare numai datorită insistențelor lui Allen. Pe urmă, în timp ce ne servea cina, ne-a întrebat :

— Ce sînteți ?

— Marinari. Am naufragiat pe coastă acum opt zile și venim pe jos.

— Dacă sînteți marinari, duceți-vă la căpitanul Sandow. Acolo o să vă primească.

— Cine e căpitanul Sandow ? am întrebat. Un militar ?

— Nu ; e un bătrîn căpitan de vas. Un bătrîn nebun, care locuiește aici cu fiica lui. De multe ori a adăpostit naufragiați la el în casă.

Am plecat de la han, însoțiți de un puști, care ne-a arătat drumul.

Casa lui Sandow era un castel vechi, împodobit cu un turn pătrat de piatră cenușie, acoperit de iederă. Împrejurul lui se ridicau mai multe construcții de diferite mărimi. O mulțime de coșuri, ca niște tuburi de orgă, îi dădeau un aspect fantastic, iar altele, în zigzag, păreau niște brațe îndoite. O scară exterioară urca pînă la primul etaj. De jur împrejurul casei se întindea o mlaștină, o fostă grădină, pără-

sită și sălbatică, cu un aer dramatic și misterios, mai ales sub lumina albă a lunii.

De la poarta fostei grădini pînă la castel nu era nici un drum ; aleea principală era năpădită aproape în întregime de ierburi și arbuști.

La două din ferestrele castelului sclipeau lumini, priviri melancolice, care păreau să cerceteze ceva prin frunziș. În grădină se înălțau cîțiva ulmi stufoși, ca niște sentinele, și creșteau o mulțime de tufe de trandafiri, pe care se mai vedeau încă trandafiri albi, ofiliți.

Am tras de un șnur care atîrna lîngă ușă și dinăuntru s-a auzit un clinchet îndepărtat de clopoțel.

În ușă și-a făcut apariția o servitoare bătrînă, și Allen i-a spus că eram naufragiați.

— Mă duc să-i spun domnului căpitan. Așteptați o clipă.

A dispărut, și peste puțin timp s-a deschis una din cele două ferestre luminate, iar dinăuntru s-a ivit un chip de bărbat, care-a început să strige :

— Ei, naufragiaților ! Intrați.

Am împins ușa, am pătruns în grădină și am intrat într-un fel de patio străjuit de doi cîini de piatră. Am urcat pe scara veche și am ajuns într-un salon cu un aer părăsit și seniorial, o încăpere întunecoasă, umedă și rece.

Căpitanul Sandow era un bătrîn uscățiv și măsliniu, cu barbă albă ; fiica lui, o fată subțire și foarte palidă, cu părul negru și ochii albaștri.

Allen a început să depene în irlandeză o poveste, învățată dinainte și potrivită după gustul lui, despre naufragiul nostru ; dar căpitanul l-a întrerupt, ca să ne poată povesti călătoriile lui. L-am ascultat cu atenție, ne-a invitat la cină, am mîncat cu toții, și, cînd să ne retragem, ne-a spus :

— Puteti rămîne aici să vă odihniți.

Pe urmă, conduși de o bătrînă, am urcat pe o scară în spirală care ducea la turn ; trebuia să mergi cu grijă pe treptele umede, alunecoase și rupte, și să-ți apleci capul ca să nu te lovești.

Sus, servitoarea a deschis o ușă și am intrat toți trei într-o bibliotecă părăsită, unde se aflau niște saltele de paie, întinse pe jos, care ne-au servit drept culcuș.

În ziua următoare i-am spus lui Allen să-i propună căpitanului Sandow să lucrăm ceva, pentru a-i răsplăti într-un fel ospitalitatea.

Lui Ugarte i se părea o prostie să te înhami la muncă atunci când nu ți-o cere nimeni; căpitanul Sandow răspunse că nu voia să ne pună la nici o treabă; dar, fără îndoială, văzînd insistențele lui Allen, a acceptat să ne ocupăm de grădină.

Castelul acela îl cumpărase pe un preț de nimic și nu avea de gînd să-l renoveze. Acolo totul era vechi și căzut în paragină: pe sub iedera neagră, pereții erau roșii; vechea capelă, lăsată în cea mai deplină părăsire, niște încăperi vechi și pustii, o bibliotecă plină de cărți umede și trei sau patru servitori la fel de bătrîni și de decrepiți ca și casa.

Sub streșini și sub burlane își făcuseră cuib rîndunelele, iar în copacii înalți se cuibăriseră ciori și cucuvele, care scoteau noaptea niște țipete sinistre. Grădina era părăginită; avea un iaz misterios și întunecat, pe ale cărui maluri plopii, care se tot desfrunziseră de-a lungul anilor, îl înconjuraseră cu o pînză de argint.

A doua zi de la sosire, Allen, Ugarte și cu mine am început să curățăm cărările grădinii, să smulgem iarba și să le acoperim cu nisip; pe urmă am îngrijit perii în formă de evantai, aliniați în fața zidului. Duminică am ascultat slujba la capelă și pe urmă am cercetat biblioteca. Era o cameră fantastică, mare, cu tavanul plin de ornamentații, crăpat în cîteva locuri; se găseau acolo mai multe dulapuri pline cu cărți umede, iar deasupra, tablouri înnegrite, găurite și cojite. Se mai aflau acolo și o mulțime de trofee de vîntoare, care, fără îndoială, nu erau pe placul actualului stăpîn al castelului. Printr-o ușă cu panouri mîncate de molii, cu broasca ruginită, se ieșea într-o galerie plină de cuiburi de lilieci și rîndunele. La capăt era o boltă cu cîteva ferestre mici deschise în pereții groși. Sub această boltă erau îngrămădite diferite busturi de personaje antice, mutilate, și o adevărată colecție de pendule de toate mărimile, stricate și, în cea mai mare parte, sparte.

Am cotrobăit prin toate colțurile și am dat peste câteva cărți de-ale lui Walter Scott și peste *Poemele lui Ossian* de Macpherson.

Le-am adus în sufragerie, în fața căminului ; le-am șters de praf și i le-am dat fetei căpitanului.

— Unde le-ați găsit ? m-a întrebat ea.

— Aici, în bibliotecă. Trebuie să mai fie și altele.

Într-adevăr, am mai găsit o mulțime. Am citit împreună *Rob Roy*, *Ivanhoe* și *Quentin Durward*, și am vorbit mult despre personajele din romanele marelui scriitor. Găseam că fata căpitanului avea ceva din Diana Vernon, cu toate că domnișoara Ana Sandow era ceva mai melancolică decât eroina lui Walter Scott.

Ana trăia la discreția capriciilor tatălui său, un bătrîn nebun și egoist, care nu o lăsa să schimbe o vorbă cu nimeni.

Allen se împrietenise cu servitoarea și cu vecinii ; eu ascultam, fără să-mi arăt nerăbdarea, pentru a șaptea, a opta, a noua oară relatarea isprăvilor lui Sandow ; Ugarte, după ce se făcea că lucrează în grădină, se întindea pe pat și rămânea acolo, blestemîndu-și soarta.

Eu începusem să simt o prietenie frățească pentru Ana Sandow. Biata fată, atît de veselă și vioaie din fire, era o victimă.

Căpitanul nu dorea ca fiica lui să se mărite, nici să se împrietenască cu nimeni. Din acest motiv s-a închis în acel castel, amenințîndu-i pe servitori că-i izgonește dacă lasă să intre în casă persoane străine. Cu toată această dorință de izolare, bătrînul egoist se plictisea și dorea să aibă lume împrejur, dar numai ca să-l distreze pe el.

Ugarte a văzut că domnișoara nutrea pentru mine o oarecare simpatie și, purtat de unul din imboldurile lui de răutate și invidie, i-a scris căpitanului Sandow, spunîndu-i că eu începusem să mă împrietenesc cu fiica lui, că noi trei eram pirați și că scăpasem de la galere.

Căpitanul Sandow m-a chemat, și i-am povestit tot ce ni se întîmplase, fără să-i ascund nimic. După proasta lui dispoziție, i-am înțeles nemulțumirea și i-am spus :

— Fiți fără grijă ; chiar azi o să plecăm.

— Aș fi încântat, mi-a răspuns, nu pentru dumneata, ci ca să nu-l mai văd în fața ochilor pe denunțator.

După ce i-am făgăduit să plecăm îndată, nu înțelegeam de ce nu-i revenea buna dispoziție ; dar, după ce am vorbit cu Allen în ziua următoare, am înțeles. Îl întrebasesi pe el despre toată povestea noastră și, aflînd că era adevărată, s-a simțit umilit, pentru că aventurile lui, pe lîngă ale noastre, erau de o banalitate desăvîrșită.

Izbucnește ura

I-AM ANUNȚAT PE ALLEN ȘI PE UGARTE că trebuie să plecăm.

— De ce ? a întrebat Ugarte, prefăcându-se mirat.

— Așa. Din cauza unui ins bine intenționat care i-a spus lui Sandow cine sîntem și de unde venim.

— Cine să fie ? a întrebat el.

— Asta o știi tu mai bine ca oricine, i-am răspuns în spaniolă.

Allen ne auzea și bănuia mîrșăvia lui Ugarte.

— Nu știu ce vrei să spui cu asta, a murmurat Ugarte ; și, văzînd că nu-i răspundem, a adăugat cu cinism : Mi se pare că scrisorica te-a făcut să mori de ciudă.

— Și încă cum !

— Și ce ți-a spus căpitanul ?

— Mi-a spus că-i fac greață denunțătorii și că numai din cauza asta trebuie să plecăm.

Ugarte a pălit. Allen, care înțelesese, a exclamat :

— Aha ! Va să zică el ne-a denunțat ?

— Nu te băga unde nu-ți fierbe oala, dobitocule.

Irlandezul a izbucnit în insulte, și abia l-am putut opri să nu se repeadă asupra lui Ugarte.

În ultima noapte pe care am petrecut-o în casa lui Sandow i-am scris o scrisoare lungă Anei. Noi, oaspeții căpitanului, dormeam în bibliotecă ; Ugarte și Allen se întinseseră pe saltelele lor, dar erau treji.

Cînd am terminat de scris, am ieșit din bibliotecă, am pus scrisoarea într-o carte, am chemat servitoarea și am rugat-o să-i dea cartea fiicei căpitanului. Mă temeam că, dacă aș zăbovi prea mult, i-aș găsi pe Ugarte și pe Allen încăierati.

Nici unul dintre noi nu putea dormi ; Allen era indignat de purtarea lui Ugarte. Înainte de răsăritul soarelui, am ieșit din casă fără să ne luăm rămas bun de la nimeni. Era o zi friguroasă ; am luat-o pe șosea și am mers de-a lungul coastei, biciuiți de o ploaie mărunță.

Allen și Ugarte nu voiau să-și vorbească. Ca să nu aibă de-a face unul cu celălalt, Ugarte îmi vorbea în spaniolă și Allen în engleză.

— Din cauza unui ticălos fără pereche trebuie să mergem așa, murmură Allen printre dinți.

Pe înserat, uzi pînă la piele, am dat de un han, jumătate tavernă, jumătate cabană, care se numea *Odişna Vinătorului*. Era de fapt o colibă, cu pereții și acoperișul năpădite în întregime de iederă ; la ferestre avea perdelețe roșii, luminate de lampa dinăuntru. Cabana aceea părea capul hirsut și păros al unui monstru, cu ochii lui înverșunați.

Cu toate că nu mai era mult pînă în sat, am hotărît să rămînem acolo. Ne-am așezat la o masă și am cerut să ni se dea de mîncare. Ugarte s-a apucat să-și bată joc de căpitanul Sandow și de fiica lui. La început vorbele lui m-au indignat ; dar pe urmă mi s-a făcut milă de el și m-a cuprins disprețul, înțelegînd că se afla într-una din crizele lui de nebunie, de rătăcire. Atîta m-a terfelit și m-a ocărît, încît într-un târziu l-am întrebat abia stăpînindu-mă :

— Ce ți-am făcut de mă urăști atît ?

— Mă scoți din sărite, a strigat el. Unul din noi doi e de prisos pe lumea asta.

Și, în culmea mîniei, a început să mă insulte cu furie, să-mi spună că dorea să mă vadă mort, fiindcă eram piaza lui rea.

Allen, scos din fire, palid de furie, a strigat :

— Eu unul n-aș răbda una ca asta.

— Ce te amesteci ? Canalie ! Nenorocitul ! a strigat Ugarte.

Și, în îndrjirea lui, a scos una din pilele luate de pe galeră, pe care o mai păstra încă, și l-a lovit pe irlandez drept în față.

Acesta s-a ridicat brusc, a apucat banca pe care stătuse, a ridicat-o în aer și l-a lovit pe Ugarte în cap cu atîta putere, încît l-a omorît pe loc.

Pe urmă, ca nebun, Allen a continuat să lovească cadavrul, masa, cu o furie de elefant rănit, pînă cînd a rupt banca și a rămas numai cu o bucată de lemn în mînă pe care o privea năucit, ca un somnambul care se trezește; pe urmă a aruncat lemnul pe podea și a început să plîngă. Toată lumea din tavernă asistase la cele întîmplate și era de partea lui Allen.

— Haide, i-am spus. Trebuie să fugim.

— Nu, nu. La ce-ar mai folosi?

Am rămas lîngă el. Rana pe care o avea la obraz nu era gravă.

— Dumneata, însă, fugi; salvează-te, mi-a spus Allen.

— Nu, nu te părăsesc.

— Am aici martori care o să spună cum s-au petrecut lucrurile. Fugi. Dacă scapi poți să-mi fii mai de folos dinafara închisorii. Ia banii pe care-i mai am. Dacă ajungi în Franța, scrie-i bătrînei servitoare din casa lui Sandow.

Am ieșit din tavernă și am luat-o la goană pe drum; vîntul care-mi bătea drept în față mă împiedica să înaintez; era un vînt umed, încărcat cu miros de mare. Am auzit vocile îndepărtate ale unor oameni care veneau pe drum. Poate era poliția, pornită pe urmele mele; m-am ascuns la marginea drumului. Pe urmă am fugit mai departe pînă am ajuns în oraș; am intrat pe o străduță. Vîntul suiera pe la colțuri, cîinii lătrau, începuse să plouă cu găleata. Am hotărît să intru în prima cîrciumă sau han care mi-ar fi ieșit în cale. Primul local întîlnit avea o firmă cu un cal. Se numea *Calul alb*. Era un han liniștit, puțin frecventat, așa cum găsești în insulele britanice, cu un aer de curățenie și respectabilitate.

O fetișcană foarte vioaie m-a întrebat dacă cinasem; i-am spus că da, m-a condus în cameră și a venit, puțin după aceea, cu un încălzitor mare să-mi încălzească patul.

Afară era un adevărat potop.

— Am să-ți plătesc acum, i-am spus fetei, fiindcă vreau să plec foarte devreme.

— Cum doriți.

— Ușa o să fie deschisă în zori ?

— Da. Tot timpul e deschisă.

I-am plătit cît mi-a cerut și m-am culcat. Afară ploua într-una ; apa uda geamurile, vîntul bătea cu furie, scoțînd sunete ascuțite de soprană. M-am urcat în pat și am adormit îndată. M-am deșteptat brusc înainte de răsăritul soarelui. M-am dus la fereastră ; nu mai ploua ; m-am îmbrăcat în grabă și am coborît scările. Ușa nu era deschisă. M-am gîndit că cineva dintre ai casei dăduse dispoziții să fie închisă în noaptea aceea ; cine știe, poate o închiseseră din cauza vîntului.

M-am apropiat de fereastră. Înălțimea nu era mare. Am sărit în stradă.

Aflîndu-mă singur, fără tovarășia lui Allen și a lui Ugarte, mă simțeam mai puțin curajos și mă temeam mai tare ca înainte să nu fiu prins. Orice, numai să nu mă întorc pe galeră. Amintirea acestor promontorii negricioase, marea cenușie, mlaștinile noroioase, toate mă îngrozeau.

Am petrecut noaptea pe cîmp și, în dimineața următoare, am intrat în portul Wexford o dată cu soarele. O goeletă mergea la Saint-Malo. L-am rugat pe căpitan să mă ia, și nu mi-a fost prea ușor să-i înfrîng rezistența. I-am dat toți banii pe care-i aveam și am făgăduit să-i plătesc mai mult o dată ajuns în Franța.

Căpitanul era un urs morocănos.

Am făcut o călătorie îngrozitoare, pe o vreme extrem de rea, pe o mare înfuriată. Căpitanul, fără îndoială, nu prea obișnuia să se ocupe de corabie ; s-a închis în cabina lui ca să se intoxice cu whisky. După o oră a apărut beat, ou nasul roșu și bîlbîindu-se, și văzînd cum era vremea, a încercat să schimbe itinerariul și să se refugieze în Anglia.

L-am convins că era absurd.

Cum nu avea capul prea limpede, a făcut ce i-am spus, și am ajuns la Saint-Malo.

I-am scris îndată domnișoarei Sandow, povestindu-i cele întîmplate după ce am plecat din casa ei și împărțîndu-i nenorocirea abătută asupra bietului Allen.

După o bucată de vreme am primit o scrisoare de la ea și o tăietură dintr-un ziar, în care era vorba de moartea lui Ugarte în hanul de lângă Wexford, numit *Odiha Vânătorului*.

Mortul apărea cu numele de Juan de Aguirre, și eu cu cel de Tristán de Ugarte; se mai spunea că mie nu mi s-a dat de urmă.

După câte îmi spunea Ana, cu Allen treburile mergeau destul de bine; toți martorii depuseseră în favoarea lui; faptul că mortul era un aventurier străin, iar el un cetățean al țării era de asemenea în avantajul lui.

Cum în toate porturile de pe coasta franceză a Normandiei și a Breitaniei se face comerț cu Anglia, și cum mie nu-mi pria aerul perfidului Albion, a durat mult până să-mi găsesc o slujbă; în cele din urmă m-am angajat într-un magazin din Le Havre.

Viața mea avea un scop, un țel înalt: exista o femeie care se gândea la mine, Le scriam regulat și ei și lui Allen, iar lui îi trimiteam o parte din banii pe care-i câștigam.

Allen a stat închis scurtă vreme. Când a ieșit, s-a dus s-o vadă pe Ana. Căpitanul Sandow era din ce în ce mai brutal și mai despotic cu fiica lui. Allen s-a înțeles cu ea și, într-o zi, spre marea mea mirare, i-am văzut pe amândoi apărându-mi în pragul casei.

Ana și cu mine ne-am căsătorit și am avut o fată, pe Mary.

Atunci, gândindu-mă la viitorul fiicei mele, am vrut să aflu ce se întâmplase la Lúzaro și i-am scris mamei, iar ea mi-a comunicat cum fusesem crezut mort și că îmi făcuseră funeraliile.

Alături de Ana aș fi trăit fericit dacă soția mea n-ar fi avut o sănătate șubredă. Ființa aceea delicată, atât de simplă, atât de ingenuă, a murit în brațele mele după o lungă suferință.

Mi-o amintesc mereu așa cum am văzut-o prima dată, în casa întunecată a tatălui ei, și nu pot să nu mă gândesc cât de bine semăna cu Diana Vernon a lui Walter Scott. În perioada în care am cunoscut-o s-a întâmplat să citesc opera romancierului scoțian și ori de câte ori mă gândesc

la scumpa mea soție îmi amintesc de protagonista marelui scriitor.

Cînd a murit m-am decis să părăsesc Franța și să mă întorc la Lúzaró cu fiica mea și cu Allen, care nu voia să mă părăsească.

Aceasta mi-a fost viața. Am făcut greșeli, erori. Dar cine nu face ?

.

Iată ce cuprindea manuscrisul unchiului meu Juan de Aguirre.

Patricio Allen și comoara lui Zaldumbide

ÎNTR-O ZI DE TOAMNĂ, CĂTRE SEARĂ, s-au prezentat la Lúzaró, în hanul lui Chiquierdi, doi străini cu înfățișare suspectă.

Au coborât din diligență, au intrat în bucătăria hanului și, în timp ce stăteau la masă, au început să întrebe cu vădit interes despre Santiago Andía. Hangița le-a spus că de multă vreme nu mai locuiau la Lúzaró, ci în Izarte și, aflând acestea, s-au informat despre distanța care despărțea Izarte de Lúzaró.

În dimineața următoare, poștașul, aducînd ziarul, mi-a adus și veștile și mi-a spus că oamenii aceia mă căutau. I-am așteptat, puțin neliniștit, și imediat după prînz i-am văzut apropiîndu-se de casă.

Unul era înalt, roșcovan, greoi ; celălalt mic, cu părul negru și ochi plini de vioiciune. I-am privit cu luare-aminte de după perdele. La prima vedere nu păreau să fie oameni suspecti.

Au sunat și servitoarea i-a poftit în camera mea.

Cel înalt și voinic părea puțin tulburat ; celălalt, cu un zîmbet insinuant, mi-a spus în spaniolă, cu accent andaluz :

— Ați putea să ne ascultați o jumătate de oră ?

— Da, domnule, cu plăcere. Vă rog să luați loc.

— Mulțumesc, a răspuns cel scund, și a adăugat în engleză tovarășului său : Stai jos.

S-au așezat.

— Nu sînteți spaniol ? I-am întrebat pe cel brunet.

— Nu, sînt englez. M-am născut la Gibraltar. Sînt un scorpion de stîncă, cum li se spune în Anglia celor din Gibraltar. Mă numesc Small, Ricardo Small. Tatăl meu era englez, iar mama din Cádiz, de aceea vorbesc spaniola destul de bine.

— Ba chiar foarte bine ; fără îndoială mai bine ca mine.

— Foarte mulțumesc ! O să vă explic în cît mai puține cuvinte despre ce e vorba. Pînă acum cîteva luni trăiam, destul de modest, la Liverpool ; lucram ca vînzător într-un magazin și toamai eram pe cale să mă însor, cînd am cunoscut un bătrîn irlandez, frate cu mama logodnicei mele. Acest irlandez se numea Patricio Allen.

— Patricio Allen ! am exclamat. Cel care a trăit aici atîta vreme !

— Chiar el. Allen a venit în casa sorei lui și a povestit istoria comorii căpitanului Zaldumbide ; a spus cum i-ați dat indicația exactă a locului, care era scrisă în bască într-o carte de rugăciuni. Din ziua aceea casa logodnicei mele s-a transformat ; logodnica mea, frații ei, întreaga familie nu mai vedeau decît comori pretutindeni. M-au însărcinat să caut un asociat cu capital, care să asigure mijloacele necesare pentru a ajunge în locul unde era comoara ; și eu l-am găsit pe domnul Smiles.

— Prezent ! a spus omul cel înalt și roșcovan, ridicînd mîna la tîmplă și schițînd un salut militaresc.

— Bine, dumneata taci acum, i-a spus tînărul cel brun. Cum spuneam, l-am găsit pe domnul Smiles, care avea un *saloon bar* în Liverpool. Domnul Smiles a încredințat altcuiva localul, eu mi-am părăsit slujba și, împreună cu Allen, toți trei bine înarmați, ne-am dus la Las Palmas. Acolo am închiriat o goeletă, cu echipaj cu tot, și ne-am îndreptat spre rîul Nun. Patronul goletei avea ordin să aștepte timp de o săptămînă lîngă vărsarea rîului și, dacă nu apărem, să vină timp de șase luni de fiecare dată cînd era lună plină. Am părăsit goleta și am urcat într-o barcă

pe rîu în sus, pînă ce am ajuns în fața ruinelor unei fortărețe care se înălța pe un deal. Am lăsat barca legată de un copac de pe mal și, ascunzîndu-ne printre stînci, cu mari precauții, am urcat pe deal, pînă ce am ajuns la castelul în ruină. Nu ne-am întîlnit cu nimeni. După cîte spunea Allen, trebuia să dăm de un zid pe care să fie sculptat un elefant. Primul care l-a văzut am fost eu.

— Iată-l, am strigat.

Allen s-a apropiat de zid, s-a lipit cu spatele de el și a scos din buzunar un mic binoclu. Smiles și cu mine îl urmăream neliniștiți, cînd am văzut deodată doi oameni albi care se ascundeau în spatele unui zid și urmăreau mișcările lui Allen. Văzînd că i-am descoperit s-au aruncat asupra noastră, urmați de zece sau doisprezece mauri care stătuseră ascunși. N-am avut timp să ne folosim de arme și am fost luați prizonieri.

După cîte spunea Allen, cei doi albi erau, unul Ryp Timmermans, bucătarul de pe *Dragon*, celălalt, un marinar olandez pe nume van Stein. Amîndoi umblaseră în căutarea comorii mai bine de un an, dar nu reușiseră să dea de ea. Trecuseră pe acolo o mulțime din vechii membri ai echipajului de pe *Dragon* și făcuseră săpături pe toate colinele de pe malul rîului, fără să dea de cuferele lui Zaldumbide.

Ryp și van Stein, mai perseverenți, rămăseseră acolo ; își renegaseră religia și, convertiți la mahomedanism, se căsătoriseră cu maure, iar acum erau șefii unui sat de beduini, stabilit într-o mică oază cu patru fîntîni cu apă sălcie, o pădurice de palmieri, salcîmi spinoși și măslini.

Cei doi renegați și maurii ne-au făcut prizonieri, pe Smiles, pe Allen și pe mine, și ne-au dus în satul lor. Acesta era o aglomerare de cocioabe mizerabile, făcute din grinzi, pietre și lut, unele acoperite cu ierburi și altele cu un acoperiș special, din piele de cămilă sau de capră. Ne-au închis într-o colibă, și Ryp cu van Stein au început să ne interogheze. Smiles și cu mine am spus adevărul : că ni se spusese că acolo se află o comoară și că o căutam.

Ryp presupunea că avem anumite date, și ne-a asigurat că pînă ce n-o să-i spunem ce știm, n-o să ieșim de acolo. Allen era hotărît să tacă. Smiles și cu mine nu puteam spune nimic, fiindcă nu știam nimic.

Am rămas în coliba aceea o lună ; ne dădeau de mîncare puțină pîine, pește sărat, lapte și miere.

Maurii din sat erau în majoritate sălbatici ; metiși de negri. Acolo munceau doar femeile. Haimanalele acelea își treceau zilele cu o pușcă pe umăr, trîncănind. Ele cultivau pămîntul și puneau recoltele în hambare, afumau și uscau carnea și peștele, confecționau undițe și săgeți.

Bărbații nu făceau altceva decît să vîneze, să mîne caprele la păscut și să facă negoț cu piei argășite, sulf, cămile și boi.

Aproape în fiecare an, într-o anumită epocă, o porneau spre mijlocul continentului, într-o expediție de cîteva luni, ca să fure negri susus. Ajungînd la un sat de negri, îl înconjurau în timpul nopții și, la un semn, începeau să tragă și să strige. Nefericiții aceia de negri se speriau, o luau la fugă, și maurii îi prindeau ca pe iepuri. Acești negri, în caravane, erau vînduți negustorilor de sclavi, care-i duceau la Fez, Marrakesh și Tafilete.

Era greu de înțeles cum Ryp și van Stein reușiseră să-i domine pe bandiții aceia de mauri, cruzi și lași ; dar adevărul e că îi țineau din scurt. Maurii ne-ar fi făcut bucăți fără multă vorbă, dar Ryp ne-a apărat. Bucătarul presupunea că Allen știe locul exact unde se află comoara, și a pus să-l percheziționeze, dar n-a găsit nimic. Atunci s-a gîndit să cadă la învoială cu el și au hotărît că, dacă Allen găsește cuferele îngropate, trebuie să le împartă pe din două : o parte pentru ei, cealaltă pentru noi.

Allen spunea da tot așa de iute cum spunea nu. Ajunsesese să dea mai mare importanță comorii decît vieții lui.

— Vrei să-ți explic unde e comoara ca să pui tu mîna pe ea și pe urmă să mă omori ? șoptea el noaptea. Nu, băiete, nu.

Smiles și cu mine l-am povățuit să se înțeleagă cu Ryp ; în ceea ce mă privește, doream să ies de acolo, chiar cu mâinile goale. Allen însă nu voia cu nici un chip.

Într-o zi ne-a anunțat că era dispus să spună unde se află comoara. L-a chemat pe Ryp și am căzut de acord să mergem cu toții pe malul râului, escortați de zece mauri înarmați. Am ajuns la ruinele fortăreței și Allen a cerut să fie lăsat singur. A stat un sfert de oră, apoi s-a îndreptat spre râu și, rezemându-se de o piatră de pe mal, a spus : „Aici este“.

N-a apucat bine să rostească aceste cuvinte, când van Stein a tras în el cu pistolul de la un pas și l-a omorât pe loc.

Smiles și cu mine am luat-o la fugă, temându-ne să nu facă la fel și cu noi. Ryp, van Stein și maurii au început să sape cu furie, în timp ce noi ne îndepărtam fugind pe malul râului. Am ajuns frânți de oboseală pe țărmul mării și ne-am pomenit pe o plajă imensă, formată din dune pe care vântul le răscolea și le împrăstia în toate direcțiile. Ne-am pitit într-o groapă de nisip și am stat ascunși ore întregi, cu urechile ciulite.

Deodată, în tăcerea nopții, am auzit glasuri. Erau Ryp și van Stein.

— Nu se vede nimic ? a întrebat Ryp.

— Nimic.

— Poate c-au trecut râul.

— Și la urma urmei ce ne pasă de ei ? a spus van Stein.

— Ce ne pasă ? a răspuns celălalt. Nu m-ar mira de loc ca brunul să știe unde-i comoara.

Smiles și cu mine am auzit tot ; când glasurile s-au îndepărtat, Smiles mi-a spus :

— N-au găsit nimic.

— Bineînțeles.

Nu știam dacă să mă bucur sau să mă întristez ; negăsind comoara, ne vor căuta cu și mai multă îndârjire. Când s-a înnoptat am ieșit din ascunzătoarea noastră și, intrând

În nisip pînă la brîu, am înaintat pe plajă. Cu ce scop ? N-aveam nici unul. Deodată Smiles a exclamat :

— Blestem ! E lună plină ! O să ne găsească.

Într-adevăr, luna plină își făcea apariția, luminînd plaja atît de tare, încît se vedeau toate movilele și pietrele.

În acel moment mi-am amintit că patronul goetei închiriate în Canare promisese să se apropie de gura rîului de fiecare dată cînd era lună plină. Cele șase luni nu trecuseră încă. Dacă se ținuse de cuvînt și goeleta era acolo, puteam să ne socotim salvați. Alergînd pe nisipul acela mișcător, Smiles și cu mine am ajuns la gura rîului.

Goeleta era acolo ; după cît se părea, era gata de plecare.

— Ajutor ! Ajutor ! am început să strigăm cu disperare, unindu-ne vocile.

La început nu ne-au auzit ; pe urmă, în lumina lunii, am văzut corabia apropiindu-se de noi cu pînzele întinse.

Oamenii lui Ryp auziseră probabil și ei strigătele noastre și începuseră să tragă. Smiles și cu mine ne-am aruncat în apă, am început să înotăm și astfel am putut ajunge pe goeletă.

Cînd am urcat pe covertă, am jurat să nu mă mai întorc niciodată în locul acela blestemat. Am ajuns în Canare, și din Canare la Liverpool. Mă gîndeam că, aflînd de moartea lui Allen și de peripețiile prin care am trecut, familia logodnicei mele o să se vindece de dorința de a găsi comoara, dar socoteala mea a ieșit tocmai pe dos.

— Trebuie să te duci, îmi spunea viitoarea mea soacră, să-l cauți pe spaniolul acela, să-ți spună unde se află comoara lui Zaldumbide. Iată pentru ce sînt aici. S-auzim condițiile.

— N-am nici una. Sînt bogat, nu-mi trebuie nimic. Am să vă dau indicațiile. Vă doresc doar mult noroc.

— Totuși...

— Nimic, nimic.

Le-am dat indicațiile, traduse din cartea de rugăciuni a lui Allen, și s-au dus, după ce mi-au mulțumit călduros.

Peste un an am primit o scrisoare de la tînărul Small și un mic pachețel.

„Comoara ne-a purtat ghinion, scria el. Am fost la Nun cu o trupă de cincisprezece oameni înarmați. Văzînd că scoatem lăzile îngropate și le luăm cu noi, Ryp și ai lui ne-au atacat în disperare. Smiles și Ryp au murit în încăierarea aceea, van Stein a fost rănit și doi dintre oamenii noștri au căzut prizonieri. Eu m-am ales cu o boală de care încă nu m-am vindecat.”

În pachet erau două perle mari pe care mi le trimitea Small. Nu mă încînta perspectiva de a rămîne cu ele ; n-am vrut să i le arăt soției, m-am suit pe muntele Izarra și le-am aruncat în mare.

— O să le poarte, m-am gîndit, una dintre ondinele acelea pe care le cunoștea Yurumendi.

Epilog

AU TRECUR MULȚI ANI DE VIAȚĂ NORMALĂ și liniștită, fără alt incident în afara celor cotidiene.

Juan Machín n-a mai apărut prin locurile noastre. Poate colindă mările ; poate s-a dus să caute vreo comoară în cine știe ce colțișor al lumii.

Păstrînd tradiția familiei, poate că i-a fost dat lui să fie Aguirre cel neliniștit care se pierde în lume.

Trăiește ? Nu trăiește ? O să se întoarcă ? Nu știu. Mărturisesc că la început n-aș fi vrut să se întoarcă ; astăzi, însă, m-aș bucura să-l văd și să-i pot strînge mîna.

În ceea ce mă privește, mă simt puțin rușinat să spun că sînt fericit, foarte fericit. E adevărat că n-am meritat fericirea asta, dar acesta este adevărul.

Cînd mă gîndesc la soția mea, îmi amintesc și eu de Diana Vernon ; dar nu ca unchiul meu Juan de Aguirre, nici ca eroul lui Walter Scott : nu o văd moartă, ci vie, aici, lîngă mine. Azi, la cei cincizeci de ani ai ei și cu părul cenușiu, mi se pare mai încîntătoare ca niciodată.

Mama s-a hotărît în sfîrșit să locuiască cu noi la Izarte. Îi place să stea mereu la bucătărie, sporovăind cu fetele din sat și cu fiicele mele, aruncînd lemne pe foc și boscorodindu-și nora.

De fapt, se înțeleg de minune ; dar mama trebuie să se certe puțin ; o acuză pe soția mea că prea îi place să comande și că mereu vrea să-și impună voința.

Toți fiii mei au fost legănați în brațele bunicii lor, și în curînd mama va putea să-și legene strănepotul.

Cu fiecare zi mă simt mai leneș și mai distrat. De multe ori, dimineața, cînd e vremea bună, mă scol de-

vreme și o iau pe drumul părăsit, ascultînd zgomotul cîmpului. Păsările cîntă pe ramuri, soarele își împrășteie strălucirea peste pămînt.

La întoarcere mă opresc și-mi admir casa, deasupra grădiniței care îi servește drept piedestal. În balconul de lemn sclipesc mușcate roșii ; în grădină, floarea-soarelui își înalță talgerele mari pe tulpină. Urc scara și mă opresc pe balcon. Vacile pasc pe îmașul nostru ; copiii se țin după ele ; poartă pălării mari de pai, care-i feresc de soarele arzător. În față văd casele risipite din Izarte, care par niște jucării, scoțînd fum pe coșuri și, în depărtare, munții.

Soția mea știe că uneori simt nevoia să hoinăresc puțin și mă lasă într-ale mele. Înainte obișnuia să mă însoțească în plimbările mele și, uneori, văzînd cum apare luceafărul de seară, recita această poezie de Ossian, pe care am citit-o amîndoi într-un exemplar al Anei Sandow și care începe așa :

„Stea a asfințitului, care strălucești mîndră la Apus, și îți ascunzi fața sclipitoare printre nori și treci maiestuoasă peste coline... ce descoperă privirea ta printre ramurile copacilor ?“

Eu o ascultam cu lacrimi în ochi. Acele cîntece ale lui Ossian mi se păreau admirabile. Azi soția mea are destule treburi pe cap și nu mai are timp să colinde cîmpiile. *Clanul*¹ nostru se mărește și ea ne administrează pe toți. Eu îi spun că e un tiran bun, un dictator inteligent, întru-chiparea guvernului ideal pentru leneși.

Eu sînt vagabondul familiei.

Cînd se schimbă vremea mă încearcă nostalgia după pacea profundă a mării, după nepăsarea și singurătatea ei. Atunci mă duc să mă plimb pe plaja Sufletelor și contemplu, ca și cum ar fi pentru prima oară în viață, cele trei raze de spumă ale valurilor care se sparg pe nisip.

Primăvara îmi produce o bucurie imensă : toamna, o mare tristețe, dar o tristețe atît de stranie, că mi se pare că aș fi foarte nefericit dacă vreodată n-aș simți-o.

În aceste zile de noiembrie, cînd se întoarce umezeala și cenușul își întărește domnia, cînd contururile devin iar

¹ Sublinierea autorului.

nedeslușite și tulburi, și vine din nou vîntul, cu suflarea lui tăioasă, cînd izvorul *Sorguin-erreca* seamănă cu un torent, atunci îmi place să mă plimb pe plajă și să-mi umplu sufletul cu imensa melancolie a mării și să mă cufund în nespusa ei tristețe.

Într-un tîrziu, cînd mă satur de spumă, de valuri, de geamătul vîntului, urc pe drumul Cîinilor pînă în vîrfurile dunelor și o iau prin porumbiști. Acolo, în vale, e satul liniștit în care trăiesc, acolo sînt ai mei. Mă apropiu de casă. În zilele acestea de iarnă, familia mea se adună în bucătărie, în fața focului din cămin, și mă așteaptă.

Acolo îmi povestesc aventurile și le împodobesc cu tot felul de amănunte, rod al imaginației ; dar le-am povestit de atîtea ori, încît soția mea mă dojenește, nu fără ironie, că prea le repet des.

De multe ori mă întreb dacă vreunul din fiii mei va simți chemarea mării și a aventurilor.

Dar n-o simt, iar eu mă bucur... și totuși...

La Lúzaró nimeni nu mai vrea să fie marinar ; băieții din familiile cu stare se fac ingineri sau medici. Bascii se retrag de pe mare.

O, voioase arborade ! Vele albe, nespuse de albe ! Fregate grațioase, cu prora ridicată și cu mascaronul în cioc ! Urci dolofane, brigantine cu pînze ! Ce rău îmi pare cînd mă gîndesc că o să dispăreți, că n-o să vă mai văd nici odată.

Da, mă bucur că băieții mei nu vor să se facă marinari... și totuși...

S f î r ș i t

<i>Pío Baroja</i> — Un sentimental ursuz . . .	5
--	---

CARTEA ÎNTII

Copilăria

I — Shanti se dezvinovățește . . .	19
II — Străvechea mare . . .	22
III — Trebuie să vorbesc despre mine . . .	28
IV — Casa bunicii . . .	34
V — Mătușa Ursula . . .	39
VI — Lope de Aguirre, trădătorul . . .	44
VII — Însmormântarea unchiului Juan . . .	48
VIII — Hoinăreli de copil . . .	53
IX — Nemaipomenitul Yunrumendi . . .	61
X — Indignarea lui Shacu . . .	69
XI — Naufragiul goceletei „Stella Maris” . . .	73
XII — Marea noastră aventură . . .	76
XIII — Peștera de pe muntele Izarra . . .	81

CARTEA A DOUA

Tinerețea

I — Primele călătorii . . .	91
II — Povestea „Frumoasei Vizcaine” . . .	91
III — Vanitate rănită . . .	101
IV — Palmierul și pinul . . .	107
V — Noi neplăceri în dragoste . . .	112
VI — Grandoare și mizerie . . .	116
VII — Sfirșitul lui Juan de Aguirre . . .	128

CARTEA A TREIA

Din nou acasă

I — Rana	129
II — Cum s-a format Lúzaró	133
III — Întrunirea de la ceasornicărie	138
IV — Plaja Sufletelor	144
V — Fayburu	147
VI — Bisusalde	150
VII — Mesajul	154
VIII — Urbistondo și familia lui	159
IX — Cartea de rugăciuni a lui Allen	164
X — Peștera șarpelui	167

CARTEA A PATRA

Urca olandeză „Dragonul”

I — Căpitanul goaletei „Dama Zuri”	173
II — Povestirea lui Itchaso — Cele două căi ale marinarului	177
III — Căpitanul Zaldumbide	181
IV — Despre alte persoane demne de pomenit, care formau echipajul „Dragonului”	187
V — Cei doi Tristani	198
VI — Revolta	203
VII — Străbătînd Pacificul	212

CARTEA A CINCEA

Juan Machín, minerul

I — Veste proastă	225
II — Zile fericite	231
III — O noapte pe Frayburu	237
IV — Vicleșuguri de război	241
V — Furtuna	246

VI — Un cîntec trist	254
VII — Machín dispăre	257

CARTEA A ȘASEA

Shele

I — Bătrînul medic povestește	263
II — Mărturisirea	266
III — Vînzarea vițelușei	269
IV — Sfirșitul Shelei	272

CARTEA A ȘAPTEA

Manuscrisul lui Juan de Aguirre

I — Hotărîre disperată	277
II — Despre corabia de sclavi	282
III — Galera	289
IV — Evadarea	295
V — În voia soartei	302
VI — Casa cea primitoare	310
VII — Izbucnește ura	315
VIII — Patricio Allen și comoara lui Zaldumbide	321
Epilog	328

Cereți în librării

K O R O L E N K O

Opere alese

(2 volume legate, 1180 pag., lei 36)

In cuprins :

Vol. 1

O ființă ciudată
Ucigașul
Visul lui Makar
Omul din Sahalin
În societate proastă
Vuia pădurea
Feodor pribeagul
Muzicantul orb
Legenda lui Flor
Riul jucăuș
At-Davan

Vol. 2

Paradox
Fără grai
Zaimca Marusiei
O clipă
Lumini
Gerul
Ceva ce nu te îngrozește
Istoria contemporanului
meu (fragmente)
Schite din Pavlovo
Casa nr. 13
Cazul Multan